

Valsts kanceleja

Tieslietu ministrija

Informācijas atklātības likuma un Iesniegumu likuma pēcpārbaudes izvērtējums

RĪGA, 2026

Pētījuma izstrādē piedalījās: Iveta Kažoka, Līga Stafecka, Iveta Reinholde, Daina Beļicka un Alvils Švēde.

Kontaktpersona: Daina Beļicka, SIA "CSE COE", Kuģu iela 26-33, Rīga, LV-1048, tālrunis +371 29420273, e-pasts daina.belicka@csecoe.com

Izvērtējums sagatavots pēc Valsts kancelejas pasūtījuma atklāta konkursa "Tiesību aktu ar augstu ietekmes līmeni pēcpārbaudes ietekmes (ex-post) izvērtējumu veikšana" (Nr. MK VK 2025/010) 1. daļā "Ziņojuma izstrāde par Informācijas atklātības likuma mērķu īstenošanu un ietekmi uz mērķa grupām sasaistē ar Iesniegumu likuma mērķu īstenošanu un ietekmi uz mērķa grupām".

Terminu lietojums un saīsinājumi

Galvenie pētījumā lietotie termini, tehniskie apzīmējumi un saīsinājumi sniegti 22. pielikumā. Zemāk tekstā skaidroti tikai pamattekssta izpratnei svarīgākie jēdzieni.

Biežāk lietotie saīsinājumi. IAL - Informācijas atklātības likums; IL - Iesniegumu likums; IPI - ierobežotas pieejamības informācija Informācijas atklātības likuma izpratnē; APL - Administratīvā procesa likums; DVS - dokumentu vadības sistēma. Pārējie saīsinājumi apkopoti 22. pielikumā.

Daļēja izsniegšana, anonimizācija un pseidonimizācija. Daļēja izsniegšana ir pieejamās dokumenta daļas izsniegšana pēc aizsargājamo fragmentu nodalīšanas. Informācija ir anonimizēta tikai tad, ja personu vairs nevar saprātīgi identificēt; pseidonimizēti dati joprojām ir personas dati, jo personu iespējams identificēt, izmantojot atsevišķi glabātu papildu informāciju.

Informācijas pieejamība, pieklūstamība un procesa faktiskā pieejamība. Informācijas pieejamība raksturo tiesisko iespēju informāciju saņemt. Pieklūstamība raksturo, vai informācija, dokuments, tīmekļvietne vai saziņas veids ir uztverams un lietojams, tostarp ar atbalsta tehnoloģijām. Procesas faktiskā pieejamība raksturo, vai persona praksē spēj iziet visu procesa ķēdi līdz izmantojamam rezultātam.

Iestāde. Pētījumā vārds “iestāde” lietots kā īss apzīmējums publiskai institūcijai, kas saņem vai izskata personas lūgumu. Ja konkrētā tiesību norma nosaka citu vai šaurāku institūciju loku, piemēro attiecīgās normas tvērumu.

IPI juridisko situāciju nošķirums. IAL 5. panta trešajā daļā paredzētajā gadījumā informācijas autors vai iestādes vadītājs nosaka IPI statusu, norādot šajā vai citos likumos paredzēto pamatojumu; šādam statusam piemēro ceturtajā daļā noteikto termiņu un pārskatīšanas kārtību. Ja statusu informācijai nosaka pats likums, atbilstoši piektajai daļai trešo un ceturto daļu nepiemēro.

Jaukta satura dokuments. Viens saņemts dokuments, kurā ietverti vismaz divi patstāvīgi lūgumi. Viena reģistrācijas numura piešķiršana pati par sevi nav problēma, ja katra patstāvīgā lūguma process, termiņš, virzība, rezultāts un tiesību aizsardzības kārtība ir atsevišķi izsekojama.

Patstāvīgs lūgums. Saņemtā dokumentā vai rakstveidā noformētā mutvārdu izteikumā ietverts pēc būtības nošķirams lūgums, jautājums, sūdzība, priekšlikums, informācijas pieprasījums vai cita daļa, kurai var būt savs process, kompetence, termiņš, rezultāts un tiesību aizsardzības kārtība.

Process. Pētījumā vārds “process” nozīmē kārtību, kādā iestāde izskata patstāvīgu lūgumu un nodrošina attiecīgo rezultātu. Piemērojamo procesu nosaka pēc lūguma satura, prasītā rezultāta un piemērojamā tiesiskā regulējuma.

Saziņas kanāls un kontaktpunkts. Saziņas kanāls ir veids, kā persona sazinās ar iestādi, piemēram, e-pasts, e-adrese, tīmekļvietnes veidlapa, pasts, tālrunis vai klātie. Kontaktpunkts ir iestādes norādīta adrese, struktūrvienība vai funkcija, kas saņem jautājumu un palīdz to virzīt.

Tiesību aizsardzības kārtība un pārskatīšana. Tiesību aizsardzības kārtība ir jumta apzīmējums piemērojamam lēmuma vai rīcības pārbaudes ceļam. Rezultāta pārskatīšana pētījumā ir vispārīgs analītisks apzīmējums sākotnējā rezultāta atkārtotai pārbaudei; pirmstiesas pārskatīšana notiek pirms vērsšanās tiesā, bet ārpustiesas pārskatīšana politikas scenārijos aptver pārbaudi ārpus tiesas.

Saturs

Terminu lietojums un saīsinājumi	3
1. Ievads.....	7
1.1. Pētījuma mērķis, tvērums un uzbūve	7
1.2. Tehniskās specifikācijas jautājumu izsekojamības karte	8
2. Metodoloģija un izvērtējuma ierobežojumi.....	10
2.1. Vērtēšanas pieeja un vērtējumu skala	10
2.2. Avoti, analīzes metodes un avotu savstarpējā pārbaude	11
2.3. Izvērtējuma ierobežojumi	14
3. Tiesiskais un politikas ietvars.....	16
3.1. Abu likumu mērķi, tiesību izmantotāji un vieta pārvaldes sistēmā	16
3.2. Piemērojamā procesa noteikšana un abu likumu robežas ar citiem tiesiskajiem procesiem	19
3.3. Informācijas pieejamības tiesiskais ietvars un ierobežojumu izvērtēšana.....	23
4. Kā likumi darbojas praksē: no personas vajadzības līdz sistēmas mērījumam	29
4.1. Skaidrs pirmais solis	29
4.2. Piemērojamā procesa noteikšana saziņas sākotnējā pārbaudē.....	33
4.3. Jaukta satura dokumentā ietvertu patstāvīgo lūgumu nošķiršana	36
4.4. Saprotams, savlaicīgs un praktiski izmantojams rezultāts	38
4.5. Pamatots ierobežojums un praktiski izmantojama tiesību aizsardzība	42
4.6. Salīdzināmi dati par likumu darbību	52
4.7. Izmaksas personai, iestādei un sistēmai.....	55
4.8. Mērķgrupu vajadzības un procesa faktiskā pieejamība	60
4.9. Sešu kritēriju kopvērtējums un procesa ķēde	64
5. Secinājumi un priekšlikumi	66
5.1. Kopvērtējums un atbildes uz septiņiem tehniskās specifikācijas jautājumiem	66
5.2. Priekšlikumu pārskats un savstarpējā saikne	72
5.3. Esošā regulējuma ietvaros īstenojamie uzlabojumi	78
5.4. Mērķēti tiesību normu pilnveides priekšlikumi	94
5.5. Jautājumi, kuros vajadzīgs politikas lēmums	98

Tabulu un attēlu saraksts

1.1. tabula. Tehniskās specifikācijas jautājumu izsekojamības karte.....	8
2.1. tabula. Seši IAL un IL darbības vērtēšanas kritēriji	10
2.2. tabula. Vērtējumu skala	11
2.3. tabula. Galvenie pētījuma avoti un to pielietojums pētījumā	11
3.1. tabula. Ko personai nodrošina IAL un IL	17
3.2. tabula. Piemērojamā procesa noteikšana pēc lūguma satura un prasītā rezultāta	20
3.3. tabula. Galvenās IAL un IL procesuālās atšķirības	21
3.1. attēls. Piemērojamā procesa noteikšanas secība.....	22
3.2. attēls. No kartējuma ieraksta līdz individuāli pārbaudītai tiesību normai	27
4.1. attēls. Ceturtās. nodaļas analīzes uzbūve: seši vērtēšanas kritēriji, izmaksas, dažādu personu iespējas izmantot procesus un kopvērtējums.....	29
4.2. attēls. Jaukta satura dokuments: viena reģistrācijas vienība un patstāvīgo lūgumu atsevišķa izsekojamība	36
4.1. tabula. Četru atlasītu gadījumu darba laika un personāla izmaksu ilustratīvais aprēķins	57
4.2. tabula. Orientējošās stundas likmes un aktīvais darba laiks pamata scenārijā pa funkcionālajām lomām	58
4.3. tabula. Sešu kritēriju kopvērtējums	64
5.1. attēls. Astoņu priekšlikumu un divu politikas lēmumu vieta risinājumu sistēmā	73
5.1. tabula. Priekšlikumu un politikas lēmumu pārskats	73
5.2. attēls. Trīs savstarpēji papildinoši IAL un IL darbības mērīšanas līmeņi	86
5.3. attēls. Divi atsevišķi politikas lēmumi un to izvērtēšanas loģika	99
5.2. tabula. IAL un IL normatīvās uzbūves trīs scenāriji	101
5.3. tabula. Trīs individuālā lēmuma ārpustiesas pārskatīšanas scenāriji.....	107

Pateicības

Pētījuma autori pateicas visiem pētījuma dalībniekiem: valsts institūciju un pašvaldību pārstāvjiem par dalību aptaujā un pētījumam sniegtajiem datiem, dokumentiem un skaidrojumiem; fokusgrupu un secinājumu priekšpārbaudes darbnīcu dalībniekiem; nevalstisko organizāciju pārstāvjiem un žurnālistiem par dalību aptaujās un dalīšanos profesionālajā pieredzē. Paldies Valsts kancelejai un Tieslietu ministrijai par ciešo sadarbību pētījuma izstrādes laikā!

Īpaši pateicamies Veronikai Krūmiņai, Jautrītei Briedei un Aleksejam Remesovam par papildu ekspertu komentāriem, kā arī Invalīdu un viņu draugu apvienībai “Apeirons” un sešiem organizācijas pārstāvjiem par atsaucību un dalīšanos pieredzē.

Par avotu atlasīšanu un pārbaudi, analīzi, pētījuma saturu, secinājumiem un priekšlikumiem atbild pētījuma autori. Pateicībā minēto personu un institūciju iesaiste nenozīmē viņu piekrišanu pētījuma secinājumiem vai priekšlikumiem.

1. Ievads

1.1. Pētījuma mērķis, tvērums un uzbūve

Mērķis. Pētījuma mērķis ir veikt IAL un IL ietekmes pēcpārbaudes (ex-post) novērtējumu, lai noskaidrotu tajos noteikto mērķu sasniegšanu un ietekmi uz mērķa grupām. Abu likumu darbība kopīgi vērtēta tajos posmos, kuros iestādei jānosaka piemērojamais process vai vienā dokumentā jāizskata juridiski atšķirīgi lūgumi.

Tvērums. Katrs likums vērtēts pēc tā mērķa, aizsargātajām tiesībām, piemērošanas priekšnoteikumiem, paredzētā rezultāta un tiesību aizsardzības kārtības. Abu likumu kopīgajos procesa posmos pētīts, vai iestāde pareizi nosaka piemērojamo regulējumu, nošķir vienā dokumentā ietvertos patstāvīgos lūgumus un katram lūgumam nodrošina attiecīgajā procesā paredzēto rezultātu. Abi likumi vērtēti arī kopā tajos procesa posmos, kuros to piemērošana praksē saskaras.

Uzdevumi. Atbilstoši tehniskās specifikācijas 2.3.1.-2.3.7. jautājumiem, kuru tvērums apkopots 1.1. tabulā, analīze aptver likumu mērķus un mērķgrupas, piemērošanas praksi, abu procesu robežas, personas iespēju sākt saziņu ar iestādi, saņemt savlaicīgu un praktiski izmantojamu rezultātu un aizsargāt savas tiesības. Atsevišķi vērtētas personu un iestāžu izmaksas, dažādu mērķgrupu praktiskās iespējas izmantot likumos paredzētās tiesības un valsts līmenī salīdzināmu datu pieejamība. Pētījumā analizēti arī prakses un darba organizācijas uzlabojumi, iespējamie tiesību normu precizējumi un jautājumi, kuros vajadzīgs politikas lēmums.

IL saistība ar citiem sabiedrības līdzdalības veidiem vērtēta pēc katra mehānisma mērķa, dalībnieku loka, procesa, paredzētā rezultāta un pieejamo datu salīdzināmības. Salīdzinājums aptver Attīstības plānošanas sistēmas likumā un Ministru kabineta 2024. gada 15. oktobra noteikumos Nr. 639 regulēto līdzdalību, publiskās apspriešanas, konsultatīvās padomes un kolektīvos iesniegumus. TAP portāls analizēts kā tehniskā un publiskā vide vairāku līdzdalības procesu organizēšanai un informācijas publicēšanai. Administratīvais process un citi speciālie procesi aplūkoti tādā apjomā, kāds vajadzīgs IAL un IL funkciju, piemērošanas robežu un tiesību aizsardzības kārtības izskaidrošanai.

Latvijas un Eiropas Savienības politikas dokumenti izmantoti, lai raksturotu attiecīgajā jomā noteiktos mērķus un rādītājus. Citu valstu pieredze analizēta pēc konkrētu risinājumu funkcijas un to iespējamās lietderības Latvijas tiesiskajā un institucionālajā vidē. Valstu kopējais vērtējums vai rangs pētījumā nav veidots.

Uzbūve. Tehniskās specifikācijas 2.3. punktā noteikti septiņi izpētes jautājumi. Jautājumu formulējumu kopsavilkums un norādes uz analīzes vietu un tiešo atbildi sniegtas 1.1. tabulā. Ziņojuma 2. nodaļā izklāstītas izmantotās izvērtējuma metodes un ierobežojumi. 3. nodaļā analizēts abu likumu juridiskais un politikas ietvars. 4. nodaļā likumu darbība praksē vērtēta pēc sešiem kritērijiem. Izmaksas un dažādu mērķgrupu praktiskās iespējas izmantot likumos paredzētās tiesības šajā nodaļā analizētas kā šķēsgriezuma jautājumi. 5.1. sadaļā sniegtas atbildes uz septiņiem tehniskās specifikācijas jautājumiem. 5.2. sadaļā sniegts priekšlikumu pārskats un izskaidrota to savstarpējā saikne. Esošā regulējuma ietvaros īstenojamie uzlabojumi, tostarp 5.3.8. sadaļā ietvertā ierobežojumu kartējuma uzturēšana un juridiskā pārbaude, izklāstīti 5.3. sadaļā.

Mērķētie tiesību normu pilnveides priekšlikumi analizēti 5.4. sadaļā, bet atsevišķās politikas izvēles – 5.5. sadaļā.

1.2. Tehniskās specifikācijas jautājumu izsekojamības karte

1.1. tabulā katrs tehniskās specifikācijas jautājums sasaistīts ar ziņojuma nodaļu, kur tas analizēts un uz to sniegta tieša atbilde, kā arī ar galvenajiem pierādījumu pielikumiem un priekšlikumiem. Avotu grupas, analīzes vienības un to izmantošanas robežas apkopotas pirmā pielikuma pirmajā tabulā.

1.1. tabula. Tehniskās specifikācijas jautājumu izsekojamības karte

Tehniskajā specifikācijā noteiktais izpētes jautājums	Galvenā analīze un tiešā atbilde	Atsauces uz ziņojuma nodaļām un pielikumiem
2.3.1. Izvērtēt, vai likumi savā darbības jomā faktiski nodrošina efektīvu sabiedrības līdzdalību un informācijas pieejamību valsts pārvaldē.	<i>Tiesiskais pamats analizēts 3.1. līdz 3.3. sadaļā. Likumu darbība praksē analizēta 4.1. līdz 4.9. sadaļā. Tiešā atbilde sniegta 5.1.1. sadaļā.</i>	<i>Avotu grupas un secinājumu robežas apkopotas 1. pielikumā. Konstatēto problēmu risinājumi sniegti 5.2. līdz 5.5. sadaļā.</i>
2.3.2. Izvērtēt, kādos gadījumos Iesniegumu likumā regulētais sabiedrības līdzdalības veids ir efektīvs, cik tas ir pieprasīts salīdzinājumā ar citiem sabiedrības līdzdalības veidiem, tostarp Attīstības plānošanas sistēmas likumā un Ministru kabineta noteikumos Nr. 639 paredzētajiem līdzdalības veidiem, un kādas mērķgrupas to izmanto.	<i>IL funkcija un robežas ar citiem procesiem analizētas 3.1. un 3.2. sadaļā. Atbildes praktiskā izmantojamība analizēta 4.4. sadaļā, datu pieejamība 4.6. sadaļā, bet IL lietotāji un saistība ar citiem līdzdalības veidiem 4.8. sadaļā. Tiešā atbilde sniegta 5.1.2. sadaļā.</i>	<i>NVO aptaujas dati sniegti 3. pielikumā, bet politikas konteksts un ārvalstu piemēri 17. pielikumā. Risinājumi sniegti 5.3.1., 5.3.6. un 5.5.1. sadaļā.</i>
2.3.3. Izvērtēt un identificēt abos likumos galvenās līdzīgās un atšķirīgās procedūras, likumu regulējumu apvienošanas priekšrocības un izaicinājumus un sagatavot priekšlikumus procedūru pilnveidošanai.	<i>Abu likumu mērķi un procedūras analizētas 3.1. un 3.2. sadaļā. Procesa izvēle un jaukta satura dokumentu izskatīšana analizēta 4.2. un 4.3. sadaļā. Tiešā atbilde sniegta 5.1.3. sadaļā.</i>	<i>Abu likumu salīdzinājums sniegts 13. pielikumā, judikatūras robežsituācijas 14. pielikumā, bet procesa noteikšanas un jaukta satura dokumentu darba rīki 18.-20. pielikumā. Risinājumi sniegti 5.3.2., 5.4.1. un 5.5.1. sadaļā.</i>
2.3.4. Izvērtēt, vai likumi nodrošina vienlīdzīgu attieksmi un nepieciešamo atšķirīgo attieksmi pret mērķgrupām, tostarp iesniedzot dokumentu klātienē, mutvārdos vai rakstveidā un iestādei sniedzot atbildi, arī valodas aspektā. Izvērtēt, vai informācijas pieejamība iestādē un valsts informācijas sistēmā dažādās formās un formātos ir skaidri noteikta regulējumā un faktiski	<i>Tiesiskais pamats analizēts 3.1. sadaļā. Procesa sākšanas pieejamība analizēta 4.1. sadaļā, atbildes izmantojamība 4.4. sadaļā, tiesību aizsardzības pieejamība 4.5.2. sadaļā, bet procesa faktiskā pieejamība analizēta 4.8. sadaļā. Tiešā atbilde sniegta 5.1.4. sadaļā.</i>	<i>Mērķgrupu pieredze analizēta 3. līdz 5. pielikumā, tīmekļvietņu audita rezultāti 9. pielikumā, bet praktiskās pārbaudes rīki 20. pielikumā. Risinājumi sniegti 5.3.1., 5.3.3. un 5.3.5. sadaļā.</i>

nodrošināta, kā arī vai mērķgrupām ir pieejami vajadzīgie atbalsta pasākumi, tostarp atbilstības pārskati, vadlīnijas, informācija par procedūru, konsultācijas, praktiska palīdzība un personāla apmācības.		
2.3.5. Izvērtēt, kāda ir likumu ieviešanas ietekme uz administratīvajām un tiešajām izmaksām fiziskām un juridiskām personām un valsts iestādēm.	<i>Izmaksas personas, iestādes un sistēmas līmenī analizētas 4.7. sadaļā. Tiešā atbilde sniegta 5.1.5. sadaļā.</i>	<i>Izmaksu gadījumu metode un aprēķini sniegti 10. pielikumā. Izmaksu ietekme jāvērtē visiem 5.2. līdz 5.5. sadaļā ietvertajiem risinājumiem.</i>
2.3.6. Izvērtēt, vai Informācijas atklātības likumā noteiktais pieejamās informācijas apjoms un iespējamie informācijas pieejamības ierobežojumi atbilst Latvijas Republikas Satversmei, Eiropas Savienības tiesību aktiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Izvērtēt, kādi ierobežojumi ir noteikti, vai tie ir skaidri un vai tie ir nepieciešami un pirmšķietami samērīgi konkrētu mērķu aizsardzībai. Sniegt pārskatu par citos ārējos normatīvajos aktos noteiktajiem iespējamajiem informācijas pieejamības ierobežojumiem, vispārīgus secinājumus par to atbilstību un noteikt pasākumus informācijas pieejamības minimālā un optimālā līmeņa nodrošināšanai starptautisko tiesību izpratnē.	<i>Satversmes, Eiropas Savienības tiesību, Trumšes konvencijas un speciālo ierobežojumu ietvars analizēts 3.3. sadaļā. Ierobežojumu piemērošana, daļēja izsniegšana un tiesību aizsardzība analizēta 4.5. sadaļā. Tiešā atbilde sniegta 5.1.6. sadaļā.</i>	<i>IAL regulējuma praktisks orientieris sniegts 11. pielikumā, judikatūra – 14. pielikumā, informācijas pieejamības un ierobežojumu izvērtējums Trumšes konvencijas aspektā - 15. pielikumā, bet speciālo normu kartējums un juridiskās pārbaudes kārtība - 16. pielikumā. Risinājumi sniegti 5.3.4., 5.3.5., 5.3.7., 5.3.8., 5.4.2.-5.4.4. un 5.5.2. sadaļā.</i>
2.3.7. Sagatavot nepieciešamo datu aprakstus un metodoloģiju likumu regulējuma efektivitātes regulārajiem būtiskajiem mērījumiem, tostarp ANO un OECD vajadzībām.	<i>Pašreizējā datu uzskaitē un tās ierobežojumi analizēti 4.6. sadaļā. Izmaksu datu ieguves iespējas analizētas 4.7. sadaļā. Tiešā atbilde sniegta 5.1.7. sadaļā.</i>	<i>Iestāžu datu iegūstamība analizēta 2. pielikumā. Datu apraksti, skaitīšanas noteikumi, pilotēšanā pārbaudāmie lauki, rezultātu kategorijas un tematisko pārbažu metode sniegta 21. pielikumā. Risinājumi sniegti 5.3.6. un 5.4.4. sadaļā.</i>

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāta izsekojamības karte, pamatojoties uz tehniskās specifikācijas 2.3. punktu un ziņojuma analīzi, pielikumiem un priekšlikumiem.

2. Metodoloģija un izvērtējuma ierobežojumi

Šajā nodaļā noteikts izvērtējuma ietvars, raksturoti izmantotie avoti un paskaidrots, cik plašus secinājumus no tiem drīkst izdarīt. 2.1. sadaļā doti seši vērtēšanas kritēriji un četru līmeņu vērtējumu skala, 2.2. sadaļā skaidrota avotu atlase un izmantošana, bet 2.3. sadaļā norādīti datu ierobežojumi. Detalizēts avotu, analīzes vienību un secinājumu ierobežojumu pārskats sniegts pirmajā pielikumā.

2.1. Vērtēšanas pieeja un vērtējumu skala

IAL un IL darbība praksē vērtēta pēc sešiem savstarpēji saistītiem kritērijiem. Pirmie pieci aptver personas un iestādes darbības no informācijas vai kompetentās iestādes atrašanās līdz rezultātam un tiesību aizsardzībai. Sestais kritērijs vērtē, vai valsts spēj iegūt salīdzināmus datus par abu likumu darbību.

Vērtējumā nošķirts piemērojamais tiesiskais process, dokumenta forma un saņemšanas kanāls. Procesu nosaka pēc lūguma satura, personas prasītā rezultāta un piemērojamā tiesiskā regulējuma. Vienā dokumentā var būt vairāki patstāvīgi lūgumi, kuriem piemērojami atšķirīgi procesi, termiņi un tiesību aizsardzības kārtība. *Šo jēdzienu juridiskais nošķirums skaidrots 3.2. sadaļā, abu likumu salīdzinājums sniegts 13. pielikumā, jaukta satura dokumentu analīze 18. pielikumā, bet procesa noteikšanas darba secība 19. pielikumā.*

2.1. tabula. Seši IAL un IL darbības vērtēšanas kritēriji

Kritērijs	Pārbaudes jautājums
1. Skaidrs pirmais solis	Vai persona bez īpašām juridiskām zināšanām var atrast vajadzīgo informāciju un kompetento iestādi, kā arī saprast, kā rīkoties tālāk?
2. Piemērojamā procesa noteikšana	Vai iestāde pēc lūguma satura, prasītā rezultāta un piemērojamā regulējuma nosaka pareizo izskatīšanas kārtību un pārbauda savu kompetenci?
3. Jaukta satura dokumentā ietverto patstāvīgo lūgumu nošķiršana	Vai dokumentā identificē visus patstāvīgi vērtējamus lūgumus un izseko katra lūguma izskatīšanu līdz rezultātam?
4. Saprotams, savlaicīgs un praktiski izmantojams rezultāts	Vai persona piemērojamajā termiņā saņem konkrētajam procesam atbilstošu rezultātu, saprot tā būtību un zina turpmākās iespējas?
5. Pamatots ierobežojums un praktiski izmantojama tiesību aizsardzība	Vai nelabvēlīgam rezultātam ir skaidrs tiesiskais pamats un pārbaudāms pamatojums, un vai tā pārskatīšana ir savlaicīga un praktiski izmantojama?
6. Salīdzināmi dati par likumu darbību	Vai valsts spēj iegūt salīdzināmus datus par saņemtajiem dokumentiem, patstāvīgajiem lūgumiem, piemēroto procesu, termiņiem un rezultātiem, kā arī vērtēt atbilstību kvalitāti?

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāts vērtēšanas ietvars, pamatojoties uz IAL, IL un Trumses konvencijas prasībām.

Katram kritērijam IAL un IL noteiktās prasības salīdzinātas ar pieejamajiem pierādījumiem par to piemērošanu. Kopīgs vērtējums abiem likumiem dots tikai tad, ja juridiskie un empīriskie avoti pamato kopīgu secinājumu. Atšķirības starp abu likumu mērķiem, procesu, rezultātu un tiesību aizsardzības kārtību norādītas attiecīgā kritērija analizē. Ja avots neļāva nošķirt IAL un IL datus, tas ņemts vērā, nosakot secinājuma tvērumu.

2.2. tabula. Vērtējumu skala

Vērtējums	Kad to piemēro
Izpildīts	Pieejamie pierādījumi analizētajā tvērumā rāda, ka kritērijā noteiktais juridiskais un praktiskais standarts ir nodrošināts un nav konstatēti būtiski pretēji riski.
Pārsvarā izpildīts	Vajadzīgais kritērijs kopumā ir nodrošināts, bet konstatēti atsevišķi trūkumi, kas rada ierobežotu risku vai prasa mērķētu uzlabojumu.
Daļēji izpildīts	Avoti rāda gan praksē izmantojamus risinājumus, gan būtiskus trūkumus vai riskus, kuru dēļ persona var nesaņemt attiecīgajā procesā paredzēto rezultātu.
Nav izpildīts	Vajadzīgais kritērijs nav nodrošināts vai pieejamie pierādījumi rāda, ka tas analizētajā tvērumā praksē nedarbojas.

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāts vērtēšanas ietvars.

Vērtējuma līmeni noteica pēc visu attiecīgajam kritērijam pieejamo pierādījumu kopuma.

Izmaksas un procesa faktiskā pieejamība dažādām personu grupām analizētas kā šķērsriezuma jautājumi, kas var ietekmēt visus sešus kritērijus. *Izmaksu analīze sniegta 4.7. sadaļā, bet dažādu personu grupu iespējas sākt procesu, iesniegt dokumentu un saņemt un izmantot rezultātu vērtētas 4.8. sadaļā. Kopvērtējums sniegts 4.9. sadaļā.*

Ar tiem pašiem kritērijiem sasaistīti arī piektās nodaļas priekšlikumi. Katrs priekšlikums saistīts ar ceturtajā nodaļā konstatētu problēmu un sasniedzamo rezultātu. Atbilstoši risinājuma būtībai priekšlikums paredz spēkā esoša pienākuma pilnvērtīgāku piemērošanu, darba organizācijas vai metodikas uzlabojumu, pilotēšanā pārbaudāmu tehnisku vai datu risinājumu, mērķētu tiesību normas precizējumu vai politikas lēmumu.

2.2. Avoti, analīzes metodes un avotu savstarpējā pārbaude

Izvērtējuma ietvaros izmantoti normatīvie akti, lai noteiktu tiesisko ietvaru, bet empīriskie avoti, lai raksturotu praksi, pieredzi un datu iegūšanas iespējas. Galvenie avoti, to apjoms un izmantojums apkopoti 2.3. tabulā.

2.3. tabula. Galvenie pētījuma avoti un to pielietojums pētījumā

Avots vai metode	Apjoms	Pielietojums
Juridiskā analīze	Spēkā esošās normas un attiecīgajam vēsturiskajam gadījumam piemērojamās redakcijas, judikatūra, Eiropas Savienības tiesības, Latvijai saistošie starptautiskie līgumi un oficiālie skaidrojošie materiāli	Izmantota personu tiesību, iestāžu pienākumu, procesu, ierobežojumu un tiesību aizsardzības juridiskā standarta noteikšanai.

Valsts iestāžu un pašvaldību aptauja	46 institūcijas: 23 valsts iestādes un 23 pašvaldības	Raksturo institūciju pašu sniegto informāciju par praksi un datu iegūstamību.
NVO aptauja	37 aizpildītas anketas	Raksturo aktīvo lietotāju pieredzi. Unikālo personu vai organizāciju skaitu no datiem nevar pārbaudīt.
Žurnālistu aptauja	10 žurnālisti un citi plašsaziņas līdzekļu darbinieki	Raksturo profesionālo informācijas pieprasītāju pieredzi.
Fokusgrupas	Piecas attālināti organizētas fokusgrupas ar valsts iestāžu lietvedības speciālistiem un darbiniekiem, kuri sagatavo atbildes uz iedzīvotāju jautājumiem un informācijas pieprasījumiem.	Fokusgrupās apkopoti dalībnieku aprakstītie darba posmi, prakses atšķirības un labās prakses piemēri, kā arī dalībnieku minētie iespējamie skaidrojumi un apstākļi, ar kuriem viņi saistīja problēmas. Priekšpārbaudes darbnīcās apspriesti pētnieku sagatavotie secinājumu un risinājumu darba varianti.
Secinājumu priekšpārbaudes darbnīcas	Četras darba sesijas pētījumu secinājumu pārrunāšanai un rekomendāciju virzienu izstrādei.	Izmantotas secinājumu un priekšlikumu saprotamības, ieguvumu, risku, iebildumu un ieviešanas priekšnoteikumu pārbaudei.
Intervija par piekļūstamību	Viena intervija ar sešiem apvienības "Apeirons" pārstāvjiem	Izmantota piekļūstamības šķēršļu, pozitīvu piemēru un vajadzīgās palīdzības veidu identificēšanai.
Tīmekļvietņu audits	17 institūciju tīmekļvietnes, 40 kritēriji; audits veikts 2026. gada martā	Izmantots, lai vērtētu publiski redzamo ceļu līdz informācijas atrašanai un saziņas sākšanai.
Personas un iestādes izmaksu analīze	20 mērķtiecīgi atlasīti saņemto dokumentu izskatīšanas gadījumi: 10 Valsts kancelejā un 10 Tieslietu ministrijā	Izmantota darba posmu, aktīvā darba laika un izmaksu veidošanās faktoru noteikšanai un jutīguma scenāriju izveidei.
Tiesu prakses datu analīze	336 kodējuma rindas; pēc četrus atkārtotu ECLI ierakstu novēršanas 332 unikāli 2021.-2025. gada nolēmumi	Izmantota tiesā nonākušo strīdu veidu, procesu robežsituāciju un judikatūras atziņu analīzei.
Iestāžu dokumenti, DVS materiāli un administratīvie dati	Iestāžu dokumenti, sistēmu apraksti, izdrukas un datu eksportēšana	Izmantoti dokumentētās prakses un datu salīdzināmības vērtēšanai.

Iestāžu kvalitātes pārbaude	Pārbaudīta trijos līmeņos. Pirmajā līmenī vērtēti dokumenta pamatdati un iespēja atlasīt IAL, IL un vairāku procesu pazīmes. Otrajā līmenī vērtēti dati par katra patstāvīgā lūguma izskatīšanas gaitu un rezultātu. Trešo līmeni veido anonimizētu lietu izlases pārbaude, kurā vērtē iestādes rīcības un atbildes juridisko un saturisko kvalitāti.	Datu lauki, skaitīšanas noteikumi un kvalitātes pārbaudes metode izklāstīti 21. pielikumā.
Informācijas pieejamību ierobežojošo normu kartējums	2457 kartējuma ieraksti par 2461 normu atsauci 367 tiesību aktos.	Izmantots normu sākotnējai atlasei un individuālās juridiskās pārbaudes secības plānošanai. Normu kartējums izmantots, lai sakārtotu individuāli juridiski pārbaudāmo normu kopu un noteiktu pārbaudes secību pēc riska pazīmēm. Juridisku secinājumu par konkrētu normu var izdarīt tikai pēc tās aktuālās redakcijas, tvēruma, izņēmumu un pilnā tiesiskā konteksta pārbaudes. Kartējuma izveides metode un robežas sniegtas 16. pielikumā.
Ārvalstu pieredzes analīze	Informācija par 12 valstīm; sešu valstu detalizētāki piemēri: Apvienotā Karaliste, Igaunija, Īrija, Norvēģija, Slovēnija un Somija	Izmantota juridisku, institucionālu un tehnisku funkciju salīdzināšanai. Pārējo sešu valstu avoti izmantoti priekšizpētē un atsevišķiem piemēriem.
Politikas dokumenti un rādītāji	Latvijas, Eiropas Savienības un starptautiskie politikas plānošanas dokumenti	Izmantoti informācijas pieejamības, līdzdalības, digitalizācijas un pārvaldes kvalitātes mērķu raksturošanai.

Datu avots: pētījuma autoru apkopojums. Detalizēta avotu atlase, analīzes vienības un izmantošanas robežas sniegtas 1.-17. pielikumā.

Katrs avotu veids izmantots citam mērķim. Juridiskie secinājumi balstīti tiesību avotos un pārbaudītās judikatūras atziņās. Iestāžu aptauja sniedza informāciju par to, kā institūcijas pašas raksturo savu praksi, savukārt iestāžu dokumenti, sistēmu izdrukas un datu eksportēšana ļāva vērtēt dokumentēto praksi. NVO, žurnālistu, fokusgrupu un intervijas materiāli sniedza informāciju par dalībnieku pieredzi, viņu norādītajām problēmām, kā arī dalībnieku minētajiem iespējamajiem skaidrojumiem un apstākļiem, ar kuriem viņi saistīja problēmas. Secinājumi par plašākiem riskiem izdarīti tikai tad, ja tos pamatoja vairāki savstarpēji papildinoši avoti vai empīriskie dati kopā ar juridisku vai tehnisku pārbaudi.

Pētījumā īpaši analizēta fizisko personu, nevalstisko organizāciju, komersantu, žurnālistu un personu ar atšķirīgām piekļūstamības vajadzībām praktiskā pieredze. Šīs pieredzes grupas nav savstarpēji izslēdzošas. Viena persona var būt, piemēram, gan žurnālists, gan nevalstiskās

organizācijas pārstāvis, un tai vienlaikus var būt piekļūstamības vajadzības. Pieejamo empīrisko datu apjoms par katru grupu atšķiras. Dati par lietotāju pieredzi iegūti nevalstisko organizāciju un žurnālistu aptaujās, bet piekļūstamības jautājumi papildus vērtēti tīmekļvietņu auditā un intervijā ar apvienības “Apeirons” pārstāvjiem.

Institūciju prakses piemēri iegūti arī no 2025. gada decembrī sniegtajām rakstveida atbildēm uz 14. Saeimas deputātu jautājumu Nr. 196/J14 “Par IP statusu oficiāliem dokumentiem”. Jautājumu 2025. gada 3. decembrī iesniedza Linda Liepiņa, Ilze Stobova, Ramona Petraviča, Ričards Šlesers un Kristaps Krištopans, adresējot to četrpadsmit ministriem¹. Tas aptvēra IPI statusa noteikšanas kritērijus un metodiku, dokumentu un atteikumu uzskaiti, kļūdainus vai pārmērīgus ierobežojumus, statusa pārskatīšanu un atcelšanu, publiskos sarakstus, juridiskā pamatojuma fiksēšanu, Trumstes konvenciju un uzraudzību. Atbildēs nereti apkopota arī padotības iestāžu sniegtā informācija; tās raksturo attiecīgo institūciju pašu sniegto informāciju, nevis neatkarīgi pārbaudītu visas publiskās pārvaldes praksi.

Mākslīgā intelekta rīki izmantoti tikai kā palīg līdzekļi sākotnējai avotu meklēšanai, teksta un datu strukturēšanai, klasifikācijas kodu ierosināšanai, savstarpējo atsauču pārbaudei un redakcionālam darbam. Pētījuma autori noteica avotu atlases un klasifikācijas kritērijus, pārbaudīja juridiskos un faktiskos apgalvojumus, pieņēma gala klasifikācijas lēmumus un formulēja secinājumus un priekšlikumus. Mākslīgā intelekta rezultāti nav izmantoti kā juridisku vai empīrisku pierādījumu avots. Pilns izmantošanas un cilvēka veiktās pārbaudes apraksts sniegts 1., 6. un 16. pielikumā.

2.3. Izvērtējuma ierobežojumi

Tas, cik plašus secinājumus iespējams izdarīt, ir atkarīgs no izmantotā avota un tajā pieejamās informācijas. Tiesību normu saturu un juridiskos secinājumus pamato juridiskie dokumenti, savukārt konkrētu institūciju, personu, dokumentu vai gadījumu raksturošanai izmantoti empīriskie avoti. *Secinājumu veidi un to vispārināšanas robežas detalizēti aprakstītas 1. pielikuma 2. tabulā.*

Aptaujas un mērķtiecīgi atlasītie avoti. Iestāžu, NVO un žurnālistu aptauju rezultāti raksturo tikai analizētajās atbildēs sniegto informāciju un nav vispārināmi uz visām attiecīgajām institūcijām, profesionālajām grupām vai sabiedrību kopumā. NVO un žurnālistu aptaujās, tīmekļvietņu auditā un 20 atlasīto dokumentu izskatīšanas gadījumu izmaksu analīzē izmantotas mērķtiecīgas vai pieejamības izlases. Šie avoti ļauj identificēt pieredzes, problēmu un izmaksu veidus, kā arī dalībnieku minētos iespējamus skaidrojumus un apstākļus, ar kuriem viņi saistīja problēmas, bet neļauj noteikt šo problēmu izplatību sabiedrībā vai visā publiskajā pārvaldē. Pētījumā netika veikta atsevišķa reprezentatīva iedzīvotāju aptauja.

Tīmekļvietņu audits. Auditā vērtēts, kā lietotājs 2026. gada martā 17 atlasīto institūciju tīmekļvietnēs varēja atrast nepieciešamo informāciju un sākt saziņu ar iestādi. Tas ļāva identificēt

¹ 14. Saeimas 2025. gada 11. decembra sēdes stenogramma, sadaļa “Informācija par atbilžu sniegšanu uz deputātu jautājumiem”. Pieejams: <https://saeima.lv/lv/transcripts/view/2667> [aplūkots 19.08.2026.]; ministriju rakstveida atbildes uz 14. Saeimas deputātu jautājumu Nr. 196/J14, tostarp tajās apkopotā padotības iestāžu informācija, pētījuma rīcībā esoši materiāli, 2025. Vienāda nosaukuma jautājumi Nr. 194/J14 un Nr. 195/J14 bija adresēti attiecīgi Latvijas Bankas prezidentam Mārtiņam Kazākam un Ministru prezidentei Evikai Siliņai; šajā pamattekstā izmantotie ministriju prakses piemēri izriet no atbildēm uz jautājumu Nr. 196/J14.

ar informācijas atrašanu un saziņas sākšanu saistītas problēmas. Audits nebija pilnīgs tīmekļvietņu atbilstības izvērtējums Tīmekļa satura piekļūstamības vadlīnijām, lietotāju uzdevumu tests vai reprezentatīvs visu iestāžu tīmekļvietņu novērtējums.

Tiesu prakse. Tiesu nolēmumu analīze ļauj noteikt tiesā nonākušo strīdu veidus, procesu robežsituācijas un nolēmumos ietvertās atziņas. Senāta judikatūras atziņas juridiskajā analīzē nošķirtas no zemāku instanču tiesu prakses. Vienā pamatstrīdā var būt vairāki nolēmumi, tādēļ nolēmumu skaits nav tiesisko strīdu skaits.

Normu kartējums. Kartējums ļauj sakārtot turpmāk individuāli pārbaudāmo normu kopu un noteikt pārbažu secību. Kartējuma ierakstu skaits raksturo analizējamā materiāla apjomu, nevis neatbilstošu tiesību normu, prettiesisku atteikumu vai vajadzīgu grozījumu skaitu.

Iestāžu administratīvie dati. Iestāžu dati ļauj raksturot, kādu informāciju katra iestāde spēj iegūt no savām sistēmām. Tomēr iestādes izmanto atšķirīgas dokumentu kategorijas, datu laukus, saziņas kanālu tvērumu un skaitīšanas noteikumus. Tādēļ pašreizējos datus nevar droši apvienot valsts līmeņa statistikā par saskaņā ar IAL un IL saņemtajiem dokumentiem, tajos ietvertajiem patstāvīgajiem lūgumiem, termiņiem un rezultātiem. Tas ierobežo iespēju noteikt konstatēto problēmu biežumu.

Personas un iestādes izmaksu analīze. Divdesmit atlasītie dokumentu izskatīšanas gadījumi ļauj identificēt darba posmus, aktīvā darba laika un izmaksu veidošanās faktorus un sagatavot ilustratīvus jutīguma scenārijus. Mērķtiecīgā izlase un nevienmērīgā darba laika uzskaitē neļauj aprēķināt vienas IAL vai IL lietas vidējās izmaksas Latvijā.

Ārvalstu piemēri un politikas rādītāji. Ārvalstu piemēri ļauj salīdzināt konkrētu risinājumu funkcijas un to darbības priekšnoteikumus. Tie paši par sevi nepierāda risinājuma piemērotību Latvijai, jo tā jāpārbauda Latvijas tiesiskajā un institucionālajā kontekstā. Savukārt vispārīgi uzticēšanās, līdzdalības vai digitalizācijas rādītāji raksturo plašāku politikas kontekstu, bet neļauj atsevišķi noteikt IAL vai IL ietekmi.

Laika robeža. IL grozījumi stājās spēkā 2026. gada 1. martā. Pētījuma izstrādes laikā kopš grozījumu spēkā stāšanās bija pagājis pārāk īss laiks to faktiskās ietekmes novērtēšanai. Tādēļ secinājumi par IL praksi interpretējami atbilstoši katra avota aptvertajam laikposmam.

Pētījuma autori šo ierobežojumu ietekmi mazināja, salīdzinot avotus atbilstoši to funkcijai un katru secinājumu sasaistot ar pierādījumiem, kas to tieši pamato. Ja pieejamā informācija neļāva izdarīt drošu secinājumu, pētījumā norādīts, kādas informācijas trūkst un kā tas ierobežo secinājuma tvērumu.

3. Tiesiskais un politikas ietvars

Šajā nodaļā noteikts juridiskais un politikas plānošanas ietvars, pēc kura izvērtējumā vērtēta IAL un IL darbība. Juridiskās analīzes pamatu veido Satversmes 100. un 104. pants, IAL, IL, APL, piemērojamās Eiropas Savienības tiesības, Eiropas Padomes Konvencija par piekļuvi oficiāliem dokumentiem jeb Trumsses konvencija, speciālie tiesību akti par atsevišķu informācijas veidu pieejamību un pētījumā analizētā judikatūra.

Politikas kontekstu veido Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam, Valsts pārvaldes modernizācijas plāns 2023.-2027. gadam, Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam un to ieviešanas plāns, Pakalpojumu vides pilnveides plāns 2024.-2027. gadam, kā arī atvērtās pārvaldības rīcības plāni.

Juridiskajā analīzē izmantotas IAL un IL redakcijas, kas bija spēkā 2026. gada 30. jūlijā. Vērtējot agrāk notikušu gadījumu vai pieņemtu tiesas nolēmumu, ņemts vērā attiecīgajā laikposmā piemērojamais regulējums.

Detalizēta juridiskā un politikas analīze sniegta 11.-17. pielikumā, bet pilns izmantoto avotu saraksts sniegts 23. pielikumā.

3.1. Abu likumu mērķi, tiesību izmantotāji un vieta pārvaldes sistēmā

Pamattiesību pamats. Satversmes 100. pants ikvienam garantē tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju. Satversmes 104. pants ikvienam garantē tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs un saņemt atbildi pēc būtības. IAL un IL regulē atšķirīgus šo tiesību izmantošanas procesus.

Satversmes 104. pantā lietotais jēdziens “iesniegums” ir plašāks par IL regulēto iesniegumu. Atkarībā no satura un personas prasītā rezultāta Satversmes 104. pantā garantēto tiesību īstenošanas kārtību var noteikt IL, APL, IAL vai cits speciālais regulējums. IL tādēļ konkretizē šīs pamattiesības savā darbības jomā, bet neizsmēļ visu Satversmes 104. panta tvērumu².

Abu likumu priekšmets. IAL attiecas uz dokumentētu informāciju, kas ir iestādes informācijas aprītē. Likuma mērķis aptver arī informāciju, kuru iestādei atbilstoši tās kompetencei ir pienākums radīt. IL nosaka kārtību, kādā privātpersona iesniedz un iestāde izskata tās kompetencē esošu lūgumu, sūdzību, priekšlikumu vai jautājumu. IL piemēro, ja attiecīgajam jautājumam citā likumā nav noteikta īpaša izskatīšanas kārtība. Tabula 3.1. raksturo abu likumu saturu.

IL 2. panta pirmajā daļā minētais lūgums, sūdzība, priekšlikums un jautājums raksturo iespējamo iesnieguma saturu. Tie nav četri atsevišķi un savstarpēji izslēdzoši tiesiskie procesi. Vienā iesniegumā var būt ietverti vairāki no šiem elementiem. To kopīga regulēšana IL ir Latvijas likumdevēja izvēlēta likuma uzbūve, nevis šo četru elementu būtības noteikta nepieciešamība. Piemēram, citās valstīs lūgumi var tikt regulēti atšķirīgi no sūdzībām.

² Briede J. Satversmes 104. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.). Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 445.-458. lpp

3.1. tabula. Ko personai nodrošina IAL un IL

Jautājums	IAL	IL
Likuma mērķis	Nodrošināt sabiedrībai pieeju informācijai, kas ir iestādes rīcībā vai kuru iestādei atbilstoši tās kompetencei ir pienākums radīt, un noteikt vienotu informācijas iegūšanas un izmantošanas kārtību.	Veicināt privātpersonas līdzdalību valsts pārvaldē. Likums nosaka iesniegumu izskatīšanas un apmeklētāju pieņemšanas kārtību.
Ko likums personai nodrošina	Pieklūvi identificējamai dokumentētai informācijai, kas ir iestādes informācijas aprītē. Informācijas pieprasījums pats nerada jaunu pienākumu sagatavot analīzi, skaidrojumu, aprēķinu vai sarakstu. Šādam pienākumam jāizriet no iestādes kompetences vai cita tiesiskā regulējuma.	Iestādes kompetencē esoša lūguma, sūdzības, priekšlikuma vai jautājuma izskatīšanu pēc tā satura. Ja iesnieguma saturs prasa atbildi pēc būtības, iestāde sniedz atbildi uz iesniegumā prasīto. Konkrēto materiālo rezultātu nosaka piemērojamais regulējums un lietas apstākļi.
Tiesību izmantotāji	IAL nosaka kārtību, kādā privātpersonas iegūst informāciju iestādē. Vispārpieejamu informāciju izsniedz ikvienam, kas to vēlas saņemt, ievērojot personu vienlīdzību. Interese par vispārpieejamu informāciju nav jāpamato. Ierobežotas pieejamības informācijas pieprasījumam piemēro papildu prasības.	IL regulē privātpersonas iesniegumu. Privātpersona ir fiziska persona, privāto tiesību juridiska persona vai šo personu apvienība.
Raksturīgais rezultāts	Informācijas izsniegšana pilnībā vai daļēji, rakstveida atteikums, izziņa par informācijas atrašanās vietu vai precīza norāde uz vietu, kur informācija bez maksas pieejama internetā.	Atbilde pēc būtības, iesnieguma pieņemšana zināšanai, pārsūtīšana, informēšana par kompetento iestādi, atstāšana bez izskatīšanas vai cita IL paredzēta rīcība.
Galvenās garantijas	Vispārpieejamas un ierobežotas pieejamības informācijas nošķiršana, pieejamās informācijas daļas izsniegšana, atteikuma pamatojums, maksa un atbrīvojums no tās, atkalizmantošana un tiesību aizsardzība.	Iesnieguma vērtēšana pēc satura, kompetences un pārsūtīšanas kārtība, termiņi, atbildes forma, vairāku līdzīga satura iesniegumu izskatīšana, objektivitāte, iesniedzēja identitātes aizsardzība un iestādes rīcības kontrole.

Datu avots: pētījuma autoru apkopojums, pamatojoties uz Satversmes 100. un 104. pantu, IAL un IL.

Tiesību izmantotāji un pētījumā analizētās grupas. IAL un IL nosaka personu loku, kas var izmantot tajos paredzētās tiesības. Saskaņā ar IAL vispārpieejamu informāciju izsniedz ikvienam, kas to vēlas saņemt, ievērojot personu vienlīdzību, bet IL regulē privātpersonas iesniegumu. Atsevišķos procesos papildu tiesības var izrietēt no personas statusa vai speciālā tiesiskā regulējuma.

Izvērtējumā analizētas iestādes un to darbinieki, kuri piemēro abus likumus. Personu praktiskās iespējas izmantot likumos paredzētās tiesības analizētas 4.8. sadaļā, bet iestāžu darba organizācija un ar likumu piemērošanu saistītās izmaksas analizētas 4.1.-4.7. sadaļā.

Iestāžu un institūciju lomas. IAL un IL piemēro katra iestāde, uz kuru attiecas attiecīgā likuma darbības joma. IAL izpratnē iestāde ir publiska persona, tās institūcija vai amatpersona, kā arī persona, kas īsteno deleģētu valsts pārvaldes uzdevumu, ciktāl informācijas aprīte ir saistīta ar šī uzdevuma izpildi. IL piemēro iestāde vai privātpersona, kas pilda valsts pārvaldes uzdevumus. Neatkarīgi no piemērojamā likuma katra iestāde pati organizē dokumentu saņemšanu un reģistrēšanu, nosaka piemērojamo procesu, kontrolē termiņus, sagatavo personai sniedzamo rezultātu un pārbauda izpildes kvalitāti.

Horizontālās institūciju funkcijas. Abu likumu darbību ietekmē vairāku institūciju funkcijas. TM savas kompetences ietvaros izstrādā, organizē un koordinē tiesību sistēmas un informācijas atklātības politiku. VK koordinē sabiedrības līdzdalības iespējas lēmumu pieņemšanā un valsts pārvaldes sadarbību labas pārvaldības un klientorientētas darbības nodrošināšanā. VARAM īsteno funkcijas valsts pārvaldes pakalpojumu, digitālās transformācijas, digitālo tehnoloģiju un datu pārvaldības jomā. VDAA uztur tai normatīvajos aktos nodotos koplietošanas risinājumus. Minēto institūciju horizontālās funkcijas neaizstāj katras iestādes atbildību par konkrētā dokumenta pareizu izskatīšanu.

Tiesiskā kontrole. Konkrētas lietas tiesisko kontroli veic augstāka iestāde vai administratīvā tiesa. Tiesībsargs savas kompetences ietvaros vērtē pamattiesību un labas pārvaldības ievērošanu. Lēmuma par atteikuma izsniegt informāciju apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtību nosaka IAL un APL. *Spēkā esošā pārskatīšanas kārtība analizēta 4.5.2. sadaļā, bet tās institucionālās attīstības iespējas salīdzinātas 5.5.2. sadaļā.*

Abu likumu saikne ar sabiedrības līdzdalību. IL mērķis ir veicināt privātpersonas līdzdalību valsts pārvaldē, taču ne katrs šī likuma kārtībā iesniegts lūgums, sūdzība, priekšlikums vai jautājums ir sabiedrības līdzdalība politikas vai publisku lēmumu veidošanas nozīmē. Priekšlikums var būt līdzdalības forma. Savukārt lūgums, sūdzība vai jautājums var būt vērsts uz individuāla jautājuma risināšanu vai skaidrojuma saņemšanu.

IAL nodrošina piekļuvi informācijai. Iegūtā informācija var būt vajadzīga sabiedrības līdzdalībai, publiskās varas uzraudzībai, žurnālistikai, pētniecībai vai citam likumīgam mērķim. Tādēļ IAL var sekmēt sabiedrības līdzdalību, bet nav tikai un vienīgi līdzdalības instruments. Vispārpieejamas informācijas pieprasītājam tās saņemšanas interese nav jāpamato.

Atšķirībā no IL paredzētās individuālās saziņas 2024.gada 15.oktobra Ministru kabineta noteikumi Nr. 639 regulē institūcijas organizētu sabiedrības līdzdalību attīstības plānošanas procesā. Tie paredz, piemēram, darba grupas, konsultatīvās un uzraudzības padomes, apspriedes, publiskās apspriešanas un atzinumu sniegšanu. TAP portāls ir vide, kurā valsts tiešās pārvaldes iestādes publicē informāciju par projektu virzību un līdzdalības iespējām. Ja normatīvajos aktos paredzēta līdzdalības iespēja nav nodrošināta, persona var IL kārtībā lūgt institūciju to nodrošināt.

Vairāku privātpersonu kopīgu IL iesniegumu nedrīkst sajaukt ar kolektīvo iesniegumu Saeimai vai pašvaldībai. Kolektīvajam iesniegumam ir atsevišķs tiesiskais regulējums, noteikts minimālais parakstītāju skaits un īpaša izskatīšanas kārtība. Vienu jautājumu var skart gan IL iesniegums, gan apspriede, publiskā apspriešana, konsultatīvā padome vai kolektīvais iesniegums, taču katram

mehānismam ir savs mērķis, dalībnieku loks, procedūra un rezultāts. *Šo mehānismu praktiskā izmantošana un datu salīdzināmības ierobežojumi analizēti 4.8. sadaļā, bet tieša atbilde uz tehniskās specifikācijas jautājumu sniegta 5.1.2. sadaļā.*

Politikas mērķi un rādītāji. Latvijas politikas plānošanas dokumentos abu likumu darbības vide saistīta ar četriem plašiem rezultātiem: atvērtu un efektīvu valsts pārvaldi; sabiedrības līdzdalību un uzticēšanos; cilvēka vajadzībām piemērotu daudzkanālu saziņu; datus balstītu pārvaldes darbu.

Konkrēti pārvaldes rezultātu rādītāji ir ietverti Valsts pārvaldes modernizācijas plānā 2023.-2027. gadam, tostarp uzticēšanās, apmierinātības un izpildvaras kapacitātes rādītāji. Nacionālais attīstības plāns, Digitālās transformācijas pamatnostādnes, Pakalpojumu vides pilnveides plāns un atvērtās pārvaldības rīcības plāni galvenokārt nosaka plašākus mērķus, prioritātes un pasākumus.

Minētos mērķus un rādītājus ietekmē daudzi pārvaldes un sabiedrības procesi. Tie nav tieši IAL vai IL darbības kvalitātes rādītāji un neļauj atsevišķi aprēķināt katra likuma ietekmi. *Tādēļ pētījumā abu likumu darbība vērtēta pēc 2.1. sadaļā noteiktajiem kritērijiem un 21. pielikumā izstrādātajiem datu laukiem un rādītājiem.*

ANO ilgtspējīgas attīstības mērķa 16.10.2. indikators vērtē, vai valstī ir pieņemtas un īstenotas konstitucionālas, likumiskas vai politiskas garantijas publiskai piekļuvei informācijai. Tas galvenokārt raksturo Informācijas atklātības likuma sistēmas līmeni, nevis atsevišķas lietas, iestādes vai Iesniegumu likuma darbības efektivitāti.

Politikas avotu, rādītāju un to izmantošanas robežu pilna karte sniegta 17. pielikuma 17.3. sadaļā un 80. tabulā.

Papildu informācija: abu likumu pienākumu, iestādei piešķirtās rīcības brīvības un tiesisko seku katalogi sniegti 11. un 12. pielikumā; detalizēts abu likumu salīdzinājums sniegts 13. pielikumā; politikas dokumentu un rādītāju analīze sniegta 17. pielikuma 17.3. sadaļā un 80. tabulā; pilns avotu saraksts sniegts 23. pielikumā.

3.2. Piemērojamā procesa noteikšana un abu likumu robežas ar citiem tiesiskajiem procesiem

Pamatprincips. Piemērojamo procesu iestāde nosaka katram patstāvīgajam lūgumam pēc tā satura, personas prasītā rezultāta un attiecīgā tiesiskā regulējuma. Process nosaka kompetento iestādi, lūguma izskatīšanas kārtību, termiņu, iespējamo rezultātu un tiesību aizsardzības kārtību.

Dokumenta nosaukums, forma, saņemšanas kanāls, paraksta veids, kontaktpunkts un sākotnējā atzīme DVS var palīdzēt dokumentu sākotnēji sašķirot, bet pašas par sevi nenosaka piemērojamo procesu. Vienā un tajā pašā kanālā var saņemt dažādiem procesiem atbilstošus lūgumus. Tādēļ iestāde vispirms nosaka piemērojamo procesu un tikai pēc tam pārbauda attiecīgā procesa prasības par dokumenta formu, parakstu, personas identifikāciju un reģistrēšanu.

Ja vienā dokumentā vai saziņas reizē ietverti vairāki patstāvīgi lūgumi, katru no tiem nošķir un izvērtē atsevišķi. Katram lūgumam atsevišķi nosaka piemērojamo procesu, kompetenci, termiņu, iespējamo rezultātu un tiesību aizsardzības kārtību.

Pētījumā nošķirti četri savstarpēji saistīti jēdzieni:

- **process jeb tiesiskais režīms** nosaka kompetento iestādi, lūguma izskatīšanas kārtību, termiņu, iespējamo rezultātu un tiesību aizsardzības kārtību;
- **dokumenta vai izteikuma forma** norāda, kā saturs izteikts: papīra dokumentā, elektroniskā dokumentā vai mutvārdos;
- **saņemšanas kanāls** ir tehniskais vai fiziskais ceļš, pa kuru saturs nonāk iestādē, piemēram, oficiālā elektroniskā adrese, e-pasts, portāls, pasts, klātiešana vai tālrunis;
- **kontaktpunkts** ir iestādes struktūrvienība, darbinieks vai funkcija, kas saņem attiecīgo saturu vai palīdz personai praktiski noformēt un iesniegt lūgumu.

3.2. tabula. Piemērojamā procesa noteikšana pēc lūguma satura un prasītā rezultāta

Jautājums	Piemērojamais process	Raksturīgais rezultāts
Vai persona vēlas saņemt konkrētu dokumentu vai citādi identificējamu dokumentētu informāciju, kas atrodas iestādes rīcībā?	IAL, ja speciāls regulējums nenosaka citu piekļuves kārtību. Ja informācija nav dokumentēta, atsevišķi jāpārbauda, vai iestādei atbilstoši tās kompetencei bija pienākums to radīt un dokumentēt.	Informācijas izsniegšana pilnībā vai daļēji, precīza norāde uz publisku avotu, izziņa par informācijas atrašanās vietu vai pamatots atteikums. Informācijas pieprasījums pats nerada pienākumu sagatavot jaunu analīzi, aprēķinu, skaidrojumu vai sarakstu.
Vai persona vēlas, lai iestāde sagatavo skaidrojumu, viedokli, vērtējumu vai atbildi uz jautājumu?	IL, ja lūguma izskatīšanai nav noteikts cits process.	Atbilde pēc būtības, ja iesnieguma saturs to prasa, vai cita IL paredzēta rīcība.
Vai persona prasa administratīvo aktu, faktisko rīcību, uzziņu, pakalpojumu, atlīdzinājumu vai citu tiesisku rezultātu?	APL kopā ar attiecīgo speciālo regulējumu.	Administratīvais akts, faktiskā rīcība, uzziņa, pakalpojums vai cits konkrētajā procesā paredzēts rezultāts.
Vai personas piekļuves tiesības izriet no tās statusa, dalības konkrētā lietā vai īpaša informācijas veida?	Attiecīgais speciālais regulējums.	Piekļuve konkrētajā regulējumā paredzētajā apjomā un kārtībā. IAL vai IL piemēro lūguma daļai, kuru speciālais regulējums neaptver.

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāts procesa noteikšanas kopsavilkums, pamatojoties uz IAL, IL, APL un speciālā regulējuma prioritāti.

3.2. tabula palīdz noteikt piemērojamo procesu pēc personas prasītā rezultāta. Ja lūgums izskatāms IAL vai IL kārtībā, iestādei turpmāk jāievēro attiecīgā procesa īpašās prasības. Galvenās abu procesu atšķirības apkopotas 3.3. tabulā.

3.3. tabula. Galvenās IAL un IL procesuālās atšķirības

Procesa elements	IAL	IL
Iesniegšanas forma	Informāciju var pieprasīt rakstveidā, mutvārdos vai elektroniski. Visi rakstveida pieprasījumi jāreģistrē. Ierobežotas pieejamības informāciju pieprasa rakstveidā, pamatojot pieprasījumu un norādot izmantošanas mērķi.	Iesniegumu var iesniegt rakstveidā, elektroniski vai izteikt mutvārdos. Mutvārdos izteiktu iesniegumu vajadzības gadījumā noformē rakstveidā.
Paraksts un identifikācija	Iestāde var noteikt kārtību, kādā reģistrē elektroniski iesniegtu, ar elektronisko parakstu neparakstītu pieprasījumu. Paraksta trūkums var ierobežot personas iespēju prasīt informācijas izsniegšanu tiesas ceļā.	Pilnu IL kārtību piemēro elektroniski parakstītam iesniegumam vai iesniegumam, kas iesniegts identificētā portāla formā. Citos elektroniskas iesniegšanas gadījumos atbildes sniegšanas kārtību nosaka iestādes vadītājs.
Kompetence	Pieprasījumu izskata iestāde, kuras rīcībā ir informācija. Ja informācijas nav, iestāde sniedz izziņu par tās atrašanās vietu un, ja tas zināms, norāda saņemšanas kārtību.	Ja iesniegums pilnībā vai daļēji nav iestādes kompetencē, iestāde to piecu darbdienu laikā pārsūta kompetentajai iestādei vai likumā paredzētajā gadījumā informē personu.
Termiņš	Atkarībā no rezultāta un vajadzīgās apstrādes piemēro 7, 10, 15 vai 30 dienu termiņu. Ja vajadzīga papildu apstrāde, personu par to informē ne vēlāk kā 15 dienu laikā.	Atbildi pēc būtības sniedz saprātīgā termiņā, bet ne vēlāk kā 10 darbdienās. Mēneša termiņu piemēro, ja vajadzīga papildu informācija, sadarbība ar citām iestādēm vai liela informācijas apjoma analīze vai apstrāde.
Iespējamais rezultāts	Pilnīga vai daļēja izsniegšana, norāde uz internetā pieejamu informāciju, izziņa par informācijas atrašanās vietu vai pamatots atteikums.	Atbilde pēc būtības, iesnieguma pieņemšana zināšanai, pārsūtīšana, informēšana par kompetenci, atstāšana bez izskatīšanas vai cita IL paredzēta rīcība.
Tiesību aizsardzība	Atteikumu, informācijas nesniegšanu vai nepienācīgu sniegšanu kontrolē APL kārtībā, ievērojot IAL īpašos noteikumus.	Iestādes rīcību kontrolē IL 10. pantā un citos piemērojamos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. IL paredz arī gadījumus, kuros tiesas kontrole ir ierobežota.

Datu avots: pētījuma autoru apkopojums, pamatojoties uz IAL, IL un saistīto APL regulējumu redakcijās, kas bija spēkā 2026. gada 30. jūlijā.

Kvalificējot lūgumu, iestāde vispirms pārbauda, vai ārējs normatīvais akts konkrētajam informācijas veidam, personas statusam, lietai vai prasītajam rezultātam nosaka īpašu kārtību. Ja speciālais regulējums aptver tikai daļu dokumenta, pārējos patstāvīgos lūgumus kvalificē atsevišķi.

Piemērojamā procesa noteikšanas secību kopsavilkuma veidā rāda 3.1. attēls.

3.1. attēls. Piemērojamā procesa noteikšanas secība

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāta shēma, balstoties uz IAL, IL, APL, speciālo regulējumu un pētījumā analizēto judikatūru.

IAL nosaka īpašu informācijas pieprasījuma izskatīšanas kārtību. Iestādes atteikumu sniegt informāciju, informācijas nesniegšanu vai nepienācīgu sniegšanu var apstrīdēt un pārsūdzēt APL kārtībā, ievērojot IAL īpašos noteikumus. Savukārt IL lietā tiesību aizsardzības iespējas nosaka IL 10. pants, konkrētās iestādes rīcības juridiskais raksturs un cits piemērojamais regulējums. Tāpēc katrs jaukta satura vēstulē ietvertais lūgums jāvērtē atsevišķi, tostarp atsevišķi nosakot tam piemērojamo tiesību aizsardzības kārtību.

Kompetence un pārsūtīšana. IL un IAL paredz atšķirīgu rīcību, ja persona vērsusies iestādē, kurai jautājums vai informācija nav piekritīga. Ja IL iesniegums pilnībā vai daļēji nav iestādes kompetencē, iestāde piecu darbdienu laikā pārsūta attiecīgo iesniegumu vai tā daļu kompetentajai iestādei un informē iesniedzēju. Likumā paredzētajā gadījumā iestāde var informēt personu par kompetences trūkumu un, ja iespējams, norādīt kompetento iestādi.

IAL neparedz IL identisku vispārīgu pārsūtīšanas kārtību. Ja pieprasītās informācijas nav iestādes rīcībā, IAL 12. panta otrā daļa paredz izziņu par informācijas atrašanās vietu un, ja tas iestādei zināms, norādi par tās saņemšanas kārtību. Trumsges konvencijas 5. panta 2. punkts paredz, kad vien iespējams, pieprasījuma pārsūtīšanu kompetentajai iestādei vai ieteikumu tajā vērsties. Šīs saistības īstenojamas, piemērojot nacionālo regulējumu; pārsūtīšanas iespēja konkrētajā gadījumā vērtējama, ievērojot arī datu aizsardzības prasības.

Pārsūtot dokumentu vai tā daļu, iestādei jānorāda pārsūtītais lūgums, saņēmējiesāde un pārsūtīšanas datums. Jāpārsūta tikai attiecīgā jautājuma izskatīšanai vajadzīgā informācija, ievērojot personas datu aizsardzības prasības.

Palīdzība lūguma precizēšanā. Iestādes pienākums sniegt nepieciešamu un lietderīgu palīdzību lūguma precizēšanā izriet no Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. panta piektajā un astotajā daļā nostiprinātajiem labas pārvaldības un privātpersonai pieejamas pārvaldes principiem. Šie principi piemērojami arī IAL procesā, īstenojot Trumses konvencijas 5. panta 1. punktā paredzēto palīdzību pieprasītā dokumenta identificēšanā.

Ja lūgums ir neskaids, iestādei jānorāda, kura daļa jāprecizē, un jānoskaidro, kādu rezultātu persona vēlas saņemt. Iestāde var nosaukt iespējamo dokumentu, datu kopu, reģistru, laikposmu vai kompetento struktūrvienību. Skaidri saprotamo lūguma daļu iestādei jāskatīt uzreiz. Precizēšanas laikā jāsaģlabā sākotnējais saņemšanas datums.

Secinājums. IAL un IL procesiem ir kopīgi darba posmi: dokumenta saņemšana un reģistrēšana, kompetences pārbaude, lūguma satura noskaidrošana, termiņa kontrole, rezultāta sagatavošana un iestādes rīcības pārbaude.

Kopīgajiem darba posmiem var noteikt vienotus iestāžu darba principus un tehniskās prasības dokumentu uzskaites un vadības risinājumiem. Tomēr abi procesi atšķiras pēc personas prasītā rezultāta, iesniegšanas formalitāšu tiesiskajām sekām, termiņiem, iespējamajiem iznākumiem, atteikuma pamatojuma un tiesību aizsardzības kārtības. Tādēļ abu procesu juridiskajām garantijām jāpaliek atsevišķi identificējamām. Šis nošķīrums ir pamats 5.5.1. sadaļā salīdzinātajiem likumu turpmākās uzbūves scenārijiem.

Papildu informācija: abu likumu juridiskais salīdzinājums sniegts 13. pielikumā; procesu robežsituācijas un judikatūra apkopota 14. pielikumā; piemērojamā procesa noteikšanas secība izvēsta 19. pielikumā; praktiskās darba lapas sniegtas 20. pielikumā. Iestāžu faktiskā prakse analizēta 4.2. un 4.3. sadaļā. Personas atbalsta un procesa uzlabošanas priekšlikumi sniegti 5.3.1., 5.3.2., 5.4.1. un 5.4.2. sadaļā.

3.3. Informācijas pieejamības tiesiskais ietvars un ierobežojumu izvērtēšana

Informācijas pieejamības konstitucionālais un Eiropas Savienības tiesiskais ietvars. Satversmes 100. pants aizsargā ikvienas personas tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju. Satversmes 116. pants pieļauj šo tiesību ierobežošanu, ja ierobežojums ir noteikts ar likumu, tam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs.

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 42. pants attiecas uz piekļuvi Eiropas Savienības iestāžu, struktūru, biroju un aģentūru dokumentiem, bet Regula Nr. 1049/2001 regulē piekļuvi Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas dokumentiem. Šie tiesību akti paši par sevi nenosaka vispārīgo kārtību, kādā Latvijas iestādes izskata informācijas pieprasījumus.

Latvijas iestādēm konkrētās jomās ir saistoši arī citi Eiropas Savienības tiesību akti. Direktīva 2003/4/EK nosaka īpašu vides informācijas pieejamības režīmu. Direktīva (ES) 2019/1024 regulē publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu un atvērtos datus. Vispārīgās datu aizsardzības regulas 86. pants ļauj dalībvalstīm saskaņot personas datu aizsardzību ar sabiedrības tiesībām piekļūt oficiāliem dokumentiem. Tādēļ personas datu esamība dokumentā pati par sevi nav pamats

slēgt visu dokumentu. Iestādei jānosaka konkrētais aizsardzības pamats un jāizvērtē iespēja izsniegt dokumenta pārējo daļu.

Trumses konvencija. Eiropas Padomes Konvencija par piekļuvi oficiāliem dokumentiem ir starptautisks līgums, kas nosaka saistošu minimālo piekļuves standartu un ļauj saglabāt vai ieviest plašākas piekļuves tiesības. Latvija Konvenciju parakstīja 2024. gada 17. aprīlī. Saeima 2024. gada 24. oktobrī pieņēma likumu “Par Eiropas Padomes Konvenciju par piekļuvi oficiāliem dokumentiem”, ar kuru Konvencija tika pieņemta un apstiprināta. Ratifikācijas raksts tika deponēts 2025. gada 17. janvārī, un Konvencija attiecībā uz Latviju stājās spēkā 2025. gada 1. maijā.

IAL un Konvencijas pamatmehānismi. IAL jēdzieni “dokumentēta informācija” un “iestāde” un likuma darbības joma aptver Konvencijas 1. panta kodola būtisku daļu (IAL 1. panta 3. un 4. punkts un 2. panta otrā daļa). Informācijas pieejamības prezumpcija un vienlīdzīga piekļuve nostiprināta IAL 2. panta trešajā daļā un 10. panta trešajā daļā (Konvencijas 2. pants). IAL 10. panta trešā daļa paredz vispārpieejamas informācijas saņemšanu bez intereses pamatošanas (Konvencijas 4. panta 1. punkts); aizsargājamas informācijas pieprasījuma prasības vērtētas turpmāk. Konvencija pati par sevi neprasa radīt jaunu dokumentu tikai tādēļ, ka persona to pieprasījusi.

IAL 14. panta pirmā daļa un 12. panta pirmā daļa nosaka atbildes termiņus un pienākumu atteikuma gadījumā norādīt pamatu un tiesību aizsardzības kārtību (Konvencijas 5. panta 4. un 6. punkts). Pieprasītāja izvēlēta saņemšanas veida ievērošanu iespēju robežās un dokumenta vispārpieejamās daļas izsniegšanu paredz IAL 11.² panta otrā daļa un 10. panta ceturrtā daļa (Konvencijas 6. pants). IAL 13. pants nosaka bezmaksas neapstrādātas vispārpieejamas informācijas izsniegšanu, izmaksu ierobežojumus un atbrīvojuma no maksas iespēju (Konvencijas 7. pants).

IAL 15. panta pirmā un otrā daļa paredz atteikuma, nesniegšanas un nepienācīgas sniegšanas kontroli administratīvā procesa kārtībā. Konvencijas 8. pants prasa pārskatīšanu tiesā vai citā likumā noteiktā neatkarīgā un neitrālā iestādē, kā arī vienmēr pieejamu ātru un lētu pārskatīšanas procedūru; tā var ietvert atkārtotu izskatīšanu pašā iestādē. IAL 9. pants un 10. panta pirmā–2.² daļa regulē informācijas uzskaiti un proaktīvu publiskošanu (Konvencijas 9. panta “c” apakšpunkts un 10. pants). Palīdzība pieprasītājam aplūkota 3.2. sadaļā. Šis salīdzinājums parāda galvenos mehānismus, bet pats par sevi neaplicina visu prasību pilnīgu un efektīvu īstenošanu

Trumses minimums, tā efektīva īstenošana un plašākas garantijas. TS 2.3.6. jautājuma ietvaros pētījumā nošķirti trīs vērtēšanas līmeņi.

Minimālais līmenis ir Trumses konvencijas 1.–10. pantā noteiktais saistošais pamatstandarts: informācijas un iestāžu tvērums, vienlīdzīga piekļuve, pamatoti un samērīgi ierobežojumi, daļēja piekļuve, piekļuves forma, maksa, pārskatīšana, dokumentu pārvaldība un atbilstoša proaktīva publicēšana. Latvijas regulējums vienlaikus vērtējams Satversmes un piemērojamo ES tiesību ietvarā.

Minimuma efektīva īstenošana nozīmē, ka šīs garantijas darbojas praksē, tostarp persona saņem palīdzību, pamatotu un savlaicīgu rezultātu un praktiski pieejamu tiesību aizsardzību. Normas esamība vien to neaplicina. Šī joprojām ir minimuma pārbaude, nevis optimālais līmenis; tās empīriskais vērtējums sniegts 4. nodaļā un šeit nav dublēts.

Optimālais līmenis šī pētījuma izpratnē aptver plašākas garantijas par efektīvi īstenotu Konvencijas minimumu, arī Latvijā jau saistošus risinājumus. Tie var skart institūciju tvērumu, ierobežojumu ilgumu un pārskatīšanu, formalitātes, maksu un proaktīvu publicēšanu. Piemēram, IAL 5. panta ceturtnā daļa konkretizē autora vai iestādes vadītāja noteikta statusa termiņu un pārskatīšanu, ievērojot piektās daļas izņēmumu un komercnoslēpuma īpašo kārtību, savukārt IAL 6. panta trešā daļa paredz iekšējās lietošanas ierobežojuma izbeigšanos pēc lēmuma pieņemšanas vai tāda dokumenta nosūtīšanas adresātam, kas nav klasificēts kā ierobežotas pieejamības dokuments.

Informācijas pieejamības ierobežojumu veidi. Vērtējot informācijas pieejamību, jānošķir trīs juridiski atšķirīgas situācijas.

- **Informācijas autora vai iestādes vadītāja noteikts ierobežotas pieejamības informācijas statuss.** Saskaņā ar IAL 5. panta trešo daļu informācijas autors vai iestādes vadītājs nosaka statusu, norādot šajā vai citos likumos paredzēto pamatojumu. Šim statusam piemēro ceturtnajā daļā paredzēto termiņu - ne ilgāku par vienu gadu - un statusa atkārtotas noteikšanas vai atcelšanas kārtību. Komercnoslēpumam piemēro IAL 7. panta īpašo ilguma un izbeigšanās kārtību.
- **Ar likumu noteikts ierobežotas pieejamības informācijas statuss.** Ja statusu attiecīgajai informācijai nosaka pats likums, atbilstoši IAL 5. panta piektajai daļai trešo un ceturto daļu nepiemēro. Iestāde pārbauda konkrētās normas spēkā esību, tvērumu, izņēmumus un īpašo piekļuves kārtību. Abos gadījumos ierobežojumam vajadzīgs likumisks pamats; tikai atsauce uz citu likumu vēl nenosaka, kurš gadījums pastāv. Piektās daļas izņēmums neatceļ pienākumu pamatot konkrētu informācijas izsniegšanas atteikumu.
- **Speciāls process vai īpaša piekļuves kārtība.** Speciālais regulējums var noteikt personas, kurām ir tiesības piekļūt informācijai, piekļuves mērķi, kompetento iestādi, procedūru, rezultātu un kontroles kārtību. Dokumenta rašanās speciālā procesā pati par sevi nenozīmē, ka viss dokuments ir sabiedrībai nepieejams.

DVS izdarīta atzīme pati par sevi nemaina likumā noteikto ierobežojumu vai piekļuves kārtību.

Ierobežojuma juridiskā pārbaude un piemērošana konkrētā lietā. Pirmajā līmenī juridiski pārbauda pašu tiesību normu. Jānoskaidro, vai tā ir pietiekami skaidra, kādu interesi aizsargā un vai ierobežojuma tvērums ir nepieciešams un samērīgs. Ja norma attiecas uz oficiāliem dokumentiem Trumšes konvencijas tvērumā, papildus pārbauda, vai ierobežojums aizsargā kādu no konvencijas 3. pantā uzskaitītajām interesēm, kādu kaitējumu varētu radīt informācijas atklāšana un vai nepastāv svarīgākas sabiedrības intereses informāciju izpaust.

Otrajā līmenī iestāde pārbauda ierobežojuma piemērošanu konkrētajam dokumentam un pieprasījumam. Iestādei jāpārbauda normas spēkā esība, piemērojamība, tvērums, izņēmumi un īpašā piekļuves kārtība. Ja piemērojamais regulējums paredz kaitējuma un sabiedrības interešu samērošanu, tā veicama, pamatojoties uz konkrētā gadījuma apstākļiem.

Ja likums skaidri aizliedz informācijas izpaušanu un nepiešķir iestādei izvērtēšanas brīvību, iestāde piemēro attiecīgo normu, ievērojot tiesību normu hierarhiju. Ja tai rodas pamatotas šaubas par normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 15. panta vienpadsmito daļu norma jāpiemēro, bet par šaubām nekavējoties motivēti jāinformē augstāka iestāde un Tieslietu ministrija.

Daļēja informācijas izsniegšana. Ierobežojums, kas attiecas uz vienu dokumenta daļu, automātiski neattiecas uz visu dokumentu. Iestādei vienmēr jāpārbauda, vai aizsargājamo informāciju var nodalīt un dokumenta pārējo daļu izsniegt. IAL 10. panta ceturrtā daļa, Trumstes konvencijas 6. panta otrā daļa un vides informācijas regulējums paredz nodalāmās informācijas izsniegšanu. Pilnīgu atteikumu var pamatot, ja pēc aizsargājamās informācijas nodalīšanas atlikusī dokumenta daļa būtu maldinoša vai bezjēdzīga vai pastāvētu cits piemērojamajā regulējumā noteikts atteikuma pamats.

Vides informācijas īpašais režīms. Vides informācijas pieprasījumu izskata saskaņā ar IAL un Vides aizsardzības likumu, ar kuriem Latvijas tiesībās īstenotas arī Orhūsas konvencijas saistības un pārņemtas Direktīvas 2003/4/EK prasības. Šo regulējumu interpretē atbilstoši attiecīgajām starptautiskajām un ES tiesību prasībām. Vides informācijas pieejamību aizsargā arī Satversmes 115. pants.

Vides informācijas pieprasītājam nav jāpamato, kādam nolūkam informācija nepieciešama. Iestādei jāsniedz nepieciešamā palīdzība pieprasījuma formulēšanā vai precizēšanā. Atteikuma pamati jāinterpretē sašaurināti, un katrā gadījumā ierobežojums jāsamēro ar sabiedrības interesi informāciju atklāt. Ja aizsargājamo informāciju iespējams nodalīt, pārējā vides informācija jāizsniedz.

Vides aizsardzības likuma 11. panta piektā daļa nosaka, ka informācija par emisiju vidē nav ierobežotas pieejamības informācija. Tādēļ vispārīgu atsauci uz komercnoslēpumu, personas datiem vai citu aizsargājamo interesi nevar izmantot, nepārbaudot, vai pieprasījums attiecas uz emisiju vidē un kāds īpašais regulējums konkrētajai informācijai piemērojams.

Savlaicīga vides informācijas sniegšana ir īpaši nozīmīga, ja informācija vajadzīga, lai persona varētu izmantot tiesības piedalīties ar vidi saistīta lēmuma pieņemšanā.

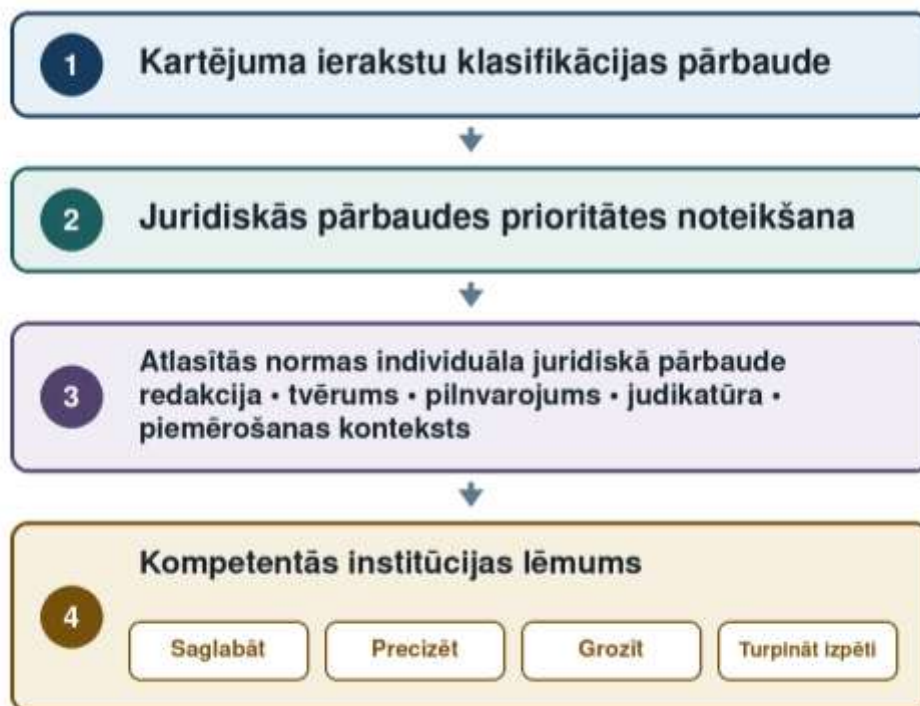
Speciālo normu kartējuma funkcija un robežas. Informācijas pieejamību ietekmē ne tikai IAL, bet arī daudzos speciālajos tiesību aktos ietvertas normas. Lai šādu regulējumu sistemātiski apzinātu un atlasītu normas turpmākai individuālai juridiskai pārbaudei, pētījumā izveidots informācijas pieejamību un apriti ietekmējošo normu kartējums.

Kartējumā ir 2457 ieraksti ar 2461 atsauci uz tiesību normām 367 tiesību aktos. Vienu ierakstu veido juridiski nošķirams nosacījums, kas var ietekmēt informācijas izsniegšanu, personu loku, procedūru, dokumenta formu, maksu, termiņu, glabāšanu, publicēšanu vai turpmāko izmantošanu.

Kartējums ir normu meklēšanas, sākotnējās klasifikācijas un juridiskās pārbaudes plānošanas instruments. Tas pats par sevi nav juridisks atzinums par konkrētas normas atbilstību Satversmei, Eiropas Savienības tiesībām vai Trumstes konvencijai. Juridisku secinājumu var izdarīt tikai pēc normas aktuālās redakcijas, juridiskā spēka, pilnvarojuma, mērķa, tvēruma, izņēmumu, saistīto normu, judikatūras un piemērošanas konteksta individuālas pārbaudes.

Riska pieeja nosaka juridiskās pārbaudes secību. Vispirms pārbaudāmas normas, kurām var būt lielāka ietekme uz informācijas pieejamību, bet pārējie pieejamības ierobežojumi iekļaujami turpmākajos pārbaudes ciklos. Turpmākas aktualizēšanas un juridiskās pārbaudes priekšlikums attiecas uz informācijas pieejamības ierobežojumiem; sākotnējās datu kopas plašākais tvērums un skaitļi tiek saglabāti. Kartējuma uzturēšanas un juridiskās pārbaudes kārtība izklāstīta 5.3.8. sadaļā un 16. pielikumā.

3.2. attēls. No kartējuma ieraksta līdz individuāli pārbaudītai tiesību normai

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāta shēma, balstoties uz 16. pielikumā aprakstīto speciālo informācijas ierobežojumu kartējumu un juridiskās pārbaudes metodi.

Secinājums. Latvijas regulējums satur galvenos Trumšes konvencijas 1.-10. pantā paredzētos īstenošanas mehānismus un atsevišķos jautājumos nosaka papildu vai konkrētākas garantijas. Pētījuma empīriskie materiāli galvenokārt norāda uz riskiem normu piemērošanā, individuālu atteikumu pamatošanā, daļējas piekļuves izvērtēšanā un tiesību aizsardzības praktiskajā savlaicīgumā. Individuāla atteikuma problēma pati par sevi nepierāda tiesību normas neatbilstību. Normu līmenī identificētas trīs jautājumu grupas mērķētai juridiskai pārbaudei.

1. IPI pieprasījuma pamatojums un izmantošanas mērķis. IAL 11. panta ceturrtā daļa prasa abus norādīt, bet piektā daļa pieļauj atteikumu prasību neievērošanas gadījumā. Saistībā ar Konvencijas 4. panta 1. punktu jāpārbauda pašas prasības nepieciešamība un samērīgums, izsniegšanas vai atteikuma kritēriju skaidrība, tās faktiskā vērtēšana, pamatojuma trūkuma izmantošana kā atteikuma iemesls un iespējama nevajadzīgu personas datu pieprasīšana. Prasību nedrīkst attiecināt arī uz jaukta dokumenta vispārpieejamo daļu. Mērķa un pamatojuma nošķirums skaidrots 4.5.1. sadaļā.

2. Tiesas ceļš neparakstītam elektroniskam pieprasījumam. IAL 15. panta trešā daļa liedz šāda pieprasījuma iesniedzējam tiesā prasīt informācijas sniegšanu. Saistībā ar Konvencijas 8. panta 1. punktu un 4. panta 3. punktu jāpārbauda, vai pieejama cita likumā noteikta neatkarīga un neitrāla pārskatīšana un vai paraksta prasība ir nepieciešama pieprasījuma apstrādei.

3. Speciālajos likumos noteiktie ierobežojumi. IAL 5. panta otrās daļas 1. punkts un piektā daļa paredz ar likumu noteiktu statusu, kam nepiemēro trešās un ceturrtās daļas statusa noteikšanas un termiņa kārtību. Katram atlasītajam ierobežojumam atsevišķi jāpārbauda skaidrība, Konvencijā atļautā aizsargājamā interese, kaitējuma un svarīgāku sabiedrības interešu vērtēšana, daļēja piekļuve un pārskatīšana. Priekšroka dodama absolūtiem, ļoti plašiem vai

beztermiņa ierobežojumiem un normām, kurās nav saskatāms daļējas piekļuves vai neatkarīgas pārskatīšanas mehānisms.

Šīs ir saderības riska pazīmes, ne konstatēta neatbilstība. Pētījumā nav veikts pilns Konvencijas 1.-10. panta un visu speciālo ierobežojumu atbilstības audits, nav sniegts Konvencijā paredzētās Piekļuves oficiāliem dokumentiem speciālistu grupas (AIG) novērtējumam pielīdzināms atzinums un nav abstrakti izšķirta katras Konvencijas normas tiešā piemērojamība. Šāds uzdevums prasītu atsevišķu, būtiski apjomīgāku juridisko izpēti.

Datu kopas izveides metodoloģija, sākotnējā klasifikācija un tvēruma robežas izklāstītas 16. pielikuma 16.2.-16.4. sadaļās un 67.-74.tabulās. Priekšlikuma īstenošanas secība - prioritātes pazīmju piemērošana un trīs juridiskās pārbaudes posmi - aprakstīta 16.5. sadaļā un 75.-76. tabulās.

4. Kā likumi darbojas praksē: no personas vajadzības līdz sistēmas mērījumam

Nodaļā abu likumu darbība aplūkota no personas skatpunkta. Sazinoties ar iestādi, persona parasti vēlas sasniegt konkrētu rezultātu: atrast dokumentu vai datus, saņemt skaidrojumu, panākt iestādes rīcību vai aizsargāt savas tiesības. No personas nevar gaidīt, ka tā jau pirms saziņas pareizi noteiks piemērojamo likumu un procesu. Tādēļ pētījumā vispirms noskaidrots personas patstāvīgais lūgums un prasītais rezultāts, bet pēc tam vērtēts, vai iestāde nosaka pareizo procesu un nodrošina tajā paredzēto rezultātu. Nodaļas noslēgumā vērtēta arī iestāžu spēja iegūt salīdzināmus datus, ar procesu saistītās izmaksas un dažādu personu iespējas praksē izmantot likumos paredzētās tiesības. Attēlā zemāk atspoguļota likumu piemērošanas analīzes struktūra.

4.1. attēls. Ceturtās nodaļas analīzes uzbūve: seši vērtēšanas kritēriji, izmaksas, dažādu personu iespējas izmantot procesus un kopvērtējums

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāts vērtēšanas ietvars, balstoties uz 2.1. sadaļā aprakstīto metodoloģiju un pētījumā izmantotajiem IAL, IL un Trumses konvencijas vērtēšanas kritērijiem.

Seši pētījumā izmantotie vērtēšanas kritēriji un to vērtēšanas skala definēti 2.1. sadaļā. IAL prakses vērtējumā ņemtas vērā arī Trumses konvencijas prasības; attiecīgo prasību un vērtējuma sasaiste sniegta 15. pielikumā.

4.1. Skaidrs pirmais solis

Vērtēšanas kritērijs. Pētījumā vērtēts, vai persona bez īpašām juridiskām zināšanām var veikt vienu no diviem pirmajiem soļiem: atrast jau publicētu informāciju vai, ja vajadzīgā informācija nav atrodamā vai persona vēlas citu rezultātu, atrast kompetento iestādi un saprast, kā tai iesniegt lūgumu. Izvērtējumā ņemts vērā arī tas, vai personai ir praktiski izmantojams saziņas kanāls, vai ir saprotamas dokumenta formas, paraksta un identifikācijas prasības un vai iestāde palīdz precizēt neskaidru lūgumu.

Jau publicētas informācijas atrašana. NVO un žurnālistu aptauju dalībnieki uzsvēra, ka publicētajai informācijai jābūt ne tikai atrodamai, bet arī saprotamai un tehniski izmantojamai. Ar informācijas publicēšanu vien nepietiek, ja tā ievietota noskenētā PDF datnē, kurā tekstu nevar kopēt, tabula publicēta attēla formā vai datu kopa nav papildināta ar lauku skaidrojumiem.

Darbinieka palīdzība dažkārt ļauj informāciju atrast ātri, tomēr pati publicēšanas vieta lietotājam var nebūt paredzama. Kāds NVO aptaujas respondents rakstīja:

“Gadās, ka iestādes darbinieki laipni atbild un atsūta saiti, kur informāciju atrast. Problēma: izdomāt, ka informācija varētu būt tieši ‘tur’, nav vienkārši un dažkārt pat ir neiespējami.”

Pētījumā konstatēti arī piemēri, kuros atkārtoti pieprasītu informāciju iestāde publicējusi pēc savas iniciatīvas. Kāds fokusgrupas dalībnieks aprakstīja iestādes rīcību ar bieži pieprasītiem vēsturiskajiem materiāliem:

“Vēsturiskos dokumentus ieskenējām un publicējām, lai turpmāk varētu vienkārši norādīt, kur tie bez maksas pieejami.”

Šis piemērs parāda, ka atkārtoti pieprasījumi var būt signāls par informāciju, kuru lietotājiem ir grūti atrast vai saņemt citādi.

Informācijas atrašanu ietekmē arī tīmekļvietnes uzbūve. Apvienības “Apeirons” pārstāvis intervijā norādīja:

“Cilvēkam nevajadzētu iet [tīmekļvietnē] dziļāk un dziļāk, lai atrastu kontaktu un saprastu, ko darīt.”

Arī tehniski piekļūstama tīmekļvietne var prasīt pārmērīgu piepūli, ja vajadzīgi vairāki secīgi klikšķi, virsraksts neatbilst saturam vai pareizās sadaļas atrašanai iepriekš jāzina juridiskās procedūras nosaukums.

Latvijā TAP portāls demonstrē, ka dokumenta vai projekta pamatdatus var padarīt publiski redzamus atsevišķi no lēmuma par paša dokumenta satura pieejamību. Tādējādi persona var vismaz uzzināt par dokumenta esamību, nosaukumu, datumu un atbildīgo iestādi arī tad, ja pilnais teksts nav brīvi pieejams. Tomēr pamatdatu vai kopsavilkuma publicēšana nav tas pats, kas dokumenta izsniegšana. Administratīvā rajona tiesa 2025. gada 10. februāra spriedumā vides informācijas lietā atzina, ka tīmekļvietnē publicētais kopsavilkums konkrētajā lietā neaizstāja pieprasītos dokumentus. Tā kā lielākā daļa informācijas tika izsniegta tikai tiesvedības laikā, tiesa uzlika pienākumu izsniegt vēl neizsniegtos koku ciršanas atļauju grafiskos pielikumus, aizklājot fizisko personu datus.³

Citu valstu pieredze. Igaunijas Publiskās informācijas likums paredz iestāžu dokumentu reģistru publisku pieejamību. Igaunijas Informācijas sistēmas iestādes reģistrā dokumentus var meklēt pēc nosaukuma, veida, reģistrācijas datuma, sūtītāja vai saņēmēja, redzēt tiem noteiktos piekļuves ierobežojumus un atvērt brīvi pieejamu elektronisko datni⁴.

³ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 10.02.2025. spriedums lietā Nr. A420204724, arhīva Nr. A42-00533-25/25, ECLI:LV:ADRJRIT:2025:0210.A420204724.3.S, 1.-14. punkts un rezolutīvā daļa.

⁴ Public Information Act. Riigi Teataja, konsolidētā angļu valodas redakcija. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/511092025008/consolide> [aplūkots 12.08.2026.]; Republic of Estonia

Norvēģijas vienotajā sistēmā eInnsyn persona var meklēt valsts, reģionālo un pašvaldību iestāžu dokumentu žurnālus, dokumentus, lietas un informāciju par politisko institūciju sēdēm. Ja pilnais teksts nav pievienots, pieprasījumu var nosūtīt turpat sistēmā; tā to pārsūta par dokumentu atbildīgajai iestādei, kura atbild tieši pieprasītājam. Abu piemēru kopīgā pazīme ir nepārtraukts ceļš no ziņas par dokumenta esamību līdz tā lejupielādei vai pieprasīšanai⁵.

Vēršanās iestādē, ja vajadzīgā informācija nav atrodama vai persona vēlas citu rezultātu.

Pirms lūguma sagatavošanas personai jānoskaidro, kuras iestādes rīcībā varētu būt vajadzīgā informācija. Pētījuma materiāli rāda, ka tas nav vienkārši arī cilvēkiem ar pieredzi pārvaldes procesos. Pieredzējis žurnālists vai NVO pārstāvis biežāk zina, kam zvanīt, kā precizēt lūgumu un kad izmantot formālu procesu, savukārt personai, kura ar pārvaldi saskaras reti, šādu priekšzināšanu var nebūt.

Grūtības identificēt kompetento iestādi kāda secinājumu pārbaudes darbnīcas dalībniece raksturoja šādi:

“Būtu vērtīgi, ja tiktu izveidots centralizēts informācijas saraksts, jo izstaigāt daudzas tīmekļvietnes un saprast, kurai iestādei rakstīt, ir problemātiski.”

Steidzamos gadījumos šī neskaidrība tieši ietekmē informācijas praktisko vērtību. Vairākkārtēja vai novēlota lūguma pārsūtīšana var mazināt informācijas noderīgumu žurnālistu darbam un NVO līdzdalībai, kā arī apgrūtināt individuālo tiesību aizsardzību. Tiesībsarga 2025. gada ziņojumā norādīts, ka iedzīvotāji nereti meklē skaidrojumu iestādēs, kuru kompetencē attiecīgais jautājums neietilpst⁶.

Pētījuma autori 2026. gada martā 17 mērķtiecīgi atlasītās iestāžu tīmekļvietnēs pārbaudīja personai publiski pieejamo informāciju par saziņu ar iestādi. Visās 17 tīmekļvietnēs bija atrodama iestādes pamatinformācija un kontakti, taču norādes par iesnieguma vai informācijas pieprasījuma iesniegšanu bija nevienmērīgas. Pilnīgs skaidrojums bija vienā tīmekļvietnē, daļējs skaidrojums - desmit, bet sešās šāds skaidrojums netika atrasts⁷.

Izsmelīga informācija par dokumenta formu, paraksta prasībām un pieejamajiem saziņas kanāliem bija četrās tīmekļvietnēs. Piecās tīmekļvietnēs šī informācija bija daļēja, bet astoņās - nepietiekama. Divās tīmekļvietnēs bija daļējs skaidrojums par iespējamo maksu un tās aprēķināšanu; pārējās 15 pētnieki šādu skaidrojumu neatrada. Trīspadsmit no 17 pārbaudītajām tīmekļvietnēm darbojās Tīmekļvietņu vienotajā platformā, tomēr arī tajās informācijas pilnīgums un saprotamība atšķīrās.

Information System Authority. Document Register. Atjaunināts 14.07.2026. Pieejams: <https://www.ria.ee/en/authority-news-and-contact/document-register> [aplūkots 10.08.2026.].

⁵ eInnsyn. Publiskā dokumentu un metadatu meklēšanas sistēma. Pieejams: <https://einnsyn.no/> [aplūkots 25.07.2026.]; Digitaliseringsdirektoratet. Dette er eInnsyn. 23.11.2020. Pieejams: <https://samarbeid.digdir.no/einnsyn/dette-er-einnsyn/81> [aplūkots 10.08.2026.].

⁶ Latvijas Republikas tiesībsargs. Latvijas Republikas Tiesībsarga 2025. gada ziņojums. Rīga: Tiesībsarga birojs, 2026, 16. lpp. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2026/05/tiesibsarga_gada_zinojums_2025.pdf [aplūkots 22.06.2026.].

⁷ Tīmekļvietņu audits aptvēra 17 mērķtiecīgi atlasītas valsts un pašvaldību iestāžu tīmekļvietnes un 40 kritērijus; tas nav visu iestāžu tīmekļvietņu vai pilns piekļūstamības novērtējums. Rezultāti vērtēti kopā ar NVO un žurnālistu aptaujām, fokusgrupām, secinājumu pārbaudes darbnīcām, apvienības “Apeironi” interviju, iestāžu dokumentiem, tiesu nolēmumiem un ārvalstu piemēriem. Atlases metode, kritēriji un apkopotie rezultāti sniegti 9. pielikumā.

Šie rezultāti parāda atšķirību starp kontaktinformācijas esamību un saprotamu rīcības skaidrojumu. Vispārīga e-pasta adrese un tālruņa numurs vēl nepasaka, kādu informāciju var pieprasīt, vai lūgumam vajadzīgs paraksts, kādi saziņas kanāli ir izmantojami, vai informācijas sagatavošana var būt maksas pakalpojums un ko persona var darīt nelabvēlīga rezultāta gadījumā. Kāds secinājumu pārbaudes darbnīcas dalībnieks norādīja:

“Tīmekļvietnē nav skaidrs, kur lasīt par informācijas pieprasījumiem; kontaktu sadaļa tur neder. Sadaļai par informācijas pieprasījumiem būtu jābūt obligātai.”

Saziņas kanāli un palīdzība. Latvijas publiskajā pārvaldē personai parasti ir vairāki saziņas kanāli: tīmekļvietne, e-pasts, oficiālā elektroniskā adrese, tālrunis un klātie; atsevišķas iestādes izmanto arī tīmekļa veidlapas un specializētas informācijas sistēmas. Fokusgrupu dalībnieki minēja klientu centrus, nozaru portālus, sociālos tīklus, WhatsApp un čātbotus, kā arī atsevišķu klientu atsauksmju un mediju jautājumu uzskaiti.

Fokusgrupās iestāžu pārstāvji skaidroja, kad viņi atbild konsultatīvi un kad lūdz personai jautājumu noformēt rakstiski:

“Ja cilvēks prasa dokumentus vai jautājumam var būt sekas, lūdzam to atsūtīt rakstiski un reģistrējam.”

“Situāciju fiksējam atsauksmju reģistrā un atbildam izvēlētajā kanālā; oficiālu iesniegumu lūdzam, ja cilvēks vēlas oficiālu atbildi.”

Pētījuma materiālos vienkāršus jautājumus nereti atrisināja jau pirmajā saziņas reizē. Ja bija vajadzīga speciālista iesaiste, atsevišķas iestādes jautājumu reģistrēja klientu apkalpošanas sistēmā un sekoja tā virzībai, neveidojot atsevišķu Iesniegumu likuma procesa ierakstu centrālajā dokumentu vadības sistēmā. Tādējādi saziņa ārpus centrālās sistēmas ne vienmēr palika nedokumentēta vai neizsekojama.

Pētījuma materiālos iezīmējās trīs prakses veidi: jautājuma atrisināšana pirmajā saziņas reizē, izsekojams klientu apkalpošanas gadījums un lūguma izskatīšana noteiktā tiesiskajā procesā. Tiesiskais process bija nozīmīgs, ja persona vēlējās konkrētu dokumentu, iestādes apstiprinātu un vēlāk pārbaudāmu nostāju, noteiktu rīcību vai lēmumu vai tiesību aizsardzības iespēju. Personai nav pienākuma vispirms izmantot konsultatīvu saziņu, pirms tā izmanto Informācijas atklātības likumā, Iesniegumu likumā vai speciālajā regulējumā paredzēto procesu.

Žurnālistu aptaujā visbiežāk minētais formāla informācijas pieprasījuma nosūtīšanas iemesls bija nespēja iegūt informāciju tiešā sarunā ar iestādes pārstāvi. NVO aptaujas dalībnieki savukārt norādīja, ka likumā noteikto procedūru biežāk izmanto tad, ja nepieciešams skaidri fiksēt jautājumu un sākt likumā noteiktā termiņa uzskaiti; tas personai dod pamatu tiesiski paļauties, ka iestāde atbildēs⁸.

Vairāku kanālu esamība pati par sevi nenodrošina, ka katrs no tiem personai ir praktiski izmantojams. Apvienības “Apeironi” pārstāvis aprakstīja gadījumu, kurā pēc brīvas formas elektroniskas saziņas iestāde lūdza dokumentu parakstīt elektroniski:

⁸ Viens NVO respondents anketā rakstīja: “Oficiāls iesniegums ir mazefektīvs; izmantojam citus veidus.” Cits respondents norādīja: “Iesniegums ir oficiāls saziņas dokuments ar valsts vai pašvaldības sektoru, lai leģitimētu vēlmes un sadarbību.” NVO aptaujas anonimizētās atvērtās atbildes. Aptaujas metode, dalībnieku kopums un secinājumu robežas sniegtas 3. pielikumā.

“Bet, ja cilvēkam nav e-paraksta [jo vājredzības dēļ nespēj saskatīt kodu, lai aktivizētu e-parakstu], ko viņam darīt tālāk?”

Arī tālrunis nav izmantojams visiem: daļa cilvēku invaliditātes dēļ sazinās tikai rakstiski. Iestāžu aptaujā skaidra palīdzības sniegšanas kārtība bija aprakstīta 21 no 46 institūciju anketām; *pieklūstamības jautājumi plašāk analizēti 4.8. sadaļā.*

Secinājums. Kritērijs ir izpildīts daļēji. Izpildās: personai parasti ir vairāki saziņas kanāli; visās 17 pārbaudītajās tīmekļvietnēs bija atrodamī iestādes kontakti; pētījumā konstatēti darbinieku palīdzības, elastīgas saziņas, izsekojamu klientu apkalpošanas gadījumu un atkārtoti pieprasītas informācijas publicēšanas piemēri. Neizpildās pilnībā: nav vienmērīgi pieejama saprotama informācija par kompetento iestādi, lūguma iesniegšanas kārtību, paraksta prasībām, iespējamo maksu un turpmāko rīcību; informācijas atrodamība, tehniskā izmantojamība un palīdzības prakse atšķiras starp iestādēm un saziņas kanāliem. Iedzīvotājiem ir grūti iegūt priekšstatu par to, kāda informācija vispār ir attiecīgās iestādes rīcībā.

Uz šiem konstatējumiem balstītie priekšlikumi par personas pirmo soli un informācijas atrašanas rīkiem sniegti 5.3.1. un 5.3.7. sadaļā.

4.2. Piemērojamā procesa noteikšana saziņas sākotnējā pārbaudē

Vērtēšanas kritērijs. Pētījumā vērtēts, vai iestāde laikus nosaka katram patstāvīgajam lūgumam piemērojamo likumu vai speciālo procesu. Tiesisko procesu nosaka pēc lūguma satura, prasītā rezultāta un piemērojamā regulējuma. Dokumenta nosaukums, forma, saņemšanas kanāls un paraksta veids paši par sevi nenosaka lūguma tiesisko būtību. Sākotnējā atzīme DVS ir darba organizācijas palīgpažīme, nevis juridiskās kvalifikācijas avots; ja tā neatbilst lūguma saturam, atzīmei jābūt labojamai. Izsekojamībai saglabājams dokumenta sākotnējais saņemšanas datums un labojumu vēsture, bet juridiski nozīmīgo termiņa sākumu katrā procesā nosaka attiecīgais regulējums.

Piemērojamo procesu var noteikt, secīgi atbildot uz trim jautājumiem:

- Vai persona vēlas saņemt jau esošu informāciju, kas atrodas iestādes rīcībā vai kas iestādei atbilstoši tās kompetencei bija jādokumentē?
- Vai persona vēlas, lai iestāde sagatavo jaunu skaidrojumu, viedokli, vērtējumu vai informācijas apkopojumu?
- Vai persona prasa pieņemt lēmumu, veikt faktisku rīcību, sniegt pakalpojumu vai nodrošināt citā speciālā procesā sasniedzamu rezultātu?

Šī pārbaude apkopo pētījumā analizētajos tiesu nolēmumos izmantotos nošķirumus. Katrā gadījumā papildus jāpārbauda konkrētais tiesiskais regulējums. Ja dokumentā ietverti vairāki patstāvīgi lūgumi, procesu nosaka katram lūgumam atsevišķi; šādu dokumentu turpmākā izskatīšana analizēta 4.3. sadaļā.

Procesa izvēle iestāžu praksē. Fokusgrupu materiāli rāda, ka parastos gadījumos iestāžu darbinieki spēj nošķirt galvenos procesus. Lūgums izsniegt konkrētu dokumentu, kas atrodas iestādes rīcībā, parasti ir informācijas pieprasījums. Lūgumam izskaidrot iestādes rīcību vai sniegt

tās vērtējumu parasti vajadzīga atbilde pēc būtības, bet lūgumu pieņemt lēmumu vai veikt konkrētu darbību iestāde izskata attiecīgajā speciālajā procesā.

Robežsituācijās pareiza izvēle ir atkarīga arī no tā, cik ātri dokuments nonāk pie darbinieka ar vajadzīgajām zināšanām un vai pēc sākotnējās reģistrācijas tiek pārbaudīts dokumenta saturs. Šāda pārbaude ļauj izlabot tehniski piešķirtu neprecīzu kategoriju, nezaudējot sākotnējā saņemšanas fakta un labojumu izsekojamību.

Iestāžu aptaujā 26 no 46 institūcijām norādīja, ka dokumenta reģistrēšanas brīdī IAL un IL plūsmas tehniski nenošķir. Savukārt fokusgrupas mikroaptaujā 16 no 23 lietvedības speciālistiem norādīja, ka IAL un IL plūsmas tehniski netiek nošķirtas. Šie dati paši par sevi nepierāda kļūdainu juridisko kvalifikāciju konkrētās lietās, taču tie parāda risku, ja atbildes sagatavotājs paļaujas tikai uz reģistrācijas laikā piešķirto kategoriju⁹. Detalizēta tehniskās uzskaites analīze sniegta 4.6. sadaļā.

Robežsituācijas un personas vajadzības noskaidrošana. Jautājuma formā izteikts lūgums var būt konkrēta dokumenta vai datu pieprasījums, tātad informācijas pieprasījums. Savukārt lūgums “izsniegt informāciju” var nozīmēt arī vēlmi saņemt jaunu juridisku vērtējumu vai uzziņu. Viena un tā pati faktiskā situācija var būt aprakstīta gan vispārīgā iesniegumā, gan trauksmes cēlēja ziņojumā vai citā speciālā procesā. Tādēļ procesu nosaka pēc konkrētā lūguma satura, prasītā rezultāta un piemērojamā regulējuma, nevis pēc dokumentā lietotā apzīmējuma.

Personas vajadzības noskaidrošana var palielināt darba apjomu, bet vienlaikus palīdz noteikt piemērojamo procesu un sagatavot noderīgu rezultātu. Pētījuma vajadzībām kāda iestādes darbiniece, kurai bija uzdots sagatavot atbildi uz iesniegumu, vērtējot vienas atbildes sagatavošanā ieguldīto laiku, paskaidroja:

“Uzdotais jautājums nebija viennozīmīgi noformulēts, kas [...] nozīmē, ka bija jāpadomā, ko īsti iesniedzēja vēlas noskaidrot un kas sniedzams atbildē. Manuprāt, es arī konsultējos atbildes gatavošanā ar kolēģiem.”

Nepareizas procesa izvēles sekas. No procesa ir atkarīgs atbildes termiņš, rezultāta vai dokumenta forma, nelabvēlīga iznākuma pamatojums un apstrīdēšanas vai pārsūdzības kārtība. Kļūda iespējama abos virzienos: dokumentētas informācijas pieprasījumu var izskatīt kā vispārīgu jautājumu un tādēļ nesniegt pilnīgu informācijas neizsniegšanas pamatojumu, bet lūgumu sagatavot jaunu skaidrojumu var kļūdaini izskatīt kā informācijas pieprasījumu.

Kļūdaina vai novēlota procesa izvēle var aizkavēt rezultāta saņemšanu un mazināt tā praktisko vērtību. Žurnālistu aptaujas respondents sekas raksturoja šādi:

“Notiek ‘futbolēšana’ no vienas iestādes uz otru, dažkārt tik ilgi, ka pieprasījumam jebkāda jēga pazūd.”

Līdzīga kavēšanās var ietekmēt NVO līdzdalību un personu individuālo tiesību aizsardzību. Nepareiza kvalifikācija ietekmē arī uzskaites datus: ja IAL pieprasījums reģistrēts kā vispārīgs iesniegums, datus var nebūt redzams faktiskais informācijas pieprasījumu skaits, piemērotais termiņš, rezultāts un informācijas neizsniegšanas pamats.

⁹ Iestāžu aptaujas analīzes vienība ir unikāla institūcija. Rezultāti balstīti 46 institūciju atbildēs - 23 valsts iestāžu un 23 pašvaldību atbildēs. Vienai institūcijai bija divi ieraksti; analīzē izmantots vēlāk aizpildītais un pilnīgākais ieraksts. Mērķtiecīgi veidotā kopa nereprezentē visu publisko pārvaldi. Metode un rezultāti sniegti 2. pielikumā; fokusgrupu izmantošanas robežas - 5. pielikumā.

Tiesu prakse. Administratīvās rajona tiesas 2025. gada 10. novembra spriedumā lietā A420122324 tika vērtēti divi vienā vēstulē ietverti patstāvīgi lūgumi: informācija par zemes atsavināšanas ierosinājuma saņemšanu un atbilde uz vispārīgu jautājumu par būvdarbiem. Tiesa pirmajam lūgumam piemēroja IAL, bet otrajam - IL. Lieta ilustrē principu, ka procesu nosaka pēc konkrētā lūguma satura un prasītā rezultāta, nevis pēc vēstules kopumā. Abiem lūgumiem bija arī atšķirīga tiesību aizsardzības kārtība¹⁰. Spriedums plašāk analizēts 4.3. sadaļā.

Administratīvās rajona tiesas 2024. gada 27. maija spriedums lietā A420141823 palīdz nošķirt iestādes rīcībā jau esošu dokumentētu informāciju no jauna apkopojuma radīšanas. Tiesa atsevišķi vērtēja TAP portālā pieejamos materiālus, citos dokumentos ietvertās ziņas un pieprasīto personu un darbu sarakstu. Tā kā šāds saraksts nepastāvēja kā atsevišķs informācijas kopums un Tieslietu ministrijai nebija pienākuma to radīt, tiesa konkrētajā lietā neatzina pienākumu sarakstu izveidot. Arī iespēja meklēt atsevišķas ziņas DVS pati par sevi neradīja pienākumu sagatavot pieprasīto jauno apkopojumu¹¹.

Citu valstu pieredze. Igaunijas regulējums informācijas pieprasījumu no skaidrojuma lūguma nošķir pēc tā, vai informācija iestādē jau ir dokumentēta. Ja persona vēlas saņemt esošu dokumentētu informāciju, piemēro informācijas pieprasījuma kārtību. Ja iestādei jāizveido jauns skaidrojums vai apkopojums, analizējot esošo informāciju, vai jāiegūst un jādokumentē papildu informācija, piemēro skaidrojuma sniegšanas kārtību¹².

Dānijā informācijas pieprasījumu var iesniegt brīvā formā. Pieprasījumā pietiekami precīzi jāapraksta lieta vai dokumenti un jānorāda pieprasījuma temats. Dānijas parlamentārā ombuda vadlīnijas paredz iestādes palīdzību neskaidra pieprasījuma apjoma precizēšanā pirms atteikuma šī iemesla dēļ¹³.

Elektroniskajās datubāzēs robeža starp jau pastāvošas informācijas izsniegšanu un jaunas informācijas radīšanu var būt neskaidra. Zviedrijas un Dānijas avotos izmantots līdzīgs praktisks kritērijs: ja pieprasītos datus no iestādes sistēmas var iegūt ar vienkāršām, ierastām darbībām, šādi iegūtu datu kopumu neuzskata par pilnīgi jaunas informācijas radīšanu¹⁴. Šie piemēri rāda dažādus veidus, kā tiesiski precizēt robežu starp esošas informācijas izsniegšanu un jauna satura sagatavošanu.

¹⁰ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 10.11.2025. spriedums lietā Nr. A420122324, arhīva Nr. A42-00073-25/12, ECLI:LV:ADRJRIT:2025:1110.A420122324.40.S, 5.-11. punkts un rezolutīvā daļa. Nolēmuma ieraksts sniegts 7. un 8. pielikumā.

¹¹ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 27.05.2024. spriedums lietā Nr. A420141823, arhīva Nr. A42-00207-24/8, ECLI:LV:ADRJRIT:2024:0527.A420141823.4.S, 12.-19. punkts un rezolutīvā daļa.

¹² Public Information Act. Riigi Teataja, konsolidētā angļu valodas redakcija. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/511092025008/consolide> [aplūkots 12.08.2026.]; Response to Memoranda and Requests for Explanations and Submission of Collective Proposals Act. Riigi Teataja, konsolidētā angļu valodas redakcija. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013012/consolide> [aplūkots 25.07.2026.].

¹³ Ombudsmand. #23 Afgrænsning og indledende sagsbehandling af en aktindsigtsanmodning. Pieejams: <https://www.ombudsmanden.dk/find-viden/myndighedsguiden/specifikke-sagsomraader/23-afgraensning-og-indledende-sagsbehandling-af-en-aktindsigtsanmodning> [aplūkots 09.06.2026.].

¹⁴ Retsinformation. Bekendtgørelse af lov om offentlighed i forvaltningen (Offentlighedsloven), 11. un 12. pants. Pieejams: <https://www.retsinformation.dk/api/pdf/210175> [aplūkots 10.08.2026.]; Sveriges riksdag. Law and Information Technology. Swedish Views (SOU 2002:112), skaidrojums par elektronisku datu apkopojumu, ko var iegūt ar iestādes ierastajiem tehniskajiem līdzekļiem un rutīnas darbībām. Pieejams: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/law-and-information-technology_gqb3112/html/ [aplūkots 19.08.2026.].

Secinājums. Kritērijs ir izpildīts daļēji. Izpildās: pētījuma avotos konstatēti gadījumi, kuros darbinieks vērtē lūguma saturu, precizē neskaidru vajadzību un izlabo sākotnējo procesa atzīmi; tiesu prakse un ārvalstu materiāli sniedz izmantojamus nošķiršanas kritērijus. Neizpildās pilnībā: sākotnējā tehniskā klasifikācija daudzās aptaujātajās institūcijās nenošķir abu likumu plūsmas, bet robežsituācijās kļūdaina vai novēlota izvēle var ietekmēt termiņu, rezultātu, pamatojumu, tiesību aizsardzību un uzskaites datus. Pieejamie dati neļauj noteikt, cik bieži process visās iestādēs tiek izvēlēts pareizi.

Uz šiem konstatējumiem balstītais priekšlikums par procesa izvēli, kļūdas labošanu un izsekojamību sniegts 5.3.2. sadaļā.

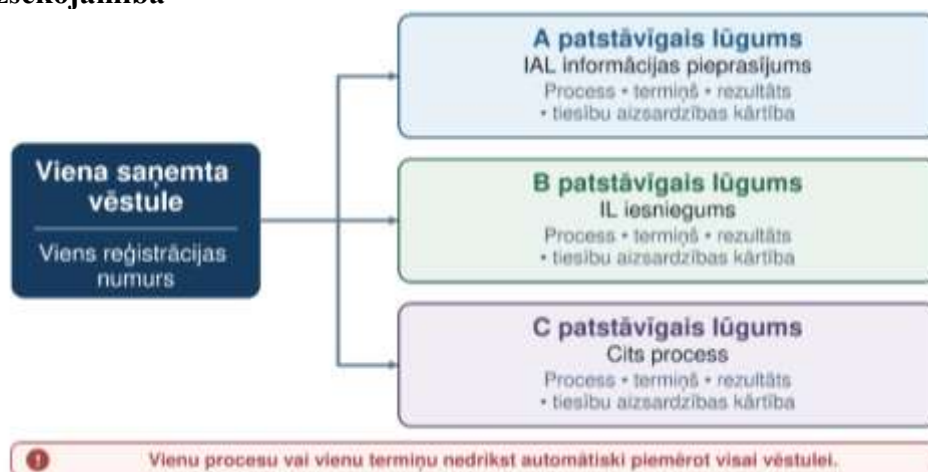
4.3. Jaukta satura dokumentā ietverto patstāvīgo lūgumu nošķiršana

Vērtēšanas kritērijs. Izvērtējumā par jaukta satura dokumentu uzskata vienu saņemtu dokumentu, kurā ietverti vismaz divi patstāvīgi vērtējami lūgumi. Katram no tiem var atšķirties piemērojamais process, kompetentā iestāde vai struktūrvienība, termiņš, sagaidāmais rezultāts un tiesību aizsardzības kārtība. Personai nav jāsaņem atsevišķa vēstule par katru tiesiski atšķirīgo jautājumu, iestādei pašai jāspēj vienā dokumentā ietvertos patstāvīgos lūgumus pareizi kvalificēt.

Viena dokumenta un vairāku lūgumu nošķiršana. Viens reģistrācijas numurs visam saņemtajam dokumentam pats par sevi nerada problēmu. Izšķiroši ir tas, vai iestādes darba organizācija ļauj katram patstāvīgajam lūgumam atsevišķi noteikt un izsekot procesu, kompetenci, termiņu, rezultātu un tiesību aizsardzības kārtību. Sākotnējā dokumenta vienotība tādējādi ir savienojama ar vairākiem atšķirīgiem izskatīšanas procesiem.

Arī iekšēja lūgumu nošķiršana nenožīmē, ka personai obligāti jāsūta vairākas atbildes. Iestāde var sniegt vienu koordinētu atbildi vai vairākas savstarpēji saskaņotas atbildes, ja personai ir skaidrs katra lūguma rezultāts. Ja kāda lūguma izskatīšana turpinās, starprezultātam jāļauj saprast, kura daļa vēl nav pabeigta un kad vai kādā procesā gaidāms nākamais rezultāts. Šī ir izsekojamības prasība; konkrēts tehniskais risinājums DVS nav 4.3. sadaļas vērtēšanas kritērijs.

4.2. attēls. Jaukta satura dokuments: viena reģistrācijas vienība un patstāvīgo lūgumu atsevišķa izsekojamība

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāta shēma, balstoties uz IAL un IL procesu nošķirumu un pētījuma empīriskajiem materiāliem par jaukta satura dokumentu apriti iestādēs.

Iestāžu prakse. No 46 aptaujātajām institūcijām 21 norādīja, ka jaukta satura dokumentu virza pēc dominējošā satura vai garākā termiņa. 14 institūcijās dokumentu saglabāja kā vienu uzskaites vienību un atsevišķos lūgumus sadalīja savstarpēji sasaistītos uzdevumos. Piecās institūcijās nebija vienotas prakses, divās atbildētājs nezināja vai nevarēja atbildēt, bet četrās bija sniegta cita teksta atbilde. Neviena institūcija nenorādīja, ka lūgumus reģistrē kā divus atsevišķi saņemtus dokumentus¹⁵.

Aptaujas anketas tika aizpildītas pirms 2026. gada 1. marta, kad stājās spēkā jaunais IL termiņu regulējums, tādēļ atbildes raksturo iepriekšējo darba organizāciju. 14 institūciju norādītais sasaistīto uzdevumu modelis var atbalstīt atsevišķu izsekojamību, taču aptauja nepārbaudīja katra uzdevuma faktisko saturu, termiņu kontroli un gala rezultātu. Savukārt dominējošā satura vai garākā termiņa izmantošana rada risku nepamanīt īsāku termiņu vai citā procesā sniedzamu rezultātu, bet pati aptaujas atbilde vēl nepierāda pārkāpumu katrā attiecīgās institūcijas lietā.

Fokusgrupu konstatējumi. Fokusgrupu materiāli rāda, kā risks var īstenoties nestandarta situācijās. Dalībnieki aprakstīja gadījumus, kuros tikai vēlāk tika konstatēts, ka daļa no personas lūguma ir citas iestādes kompetencē, un kompetentā iestāde pārsūtīto dokumentu saņēma neilgi pirms sākotnēji aprēķinātā atbildes termiņa beigām. Šie piemēri ilustrē novēlotas nošķiršanas mehānismu, bet neļauj noteikt tā izplatību visā publiskajā pārvaldē.

Tiesu nolēmumu datu analīze. No 332 unikāliem 2021.-2025. gada nolēmumiem 182 bija piešķirta darba datnes plašā analītiskā pazīme “jaukts saturs”. Šis marķējums aptvēra lietas, kurās vajadzēja nošķirt ar IAL, IL vai citu regulējumu saistītus lūgumus un garantijas, tostarp robežgadījumus. Tas nenozīmē, ka visos 182 nolēmumos bija viena jaukta satura vēstule vai ka tiesa vienmēr izšķir IAL un IL savstarpējo robežu. IAL un IL apakškopas pārklājas, bet 332 ir unikālu nolēmumu, nevis unikālu pamatstrīdu vai iestāžu kļūdu skaits¹⁶.

Tiesu prakse. Administratīvās rajona tiesas 2025. gada 10. novembra spriedums lietā A420122324 parāda divu vienā vēstulē ietvertu patstāvīgu lūgumu nošķiršanu. Persona lūdza informāciju par zemes atsavināšanas ierosinājuma saņemšanu un atbildi uz vispārīgu jautājumu par būvdarbiem. Pirmajam lūgumam tiesa piemēroja IAL, bet otrajam - IL. Pašvaldība bija sniegusi dokumentēto informāciju un atbildējusi uz jautājumu, tādēļ tiesa tās rīcību atzina par pietiekamu¹⁷. Abiem lūgumiem tomēr bija atšķirīga tiesību aizsardzības kārtība.

No šīs lietas pētījuma vajadzībām izriet, ka viena koordinēta atbilde var būt savienojama ar vairākiem procesiem, ja tajā atsevišķi un saprotami norādīts katra lūguma rezultāts un tam piemērojamā tiesību aizsardzības kārtība.

¹⁵ Iestāžu aptaujas analīzes vienība ir unikāla institūcija. Rezultāti balstīti 46 institūciju atbildēs - 23 valsts iestāžu un 23 pašvaldību atbildēs; viena institūcija bija viena analīzes vienība. Atbildes saņemtas no 2025. gada 10. decembra līdz 2026. gada 15. janvārim. Vienai institūcijai bija divi ieraksti; analīzē izmantots vēlāk aizpildītais un pilnīgākais ieraksts. Mērķtiecīgā kopa nereprezentē visu publisko pārvaldi. Pilna metode un rezultāti sniegti 2. pielikumā; fokusgrupu metode un izmantošanas robežas - 5. pielikumā, bet jaukta satura dokumentu prakses sintēze - 18. pielikumā.

¹⁶ Tiesu nolēmumu datu kopas izveides un dublikātu novēršanas metode sniegta sestajā pielikumā. No 336 darba datnes rindām pēc četru atkārtotu nolēmumu novēršanas izveidota 332 unikālu nolēmumu kopa. IAL un IL apakškopas savstarpēji pārklājas.

¹⁷ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 10.11.2025. spriedums lietā Nr. A420122324, arhīva Nr. A42-00073-25/12, ECLI:LV:ADRJRIT:2025:1110.A420122324.40.S, 5.-11. punkts un rezolutīvā daļa. IL daļā spriedums nebija pārsūdzams; IAL un atlīdzinājuma daļā bija paredzēta kasācijas kārtība. Nolēmuma ieraksts sniegts 7. un 8. pielikumā.

Citu valstu pieredze. Apvienotās Karalistes Informācijas komisāra biroja vadlīnijas paredz, ka iestādei jāatpazīst informācijas pieprasījums arī tad, ja tas ietverts garākā vēstulē un nav tās galvenais temats. Ja vēstulē ir vairāki jautājumi, tos vērtē atsevišķi: uz skaidri formulētajiem informācijas pieprasījumiem atbild, bet neskaidro jautājumu precizēšanā sniedz palīdzību¹⁸.

Secinājums. Kritērijs ir izpildīts daļēji. Izpildās: daļā iestāžu ir darba modelis, kurā vienam dokumentam piesaistītos lūgumus var virzīt atsevišķi; lieta A420122324 ilustrē vajadzību vienā vēstulē ietvertos lūgumus kvalificēt atsevišķi; vienu koordinētu atbildi var izmantot, ja katra lūguma rezultāts ir skaidrs. Neizpildās pilnībā: 21 no 46 institūcijām norādīja virzīšanu pēc dominējošā satura vai garākā termiņa, piecās nebija vienotas prakses, bet fokusgrupās aprakstīta novēlota kompetences konstatēšana. Tādēļ atsevišķa procesa, termiņa un rezultāta izsekojamība nav vienmērīgi nodrošināta. Problēma nav viens reģistrācijas numurs pats par sevi, bet iespējamā nespēja katru patstāvīgo lūgumu izsekot līdz tam atbilstošam rezultātam.

Uz šiem konstatējumiem balstītais priekšlikums par jaukta satura dokumenta izskatīšanu un tehnoloģiski neitrālu izsekojamību sniegts 5.3.2. sadaļā.

4.4. Saprotams, savlaicīgs un praktiski izmantojams rezultāts

Vērtēšanas kritērijs. Atbildes kvalitāti raksturo četri savstarpēji saistīti elementi: iestāde sniedz rezultātu par katru patstāvīgo lūgumu, saprotami izskaidro rezultātu un turpmākās iespējas, tostarp piemērojamo tiesību aizsardzības kārtību, ievēro juridisko termiņu un sniedz rezultātu laikā, kad persona to vēl var praktiski izmantot.

Kāds fokusgrupas dalībnieks šo kvalitātes standartu raksturoja šādi:

“Jāatbild pēc būtības, vienkārši un saprotami, turklāt laikā, kad cilvēks ar šo informāciju vēl var kaut ko darīt.”

Procesam atbilstošs rezultāts un termiņš. IAL procesā iespējamais rezultāts ir pilnīga vai daļēja informācijas izsniegšana, rakstveida atteikums izsniegt informāciju pilnībā vai daļēji, precīza norāde uz internetā pieejamu informāciju vai izziņa par informācijas atrašanās vietu. Personai no rezultāta jāspēj saprast, kāda informācija ir izsniegta, kāda nav izsniegta un kāpēc. Ja pieprasītās informācijas nav iestādes rīcībā, iestāde sniedz izziņu par informācijas atrašanās vietu un, ja tai zināma informācijas saņemšanas kārtība, norāda arī šo kārtību.

IAL termiņš ir atkarīgs no sniedzamā rezultāta un informācijas apstrādes. Septiņu dienu termiņš attiecas uz likumā īpaši uzskaitītajām atbildēm par informācijas atrašanās vietu, internetā pieejamu informāciju vai piedāvāto izsniegšanas veidu. Ja informācija pieprasīta tikai elektroniski un tai nav

¹⁸ Information Commissioner's Office. Recognising a request made under the Freedom of Information Act (section 8). Aktualizēts 06.04.2023. Pieejams: <https://ico.org.uk/for-organisations/foi/freedom-of-information-and-environmental-information-regulations/recognising-a-request-made-under-the-freedom-of-information-act-section-8/> [aplūkots 10.08.2026.]; Information Commissioner's Office. Request handling, Freedom of Information: Frequently Asked Questions. Pieejams: <https://ico.org.uk/for-organisations/foi/freedom-of-information-and-environmental-information-regulations/request-handling-freedom-of-information/> [aplūkots 10.08.2026.]; Information Commissioner's Office. Dealing with repeat requests, sadaļa “How do I treat multi-part requests?”. Pieejams: <https://ico.org.uk/for-organisations/foi/freedom-of-information-and-environmental-information-regulations/dealing-with-repeat-requests/> [aplūkots 10.08.2026.]. Skotijā piemēro atsevišķu informācijas atklātības regulējumu.

vajadzīga papildu apstrāde, atbilde sniedzama 10 dienu laikā; citos gadījumos informāciju bez papildu apstrādes izsniedz 15 dienu laikā. Ja vajadzīga papildu apstrāde, atbilde sniedzama 30 dienu laikā, par to paziņojot pieprasītājam ne vēlāk kā 15 dienu laikā¹⁹.

IL procesā rezultāts ir atkarīgs no iesnieguma saturā. Iestāde var sniegt atbildi pēc būtības, pārsūtīt iesniegumu kompetentajai iestādei, informēt personu par kompetento iestādi vai pieņemt iesniegumu zināšanai, ja tā saturs neprasa atbildi pēc būtības; IL 7. pantā noteiktajos gadījumos iesniegumu var atstāt bez izskatīšanas. Ja iesniegumā ietverta sūdzība, atbildē izskaidro iestādes vai tās darbinieka rīcības apsvērumus. Ja jautājums nav iestādes kompetencē, rezultātam jārada skaidrība par turpmāko virzību, nevis tikai jāfiksē kompetences trūkums.

Kopš 2026. gada 1. marta atbilde pēc būtības sniedzama saprātīgā termiņā, ņemot vērā jautājuma steidzamību, bet ne vēlāk kā 10 darbdienās. Viena mēneša termiņš piemērojams tikai tad, ja pastāv vismaz viens IL 5. panta 3.¹ daļā paredzētais priekšnoteikums - vajadzīga papildu informācija, sadarbība ar citām iestādēm vai liela informācijas apjoma analīze vai apstrāde. Pētījuma aptauju un lielākās daļas fokusgrupu dati iegūti pirms šo grozījumu spēkā stāšanās, tādēļ tie nepārāda jaunā termiņa faktisko ietekmi.

Juridiskais un praktiskais savlaicīgums. Likuma termiņa ievērošana raksturo juridisko savlaicīgumu. Praktisko savlaicīgumu nosaka situācija, kurā persona vēl var saņemt atbildi pielietot saviem nolūkiem. Informācija var būt vajadzīga pirms sabiedriskās apspriešanas, iepirkuma vai teritorijas plānojuma izvērtēšanas, publikācijas sagatavošanas vai tiesību aizsardzības darbības. Tādēļ maksimālajā likuma termiņā sniegta informācija var būt juridiski savlaicīga, bet konkrētajā situācijā vairs nebūt praktiski izmantojama. Šis nošķirums ļauj analizēt rezultāta lietderību, nepārvēršot personas vēlamo datumu par jaunu likumā nenoteiktu termiņu.

Dokumenta saņemšana un virzības pārskatāmība. Dokumenta saņemšanas apliecinājums personai dod pierādījumu, ka dokuments sasniedzis iestādi. Ja apliecinājumā vai vēlākajā saziņā nav saprotams saņemšanas fakts, izskatīšanas kontaktpunkts un paredzamais turpmākās virzības laiks, personai ir grūti novērtēt, vai lūgums tiek izskatīts un kad rīkoties atkārtoti.

Apvienības “Apeirons” intervijā aprakstīts gadījums, kurā elektroniski aizpildīta veidlapa iestādes darba procesā nebija redzama. Persona problēmu atklāja tikai pēc pašas zvana iestādei:

“Veidlapu aizpildīju, pagāja vesela diennakts, bet neviens neatbildēja. Piezvanīju, un man teica: ‘Mēs šo veidlapu neredzam.’”

Šis gadījums parāda, ka digitāla kanāla esamība pati par sevi neapliecina dokumenta nonākšanu iestādes darba plūsmā. Arī nenoteikts gaidīšanas laiks rada papildu slogu: bez informācijas par lietas virzību persona nevar saprātīgi plānot turpmāko rīcību. Fokusgrupās darbinieki lielākoties atzina vajadzību informēt personu par izskatīšanas gaitu, tomēr dažādās iestādēs prakse atšķiras²⁰.

¹⁹ Informācijas atklātības likuma 12. panta otrā-ceturta daļa un 14. pants; Iesniegumu likuma 4.-7. pants un pārejas noteikumu 6. punkts. Procesu rezultātu, termiņu un tiesību aizsardzības nošķirums sniegts 11.-13. pielikumā. IAL 14. panta termiņi ir dienās, bet IL 5. panta trešajā daļā noteiktais termiņš - darbdienās; viena mēneša termiņu IL procesā piemēro tikai 5. panta 3.¹ daļas priekšnoteikumu gadījumā.

²⁰ Fokusgrupu, secinājumu pārbaudes darbnīcu un piekļūstamības intervijas metode un izmantošanas robežas sniegtas 5. pielikumā. Piecas fokusgrupas un četras darbnīcas raksturo dalības ierakstus, ne obligāti unikālas personas; šīs sesiju mikropetaujas ir ilustratīvas. Intervija ar sešiem apvienības “Apeirons” pārstāvjiem notika 19.06.2026. Viena iestāžu aptaujas anonimizētajā atbildē aprakstītā kopīgās atbildes prakse sniegta 2. pielikumā.

Atbildes sagatavošanas prakse. Fokusgrupās tika norādīts, ka atkārtotus jautājumus ātrāk izskata šajos jautājumos pieredzējuši darbinieki un ka iestādes izmanto iepriekš sagatavotus materiālus vai atbilžu sagataves. Tas var samazināt atkārtotu darbu un palīdzēt strukturēt atbildi. Vienaļķus tipveida teksts sarežģītā lietā var neatbilst faktiskajam lūgumam, ja atbildes sagatavotājs nepārbauda konkrētos faktus un personas prasīto rezultātu.

IL 6. pants noteiktos gadījumos pieļauj vienu kopīgu atbildi uz vairākiem pēc būtības vienāda satura iesniegumiem. Vairākas aptaujātās valsts iestādes ir norādījušas, ka šo iespēju arī izmanto.

Atbildes kvalitāti nevar vērtēt tikai pēc apstrādāto dokumentu skaita vai termiņa ievērošanas. Kā fokusgrupā norādīja atbilžu sagatavotājs:

“Vienā dienā var atbildēt uz desmit iesniegumiem. Jautājums ir par atbildes kvalitāti.”

Termiņu kavējumu iemesli. Fokusgrupu dalībnieki minēja informācijas iegūšanu no vairākām struktūrvienībām, citām iestādēm vai privātpersonām, apjomīgu faktu pārbaudi, juridisko saskaņošanu un vadības iesaisti. Kavējumu var radīt arī novēlota pārsūtīšana kompetentajai iestādei un gaidīšana starp secīgas saskaņošanas un parakstīšanas posmiem. Aktīvā darba un lietas kalendārā ilguma nošķīrums plašāk analizēts 4.7. sadaļā.

Divās fokusgrupu sesijās īsajās tiešsaistes mikroaptaujās kavējuma pieredzi norādīja attiecīgi 10 no 26 un 17 no 27 atbildēm. Šie skaitļi ir sesiju dalībnieku atbildes, nevis reprezentatīva unikālu personu vai institūciju izlase; tie ilustrē problēmas esamību, bet nepierāda tās biežumu vai cēloņsakarību visā pārvaldē.

Personu pieredze ar savlaicīgumu. NVO aptaujā uz jautājumu par oficiālu iesniegumu pieredzi 20 no 37 pabeigtajām anketām nebija atzīmēts ne būtisks kavējums, ne atbildes nesaņemšana. Vienpadsmit anketās bija atzīmēts kavējums un 11 - atbildes nesaņemšana. Tā kā jautājumā bija iespējamās vairākas atbildes, kategorijas pārklājas un nav summējamas²¹.

Atsevišķajā jautājumā par informācijas pieprasījumiem 11 pabeigtajās anketās bija norādīts, ka pieprasītā informācija parasti saņemta pilnībā un saprātīgā termiņā. 12 atbildēs process raksturots kā pārāk lēns vai birokrātisks un informācija - kā aktualitāti zaudējusi; piecās bija norādīta informācijas nesaņemšana, bet četrās - likumā noteiktā termiņa pārsniegšana. Arī šajā jautājumā varēja izvēlēties vairākas atbildes, tādēļ rezultāti nav savstarpēji izslēdzoši. Tie raksturo dalībnieku pašu norādīto pieredzi pirms 2026. gada 1. marta, nevis visu NVO vai iestāžu prakses biežumu.

Atbilde pēc būtības un saprotamība. No 37 pabeigtajām anketām 14 iestāžu vēstules bija raksturotas kā bieži formālas un reālo problēmu nerisinošas, desmit - kā kvalitātes ziņā ļoti nevienmērīgas, bet vēl desmit - kā pārsvarā pēc būtības sniegtas. Vienā anketā norādīts, ka kvalitāti grūti vērtēt vai trūkst pietiekamas pieredzes, bet divās sniegts cits, niansēts vērtējums.

Neskaidra vai tikai formāla atbilde var izraisīt jaunu saziņas ciklu un papildu darbu abām pusēm. Kāds žurnālistu aptaujas dalībnieks problēmu formulēja īsi:

“Formāli atbildes tiek sniegtas, bet tās nesatur atbildes pēc būtības.”

²¹ NVO aptaujas analīzes vienība ir viena pabeigta anketa. Saņemtas 37 pabeigtas anketas; aptaujā neprasīja stabilu organizācijas identifikatoru, tādēļ nevar noteikt unikālo personu vai organizāciju skaitu. Vairākos jautājumos bija iespējamās vairākas atbildes. Rezultāti raksturo dalībnieku pašu norādīto pieredzi un nav vispārināmi uz visu NVO sektoru. Pilna metode un rezultāti sniegti 3. pielikuma 11. un 12. tabulā.

Citā žurnālistu aptaujas atbildē aprakstītā gadījumā bija vajadzīga trīs nedēļas ilga papildu sarakste, lai noskaidrotu sākotnējā atbildē lietota termina nozīmi. Dalībnieks norādīja, ka šī kavējuma dēļ informāciju vairs nevarēja pilnvērtīgi izmantot²². Šie piemēri rāda, ka juridiski nosūtīta vēstule vēl nav praktiski izmantojams rezultāts, ja tā neatbild uz lūgumu vai nav saprotama bez atkārtotas skaidrošanas.

Lūguma precizēšana un kļūdu labošana praksē. Fokusgrupu materiāli rāda, ka precizējošus jautājumus iestāžu darbinieki izmanto nevienmērīgi. Savlaicīga saziņa var palīdzēt noskaidrot meklēto informāciju, laikposmu, notikumu vai personai vajadzīgo rezultātu, taču šāda saziņa ne vienmēr notiek. Precizēšana prasa darbinieka laiku, bet tās neesamība var palielināt risku sagatavot personai nederīgu atbildi.

Tiesībsarga 2025. gada ziņojumā aprakstīta pašvaldība, kura iesniegumā trūkstošo informāciju varēja noskaidrot, sazinoties ar iesniedzēju, bet sniedza formālu atbildi, un persona nesaņēma vajadzīgo risinājumu. Ziņojumā aprakstīti arī kļūdu labošanas piemēri: viena iestāde pēc vairākiem mēnešiem konstatēja kļūdu un sniedza izvērstu atbildi, bet cita pašvaldība atzina kavējumu un atvainojās²³.

Tiesībsarga biroja klientu plūsma sniedz papildu kontekstu par vajadzību pēc skaidrojuma. No 1962 atbildēm, kuras birojs sniedza 2025. gada pārskata periodā, 90 procentos bija sniegta skaidrojoša informācija. Tiesībsargs ziņojumā norādīts, ka lielais šādu atbilžu īpatsvars var būt saistīts arī ar nepietiekamu skaidrojošo darbu vai komunikāciju citās valsts un pašvaldību iestādēs.

Tiesu prakse. Administratīvās rajona tiesas 2023. gada 15. novembra spriedums lietā A420121623 konkrētizē atbildes pēc būtības prasību. Pašvaldība pēc tiesvedības sākšanas nosūtīja papildu vēstuli par siltumenerģijas tarifu un patēriņu. Tajā bija norādīts tarifa gala skaitlis, bet nebija izskaidroti aprēķina ievaddati un veidošanās gaita; pašvaldība nebija atbildējusi arī uz atsevišķu būtisku jautājumu par periodu. Tiesa kavējumu atzina par prettiesisku un uzdeva sniegt atbildi pēc būtības. Lieta parāda, ka gala skaitlis bez saprotama skaidrojuma var nebūt pietiekams rezultāts²⁴.

Administratīvās rajona tiesas 2024. gada 7. novembra spriedums lietā A420134924 ilustrē, ka atbilde var būt sniegta pēc būtības arī tad, ja iesniedzējs nav apmierināts ar rezultātu. Konkrētajā lietā iedzīvotāju biedrība ierosināja izveidot konsultatīvu institūciju plūdu apdraudējuma jautājumā. Pašvaldība priekšlikumu neīstenoja, bet izskaidroja neīstenošanas apsvērumus un jau pastāvošos risinājumus. Tiesa secināja, ka pašvaldība priekšlikumu bija izskatījusi savas kompetences robežās un sniegusi pietiekami motivētu atbildi. Šis pirmās instances spriedums

²² Žurnālistu aptaujas anonimizētās atvērtās atbildes. Aptaujā piedalījās desmit mērķtiecīgi atlasīti mediju darbinieki; 16. tabula ir kvalitatīva tematiskā sintēze, nevis visu atbilžu biežuma sadalījums. Metode, rezultātu izmantošanas robežas un anketa sniegta 4. pielikumā.

²³ Latvijas Republikas tiesībsargs. Latvijas Republikas Tiesībsarga 2025. gada ziņojums, 12.-13. lpp., 8. attēls un tā skaidrojums. Rīga: Tiesībsarga birojs, 2026. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2026/05/tiesibsarga_gada_zinojums_2025.pdf [aplūkots 22.06.2026.].

²⁴ Administratīvās rajona tiesas Jelgavas tiesu nama 15.11.2023. spriedums lietā Nr. A420121623, arhīva Nr. A42-01216-23, ECLI:LV:ADRJJTN:2023:1115.A420121623.3.S, 7., 8.2., 8.4. un 9. punkts un rezolūīvā daļa. Spriedums nav pārsūdzams.

ilustrē, ka IL nodrošina tiesības uz atbildi pēc būtības, nevis tiesības panākt iesniedzēja vēlamu pārvaldes vai politikas lēmumu²⁵.

IAL procesā pilnvērtīgs rezultāts ir esošās pieprasītās informācijas izsniegšana vai konkrēts skaidrojums par citu likumā paredzētu rezultātu. Lietā A420141823 tiesa konkrētajos apstākļos secināja, ka ministrijai nebija pienākuma izveidot personas prasīto personu un darbu sarakstu, kas nepastāvēja kā atsevišķs informācijas kopums²⁶. Šī atziņa nošķir atbildes kvalitāti no pienākuma radīt pilnīgi jaunu informāciju, bet nav vispārināma kā atbrīvojums no jebkuras vienkāršas un ierastas datu atlases.

Citu valstu pieredze. Igaunijas Publiskās informācijas likums paredz informācijas pieprasījuma izpildi nekavējoties un ne vēlāk kā piecās darbdienās. Ja vajadzīgs ilgāks laiks, termiņu var pagarināt līdz 15 darbdienām, sākotnējā termiņā paziņojot pagarinājuma iemeslu²⁷.

Dānijas parlamentārā ombuda labas pārvaldības vadlīnijas paredz starpatbildi, ja formālā lietā lēmumu nevar pieņemt mēneša laikā. Iestāde informē personu par lietas stāvokli un, ja iespējams, norāda gaidāmo lēmuma laiku. Vispārīga informācija iestādes tīmekļvietnē neaizstāj individuālu paziņojumu lietas dalībniekam²⁸.

Secinājums. Kritērijs ir izpildīts daļēji. Izpildās: IAL un IL nosaka procesam atbilstošus rezultātus un termiņus; pētījumā konstatēti ātras atbildēšanas, specializācijas, saziņas, lietas virzības skaidrošanas un kļūdu labošanas piemēri; daļā NVO anketu norādīta savlaicīga un pēc būtības sniegta informācija. Neizpildās pilnībā: pētījuma avotos aprakstīti kavējumi, atbildes nesaņemšana, neskaidra dokumenta virzība, formālas vai nepilnīgas atbildes un terminoloģija, kuras noskaidrošanai vajadzīga atkārtota sarakste. Turklāt likuma termiņā sniegts rezultāts konkrētajā situācijā var būt zaudējis praktisko vērtību.

Uz šiem konstatējumiem balstītais priekšlikums par rezultāta saprotamību, virzības pārskatāmību, precizēšanu un praktisko savlaicīgumu sniegts 5.3.3. sadaļā.

4.5. Pamatots ierobežojums un praktiski izmantojama tiesību aizsardzība

Piektais kritērijs aptver divus savstarpēji saistītus, bet juridiski atšķirīgus posmus. 4.5.1. sadaļā vērtēts, vai informācijas ierobežojums ir pamatots ar konkrētu tiesību normu un faktiskajiem apstākļiem, vai iestāde izsniedz nodalāmo informācijas daļu un pienācīgi pārvalda IPI statusu. 4.5.2. sadaļā analizēts, vai persona var panākt informācijas neizsniegšanas lēmuma vai citas iestādes rīcības pārbaudi, kamēr pieprasītajam rezultātam vēl ir praktiska nozīme.

²⁵ Administratīvās rajona tiesas Jelgavas tiesu nama 07.11.2024. spriedums lietā Nr. A420134924, arhīva Nr. A42-01349-24/37, ECLI:LV:ADRJJTN:2024:1107.A420134924.2.S, 8.-18. punkts un rezolutīvā daļa.

²⁶ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 27.05.2024. spriedums lietā Nr. A420141823, arhīva Nr. A42-00207-24/8, ECLI:LV:ADRJRIT:2024:0527.A420141823.4.S, 12.-19. punkts un rezolutīvā daļa. Nolēmuma ieraksts sniegts 7. pielikumā.

²⁷ Public Information Act, 18. un 19. pants. Riigi Teataja, konsolidētā angļu valodas redakcija. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/511092025008/consolide> [aplūkots 12.08.2026.].

²⁸ Folкетинgets Ombudsmand. Sagsbehandlingstid, sadaļa par starpatbildi un paredzamo lēmuma laiku. Pieejams: <https://www.ombudsmanden.dk/find-viden/myndighedsguiden/generel-forvaltningsret/11-sagsbehandlingstid> [aplūkots 10.08.2026.].

4.5.1. Informācijas ierobežošana un daļēja piekļuve

Vērtēšanas kritērijs. Ja iestāde neizsniedz visu pieprasīto informāciju, tai jānosaka ierobežojuma tiesiskais pamats un tvērums, jāizvērtē daļējas izsniegšanas iespēja un rakstveidā jāizskaidro rezultāts. Rakstveida atteikumā izsniegt informāciju pilnībā vai daļēji norāda tiesisko pamatu un tiesību aizsardzības kārtību; pamatojumam jāparāda normas saistība ar konkrētajiem faktiskajiem apstākļiem. Ja ierobežojums attiecas tikai uz dokumenta daļu, izsniedz dokumenta vispārpieejamo daļu. Informācijas autora vai iestādes vadītāja lēmums par IPI statusa noteikšanu jānošķir no gadījuma, kad šo statusu informācijai nosaka pats likums²⁹.

IAL paredz pamatprasības informācijas neizsniegšanas pamatošanai, daļējai informācijas izsniegšanai un iestādes noteikta IPI statusa pārvaldībai. Pētījuma materiālos konstatēti gadījumi, kuros iestādes pilnībā vai daļēji izsniegušas pieprasīto informāciju, konsultējušas ar kompetento institūciju par ierobežojuma piemērošanu vai pārskatījušas pašas noteikto statusu. Vienlaikus prakse nav vienāda: konkrētu pamatojumu dažkārt aizstāj vispārīga norāde uz IPI statusu, personas datu aizsardzību vai komercnoslēpumu, bet DVS ierakstā var nebūt redzams ierobežojuma pamats vai termiņš.

Ierobežojuma pamats un informācijas neizsniegšanas pamatojums. Trumss konvencija pieļauj ierobežojumus tikai tiesību aktos noteiktu, Konvencijā atzītu interešu aizsardzībai. Ja piemērojamais regulējums prasa izvērtēt iespējamo kaitējumu, samērīgumu vai sabiedrības intereses, informācijas neizsniegšanas lēmumā jānosauca aizsargājamā interese un jāizskaidro, kādu konkrētu apdraudējumu radītu informācijas izpaušana. Vispārpieejamas un vides informācijas saņemšanai nav jāpamato interese. Pieprasot IPI, IAL 11. panta ceturrtā daļa paredz pamatot pieprasījumu un norādīt informācijas izmantošanas mērķi. Mērķis norāda paredzēto izmantošanu, bet pamatojums - leģitīmo interesi, nepieciešamību un saikni ar prasītās informācijas apjomu. Aizsargājamas informācijas gadījumā šādu prasību vērtē kā attiecīgajā likumā paredzētu konkrētā ierobežojuma piemērošanas elementu, ievērojot nepieciešamību un samērīgumu; IPI ir tikai viens no aizsardzības režīmiem. Prasības saderības un piemērošanas risks aplūkots 3.3. sadaļā³⁰.

Trumss konvencijas 6. panta otrā daļa pieļauj neizsniegt atlikumu, ja pēc aizsargājamās daļas nodalīšanas tas būtu maldinošs vai bezjēdzīgs. Nodalīšanu var neveikt arī tad, ja tā radītu acīmredzami nesamērīgu slogu. Tomēr slogs jāpamato ar konkrēto dokumentu apjomu, veicamajām darbībām, pieejamajiem tehniskajiem līdzekļiem un resursiem; dokumenta apjoms vien nav pietiekams pamats pilnīgai neizsniegšanai.

IAL paredz alternatīvus risinājumus resursietilpīgam pieprasījumam. Ja tā izpilde nav samērojama ar iestādes resursiem un apdraud iestādes darbu vai citu personu tiesības, iestāde var vērtēt IAL 11.² panta trešajā daļā paredzēto atteikuma pamatu. Ja pieprasījums ir nesamērīgi apjomīgs vai informācijas glabāšanas nosacījumu dēļ to nav iespējams izsniegt ārpus iestādes, IAL 11.² panta

²⁹ Informācijas atklātības likuma 5. panta trešā-piektā daļa, 10. panta ceturrtā daļa, 12. panta pirmā daļa un 15. pants. Likumi.lv, konsolidētā redakcija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50601-informācijas-atklātības-likums> [aplūkots 19.08.2026.]. Sk. arī 11. un 15. pielikumu.

³⁰ Eiropas Padomes Konvencijas par piekļuvi oficiāliem dokumentiem 3., 5. un 6. pants; Informācijas atklātības likuma 11. panta ceturrtā daļa. Konvencijas oficiālais teksts: <https://rm.coe.int/1680084826> [aplūkots 19.08.2026.]. Informācijas ierobežojuma pārbaudes standarts detalizēti sniegts 15. pielikumā.

ceturtnā daļa ļauj uzaicināt personu ar informāciju iepazīties iestādē³¹. Liels informācijas apjoms pats par sevi vēl nenozīmē, ka drīkst neizsniegt visu pieprasīto informāciju; jāizvērtē likumā paredzētie alternatīvie izpildes veidi un daļējas izsniegšanas iespēja.

Vides informācijas lietās savlaicīgums ir daļa no piekļuves praktiskās vērtības. Senāta 2023. gada 22. februāra lēmumā lietā SKA-453/2023 atzīts, ka tiesības piekļūt vides informācijai ir patstāvīgas: tās nevar liegt tikai tādēļ, ka tiesa atsakās pieņemt pieteikumu par ar informāciju saistīto vides lēmumu. Savukārt Senāta 2020. gada 2. decembra spriedums lietā SKA-314/2020 parāda savlaicīguma nozīmi - novēlota vides informācijas izsniegšana, kas liedz pilnvērtīgi un efektīvi piedalīties lokālplānojuma izstrādē, var būtiski aizskart Satversmes 100. un 115. pantā aizsargātās tiesības.³²

Senāts lietā SKA-244/2018 atzina, ka vispārīgs konstatējums par informācijas ierobežotas pieejamības statusu nav pietiekams atteikuma pamats. Konkrētajos apstākļos iestādei jāsamēro informācijas pieprasīšanas mērķis ar interesēm, kuru aizsardzībai statuss noteikts, un jāpamato, kurai interesei dodama priekšroka. Lietā SKA-879/2019 Senāts precizēja, kā pamatojams arguments par informācijas pieprasījuma apgrūtinājošo raksturu: iestādei jāiesniedz pierādījumi par apstrādājamās informācijas apjomu un darbu ietekmējošajiem faktoriem, bet tiesai šis slogs jāsamēro ar pieprasītās informācijas sabiedrisko nozīmīgumu³³.

Pētījuma fokusgrupu materiāli rāda, ka šie principi praksē ne vienmēr ir vienādi saprasti. Divās fokusgrupās piedalījās atbilstoši sagatavotāji, kuri ikdienā izskata informācijas pieprasījumus; vairākums bija saskāries ar vajadzību informāciju neizsniegt IPI statusa dēļ, bet aptuveni puse bija izsniegusi dokumentus vai datus pēc personas datu aizklāšanas. Diskusijās kā atsevišķa problēma iezīmējās vispārīgs atsaukums uz datu aizsardzību vai sistēmas atzīmi, nepaskaidrojot konkrēto aizsargājamo informāciju un neizvērtējot dokumenta pārējo daļu³⁴.

Daļēja informācijas izsniegšana. Daļēja dokumenta izsniegšana ir gan juridisks, gan tehnisks uzdevums. Darbiniekam jāatrod aizsargājamie fragmenti, katram no tiem jānosaka ierobežojuma tiesiskais pamats, jāgatavo rediģēta dokumenta kopija un jāpārbauda, vai aizklāto saturu nav iespējams atjaunot.

Fokusgrupu dalībnieki norādīja, ka šo darbu lielākoties veic manuāli. Tā sarežģītība ir atkarīga no datnes formāta, turklāt pirms dokumenta izsniegšanas jāpārbauda arī tā metadati. Latvijas

³¹ Informācijas atklātības likuma 11.² panta trešā un ceturtnā daļa; Eiropas Padomes Konvencijas par piekļuvi oficiāliem dokumentiem 6. panta otrā daļa un tās Skaidrojošā ziņojuma attiecīgie punkti. Council of Europe. Explanatory Report, CETS No. 205. Pieejams: <https://rm.coe.int/16800d3836> [aplūkots 19.08.2026.].

³² Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 22.02.2023. lēmums lietā Nr. 680057922, SKA-453/2023, ECLI:LV:AT:2023:0222.SKA045323.6.L. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/9247> [aplūkots 19.08.2026.]; Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 02.12.2020. spriedums lietā Nr. A420297917, SKA-314/2020, ECLI:LV:AT:2020:1202.A420297917.5.S. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6958> [aplūkots 19.08.2026.].

³³ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 23.04.2018. spriedums lietā Nr. A420156016, SKA-244/2018, ECLI:LV:AT:2018:0423.A420156016.2.S, īpaši 8. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5518> [aplūkots 10.08.2026.]; Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 22.11.2019. spriedums lietā Nr. A420162618, SKA-879/2019, ECLI:LV:AT:2019:1122.A420162618.6.S, īpaši 7.-10. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6031> [aplūkots 10.08.2026.].

³⁴ Fokusgrupu, secinājumu pārbaudes darbnīcu un piekļūstamības intervijas metode un izmantošanas robežas sniegtas 5. pielikumā. Kvalitatīvie materiāli raksturo konstatētos prakses veidus un to mehānismus, nevis izplatību visās iestādēs.

Republikas pārskatā par likumdošanas un citiem pasākumiem, ar kuriem īsteno Eiropas Padomes Konvencijas par piekļuvi oficiālajiem dokumentiem (CETS Nr. 205) noteikumus (turpmāk - Latvijas pārskats) atzīts, ka ārējā normatīvajā regulējumā nav noteikta vienota informācijas aizklāšanas vai anonimizācijas procedūra³⁵.

Arī tiesu prakses kodējums rāda, ka daļējas izsniegšanas iespēja strīdos ir būtiska. No 141 unikāla nolēmuma ar IAL elementu 65 nolēmumos jeb 46,1 procentā bija konstatēts, ka šī iespēja ir vērtēta. Savukārt 49 nolēmumos jeb 34,8 procentos šāds izvērtējums kodējumā nebija atzīmēts, bet vēl 27 nolēmumos rezultāts bija cits vai neskaidrs.

Šie dati raksturo tikai tās lietas, kas nonākušas līdz tiesai, nevis visu iestāžu praksi. Tomēr tie parāda, ka daļējas izsniegšanas iespēja ir regulāri pārbaudāms jautājums³⁶.

Pētījumā analizētie 2024. un 2025. gada pirmās instances spriedumi parāda, ka pirms pilnīga atteikuma tiesa pārbaudīja aizsargājamo datu nodalīšanas iespēju. Lietā A420199222 tiesa uzlika pienākumu izsniegt anonimizētu tehniskā projekta daļu, bet lietās A420202023 un A420204724 - vides informāciju vai vēl neizsniegtos dokumentu pielikumus ar aizklātiem fizisko personu datiem³⁷. Šie spriedumi pamato daļējas izsniegšanas pārbaudes nepieciešamību, taču paši par sevi nenosaka vispārīgu kritēriju visiem gadījumiem, kuros pēc aizklāšanas būtu pieļaujams pilnīgs atteikums. Šāda robeža izsecināma no piemērojamā regulējuma, nevis tikai no minētajiem trim pirmās instances spriedumiem.

Prakse rāda, ka sākotnēju atteikumu ir iespējams labot. Baltijas žurnālistu informācijas pieejamības strīdu pētījumā aprakstīts Latvijas gadījums, kurā iestāde vēlāk atzina, ka aizsargājamās datus bija iespējams nodalīt un dokumentu izsniegt anonimizētā veidā. Savukārt Veselības ministrija, atbildot uz 14. Saeimas deputātu jautājumu Nr. 196/J14 "Par IP statusu oficiāliem dokumentiem", aprakstīja 2025. gada gadījumu, kurā Veselības inspekcija sākotnēji atteicās izsniegt medijam informāciju par visām ārstniecības personām, kurām bija apturēta sertifikāta darbība. Pēc konsultācijas ar Datu valsts inspekciju tika secināts, ka informācijas izsniegšana kalpo sabiedrības interesēm, un Veselības inspekcija pieprasīto informāciju izsniedza pilnā apmērā. Abi gadījumi parāda, ka konsultācija un atkārtota izvērtēšana var novērst nepamatotu pilnīgu atteikumu³⁸.

³⁵ Republic of Latvia. Report on the legislative and other measures taken to give effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Access to Official Documents (CETS No. 205), AIG/Inf(2026)04, saņemts 14.05.2026. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/access-to-official-documents/latvia> [aplūkots 25.07.2026.].

³⁶ : Tiesu nolēmumu datu kopas metode sniegta 6. pielikumā. IAL elementu saturošo 141 unikālo nolēmumu saraksts sniegts 7. pielikumā. Daļējas izsniegšanas kodējums: vērtēta - 65 (46,1 %); kodējumā nav atzīmēta - 49 (34,8 %); cits vai neskaidrs - 27 (19,1 %).

³⁷ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 23.04.2024. spriedums lietā Nr. A420199222, arhīva Nr. A42-00050-24/18, ECLI:LV:ADRJRIT:2024:0423.A420199222.5.S, 1.-15. punkts un rezolutīvā daļa; tās pašas tiesas 25.09.2024. spriedums lietā Nr. A420202023, arhīva Nr. A42-00481-24/29, ECLI:LV:ADRJRIT:2024:0925.A420202023.3.S, 1.-8. punkts un rezolutīvā daļa; tās pašas tiesas 10.02.2025. spriedums lietā Nr. A420204724, arhīva Nr. A42-00533-25/25, ECLI:LV:ADRJRIT:2025:0210.A420204724.3.S, 1.-14. punkts un rezolutīvā daļa.

³⁸ Lītvaits D., Harro-Loit H., Tetarenko-Supe A., Vyšniauskas K., Allik H.-L. Disputes over Access: A Study on Journalists' Practices and Freedom of Information Policies in the Baltics. Baltcada Investigations Studio, 2023, īpaši 42., 75., 88., 94., 101.-103. un 107.-110. lpp. DOI: <https://doi.org/10.58009/aere-perennius0077> [aplūkots 12.08.2026.]; Veselības ministrijas 2025. gada 10. decembra vēstule Nr. 01-11.1/5581 "Par atbildes sniegšanu uz Saeimas deputātu jautājumiem Nr. 196/J14", atbilde uz 4. jautājumu (Veselības inspekcijas 2025. gada gadījums), pētījuma rīcībā esošs materiāls.

Somijas Atklātības likums salīdzinoši paredz izsniegt dokumenta publisko daļu, ja to iespējams nodalīt, neatklājot aizsargājamo informāciju. Ja amatpersona informāciju neizsniedz, tā paziņo iemeslu un izskaidro personas tiesības prasīt formālu iestādes lēmumu; ja pieprasījums iesniegts rakstveidā, amatpersona noskaidro, vai persona šādu lēmumu vēlas³⁹.

Informācijas autora vai iestādes vadītāja noteikta IPI statusa pārvaldība. IAL 5. panta trešajā daļā paredzētajā gadījumā informācijas autors vai iestādes vadītājs nosaka IPI statusu, norādot šajā vai citos likumos paredzēto pamatojumu. Šim lēmumam piemēro ceturtajā daļā noteikto termiņu - ne ilgāku par vienu gadu - un statusa atkārtotas noteikšanas kārtību. Ja IPI statuss informācijai noteikts ar pašu likumu, atbilstoši piektajai daļai trešo un ceturto daļu nepiemēro; iestāde pārbauda attiecīgās normas spēkā esību, tvērumu, izņēmumus un īpašo piekļuves kārtību. Tātad atšķirību nenosaka vienīgi tas, vai statusa pamatojumā minēts cits likums. Speciāla procesa vai īpaša piekļuves režīma gadījumā ievēro attiecīgajā regulējumā noteikto termiņu un procedūru. Komerccnoslēpumam piemēro IAL 7. pantā noteikto īpašo ilguma un izbeigšanās kārtību. DVS atzīme pati par sevi nemaina likumā noteikto ierobežojumu vai piekļuves kārtību.

Fokusgrupās minēti gan daļējas izsniegšanas un saņēmēja informēšanas piemēri, gan nekonsekventa statusa reģistrēšana. Daļa darbinieku bija izsnieguši dokumentus pēc personas datu aizklāšanas, un viena iestāde izsniegtajai IPI pievienoja atgādinājumu par izmantošanu norādītajam mērķim. Vienlaikus tika norādīts, ka dokuments var saturēt ierobežotas pieejamības informāciju, lai gan DVS attiecīgā pazīme nav norādīta. Šādā situācijā konkrētās informācijas pieejamība jāvērtē pēc piemērojamā regulējuma, nepaļaujoties tikai uz sistēmas atzīmi.

Iestāžu aptauja rāda, ka daudzās DVS IPI statusu tehniski var reģistrēt strukturētā veidā. No 46 institūcijām 35 norādīja, ka IPI pazīmi sistēmā var izmantot dokumentu atlasei. Deviņās institūcijās tā bija redzama tikai kā vizuāla atzīme, bet divās anketās bija sniegta nestandarta teksta atbilde⁴⁰. Tehniska pazīme pati par sevi neparāda, vai statuss noteikts pamatoti un vai sistēmā ir fiksēts tā tiesiskais pamats, termiņš un pārskatīšanas rezultāts.

Valsts kancelejas papildu skaidrojumā, kas sniegts izvērtēšanas ziņojuma noslēguma precizēšanas laikā, izceltas četras ierobežotas pieejamības dokumentu aprites problēmas: autora sākotnēji noteiktā statusa pamatotība dokumenta gala versijā var netikt pārbaudīta; norādē “noteikts ar likumu” mēdz nebūt identificēts konkrētais likums un norma; nav pietiekami konkretizēta komercnoslēpuma statusa aktualitātes regulāras pārbaudes kārtība, ja komersants nepaziņo par tā izbeigšanos; trūkst normatīvi noteikta vienota IP dokumentu apzīmējuma, un daļa iestāžu pēc analogijas izmanto agrākā režīma “dienesta vajadzībām” apzīmējumu. Tas neatceļ IAL 7. panta ceturtajā daļā jau paredzēto pienākumu, saņemot informācijas pieprasījumu, noskaidrot komersanta viedokli. VK norādes pamato vajadzību konkretizēt statusa pārbaudes atbildību, tiesiskā pamata fiksēšanu, statusa aktualitātes pārbaudi un vienotu noformējumu. Attiecīgie pilnveides virzieni aplūkoti 5.4.3. sadaļā.

³⁹ Act on the Openness of Government Activities (621/1999), īpaši 10. un 14. pants. Angļu valodas tulkojums. Pieejams: <https://www.finlex.fi/en/legislation/translations/1999/eng/621> [aplūkots 12.08.2026.].

⁴⁰ Iestāžu aptaujas analīzes vienība ir unikāla institūcija. Analīzē izmantotas 46 institūciju atbildes - 23 valsts iestāžu un 23 pašvaldību atbildes; vienam dublikātu pārim saglabāts vēlāk iesniegtais un pilnīgākais ieraksts. Mērķtiecīgā kopa nereprezentē visu publisko pārvaldi. Metode un pilnie rezultāti sniegti 2. pielikumā.

Kāpēc IPI statuss var novest pie automātiska atteikuma. Problēma rodas, ja IPI statuss tiek uztverts nevis kā signāls veikt konkrētu izvērtējumu, bet gan kā jau pieņemts lēmums informāciju neizsniegt.

Darbinieku diskusijās iezīmējās trīs savstarpēji saistīti iemesli. Pirmkārt, dokumentā vai dokumentu vadības sistēmā var būt norādīts IPI statuss, bet ne tā tiesiskais pamats un termiņš. Otrkārt, darbinieks, kurš izskata informācijas pieprasījumu, šo statusu var uztvert kā pietiekamu pamatu atteikumam. Treškārt, datu aizsardzība var tikt izmantota kā vispārīgs atteikuma arguments, atsevišķi nenosakot, kura informācija patiešām ir aizsargājama un vai pārējo dokumentu var izsniegt.

Kāds secinājumu pārbaudes darbnīcas dalībnieks norādīja, ka viņa redzētajos IPI dokumentos bieži nav norādīts ne statusa pamatojums, ne termiņš. Cits dalībnieks uzsvēra pareizo darbību secību: vispirms jānodala un jāizsniedz vispārpieejamā informācija, aizklājot aizsargājamās fragmentus. Tikai attiecībā uz atlikušo IPI daļu personai var lūgt precizēt informācijas izmantošanas mērķi. Šeit informācijas izmantošanas mērķis jānošķir no pieprasījuma pamatojuma, kā skaidrots iepriekš. Nepietiekams pamatojums IPI saņemšanai neaizkavē tās dokumenta daļas izsniegšanu, kura ir vispārpieejama⁴¹.

Lietojuma ierobežojuma statusa pārskatīšana var būt apjomīgs darbs, ja statuss ilgstoši nav pārbaudīts. Valsts kancelejas uzskaitē bija 2889 tiesību akti, kas atradās tās rīcībā no 2003. gada un bija iesniegti pirms TAP portāla ieviešanas 2021. gada 9. septembrī. Ziņojumā ar saīsinājumu "IP" aptverts gan statuss "ierobežota pieejamība", gan "dienesta vajadzībām". Ministrijas bija sniegušas atbildes par 2792 tiesību aktu statusu, bet par 97 tiesību aktiem atbildes vēl nebija saņemtas. Ministrijām bija jāizvērtē statusa saglabāšanas pamatotība un jāsniedz Valsts kancelejai attiecīgā informācija, savukārt Valsts kanceleja aktualizēja savā rīcībā esošo dokumentu statusu, deklasificētos tiesību aktus ievietoja TAP portāla publiskajā daļā un par deklasificēšanu informēja dokumentu sākotnējos adresātus.

Līdz 2026. gada 16. februārim Valsts kancelejā kopumā bija deklasificēti 1909 dokumenti, no tiem 851 tiesību akts. Kopskaitā ietilpa ne tikai tiesību akti, bet arī citi ministriju iesniegtie IP dokumenti un uz to pamata sagatavoti dokumenti. Vēl 152 tiesību akti Valsts kancelejā bija jādeklasificē, lai gan par tiem attiecīgās ministrijas informācija jau bija saņemta. Savukārt 2026. gada 23. februāra atkārtotā izvērtējuma tabulā IP statuss bija saglabāts 1776 tiesību aktiem: 932 statusa termiņš bija norādīts kā pastāvīgs, 774 - 30 gadi, bet 70 - līdz konkrētam datumam⁴².

Valsts kancelejas ziņojumā vienlaikus secināts, ka ministriju norādītie pamatojumi statusa saglabāšanai pārsvarā bija ļoti vispārīgi un pārskatīšanas principi praksē netika stingri ievēroti; atsevišķus dokumentus ministrijas deklasificēja tikai pēc atkārtota Valsts kancelejas aicinājuma statusu pārvērtēt atbilstoši faktiskajai situācijai.

TAP portālā lietojuma ierobežojuma statusu tehniski iespējams noteikt gan visam tiesību akta projektam, gan atsevišķai tā daļai, izvēloties veidu "Vispārpieejams ar IP satura elementiem". Tomēr Valsts kancelejas ziņojumā norādīts, ka absolūtā vairākumā gadījumu ierobežojums tiek

⁴¹ Pētījuma secinājumu pārbaudes darbnīcu materiāli. Darbnīcu dalībnieku loks, norise un izmantošanas robežas sniegtas 5. pielikumā. Citētais saturs ir dalībnieku prakses vērtējums, ne juridisks atzinums par visu iestāžu praksi.

⁴² Valsts kanceleja. Informatīvais ziņojums "Par dokumentiem ar lietojuma ierobežojuma statusu", 2026. Deklasificēts, pamatojoties uz Valsts sekretāru 2026. gada 26. februāra sanāksmes protokollēmuma (prot. Nr. 5, 2. §) 1. punktu. Sk. 1. sadaļu un 1. tabulu, īpaši 1., 2. un 4. lpp. Pētījuma rīcībā esošs materiāls.

attiecināts uz visu tiesību akta projektu un tikai atsevišķos gadījumos vispārpieejamā informācija tiek nošķirta no ierobežotās daļas. Atšķirīgu darba organizācijas piemēru aprakstīja Satiksmes ministrija: vismaz mēnesi pirms IPI statusa termiņa beigām lietvedība dokumentu vadības sistēmā Doclogix nosūta statusa pārskatītājam uzdevumu, kura izpildes termiņš ir trīs nedēļas. Pārskatīšanas darbības un pamatojumu statusa atcelšanai, pagarināšanai vai pastāvīga statusa noteikšanai fiksē dokumenta kartiņas sadaļā “IP statusa pārskatīšana”. Ārlietu ministrija norādīja, ka pēdējo trīs gadu laikā pēc sabiedrības vai mediju pieprasījumiem IPI statuss atcelts 107 dokumentiem, bet pēc Valsts kancelejas pieprasījumiem - vēl 195 dokumentiem, jo to saturs vairs nebija sensitīvs⁴³.

Šie piemēri vienlaikus liek nošķirt divus iespējamus personas lūgumus: saņemt konkrētu informāciju savām vajadzībām un panākt dokumentam noteiktā statusa vispārīgu atcelšanu, lai tas kļūtu pieejams ikvienam. Personas subjektīvās tiesības izvirzīt otro lūgumu nav automātiski secināmas no tiesībām pieprasīt konkrētu informāciju.

Īpašas piekļuves situācijas. Fokusgrupu dalībnieki aprakstīja atšķirīgu rīcību ar arhīvā nodotiem dokumentiem. Daļa norādīja, ka pēc dokumenta nodošanas arhīvam iestāde to vairs neizsniedz arī tad, ja tai saglabājusies kopija; citi informāciju izsniedz, ja kopija joprojām atrodama iestādē.

Dalībnieki minēja arī dokumentu apskati iestādē, ja materiālu bija daudz, tie bija liela formāta vai nebija digitalizēti. IAL 11.² panta ceturtā daļa šādu pieeju saista ar nesamērīgi apjomīgu pieprasījumu vai informācijas glabāšanas nosacījumiem, kuru dēļ to nav iespējams izsniegt ārpus iestādes. Vispārīga atsauce uz informācijas aizsardzību nav papildu pamats klātienē piekļuves noteikšanai; ierobežojumam jāizriet no piemērojamā speciālā regulējuma.

Atšķīrās arī saņēmēja informēšana par IPI izmantošanu. IAL 11. panta ceturtā daļa uzliek saņēmējam pienākumu IPI izmantot tikai pieprasījumā norādītajiem mērķiem, bet IAL 16. panta pirmā daļa paredz, ka iestāde informē personu par IPI aizsardzības prasībām un no personas, kura informāciju apstrādās, pieprasa rakstveida apliecinājumu par šo prasību ievērošanu.

Ja norādītais mērķis paredz informācijas publiskošanu, piemēram, žurnālistikas darbā, jāvērtē, vai un kādā apjomā informāciju šim mērķim drīkst izsniegt. Žurnālista statuss pats par sevi neatceļ personas datu, komercnoslēpuma vai citu aizsargājamu interešu aizsardzību. Tomēr arī vispārīgs brīdinājums par IPI statusu nevar aizstāt konkrētās informācijas, piemērojamā pamata un pieprasītā izmantošanas mērķa individuālu izvērtējumu.

⁴³ Satiksmes ministrijas 2025. gada 10. decembra vēstule Nr. 01-08/3855 “Par atbildes sniegšanu uz Saeimas deputātu jautājumu Nr. 196/J14”, atbildes uz 5. un 14. jautājumu; Ārlietu ministrijas vēstule Nr. 05-25597 “Par atbildes sniegšanu uz 14. Saeimas atsevišķu deputātu jautājumiem Nr. 196/J14”, atbilde uz 15. jautājumu. Pētījuma rīcībā esoši materiāli.

4.5.2. Pirmstiesas un tiesas aizsardzība

Vērtēšanas kritērijs. Praktiski izmantojama tiesību aizsardzība sākas ar skaidri identificējamu un pārbaudāmu iestādes rezultātu. Ja persona nesaņem pieprasīto informāciju vai citu gaidīto rezultātu, tai jāspēj saprast turpmākās iespējas un savlaicīgi sākt piemērojamo pārbaudes procesu. Rakstveida informācijas neizsniegšanas rezultātā personai jābūt saprotamam:

- kura patstāvīgā lūguma daļa ir noraidīta vai kura informācija nav izsniegta;
- kas ir pieņēmis lēmumu;
- ar kādu tiesisko un faktisko pamatojumu rezultāts pamatots;
- kur rezultātu var apstrīdēt vai pārsūdzēt;
- kādā termiņā tas jādara.

IAL un IL paredz atšķirīgus iestādes lēmuma vai rīcības pārbaudes ceļus. Pētījumā vērtēts, vai persona var sākt šo pārbaudi un saņemt rezultātu, kamēr pieprasītajai informācijai vai citam rezultātam vēl ir praktiska nozīme. Pārskatīšanas sākumpunkts ir 4.5.1. sadaļā analizētais iestādes lēmums: tajā jāidentificē neizsniegtā informācija, jānorāda informācijas neizsniegšanas tiesiskais pamats un jāatspoguļo daļējas izsniegšanas izvērtējums.

Pētījumā konstatēti vairāki gadījumi, kuros pārskatīšana devusi praktisku rezultātu: iestāde izsniegusi iepriekš neizsniegtus datus, samazinājusi pieprasīto maksu, atcēlusi kļūdaini noteiktu IPI statusu vai uzdevusi padotības iestādei atkārtoti izvērtēt pamatojumu. Galvenie šķēršļi ir informācijas neizsniegšanas lēmuma nenoformēšana rakstveidā, neskaidra tiesību aizsardzības kārtība, ilgs process, juridisko zināšanu trūkums un izmaksas. Ja pārskatīšana ir ilga, informācija var zaudēt aktualitāti; tādēļ persona var atteikties apstrīdēt atteikumu arī tad, ja apšaubā tā pamatotību.

Tiesību aizsardzības ceļi un starptautiskais standarts. IAL 15. panta pirmā daļa paredz, ka administratīvo aktu par atteikumu sniegt informāciju vai izpildīt informācijas pieprasījumu, kā arī faktisko rīcību - informācijas nesniegšanu vai nepienācīgu sniegšanu - var apstrīdēt un pārsūdzēt APL noteiktajā kārtībā. Pirmstiesas posms un kompetentā institūcija nav visām lietām vienādi; tos nosaka APL, iestādes padotība un piemērojamais speciālais regulējums. Ja lieta nonāk tiesā, to pirmajā instancē izskata Administratīvā rajona tiesa, bet tās spriedumu IAL lietā var pārsūdzēt kasācijas kārtībā Senātā.

IL 10. pants savukārt neveido vienu universālu pirmstiesas apstrīdēšanas kārtību visām IL atbildēm. Kontroles ceļš ir atkarīgs no iestādes rīcības juridiskās dabas un piemērojamā regulējuma. Ja rezultāts ir administratīvais akts vai faktiskā rīcība, pieteikumu var iesniegt Administratīvajā rajona tiesā, un tās spriedums IL lietā nav pārsūdzams. Ne katra IL atbilde ir administratīvais akts vai faktiskā rīcība, turklāt IL 10. panta piektajā daļā ir uzskaitīti tiesas kontroles izņēmumi⁴⁴.

Ja iestāde atbildi sniegusi pēc noteiktā termiņa, IL ļauj pārsūdzēt kavējumu, ja tas būtiski aizskāris personas tiesības vai tiesiskās intereses. Tādēļ vienā vēstulē ietvertiem patstāvīgiem lūgumiem var būt atšķirīga tiesību aizsardzības kārtība. Piekļuvi tiesai ietekmē arī elektroniskā pieprasījuma

⁴⁴ Informācijas atklātības likuma 15. pants; Iesniegumu likuma 10. pants. Likumi.lv, konsolidētās redakcijas. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50601-informācijas-atklātības-likums> un <https://likumi.lv/ta/id/164501-iesniegumu-likums> [aplūkots 19.08.2026.]. Procesu un tiesību aizsardzības ceļu salīdzinājums sniegts 12.-15. pielikumā.

forma: iestāde drīkst izskatīt elektroniski saņemtu informācijas pieprasījumu bez normatīvo aktu prasībām atbilstoša elektroniskā paraksta, taču saskaņā ar IAL 15. panta trešo daļu tā iesniedzējs nevar tiesā prasīt informācijas izsniegšanu⁴⁵.

IAL 15. panta trešās daļas ierobežojums ir viens no 3.3. sadaļā identificētajiem saderības riskiem, kam vajadzīga mērķēta juridiska pārbaude saistībā ar neatkarīgas pārskatīšanas pieejamību un paraksta prasības nepieciešamību.

Trumsges konvencijas 8. pants prasa neatkarīgu kontroli, ja oficiāla dokumenta pieprasījums noraidīts tieši vai netieši, pilnībā vai daļēji. Kontroli veic tiesa vai cita tiesību aktos noteikta neatkarīga un objektīva institūcija, un prasība aptver arī iestādes klusēšanu. Papildus jābūt pieejamai ātrai un lētai pārskatīšanas procedūrai. To var nodrošināt atkārtota izskatīšana pašā iestādē vai pārskatīšana neatkarīgā institūcijā, taču iestādes iekšējā pārbaude neaizstāj neatkarīgo kontroli. Konvencija nenosaka vienu obligātu institucionālo modeli⁴⁶.

Tiesību aizsardzības izmantošana praksē. NVO aptauja rāda, ka strīdu biežāk mēģina atrisināt atkārtotā saziņā ar iestādi, nevis formalizētā pārskatīšanas procesā. Nevienā no 37 pabeigtajām anketām nebija norādīts, ka pārsūdzības tiesības izmanto vienmēr vai gandrīz vienmēr. Četrās anketās bija norādīta apstrīdēšana vai pārsūdzēšana atsevišķos principiāli svarīgos jautājumos, 16 - atkārtota tieša saziņa ar iestādi, bet sešās - atbildes pieņemšana, jo pārsūdzēšana šķita pārāk sarežģīta vai dārga⁴⁷.

Aptaujas atvērtās atbildes palīdz izskaidrot šo izvēli:

“Laiks ir nauda; nav vērts to tērēt, lai tiesātos.”

“Parasti pieņemam atbildi un nedomājam par pārsūdzību. Ticam, ka viss ir likumiski.”

Žurnālistu anketā aprakstīti divi gadījumi, kuros lēmuma pārskatīšana deva praktisku rezultātu. Vienā gadījumā žurnālists pēc lēmuma apstrīdēšanas saņēma pieprasītos datus, bet otrā iestāde būtiski samazināja sākotnēji pieprasīto maksu. Vienlaikus dalībnieki kā šķēršļus minēja procesa ilgumu un sarežģītību, informācijas aktualitātes zudumu un redakcijas ierobežotos resursus. Baltijas žurnālistu strīdu pētījums papildus rāda, ka mazām redakcijām un ārštata žurnālistiem īpaši nozīmīgas var būt tiesvedības izmaksas⁴⁸.

Kāpēc neskaidri noformēta informācijas neizsniegšana var liegt izmantot tiesību aizsardzības iespējas. Konsultatīva saziņa ar iestādes pārstāvi var ļaut ātri saņemt vienkārši iegūstamu informāciju. Tomēr mutiska vai neskaidra atbilde var neļaut personai identificēt pārbaudāmu informācijas neizsniegšanas lēmumu. Anketēšanas rezultāti liecina, ka žurnālisti un NVO dažkārt iesniedz oficiālu iesniegumu vai informācijas pieprasījumu tieši tādēļ, lai dokumentētu saziņu, ja iepriekšējā konsultatīvā saziņā nav devusi skaidru rezultātu.

⁴⁵ Informācijas atklātības likuma 15. panta trešā daļa; Iesniegumu likuma 10. panta otrā daļa. Sk. arī 11. un 12. pielikumu.

⁴⁶ Eiropas Padomes Konvencijas par piekļuvi oficiāliem dokumentiem 8. pants un Skaidrojošais ziņojums. Pilns standarts un Latvijas ceļi analizēti 15. pielikumā; institucionālie scenāriji - 5.5.2. sadaļā.

⁴⁷ NVO aptaujas analīzes vienība ir viena pabeigta anketa. Saņemtas 37 pabeigtas anketas; aptaujā neprasīja stabilu organizācijas identifikatoru, tādēļ nevar noteikt unikālo personu vai organizāciju skaitu. Rezultāti ir dalībnieku pašvērtējums un nav vispārināmi uz visu NVO sektoru. Metode un rezultāti sniegti 3. pielikumā.

⁴⁸ Žurnālistu aptaujas anonimizētās atbildes; metode un izmantošanas robežas sniegtas 4. pielikumā. Aptaujā piedalījās desmit mērķtiecīgi atlasīti mediju darbinieki. Sk. arī: Litvaitis u. c., Disputes over Access, 2023, īpaši 101.-103. un 107.-110. lpp., <https://doi.org/10.58009/aere-perennius0077> [aplūkots 12.08.2026.].

Kad pārskatīšana izlabo pieļauto kļūdu. Aizsardzības ministrija 2025. gada apstrīdēšanas procesā konstatēja vienu gadījumu, kurā tiesību normu nepareizas interpretācijas un piemērošanas dēļ personas pieprasītais informācijas kopums bija kļūdaini atzīts par IPI. Iekšlietu ministrija norādīja, ka pēdējo trīs gadu laikā, izskatot personu sūdzības par padotības iestāžu faktisko rīcību informācijas sniegšanā, atsevišķos gadījumos uzdevusi pārvērtēt atteikuma pamatojumu vai sniegt pieprasīto informāciju; ministrija vienlaikus skaidri norādīja, ka šie gadījumi nebija saistīti ar pieprasītajai informācijai neatbilstoši noteiktu IPI statusu⁴⁹. Kopā šie piemēri rāda, ka pārskatīšana var labot gan kļūdu informācijas statusa noteikšanā, gan informācijas neizsniegšanas pamatojumā vai rezultātā.

Kāpēc tiesību aizsardzība var būt novēlota. Analizētajos nolēumos, kuros bija nosakāms sākotnējā pieprasījuma vai iesnieguma un analizētā nolēmuma datums, kopējā procesa ilguma mediāna bija 440 dienas IAL elementu saturošajā apakškopā (n = 92) un 349 dienas IL elementu saturošajā apakškopā (n = 53)⁵⁰.

Norādītajā ilgumā ietilpst ne tikai tiesvedība, bet arī sākotnējā pieprasījuma izskatīšana iestādē un, ja tā notikusi, pirmstiesas pārskatīšana. Tādēļ skaitļi raksturo kopējo laiku no sākotnējā pieprasījuma līdz pētījumā analizētajam tiesas nolēmumam, nevis tikai tiesvedības ilgumu. Datu kopas izveides metode un procesa ilguma aprēķini sniegti 6. pielikumā. Unikālo nolēmumu saraksti par lietām ar IAL un IL elementiem sniegti attiecīgi 7. un 8. pielikumā.

Procesuālie līdzekļi savlaicīgam rezultātam. APL 191.² pants ļauj tiesnesim, lemjot par pieteikumu, to apmierināt bez lietas tālākas iztiesāšanas, ja pēc iepazīšanās ar pieteikumu un iespējamo procesa dalībnieku iztaujāšanas tiesnesis ir pārliecināts, ka pieteikums ir apmierināms, un tajā nav skarts būtisks tiesību jautājums. Tā gan ir tiesneša procesuāla iespēja, nevis pieteicēja garantētas tiesības uz saīsinātu izskatīšanu.

Savukārt APL 195.-197. pants pēc pieteicēja motivēta lūguma pieļauj pagaidu noregulējumu, ja administratīvā akta vai tā neizdošanas sekas var radīt būtisku, grūti novēršamu kaitējumu vai zaudējumus un pārsūdzētais administratīvais akts ir pirmšķietami prettiesisks. Šāds kaitējums var būt arī informācijas savlaicīga neizsniegšana. Lūgumā jānorāda konkrētais pagaidu noregulējuma līdzeklis. Atbilstoša prasījuma gadījumā tiesa var uzlikt iestādei pienākumu noteiktā termiņā veikt konkrētu darbību, piemēram, izsniegt prasīto informāciju.

Citu valstu pieredze. Slovēnijā Informācijas komisārs izskata pārsūdzības arī tad, ja iestāde uz informācijas pieprasījumu nav atbildējusi, un šādus gadījumus uzskaita atsevišķi. Tādējādi iestādes klusēšana pati par sevi neliedz sākt pārskatīšanu⁵¹.

⁴⁹ Aizsardzības ministrijas 2025. gada 10. decembra vēstule Nr. MV-N/2942 "Par atbilžu sniegšanu uz Saeimas deputātu jautājumiem (Nr. 196/J14)", atbilde uz 3. jautājumu; Iekšlietu ministrijas 2025. gada 10. decembra vēstule Nr. 1-16/2793/25 "Par atbildes sniegšanu uz Saeimas deputātu jautājumu "Par IP statusu oficiāliem dokumentiem" (Nr. 196/J14)", visaptverošās atbildes daļa par personu sūdzību izskatīšanu un padotības iestāžu atteikumu pārskatīšanu. Pētījuma rīcībā esoši materiāli.

⁵⁰ Ilgums aprēķināts kalendārājās dienās 92 no 141 IAL elementu saturošajiem nolēmumiem (65,2 %) un 53 no 105 IL elementu saturošajiem nolēmumiem (50,5 %), kuros bija nosakāms procesa sākuma un analizētā nolēmuma datums. IAL un IL apakškopas var pārklāties, un vienā pamatstrīdā var būt vairāki nolēmumi; tādēļ rādītāji ir analizēto nolēmumu, nevis unikālu pamatstrīdu līmenī. Metode un aprēķini sniegti 6. pielikumā; nolēmumu saraksti - 7. un 8. pielikumā.

⁵¹ Access to Public Information Act (ZDIJZ), īpaši 22., 27., 27.a un 31. pants. Information Commissioner of the Republic of Slovenia. Pieejams: <https://www.ip-rs.si/en/legislation/access-to-public-information-act/> [aplūkots 12.08.2026.]; Information Commissioner of the Republic of Slovenia. Annual Report 2024. Pieejams: <https://www.ip-rs.si/en/annual-report-2024/>

Īrijā tas pats risks risināts citādi: ja iestāde noteiktajā termiņā nav pieņēmusi lēmumu, likums pieprasījumu uzskata par atteiktu, un persona var prasīt pārskatīšanu arī bez atsevišķa rakstveida lēmuma⁵².

Secinājums (attiecas uz 4.5.1 un 4.5.2. sadaļām). Kritērijs ir izpildīts daļēji. Izpildās: IAL nosaka informācijas neizsniegšanas pamatošanas, daļējas izsniegšanas un iestādes noteikta IPI statusa pārvaldības prasības, bet IAL un IL paredz lēmuma vai rīcības pārbaudes ceļus. Pētījumā konstatēti gadījumi, kuros daļēja izsniegšana vai sākotnējā rezultāta pārskatīšana personai devusi praktisku rezultātu. Neizpildās pilnībā: informācijas neizsniegšanas pamatojums, IPI statusa reģistrēšana un pārskatīšana, daļējas izsniegšanas izvērtējums un tiesību aizsardzības savlaicīgums praksē atšķiras. Neskaidrs vai rakstveidā nenoformēts rezultāts var apgrūtināt pārbaudes sākšanu, bet ilgs process var mazināt arī personai labvēlīga iznākuma praktisko vērtību.

Uz šiem konstatējumiem balstītie priekšlikumi par ierobežojuma pamatošanu un daļēju izsniegšanu, pašreizējās pārskatīšanas kvalitāti un institucionālajiem scenārijiem sniegti attiecīgi 5.3.4., 5.3.5. un 5.5.2. sadaļā.

4.6. Salīdzināmi dati par likumu darbību

Vērtēšanas kritērijs. Iestāžu dati ir salīdzināmi, ja iestādes vienādi definē, ko tās skaita, un vienādi fiksē procesa notikumus. Uzskaitē atsevišķi jānošķir saņemtais dokuments un katrs tajā ietvertais patstāvīgais lūgums. Patstāvīgā lūguma līmenī jāfiksē tam piemērotais process, būtiskie datumi un rezultāts. Vienā dokumentā var būt vairāki patstāvīgi lūgumi, bet viena iestādes atbilde var aptvert vairākus dokumentus. Tādēļ dokumentu, lūgumu un atbilžu skaits var nesakrist. Šajā pētījumā piedāvātā uzskaites vienība ir patstāvīgs IAL lūgums. Sagatavojot konkrētu starptautisko pārskatu, atsevišķi jāpaskaidro, kā šī vienība atbilst attiecīgajā anketā lietotajam jēdzienam “pieprasījums”.

IAL 9. pants paredz informācijas uzskaiti iestādē, taču pats par sevi nenosaka vienotu valsts līmeņa statistikas metodiku. Tādēļ iestāžu reģistri var būt piemēroti to iekšējām vajadzībām, bet tajos uzkrātie dati nav automātiski apvienojami vienotā valsts līmeņa pārskatā.

Datu pietiekamības trīs līmeņi. Pētījumā nošķirti trīs līmeņi atkarībā no tā, kādam analīzes mērķim dati vajadzīgi:

- saņemtā dokumenta pamatieraksta līmenis - seši pamatlauki, kas ļauj saskaitīt reģistrētos dokumentus un raksturot to saņemšanu, bet pats par sevi vēl neparāda tajos ietverto patstāvīgo lūgumu skaitu;
- patstāvīgā lūguma līmenis - septiņi pilotējami lauki par katram lūgumam piemēroto procesu, būtiskajiem notikumiem un rezultātu;

rs.si/go?u=%2Ffileadmin%2Fuser_upload%2FPdf%2Fletna_porocila_ang%2FAnnual+report+2024.pdf [aplūkots 09.06.2026.].

⁵² Freedom of Information Act 2014, No. 30 of 2014, īpaši 13., 19., 21. un 22. pants. Irish Statute Book. Pieejams: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/30/enacted/en/html> [aplūkots 12.08.2026.].

- juridiskās un saturiskās kvalitātes līmenis - aizsargātā vidē veikta konkrētu lietu dokumentu izlases pārbaude, kas ļauj interpretēt strukturētos datus un vērtēt procesa kvalitāti.

Pirmo divu līmeņu datus iespējams uzkrāt strukturēti. Trešais līmenis prasa dokumentu izlases saturisku pārbaudi aizsargātā vidē. Materiālus var saukt par anonimizētiem tikai tad, ja personu vairs nevar saprātīgi identificēt; citādi tie ir pseidonimizēti un joprojām aizsargājami. Šie līmeņi raksturo datu pietiekamību uzskaitē un kvalitātes vērtēšanai; 4.7. sadaļas personstundu modelis ir atsevišķa izmaksu analīze.

Ko valsts pašlaik nevar droši saskaitīt. Pētījumā nebija iespējams valsts līmenī droši noteikt, cik patstāvīgu IAL informācijas pieprasījumu un IL iesniegumu iestādes saņēmušas, kādi bija to rezultāti un cik ilgi katrs process ilga. Iemesls nav tikai datu trūkums. Dažādās iestādēs atšķiras uzskaites vienības, kategoriju nozīme, saziņas kanālu aptvērums un veids, kā sistēmā fiksē gala kvalifikāciju, dublikātus un procesa notikumus.

Kāpēc dati nav automātiski salīdzināmi. To kavē vairāki savstarpēji saistīti iemesli.

- **Atšķirīga sistēmu konfigurācija un kategoriju nozīme.** Iestāžu anketās visbiežāk minētas dokumentu vadības sistēmas Namejs, DocLogix un Lietvaris. Arī viena izstrādātāja sistēma pati par sevi nenodrošina vienādu uzskaiti: iestādes var atšķirīgi konfigurēt reģistrācijas kartītes, klasifikatorus, obligātos laukus, darba uzdevumus un datu eksportu. Vienādi nosaukta kategorija, piemēram, “iesniegums”, vienā iestādē var apzīmēt IL iesniegumus, bet citā arī informācijas pieprasījumus, pakalpojumu pieteikumus vai dokumentus citos procesos⁵³.
- **Piemērotais process ne vienmēr ir atlasāms.** 18 no 46 aptaujātajām institūcijām IAL un IL dokumentus reģistrēja kopā un vēlāk nevarēja tos atlasīt atsevišķi. Pilnais sadalījums rāda arī atšķirīgus nošķiršanas risinājumus: desmit institūcijas izmantoja atšķirīgus indeksus, astoņas - vienu reģistru ar īpašu metadatu lauku, bet astoņas procesus nošķīra uzdevuma vai rezolūcijas līmenī; divās anketās bija nestandarta atbilde. Procesu var pamatoti noteikt pēc dokumenta satura izvērtēšanas, nevis jau reģistrācijas brīdī. Taču, ja gala izvēli un tās labojumus strukturēti nefiksē, dati neatspoguļo faktiski piemēroto procesu⁵⁴.
- **Saņemtais dokuments nav tas pats, kas patstāvīgs lūgums.** Vienā vēstulē var būt gan informācijas pieprasījums, gan lūgums skaidrot iestādes rīcību, sūdzība vai cits patstāvīgs jautājums. Šiem lūgumiem var būt atšķirīgi termiņi un rezultāti. Dokumentu var saglabāt kā vienu reģistrācijas vienību, taču, ja katra patstāvīgā lūguma virzība nav atsevišķi izsekojama, sistēma neparāda, vai visi lūgumi izskatīti attiecīgajā procesā un termiņā.

⁵³ Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija. Informatīvais ziņojums “Par vienotu pieeju dokumentu pārvaldības procesos”, 2025, 6.-8. un 20. lpp. Pieejams TAP portālā: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/951cbb86-4576-4420-8864-43c8b15401cd [aplūkots 22.06.2026.].

⁵⁴ No 46 institūcijām 18 IAL un IL dokumentus reģistrēja kopā un vēlāk nevarēja atlasīt atsevišķi; 10 izmantoja atšķirīgus indeksus; 8 - vienu reģistru ar īpašu metadatu lauku; 8 nošķīra procesus uzdevuma vai rezolūcijas līmenī; 2 sniedza nestandarta atbildi. Rezultāti balstīti institūciju pašziņojumā. Sk. 2. pielikumu.

- **Daļa saziņas paliek ārpus centrālās DVS, un vairāki kanāli rada dublikātus.** Saziņa var notikt, piemēram, darbinieka e-pastā, pakalpojumu sistēmā, specializētā portālā, tīmekļvietnes veidlapā, sociālajos tīklos vai pa tālruni. Aptaujas atbildes rāda atšķirīgus reģistrēšanas noteikumus gan darba e-pastam, gan specializētajiem kanāliem⁵⁵. Fokusgrupā minēts vienas iestādes piemērs, kurā tīmekļvietnes veidlapā saņemtie jautājumi nonāca atsevišķā e-pasta aprītē. Tas ir vienas iestādes piemērs un neļauj vispārināt, kā tīmekļvietņu veidlapas apstrādā visas iestādes.

Viena persona to pašu dokumentu var nosūtīt e-adresē, uz vispārīgo e-pastu un vēlāk atkārtoti ar darbinieka starpniecību. Daļu dublikātu atpazīst sistēma, citus - lietvedis. Tādēļ dažādu kanālu ierakstus nedrīkst mehāniski summēt. Kāds pētījuma secinājumu pārbaudes darbnīcas dalībnieks situāciju raksturoja šādi:

“Tie nav tikai caur lietvedības sistēmu izgājuši informācijas pieprasījumi. Ir arī portālu un pakalpojumu sistēmu dati; tos apvienot vienā skatā ir ļoti izaicinoši.”

Viena atzīme var aptvert juridiski atšķirīgus pamatus. No 46 institūcijām 35 norādīja, ka dokumentus var atlasīt pēc ierobežotas pieejamības informācijas pazīmes. Deviņās institūcijās atzīme bija tikai vizuāli redzama, bet divās anketās sniegta nestandarta teksta atbilde. Turklāt vienā laukā var būt apvienots informācijas autora vai iestādes vadītāja noteikts IPI statuss, ar likumu noteikts IPI statuss, komercnoslēpums un personas datu aizsardzība⁵⁶.

Ko iestādes jau spēj iegūt. Atsevišķas iestādes izmanto DVS indeksus, atlasāmas pazīmes vai papildu reģistrus, lai kontrolētu termiņus, atrastu iepriekš sniegtās atbildes un analizētu biežākos jautājumus. Fokusgrupās minēti piemēri, kuros iestāde atsevišķi uzskaita mediju jautājumus vai pašvaldība grupē iesniegumus pēc tēmām un sasaista atkārtotus iesniegumus. Šie piemēri rāda, ka esošajās sistēmās daļu vajadzīgo datu var uzkrāt un izmantot darba organizēšanai. Vienlaikus kāda iestāde bija pārtraukusi manuāli reģistrēt telefona zvanus, jo žurnāla aizpildīšana prasīja daudz laika un ieraksti nepilnīgi atspoguļoja sarunu saturu. Atsevišķu iestāžu risinājumi paši par sevi vēl neveido salīdzināmu valsts līmeņa datu kopu.

Ko DVS var un nevar parādīt par procesa ilgumu. Ja attiecīgie posmi ir reģistrēti, DVS var parādīt dokumenta saņemšanas, uzdevuma došanas, termiņa un atbildes nosūtīšanas datumu. No tiem var aprēķināt kalendāro starplaiku starp notikumiem. Tas nav darbinieku aktīvais darba laiks un pats par sevi nav juridisks termiņa ievērošanas rādītājs. Aptaujā tikai divas no 46 institūcijām norādīja, ka aktīvo izskatīšanas ilgumu iegūst pilnīgi automātiski; 22 to ieguva daļēji automātiski ar manuālu pārbaudi, 15 - pilnībā manuāli, četras nezināja, bet trīs sniedza nestandarta atbildi. Iesaistīto darbinieku skaitu automātiski varēja iegūt viena institūcija, bet 42 to noteica manuāli.

⁵⁵ Iestāžu aptaujā sešas no 46 institūcijām norādīja, ka reģistrē visu ienākošo saziņu, 39 veica sākotnējo atlasī, bet viena sniedza nestandarta atbildi. Darba e-pastā saņemtu dokumentu 31 institūcijā bija obligāti jānodod reģistrācijai, 11 par to lēma pēc satura, trijās varēja atbildēt bez reģistrācijas, bet viena sniedza nestandarta atbildi. Specializētos kanālos saņemto lūgumu vienmēr vai gandrīz vienmēr centrālajā DVS reģistrēja 11 institūcijas, dažkārt - 12, nekad - viena; 15 norādīja, ka šādus lūgumus nesaņem, divas nezināja, bet piecas sniedza nestandarta atbildi. Sk. 2. pielikumu.

⁵⁶ Iestāžu aptauja: 35 no 46 institūcijām dokumentus varēja atlasīt pēc IPI pazīmes, deviņās atzīme bija tikai vizuāla, bet divās anketās bija nestandarta teksta atbilde. Metode un rezultāti sniegti 2. pielikumā. IPI statusa juridiskā pārvaldība analizēta 4.5.1. sadaļā.

No analīzes izriet, ka valsts līmeņa salīdzināšanai uzskaitē jābūt veidotai patstāvīga lūguma līmenī un vienādi jādefinē procesa būtiskie notikumi un rezultāti. Kopīgā datu minimuma saturs, skaitīšanas noteikumi un ieviešanas nosacījumi izklāstīti 5.3.6. sadaļā un 21. pielikumā.

Citu valstu pieredze. Apvienotās Karalistes centrālās valdības ceturkšņa statistikā atsevišķi uzskaita saņemtos informācijas pieprasījumus, termiņa ievērošanu, pilnīgu un daļēju informācijas izsniegšanu, pilnīgu neizsniegšanu un procesuālu iemeslu dēļ neizpildītus pieprasījumus. Pie pēdējiem atsevišķi uzskaita pieprasījumus, kuru izpilde pārsniegtu likumā noteikto darba izmaksu robežu⁵⁷.

Somijā informācijas pārvaldības vienība informācijas pārvaldības modelī apraksta lietu izskatīšanas procesu, atbildību, izmantotās datu kopas un informācijas sistēmas, datu apmaiņu, saņēmējus un glabāšanas termiņus. Lietu reģistrā fiksē lietas identifikatoru, procesa sākumu, izskatīšanas posmus, darbības un izmantotos dokumentus; Informācijas pārvaldības padome likumā noteiktajā tvērumā vērtē prasību ievērošanu un reizi divos gados sagatavo ziņojumu⁵⁸.

Secinājums. Salīdzināmu datu kritērijs valsts līmenī nav izpildīts. Atsevišķi priekšnoteikumi ir pieejami: daļa iestāžu spēj atlasīt dokumentus pēc procesa vai IPI pazīmes, kontrolēt datumus, sasaistīt atkārtotus iesniegumus un izmantot uzskaiti darba organizēšanai. Nav nodrošināts: vienāds uzskaites objekts, procesa notikumu un rezultātu definīcijas, visu saziņas kanālu aptvēruma un vienota dublikātu apstrāde, kas ļautu iestāžu datus droši apvienot valsts līmeņa pārskatā.

Uz šiem konstatējumiem balstītais kopīgā datu minimuma risinājums sniegts 5.3.6. sadaļā, bet pilnā lauku vārdnīca, skaitīšanas noteikumi un ieviešanas jautājumi - 21. pielikumā.

4.7. Izmaksas personai, iestādei un sistēmai

Vērtēšanas kritērijs. Izmaksu analīzē nošķirtas četras savstarpēji saistītas izmaksu grupas: personas aktīvais laiks un tiešie izdevumi; personas gaidīšanas laiks; iestādes darbinieku aktīvais darba laiks un citi lietas izskatīšanai izmantotie resursi; sistēmas un tiesību aizsardzības izmaksas.

Šajā pētījumā ar izmaksām saprot personas un iestādes resursus, kas vajadzīgi, lai persona izmantotu savas tiesības un iestāde izskatītu tās patstāvīgo lūgumu. Personas laiks un izdevumi nav apzīmēti kā administratīvais slogs, jo tie rodas, personai izmantojot tiesības, nevis izpildot valsts noteiktu pienākumu.

⁵⁷ Cabinet Office. Freedom of Information statistics: central government, July to September 2025. GOV.UK. Pieejams: <https://www.gov.uk/government/statistics/freedom-of-information-statistics-july-to-september-2025/freedom-of-information-statistics-july-to-september-2025-bulletin> [aplūkots 19.08.2026.]; The Freedom of Information and Data Protection (Appropriate Limit and Fees) Regulations 2004, SI 2004/3244. Pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2004/3244/contents> [aplūkots 19.08.2026.]. Centrālās valdības izmaksu robeža ir 600 GBP jeb 24 darba stundas, izmantojot 25 GBP stundas likmi; tā atspoguļo Apvienotās Karalistes regulējumu.

⁵⁸ Act on Information Management in Public Administration (906/2019), īpaši 5., 10.-11. un 25.-26. pants. Finlex, neoficiāls angļu valodas tulkojums; juridiski saistošs ir teksts somu un zviedru valodā. Pieejams: <https://www.finlex.fi/api/media/statute-foreign-language-translation/687658/mainPdf/main.pdf> [aplūkots 19.08.2026.]; Public Administration Information Management Board: <https://vm.fi/en/information-management-board> [aplūkots 12.08.2026.].

Iestādes darba apjoms vērtēts aktīvajās personstundās. Lietas kalendārais ilgums neparāda darbinieku faktiski nostrādāto laiku, tāpēc to nevar reizināt ar stundas likmi. Pētījuma 20 mērķtiecīgi atlasītie Valsts kancelejas un Tieslietu ministrijas gadījumi ļauj ilustrēt darba apjoma atšķirības, bet ne aprēķināt reprezentatīvu vienas lietas cenu⁵⁹.

Izmaksu analīzē nošķirts nepieciešamais darbs no novēršama papildu darba. Liels darba apjoms pats par sevi neliecina par procesa neefektivitāti, jo sarežģītas lietas izskatīšana var objektīvi prasīt daudz resursu.

Pētījuma dati un aprēķinu robežas. Tīmekļvietņu audits, NVO un žurnālistu aptaujas, fokusgrupas, piekļūstamības intervija un atsevišķu lietu piemēri ļauj noteikt darbības, kurās personai rodas aktīvais laiks, gaidīšana vai tiešie izdevumi. Tomēr šajos avotos pēc vienotas metodes nav uzskaitīts katrai darbībai patērētais laiks vai izdevumi. Tādēļ nav aprēķināmas personas vidējās izmaksas vienā IAL vai IL procesā.

Iestāžu darba modelim atlasīti desmit VK un desmit TM atbilžu sniegšanas gadījumi. Atlase bija mērķtiecīga, lai aptvertu atšķirīgu sarežģītību; tā nereprezentē visu abu iestāžu vai publiskās pārvaldes lietu kopu. Faktiskais darba laiks ne visos materiālos bija pilnīgi fiksēts, tādēļ trūkstošās darbības, lomas vai laiks aizstāti ar dokumentētiem pieņēmumiem.

Izmaksas personai. Lai saņemtu informāciju vai citu iestādes rezultātu, personai vispirms jānoskaidro kompetentā iestāde un iesniegšanas kārtība, jāformulē vajadzība, jāizvēlas saziņas kanāls un, ja tas konkrētajā situācijā vajadzīgs, jāapliecina identitāte. Procesā laikā var būt jāprecizē lūgums, jāseko tā virzībai, jāizprot saņemtais rezultāts un nepilnīgas vai nesaprotamas atbildes gadījumā atkārtoti jāvēršas iestādē vai jāizmanto tiesību aizsardzības līdzekļi.

Personas aktīvo laiku palielina neskaidra tīmekļvietnes informācija un nepārskatāms rīcības ceļš. Ja nav saprotams, kāda informācija ir iestādes rīcībā, kam tā jāpieprasa un kāds saziņas veids jāizmanto, personai risinājums jāmeklē pašai. Papildu saziņa rodas arī tad, ja sākotnējais lūgums nesniedz pietiekamu priekšstatu par personai vajadzīgo rezultātu.

Atsevišķi vērtējams gaidīšanas laiks - periods, kurā persona pati neveic darbības, bet gaida iestādes atbildi vai citu rezultātu. Gaidīšana var ielgt, ja informācija jāapkopo vairākām struktūrvienībām vai iestādēm. Tā ietekmē rezultāta praktisko vērtību, taču nav pieskaitāma personas aktīvajam darba laikam.

Personai var rasties pasta, transporta, kopēšanas vai skenēšanas izdevumi, bet atsevišķos gadījumos - normatīvajos aktos paredzēta maksa par informācijas izsniegšanu. Pētījuma dati neļauj aprēķināt šo maksājumu vidējo vai kopējo apmēru. No 36 NVO anketām, kurās bija atbilde par maksu, nevienā nebija norādīta atteikšanās saņemt informāciju pārāk augstas maksas dēļ; četrās maksa vērtēta kā samērīga, astoņās norādīts, ka maksāt nav bijis vajadzīgs, bet 24 nebija šādas pieredzes.

Viens žurnālista aprakstīts gadījums parāda iespējamo ietekmi, bet ne tās biežumu. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB) sākotnēji noteica maksu par informācijas sagatavošanu, kuru žurnālists uzskatīja par nesamērīgi augstu. Maksa tika apstrīdēta KNAB vadītājam; pēc apstrīdēšanas tā tika būtiski samazināta, un jauno apmēru dalībnieks vērtēja kā pieņemamu.

⁵⁹ Aktīvais darba laiks ir laiks, kurā viens vai vairāki iestādes darbinieki faktiski veic lietas izskatīšanas darbības; tas neietver periodu, kurā lieta gaida nākamo darbību. Vienlaicīgs vairāku darbinieku darbs summējas personstundās. 20 gadījumu izmaksu analīzes metode, pieņēmumi un robežas sniegtas 10. pielikumā.

Izmaksas iestādei. Patstāvīga lūguma izskatīšanā var nošķirt četrus galvenos darba posmus. Pirmajā iestāde dokumentu saņem un reģistrē. Otrajā tā nosaka piemērojamo procesu un kompetenci. Trešajā iestāde atrod un pārbauda informāciju, veic juridisko izvērtējumu un, ja vajadzīgs, nosaka un tehniski nodala aizsargājamo daļu. Ceturtajā iestāde sagatavo, saskaņo, paraksta un nosūta rezultātu.

Atkarībā no dokumenta satura var iesaistīties lietvedis, nozares eksperts, jurists, datu vai IT speciālists un dažāda līmeņa vadītāji. Sarežģītākā lietā vajadzīga citas struktūrvienības, padotības iestādes, dokumenta autora vai trešās personas iesaiste. Katrs papildu dalībnieks var palielināt informācijas apkopošanai, saziņai un saskaņošanai vajadzīgo laiku.

Darba apjomu palielina trīs apstākļu grupas. Pirmā saistīta ar dokumenta saturu - vairākiem patstāvīgiem lūgumiem, neskaidri formulētu vajadzību vai apjomīgu iepriekšējo saraksti. Otrā saistīta ar informācijas glabāšanu un apstrādi - nepieciešamību īpaši izveidot datu griezumu, meklēt vairākās sistēmās vai tehniski nodalīt aizsargājamo informāciju. Trešā saistīta ar juridisko izvērtēšanu un darba organizāciju - konsultācijām, trešo personu interešu noskaidrošanu un saskaņošanu vairākos līmeņos.

Ja persona pieprasa vienu rādītāju, kas jau atrodams publiskā pārskatā, tā atrašana var prasīt maz laika. Arī tad dokuments jāsaņem, jāreģistrē un jāizvērtē, bet atbilde jāpārbauda un jānosūta. Savukārt īsas atbildes sagatavošanai var būt jāmeklē dati vairākās sistēmās, jāveic sarežģīts juridisks izvērtējums vai jāredīgē apjomīgs dokumentu kopums. Tādēļ ne atbildes garums, ne personstundu skaits pats par sevi neparāda procesa efektivitāti vai tiesiskumu.

Ko ilustrē 20 gadījumu modelis. Pamata scenārijā visu 20 gadījumu izskatīšanai kopā aprēķinātas 93,88 aktīvās personstundas jeb noapaļojot 94 personstundas. Tām atbilst 1 291,57 EUR personāla izmaksu vērtība. Tā kā daļā gadījumu darba laiks nebija pilnīgi uzskaitīts, izveidoti arī zemākais un augstākais jutīguma scenārijs:

- zemākais scenārijs - 64 personstundas un 895,61 EUR;
- pamata scenārijs - 93,88 personstundas un 1 291,57 EUR;
- augstākais scenārijs - 143 personstundas un 1 945,32 EUR.

Pamata scenārija lomu stundu summa un personāla izmaksu kopsumma ir aritmētiski pārbaudāma no publicētajām likmēm.

4.1. tabula. Četru atlasītu gadījumu darba laika un personāla izmaksu ilustratīvais aprēķins

Gadījuma kods	Iestādes veiktais darbs	Aktīvais darba laiks pamata scenārijā, personstundās	Personāla izmaksas pamata scenārijā, EUR
A6	Pārsūtīja sūdzību kompetentajai iestādei	0,65	9,09
A19	Atrada publicētā pārskatā vienu pieprasīto rādītāju un sagatavoja atbildi	1,38	18,28
A1	Izskatīja informācijas pieprasījumu ar pieciem plašiem patstāvīgiem lūgumiem; pielikuma dati bija jāiegūst un jāsakārto manuāli	8,45	165,01
A13	Izskatīja vairākas sūdzības lietā ar apjomīgu iepriekšējo saraksti, pārbaudot informācijas sistēmas un agrākus nolēmumus	27,48	360,65

Datu avots: pētījuma autoru ilustratīvs aprēķins, izmantojot četru atlasītu Valsts kancelejas un Tieslietu ministrijas gadījumu datus un 10. pielikumā aprakstītos pieņēmumus.

Stundu likmes un to interpretācija. Orientējošā stundas likme aprēķināta pēc vienotas formulas: 2026. gadā piemērojamā 2025. gada bāzes mēnešalga 1 237,06 EUR reizināta ar attiecīgās funkcionālās lomas amata līmeņu koeficientu nesvērto aritmētisko vidējo un vispārējās darba devēja VSAOI likmes koeficientu 1,2359, pēc tam dalīta ar modelī pieņemtām 168 darba stundām mēnesī. Aprēķinā nav ņemts vērā faktiskais darbinieku skaits, konkrētās iestādes algu fonds vai lietā iesaistīto personu faktiskā atlīdzība⁶⁰.

4.2. tabula. Orientējošās stundas likmes un aktīvais darba laiks pamata scenārijā pa funkcionālajām lomām

Funkcionālā loma	Orientējošā stundas likme, EUR	Aktīvais darba laiks pamata scenārijā, personstundās
Lietvedis vai kancelejas darbinieks	8,37	6,24
Eksperts, kas sagatavo atbildi	12,16	16,75
Jurists	12,16	40,00
Datu vai IT speciālists	10,72	10,00
Struktūrvienības vadītājs	19,48	19,19
Iestādes vadītājs vai cita augstākā līmeņa amatpersona	40,14	1,70

Datu avots: pētījuma autoru aprēķins, izmantojot 20 atlasītu Valsts kancelejas un Tieslietu ministrijas gadījumu datus un 10. pielikuma stundas likmju modeli.

Eksperta un jurista lomām modelī kopā attiecinātas 56,75 no pamata scenārija 93,88 personstundām. Struktūrvienību vadītāju un augstāko amatpersonu iesaiste veido 20,89 personstundas. Tas rāda, ka modelī lielākā aktīvā darba daļa saistīta ar dokumenta saturu, juridisko analīzi, datu ieguvu un rezultāta saskaņošanu, ne tikai tehnisku reģistrāciju.

Personāla izmaksu vērtība ietver bruto darba samaksu un darba devēja VSAOI. Modelī nav iekļautas telpu un vispārējās administrācijas izmaksas, DVS licences un uzturēšana, tehniskais atbalsts, apmācības un procesu pārveide. Tajā nav ietvertas arī piemaksas un citi atlīdzības elementi, darbinieku prombūtnes, pasta un materiālu izmaksas, tiesvedības izdevumi un investīcijas.

Nepieciešamais un novēršamais papildu darbs. Nepieciešamais darbs ietver informācijas atrašanu un pārbaudi, lūguma juridisko kvalifikāciju, aizsargājamo interešu izvērtēšanu, dokumenta nodalāmo daļu sagatavošanu un gala rezultāta kvalitātes pārbaudi. Šādu darbu nevar atzīt par neefektīvu tikai tādēļ, ka tas prasījis daudz stundu.

Novēršams papildu darbs var rasties, ja personai nav skaidrs rīcības ceļš vai iestāde novēloti nosaka procesu un kompetenci. Tad pieaug konsultāciju, pārsūtīšanas un precizēšanas apjoms. Papildu darbs rodas arī tad, ja vienā dokumentā ietvertie patstāvīgie lūgumi nav atsevišķi

⁶⁰ Modelī izmantota 2026. gadā piemērojamā 2025. gada bāzes mēnešalga 1 237,06 EUR un vispārējā darba devēja VSAOI likme 23,59 %. Modelī pieņemtas 168 darba stundas mēnesī; tas ir analītisks saucēja pieņēmums. Sk.: likuma "Par valsts budžetu 2026. gadam un budžeta ietvaru 2026., 2027. un 2028. gadam" 79. panta 1. punkts, <https://likumi.lv/ta/id/365272-par-valsts-budzetu-2026-gadam-un-budzeta-ietvaru-2026-2027-un-2028-gadam> [aplūkots 19.08.2026.]; Valsts ieņēmumu dienests. "Valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmes", <https://www.vid.gov.lv/lv/valsts-socialas-apdrosinasanas-obligato-iemaksu-likmes> [aplūkots 19.08.2026.]. Funkcionālo lomu koeficienti un formula sniegti 10. pielikumā.

izsekojami, regulāri vajadzīgie dati nav strukturēti vai viena informācija vairākkārt jāievada dažādās sistēmās.

Trešais cēlonis ir lietas sarežģītībai neatbilstoša saskaņošana. Vienkāršā un zema riska lietā vairāki vadības līmeņi var prasīt vairāk darba, nekā objektīvi vajadzīgs; sarežģīta informācijas neizsniegšanas lēmuma vai daļējas izsniegšanas gadījumā rūpīga juridiskā un saturiskā pārbaude var būt pamatota. Jānošķir pārbaudes esamība no tās samērīguma konkrētās lietas riskam.

Ja sākotnējais rezultāts nav pietiekami pamatots, personai var būt atkārtoti jāsazinās ar iestādi vai jāprasa pārskatīšana, bet iestādei - atkārtoti jāpārbauda un jālabo rezultāts vai jāpiedalās tiesvedībā. Papildu darbs var rasties arī tad, ja laikus nav pārbaudīts informācijas autora vai iestādes vadītāja noteikta IPI statusa pamats un termiņš.

Elektroniskā aprīte samazina drukāšanas un pasta darbu, taču neatceļ saturisko un juridisko pārbaudi, saskaņošanu, elektroniskā paraksta derīguma pārbaudi un sekmīgas nosūtīšanas kontroli. Pētījuma dati neļauj aprēķināt elektroniskās aprītes radīto darba laika ietaupījumu. Pētījuma materiāli vienlaikus parāda mehānismu, kā savlaicīga vajadzības precizēšana vai jau publicēta avota atrašana var novērst vēlākas atkārtotas darbības; konkrētie procesa uzlabojumi izklāstīti piektajā nodaļā.

Termiņu, kvalitātes un kapacitātes saistība. Īsāks atbildes sniegšanas termiņš samazina personas gaidīšanas laiku, bet pats par sevi nesamazina iestādei veicamo darbu. Vienkāršā lietā tas var dot personai būtisku ieguvumu, neradot lielu papildu slodzi. Sarežģītā lietā joprojām jāatrod un jāpārbauda informācija, jāveic juridiskais izvērtējums un vajadzības gadījumā jānodala aizsargājamā informācija. Ja termiņa maiņai neseko atbilstoša kapacitāte un darba organizācija, iestādei var nākties pārdalīt citus uzdevumus vai palielināt saskaņošanā iesaistītos resursus. Pētījuma dati neļauj aprēķināt šīs ietekmes apmēru valsts līmenī.

2026. gada 5. februāra fokusgrupā vairāki dalībnieki pauda bažas, ka īsāks IL atbildes termiņš varētu apgrūtināt darba organizāciju. Vienlaikus fokusgrupās minētas iestādes, kurās daļai saziņas jau bija īsāki iekšējie termiņi: vienkāršiem e-pasta jautājumiem - viena vai divas dienas, speciālista jautājumiem - viena līdz trīs dienas, klientu atsauksmju reģistrā - piecas darbdienu, sociālo tīklu jautājumiem - reizēm tā pati diena. Kāds dalībnieks norādīja, ka viņa iestādē desmit dienas jau iepriekš bija iekšējais termiņš, bet vienkāršos gadījumos atbildēja ātrāk.

Šie piemēri prasa nošķirt likumā noteikto maksimālo termiņu, iestādes iekšējo klientu apkalpošanas standartu un faktisko laiku līdz personai izmantojamam rezultātam. Ātrumu ietekmē jautājuma sarežģītība, kapacitāte, iekšējā saskaņošana un tas, cik ātri lūgums nonāk pie kompetenta darbinieka. Atsevišķie piemēri nerāda šo prakses veidu izplatību visās iestādēs.

Sistēmas izmaksas un slodzes pārcelšana. Informācijas proaktīva publicēšana, uzskaites prasību maiņa, sistēmu pielāgošana vai integrācija var samazināt atkārtotu datu ievadi, manuālu meklēšanu un vienādu pieprasījumu atkārtotu izskatīšanu. Vienlaikus darbs var pārcelties uz citu posmu: dokumentu atlasīšanu un aprakstīšanu, aizsargājamās informācijas nodalīšanu, datu kvalitātes pārbaudi, publicētā satura atjaunošanu, sistēmu uzturēšanu vai lietotāju atbalstu.

Ieviešanas izmaksas var ietvert informācijas sistēmu pielāgošanu, datu migrāciju un integrāciju, drošības un piekļuves risinājumus, darbinieku sagatavošanu, tehnisko atbalstu un turpmāko uzturēšanu. Pētījumā nav aprēķināts ne šo izdevumu apmērs, ne neto ietaupījums. *Tādēļ konkrēta*

risinājuma finansiālo ietekmi nevar secināt tikai no 20 gadījumu personāla izmaksu modeļa. Ieviešanas izvēles un četri pārvaldības lēmumi analizēti 5.3.6. sadaļā un 21. pielikumā.

Neizmērītās tiesību aizsardzības izmaksas. Pētījumā nav mērīts tiesnešu, tiesu darbinieku, iestāžu pārstāvju vai personu aktīvais darba laiks pirmstiesas pārskatīšanā un tiesvedībā par IAL vai IL jautājumiem. Šīs izmaksas nav ietvertas 20 gadījumu modelī. Arī 4.5.2. sadaļā analizētais kopējais laiks no sākotnējā lūguma līdz tiesas nolēmumam nav aktīvais darba laiks un nav izmantojams tiesvedības izmaksu aprēķinam.

Secinājums. Analizēto IAL un IL regulēto lūgumu izskatīšanas gadījumu darba apjoms un ilustratīvā personāla izmaksu vērtība būtiski atšķirās. Atšķirības analizē saistījās ar patstāvīgo lūgumu skaitu, informācijas apjomu un strukturētību, juridiskās pārbaudes sarežģītību, iesaistīto personu loku un darba organizāciju. Daļa darba bija vajadzīga tiesiski pareizam rezultātam; gadījumos iezīmējās arī novēršama papildu darba mehānismi. Pētījuma dati ļauj: ilustrēt personai vajadzīgās darbības, gaidīšanu un atsevišķus tiešos izdevumus; identificēt iestādes darba posmus un izmaksu cēloņus; 20 atlasītos gadījumos modelēt aktīvās personstundas un personāla izmaksu vērtību. Pētījuma dati neļauj: aprēķināt personas vidējās izmaksas, reprezentatīvu vienas IAL vai IL lietas cenu, risinājumu ieviešanas neto ietekmi, tiesību aizsardzības izmaksas vai abu likumu kopējo ietekmi uz valsts budžetu.

Izmaksu analīzes metodika, likmes un atlasīto gadījumu apraksti sniegti 10. pielikumā. Uz pierādījumiem balstītie risinājumi un to ieviešanas izvēles izklāstītas 5. nodaļā.

4.8. Mērķgrupu vajadzības un procesa faktiskā pieejamība

Vērtēšanas kritērijs. Process ir faktiski pieejams, ja persona spēj atrast kompetento iestādi un saprast turpmāko rīcību, izmantot sev piemērotu un tiesiski pieļaujamu saziņas veidu, izpildīt pamatotās dokumenta formas un identifikācijas prasības, saņemt uztveramu un tehniski izmantojamu rezultātu un vajadzības gadījumā laikus saņemt palīdzību. Viena personai neizpildāma darbība var apturēt visu procesu arī tad, ja pārējie posmi ir pieejami.

Personu faktiskās iespējas izmantot likumos paredzētās tiesības analizētas kā jautājums, kas skar visus procesa posmus. Šķērslis var rasties, meklējot informāciju un kompetento iestādi, izvēloties saziņas veidu, iesniedzot dokumentu, saņemot atbildi vai izmantojot tiesību aizsardzības līdzekļus. Tādēļ vērtēts nevis viens atsevišķs posms, bet personas iespēja iziet visu procesu līdz praktiski izmantojamam rezultātam.

- **Procesa sākšana.** Personai jāspēj atrast kompetento iestādi, saprast, kur un kā vērsties, un izvēlēties sev izmantojamu saziņas veidu.
- **Dokumenta iesniegšana.** Personai jāspēj izpildīt attiecīgajā procesā pamatotās prasības dokumenta formai, parakstam un identitātes apliecināšanai un pēc nosūtīšanas pārliedzināties, ka iestāde dokumentu ir saņēmusi.
- **Rezultāta saņemšana un izmantošana.** Atbildei un pielikumiem jābūt uztveramiem un praktiski izmantojamiem; personai jāsaprot rezultāts, pamatojums un turpmākās rīcības iespējas.

Personu grupas un vajadzības pārklājas. Viena persona var vienlaikus būt NVO pārstāvis, žurnālists, pētnieks vai komersants un šai personai var būt funkcionēšanas ierobežojumi, valodas vai lasītprasmes grūtības, nepietiekamas digitālās prasmes vai ierobežoti laika un finanšu resursi. Profesionāla pieredze var palīdzēt atrast atbildīgo darbinieku un precizēt lūgumu, bet tā nenovērš novēlotas vai tehniski neizmantojamās informācijas sekas⁶¹. Tāpēc vajadzību nevar noteikt tikai pēc personas formālās piederības kādai grupai.

Iesniegumu likuma attiecības ar citiem sabiedrības līdzdalības veidiem skaidrotas 3.1. sadaļā.

Publiskā tīmekļvide: tehniskie elementi un procesa instrukcija. Latvijā personai parasti ir vairāki saziņas veidi - e-pasts, oficiālā elektroniskā adrese, pasts un klātie; vienkāršu jautājumu var noskaidrot pa tālruni, bet atsevišķas iestādes izmanto arī tīmekļa veidlapas un specializētas sistēmas. 13 no 17 auditētajām tīmekļvietnēm audita laikā darbojās Tīmekļvietņu vienotajā platformā, kas nodrošināja kopīgu tehnisko pamatu, tomēr publicētās informācijas pilnīgums atšķīrās.

Visās 17 auditētajās tīmekļvietnēs bija atrodama iestādes kontaktinformācija, saturu varēja palielināt līdz 200 procentiem un bija atrodama vispārīga norāde par palīdzības saņemšanu. 16 vietnēs bija sadaļa “Viegli lasīt”. Tikpat vietnēs bija iespējams pilnvērtīgi pārvietoties ar klaviatūru, bet vienā tas bija iespējams daļēji. 13 vietnēs bija pilnīgs un aktuāls piekļūstamības paziņojums, trijās tas audita prasībām atbilda daļēji, bet vienā šāds paziņojums netika konstatēts.

Redzami piekļūstamības elementi vēl neveido saprotamu ceļu līdz tiesību izmantošanai. Pilnīgs skaidrojums par informācijas pieprasījuma vai iesnieguma iesniegšanu bija atrodams vienā vietnē, daļējs - desmit, bet sešās skaidrojums netika atrasts. Pieredzējis lietotājs nepilnīgu instrukciju biežāk kompensē ar priekšzināšanām vai tiešu kontaktu; personai ar ierobežotām digitālajām prasmēm, valodas vai lasītprasmes grūtībām tas var liegt sākt procesu.

Klāties palīdzības pieejamība. Klāties ceļš ir praktiski izmantojams, ja persona var atrast iestādi un ieeju, nokļūt līdz tai un pirms apmeklējuma noskaidrot pieejamo palīdzību. Informācija par iestādes atrašanās vietu un nokļūšanu pilnībā bija sniegta septiņās no 17 vietnēm, bet pārējās desmit - daļēji. Informācija par piekļūstamību personām ar funkcionēšanas ierobežojumiem vai citām piekļūstamības vajadzībām bija pilnīga desmit vietnēs, daļēja trijās, bet četrās netika atrasta.

Šie rezultāti attiecas tikai uz tīmekļvietnē publicēto informāciju. Pētījumā netika pārbaudīta ēku, ieeju un telpu faktiskā piekļūstamība vai klātienē sniegtās palīdzības kvalitāte; audits nebija pilns WCAG atbilstības novērtējums vai lietotāju uzdevumu tests.

Saziņas veids, dokumenta forma un identifikācija. Saziņas kanāls, iesniedzamā dokumenta forma un personas identifikācija ir atšķirīgi jautājumi. Stingrāka identifikācija var būt vajadzīga, ja iestāde izsniedz personas datus vai ierobežotas pieejamības informāciju vai pieņem lēmumu ar nozīmīgām tiesiskām sekām. Vispārīga jautājuma uzdošanai, procedūras noskaidrošanai vai kompetentās iestādes atrašanai var pietikt ar zemāku identifikācijas līmeni. Precīzās prasības nosaka konkrētajam procesam piemērojamais regulējums.

⁶¹ Pētījumā nav veikta reprezentatīva iedzīvotāju aptauja vai pilns procesa novērojums ar dažādām mērķgrupām. Vērtējums balstīts 46 institūciju aptaujā, 37 pabeigtās NVO anketās, 10 mērķtiecīgi uzrunātu žurnālistu un citu plašsaziņas līdzekļu darbinieku aptaujā, piecās fokusgrupās, četrās secinājumu pārbaudes darbnīcās, 17 tīmekļvietņu auditā un vienā grupas intervijā ar sešiem apvienības “Apeiron” pārstāvjiem. Avotu metodes un izmantošanas robežas sniegtas 2.-5. un 9. pielikumā.

Vairāku kanālu esamība pati par sevi nenodrošina, ka ikviens no tiem konkrētajai personai ir izmantojams. Tārunis var būt nepiemērots personai ar dzirdes vai runas traucējumiem, savukārt rakstveida digitālā saziņa - personai, kurai ir grūtības rakstīt, lietot digitālo vidi vai elektroniski apliecināt identitāti. Intervijā ar apvienības “Apeirons” pārstāvjiem aprakstīts gadījums, kurā pēc brīvas formas elektroniskas saziņas persona saņēma tikai norādi dokumentu elektroniski parakstīt; turpmākā rīcība bez e-paraksta netika izskaidrota.

Valoda kā praktisks saziņas šķērslis. Pētījuma dati neļauj valsts mērogā noteikt, cik bieži iestādes saņem dokumentus citā valodā un kādā valodā sniedz atbildi. Saņemtā dokumenta valodu strukturēti varēja atlasīt tikai divas no 46 aptaujātajām institūcijām, bet atbildes valodu - tikai vienu.

Fokusgrupā ar iestāžu darbiniekiem tika minēts, ka atsevišķos gadījumos darbinieki klātienē palīdz noformēt mutvārdu iesniegumu personai, kuras dzimtā valoda nav latviešu valoda vai kurai ir grūti vajadzību formulēt rakstiski. Vienlaikus diskusijā nebija vienotas izpratnes par palīdzības robežām. Izskanēja jautājums, vai lietvedim jāuzņemas tulka loma, bet kāds dalībnieks norādīja, ka viņa iestāde tulkošanu neveic, jo darbinieki nav sertificēti tulki.

Atbilžu un pielikumu tehniskā pieklūstamība. Tīmekļvietnes pieklūstamība pati par sevi nenodrošina personai nosūtītās atbildes un pielikumu pieklūstamību. Skenēts dokuments var būt saglabāts tikai kā attēls; tajā nevar meklēt vārdus, un ekrāna lasītājs to nevar nolasīt. Optiskā rakstzīmju atpazīšana var radīt datoram lasāmu tekstu, taču rezultāts ir jāpārbauda un jāizlabo.

Praktiski izmantojamam dokumentam vajadzīga arī saprotama uzbūve: loģiska virsrakstu secība, pareiza lasīšanas kārtība, skaidri nosauktas saites un strukturētas tabulas. Attēlā sniegtai būtiskai informācijai var būt vajadzīgs teksta apraksts, bet audio vai video saturam - atkarībā no piemērojamajām prasībām - subtitri, transkripts vai cits uztveršanas veids. “Apeirona” intervijas dalībnieki uzsvēra, ka dokumentam jābūt izmantojamam ar personas lietoto atbalsta tehnoloģiju; dažādām funkcionālajām vajadzībām var būt vajadzīgi atšķirīgi informācijas pasniegšanas veidi.

Praktiskas palīdzības pieejamība. Savlaicīga darbinieka palīdzība var ļaut personai turpināt procesu: atrast publicētu informāciju, saprast nākamo soli, precizēt dokumenta formas vai identifikācijas prasības, izmantot citu saziņas veidu vai nonākt pie kompetenta kolēģa. “Apeirona” intervijā aprakstīts gadījums, kurā darbiniece pamanīja personas grūtības rakstīt un piedāvāja palīdzēt aizpildīt sarežģītu dokumentu. Piemērs ilustrē situāciju, kurā palīdzība bija priekšnoteikums tiesību praktiskai izmantošanai, nevis papildu ērtība.

Skaidra palīdzības sniegšanas kārtība bija aprakstīta 21 no 46 institūciju anketām; 13 no tām bija minēti arī konkrēti palīdzības gadījumi. 17 anketās nebija īpašas kārtības vai bija norādīts, ka šādā situācijā rastos neskaidrības, bet astoņās atbilde bija “nezina” vai nestandarta teksts.

Daļā iestāžu palīdzības kārtība ir aprakstīta un fokusgrupās minēti konkrēti atbalsta piemēri. Citviet personas saņemtā palīdzība var būt atkarīga no struktūrvienības vai darbinieka. Pētījuma dati ļauj identificēt šo atšķirību mehānismu, bet ne noteikt tā biežumu visā valsts pārvaldē.

Vairāku šķēršļu kopējā ietekme. NVO aptaujas barjeru jautājumā bija 34 atbildes, un vienā anketā varēja atzīmēt vairākus variantus. Sarežģīta valoda vai juridiskā terminoloģija bija atzīmēta 14 reizes, sarežģītas vai grūti atrodamas veidlapas - arī 14, atšķirīga attieksme pret cilvēkiem ar mazāku pieredzi saziņā ar iestādēm - 11, bet digitālo prasmju vai digitālās pieklūstamības problēmas - desmit reizes.

Žurnālistu aptaujas atbildēs tika aprakstīta arī sabiedriski nozīmīgas tēmas izpētes nesākšana vai neturpināšana paredzamas kavēšanās dēļ.

Personas iespējas ietekmē arī laiks, nauda, mobilitāte un profesionāls atbalsts. No tiem var būt atkarīgs, vai persona spēj segt dokumentu kopēšanas izmaksas, doties uz iestādi klātienē apskatei, ieguldīt laiku lūguma precizēšanā vai apstrīdēt noteikto maksu. Viena un tā pati juridiskā iespēja dažādām personām tādēļ var būt praktiski izmantojama atšķirīgā apjomā.

Senāta 2024. gada 29. novembra spriedums lietā SKA-403/2024 un tās pašas pamatlīetas 2025. gada 30. septembra spriedums lietā SKA-614/2025 konkretizē, kā vērtējams maksājuma šķērslis. Senāts precizēja, ka IAL 13. panta trešā daļa nav tieši piemērojama Fizisko personu reģistra likumā paredzētajai valsts nodevai, tomēr no šīs normas izrietošie principi jāievēro: iestādei individualizēti jāvērtē, vai personas mantiskā stāvokļa dēļ netiek nesamērīgi ierobežotas būtiskas pamattiesības. Atbrīvojums ir izņēmuma risinājums - jākonstatē, ka informācijas nesauņemšana var radīt personas tiesisko interešu būtisku aizskārumu un būtisku kaitējumu. Abos spriedumos lieta tika nodota jaunai izskatīšanai; neviens no tiem pats par sevi nerada automātiskas tiesības uz atbrīvojumu no valsts nodevas.⁶²

Plaši pieejams pamatprocess un individuāls pielāgojums. Analīzē nošķirts plašam personu lokam pieejams pamatprocess un individuāls pielāgojums. Kopīgs, skaidrs un tehniski pieejams process var mazināt šķēršļus daudziem lietotājiem, taču tas neaptver visas individuālās vajadzības. Atsevišķai personai tiesību izmantošanai var būt vajadzīgs cits tiesiski pieļaujams saziņas veids, palīdzība dokumenta sagatavošanā, informācija citā formātā vai papildu skaidrojums. Konkrēto risinājumu nosaka personas vajadzība un piemērojamais regulējums; priekšlikumi sniegti piektajā nodaļā.

Secinājums. Procesa faktiskā pieejamība dažādām personu grupām vērtēta kā daļēji nodrošināta. Nodrošinātais pamats: iestāžu kontakti un vairāki saziņas veidi ir plaši pieejami; auditā konstatēti tehniskās piekļūstamības elementi, bet aptaujās, fokusgrupās un intervijā - darbinieku palīdzības un pielāgota saziņas veida piemēri. Nav nodrošināts vienmērīgi: saprotams procesa sākumpunkts, praktiski izmantojams saziņas veids, pieejama atbilde un pielikumi, paredzama palīdzības kārtība un visu secīgo šķēršļu pārvarēšana. Šķēršļu ietekme var būt lielāka personām ar funkcionēšanas ierobežojumiem, nepietiekamām digitālajām prasmēm, valodas vai lasītprasmes grūtībām, nelielu pieredzi saziņā ar iestādēm vai ierobežotiem resursiem. Pētījums neļauj noteikt šo šķēršļu biežumu valstī kopumā.

Uz šiem konstatējumiem balstītie risinājumi par personas pirmo soli, atbildes piekļūstamību, palīdzības kārtību un tiesību aizsardzības izmantojamību sniegti 5.3.1., 5.3.3. un 5.3.5. sadaļā.

⁶² Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 29.11.2024. spriedums lietā Nr. A420159423, SKA-403/2024, ECLI:LV:AT:2024:1129.A420159423.9.S, 6.-9. punkts un rezolutīvā daļa. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/10812> [aplūkots 19.08.2026.]; tā paša departamenta 30.09.2025. spriedums lietā Nr. A420159423, SKA-614/2025, ECLI:LV:AT:2025:0930.A420159423.18.S, 11.-16. punkts un rezolutīvā daļa. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/11035> [aplūkots 19.08.2026.].

4.9. Sešu kritēriju kopvērtējums un procesa ķēde

Procesa ķēde. Katrs kritērijs raksturo atsevišķu procesa posmu, bet personas faktisko rezultātu nosaka arī posmu savstarpējā saikne. Neskaidrs pirmais solis var novest pie nepareizas iestādes. Novēlota procesa izvēle vai neizsekots patstāvīgs lūgums var radīt nepilnīgu vai novēlotu rezultātu. Nepietiekams pamatojums var izraisīt atkārtotu saziņu, rezultāta pārskatīšanu vai tiesvedību. Tādēļ viena posma formāla pieejamība nekompensē cita posma trūkumu.

Procesam atbilstošais rezultāts. Tiesiski pareizais rezultāts ir atkarīgs no piemērojamā procesa. IAL procesā tas var būt informācijas pilnīga vai daļēja izsniegšana vai konkrēti pamatota neizsniegšana; IL procesā - kompetenta un motivēta atbilde iestādes kompetences robežās, nevis personas vēlamā pārvaldes vai politikas lēmuma pieņemšana. Ja vienā dokumentā ietverti vairāki patstāvīgi lūgumi, katram jānosaka piemērotais process, termiņš, rezultāts un tiesību aizsardzības kārtība.

Kopvērtējuma interpretācija. Kopvērtējums nav visu kritēriju vidējais aritmētiskais. Pieci kritēriji tieši raksturo personas procesu; tajos konstatēti gan veiksmīgas prakses piemēri, gan riski, kas var kavēt laba rezultāta sasniegšanu, tādēļ tie izpildīti daļēji. Sestais kritērijs raksturo valsts spēju šos procesus izmērīt un salīdzināt, un tas nav izpildīts. Tā neizpilde pati par sevi nenozīmē, ka visi individuālie procesi ir neefektīvi, tomēr bez salīdzināmiem datiem rezultātus nevar droši novērtēt valsts līmenī.

4.3. tabula. Sešu kritēriju kopvērtējums

Kritērijs	Vērtējums un konstatētā prakse	Galvenais trūkums un tā sekas
1. Skaidrs pirmais solis	Izpildīts daļēji. Visās 17 pārbaudītajās tīmekļvietnēs bija atrodamī iestādes kontakti. Pētījumā konstatēti arī darbinieku palīdzības, elastīgas saziņas un atkārtoti pieprasītas informācijas publicēšanas piemēri.	Kontaktinformācija pati par sevi neizskaidro, kurai iestādei, kādā formā un pa kuru saziņas ceļu iesniegt lūgumu. Informācijas atrodamība, tehniskā izmantojamība un palīdzības prakse atšķiras, tādēļ var būt vajadzīga atkārtota saziņa vai lūgums var nonākt nepareizajā iestādē.
2. Piemērojamā procesa noteikšana saziņas sākotnējā pārbaudē	Izpildīts daļēji. Pētījuma avotos konstatēti gadījumi, kuros darbinieks vērtē lūguma saturu, precizē neskaidru vajadzību un izlabo sākotnējo procesa atzīmi. Tiesu prakse sniedz izmantojamus procesu nošķiršanas kritērijus.	Robežsituācijās kļūdaina vai novēlota procesa izvēle var ietekmēt termiņu, rezultātu, pamatojumu, tiesību aizsardzības kārtību un uzskaites datus. DVS atzīme pati par sevi nav juridiskās kvalifikācijas avots.
3. Jaukta satura dokumentā ietverto patstāvīgo lūgumu nošķiršana	Izpildīts daļēji. Daļā iestāžu vienam dokumentam piesaistītos patstāvīgos lūgumus var virzīt un izsekot atsevišķi. Vienu koordinētu atbildi var izmantot, ja katra lūguma process un rezultāts ir skaidrs.	Ja visam dokumentam piemēro vienu procesu, termiņu un kopīgu rezultātu, kāds patstāvīgs lūgums var palikt bez tam paredzētā rezultāta vai tiesību aizsardzības kārtības. Problēma nav viens reģistrācijas numurs, bet katra lūguma atsevišķas izsekojamības trūkums.

4. Saprotams, savlaicīgs un praktiski izmantojams rezultāts	Izpildīts daļēji. IAL un IL nosaka procesam atbilstošu rezultātu un termiņus. Pētījumā konstatēti ātras atbildēšanas, lūguma precizēšanas, procesa virzības skaidrošanas, specializācijas un kļūdu labošanas piemēri.	Pētījuma avotos aprakstīti kavējumi, atbildes nesaņemšana, neskaidra dokumenta virzība, formālas vai nepilnīgas atbildes. Arī likumā noteiktajā termiņā sniegts rezultāts konkrētajā situācijā var būt zaudējis praktisko vērtību.
5. Pamatots ierobežojums un praktiski izmantojama tiesību aizsardzība	Izpildīts daļēji. IAL nosaka informācijas neizsniegšanas pamatošanas un daļējas izsniegšanas prasības, bet IAL un IL paredz lēmuma vai rīcības pārbaudes ceļus. Pētījumā konstatēti gadījumi, kuros daļēja izsniegšana vai sākotnējā rezultāta pārskatīšana personai devusi praktisku rezultātu.	Informācijas pilnīgas vai daļējas neizsniegšanas pamatojums praksē var aprobežoties ar vispārīgu ierobežojuma nosaukumu, neizvērtējot konkrēto tiesisko pamatu, aizsargājamās intereses apdraudējumu, ja attiecīgais pamats šādu izvērtējumu prasa, un daļējas izsniegšanas iespēju. Abos procesos pārskatīšana var būt sarežģīta vai novēlota; pētījums neļauj novērtēt pirmstiesas pārskatīšanas un tiesvedības efektivitāti kopumā.
6. Salīdzināmi dati par IAL un IL piemērošanu	Nav izpildīts. Atsevišķas iestādes izmanto DVS indeksus, atlasāmas pazīmes vai citus risinājumus un var iegūt datus par daļu dokumentu un patstāvīgo lūgumu. Tomēr valstī nav vienotas un salīdzināmas ar IAL un IL regulēto patstāvīgo lūgumu uzskaites.	Iestādes atšķirīgi nosaka uzskaites vienību, procesa sākumu un beigas, rezultātu veidus, aptvertos saziņas kanālus un dublikātu apstrādi. Tāpēc to dati nav droši salīdzināmi un neļauj izveidot vienotu valsts līmeņa pārskatu.

Datu avots: pētījuma autoru kopvērtējums, apvienojot 4.1.-4.8. sadaļā analizētos tiesību avotus, empīriskos datus un dokumentāros avotus.

Secinājums. Pētījums neļauj secināt, ka IAL un IL mērķi praksē ir pilnībā sasniegti. Kopvērtējums: pieci ar personas procesu saistītie kritēriji ir izpildīti daļēji, bet valsts spēja šos procesus salīdzināmi izmērīt nav nodrošināta. Procesā ķēdes nozīme: neskaidra sākotnējā kārtība, novēlota procesa izvēle, patstāvīgo lūgumu neizsekošana un tehniski neizmantojams rezultāts var vienlaikus radīt papildu darbu iestādei un šķēršļus personai. Tiesiskais regulējums nodrošina pamatu tiesību īstenošanai, taču praktisko rezultātu ietekmē arī normu piemērošana, darba organizācija, procesa faktiskā pieejamība un datu uzskaitē.

Uz šo kopvērtējumu balstītie priekšlikumi un politikas izvēles izklāstītas 5. nodaļā.

5. Secinājumi un priekšlikumi

Nodaļā sniegtas atbildes uz septiņiem tehniskās specifikācijas jautājumiem un priekšlikumu pārskats. Priekšlikumi grupēti divās daļās: astoņi esošā regulējuma ietvaros īstenojami uzlabojumi un regulējuma turpmākās pilnveides priekšlikumi. Nodaļas noslēgumā salīdzinātas divas politikas izvēles: IAL un IL turpmākā uzbūve un ārpustiesas pārskatīšanas organizēšana.

5.1. Kopvērtējums un atbildes uz septiņiem tehniskās specifikācijas jautājumiem

Izvērtējumā secināts, ka IAL un IL tiesiskais regulējums kopumā ļauj personai saņemt katrā procesā paredzēto rezultātu. Tomēr analizētajā praksē personas iespēja šo rezultātu saņemt atšķiras starp iestādēm un saziņas veidiem. No sešiem kritērijiem pieci ir izpildīti daļēji, savukārt sestais kritērijs - vienota un salīdzināma valsts līmeņa uzskaitē - nav izpildīts.

Zemāk tekstā sniegtas atbildes uz tehniskajā specifikācijā definētajiem novērtējuma jautājumiem.

5.1.1. Vai likumi savā darbības jomā faktiski nodrošina efektīvu sabiedrības līdzdalību un informācijas pieejamību valsts pārvaldē?

Atbilde. IAL un IL kopumā ļauj personai sasniegt katra likuma pamatmērķi. IAL sniedz personai iespēju saņemt dokumentētu informāciju, kas ir iestādes rīcībā vai kas iestādei atbilstoši tās kompetencei bija jādokumentē. IL ļauj personai vērst iestādes uzmanību uz tās kompetencē esošu jautājumu un likumā paredzētajos gadījumos saņemt atbildi pēc būtības uz lūgumu, sūdzību, priekšlikumu vai jautājumu. Rezultāts praksē nav vienmērīgs un paredzams visās iestādēs un saziņas veidos.

Pētījumā konstatēti vairāki veiksmīgi risinājumi. Iestādes piedāvā vairākus saziņas kanālus, darbinieki palīdz atrast informāciju un precizēt neskaidrus lūgumus, bet juridiski nozīmīgus dokumentus reģistrē un virza noteiktā procesā. Atsevišķas iestādes jau nošķir vienā vēstulē ietvertos lūgumus, kontrolē atbildes termiņus, publicē bieži pieprasītus dokumentus un izmanto iepriekš sniegtās atbildes turpmākajā darbā.

Personai vajadzīgā rezultāta saņemšanu var apgrūtināt vairāki procesa trūkumi. Personai var būt grūti atrast kompetento iestādi un saprast pieprasījuma iesniegšanas kārtību. Iestāde var nepareizi noteikt piemērojamo procesu, vienā vēstulē ietvertajiem lūgumiem piemērot vienu kopīgu termiņu vai sniegt atbildi tikai uz daļu no prasītā. Konkrēts informācijas neizsniegšanas lēmums var būt nepietiekami pamatots, un iestāde var nepārbaudīt pieejamās informācijas daļas izsniegšanas iespēju. Novēlota atbilde var zaudēt praktisko vērtību arī tad, ja persona to beigās saņem.

Kopumā abu likumu praktiskā efektivitāte vērtēta kā daļēja. Salīdzināmu valsts līmeņa datu trūkums neļauj aprēķināt, cik bieži personas sasniedz katrā likumā paredzēto rezultātu vai saskaras ar konkrētu problēmu.

IL ir viens no veidiem, kā persona var sazināties ar valsts pārvaldi un piedalīties tās darbībā. Tiesību aktu projektu apspriešanai, darbam konsultatīvajās padomēs, kolektīvu iesniegumu iesniegšanai un citām organizētas līdzdalības formām ir atsevišķs mērķis un piemērošanas kārtība.

Tādēļ abu likumu efektivitāte jāvērtē pēc tā, vai persona saņem konkrētajā procesā paredzēto rezultātu.

Pilnā analīze un saistītie risinājumi. Abu likumu mērķi un garantijas analizēti 3.1. līdz 3.3. sadaļā. Personas procesa posmi un sešu kritēriju kopvērtējums analizēts 4.1. līdz 4.9. sadaļā. Konstatētās problēmas risina 1. līdz 8. priekšlikums un abi 5.5. sadaļā aplūkoto politikas lēmumi.

5.1.2. Kādos gadījumos IL regulētais sabiedrības līdzdalības veids ir efektīvs, cik tas ir pieprasīts salīdzinājumā ar citiem līdzdalības veidiem un kādas mērķgrupas to izmanto?

Atbilde. IL kārtība ir piemērota, ja persona vēlas, lai iestāde oficiāli izvērtē tās kompetencē esošu lūgumu, sūdzību, priekšlikumu vai jautājumu un likumā paredzētajos gadījumos sniedz atbildi pēc būtības. IL ir īpaši noderīgs, ja personai vajadzīgs reģistrēts un vēlāk pārbaudāms process ar noteiktu saņemšanas datumu, termiņu un iestādes atbildi. Dokumentētas informācijas saņemšanai iestāde piemēro IAL. Lūgumu izdot administratīvo aktu, sniegt pakalpojumu vai sasniegt cita speciāla procesa rezultātu iestāde izskata saskaņā ar attiecīgo regulējumu.

Ne katrs IL iesniegums ir sabiedrības līdzdalība politikas veidošanas nozīmē. IL aptver arī individuālus lūgumus, sūdzības, priekšlikumus un jautājumus, kuru mērķis var būt konkrētas personas problēmas risināšana vai iestādes skaidrojuma saņemšana. Savukārt IAL nav tikai līdzdalības instruments: tas nodrošina piekļuvi dokumentētai informācijai arī tad, ja persona to izmanto privātam, profesionālam, pētnieciskam vai citam tiesiskam mērķim.

IL neaptver visu personas saziņu ar iestādi. Iestāde vienkāršu jautājumu var atrisināt konsultatīvā kārtā, piemēram, atbildot uz iedzīvotāja pa tālruni vai sociālajos tīklos uzdotu jautājumu par orientēšanos iestādes tīmekļvietnē.

IL piemēro, ja personai vajadzīgs reģistrēts, noteiktā termiņā izskatāms un vēlāk pārbaudāms rezultāts. Iestādei būtu jāatpazīst IL iesniegums pēc tā satura neatkarīgi no saziņas kanāla, pa kuru iesniegums saņemts.

IL var izmantot fiziska persona un privāto tiesību juridiska persona. Tas nozīmē, ka iesniegumu var iesniegt iedzīvotājs, NVO, uzņēmums vai cita privāto tiesību juridiska persona. Žurnālists var izmantot IL, ja viņam vajadzīgs iestādes skaidrojums vai vērtējums. Konkrēta dokumenta vai datu saņemšanai žurnālistam parasti piemērotāks ir IAL.

IL saistība ar citiem līdzdalības veidiem jāvērtē pēc katra mehānisma uzdevuma. IL ļauj vienai personai vai organizācijai pašai sākt saziņu ar iestādi par tās kompetencē esošu jautājumu. Publiskā apspriešana ļauj sabiedrībai noteiktā laikposmā rakstveidā izteikt viedokli par konkrētu projektu. Konsultatīvā padome nodrošina regulāru dialogu noteiktā sastāvā. Kolektīvs iesniegums ļauj personu grupai iesniegt Saeimai vai pašvaldības domei priekšlikumu, kuru atbalstījis likumā noteiktais personu skaits. TAP ir kopīga vide vairāku sabiedrības līdzdalības veidu organizēšanai un informācijas publicēšanai. Portālā persona var pieteikties apspriedei vai iesniegt viedokli publiskajā apspriešanā. Konkrēto līdzdalības veidu nosaka iestādes publicētais paziņojums un projekta izstrādes posms.

Katram līdzdalības veidam ir savas uzskaites vienības. IL uzskaitē var skaitīt saņemtos dokumentus vai tajos ietvertos patstāvīgos lūgumus. Publiskajā apspriešanā var skaitīt dalībniekus un iesniegtos viedokļus, konsultatīvajā padomē sanāksmes un pārstāvētās organizācijas, bet TAP portālā līdzdalībai nodotos projektus, līdzdalības veidus un publicētos viedokļus. Atšķirīgās

uzskaites vienības neļauj noteikt, cik bieži IL tiek izmantots salīdzinājumā ar citiem līdzdalības veidiem. Arī lielāks iesniegumu skaits pats par sevi neapliecina augstāku efektivitāti. IL efektivitāti raksturo tas, vai iestāde izskata iesniegumu atbilstoši tā saturam un savlaicīgi sniedz piemērojamo IL rezultātu, tostarp atbildi pēc būtības, ja iesnieguma saturs to prasa.

***Pilnā analīze un saistītie risinājumi.** IL funkcija un robežas ar citiem procesiem un līdzdalības veidiem analizētas 3.1. un 3.2. sadaļā. Atbildes praktiskā izmantojamība analizēta 4.4. sadaļā, datu trūkums 4.6. sadaļā, bet lietotāju grupu vajadzības 4.8. sadaļā. Plašāki aptaujas dati sniegti 3. pielikumā. Konstatētās problēmas risina 1. un 6. priekšlikums, kā arī politikas lēmums par IAL un IL turpmāko uzbūvi.*

5.1.3. Kādas ir abu likumu galvenās līdzīgās un atšķirīgās procedūras, kādas ir regulējumu apvienošanas priekšrocības un izaicinājumi, un kā iespējams efektivizēt procedūras?

Atbilde. IAL un IL piemērošanā iestāde veic vairākus kopīgus darba posmus. Iestāde saņem un reģistrē dokumentu, nosaka savu kompetenci, noskaidro personas prasīto rezultātu, vajadzības gadījumā precizē lūgumu, kontrolē termiņu un sagatavo atbildi. Vienā dokumentā ietvertie patstāvīgie lūgumi jānošķir arī tad, ja iestāde visu dokumentu saglabā ar vienu reģistrācijas numuru.

Abu likumu juridiskais uzdevums un rezultāts atšķiras. IAL attiecas uz piekļuvi dokumentētai informācijai, kas ir iestādes rīcībā vai kuru iestādei atbilstoši tās kompetencei bija pienākums radīt. Iestāde informāciju izsniedz pilnībā vai daļēji, norāda precīzu publiskas pieejamības vietu vai pieņem pamatotu lēmumu par informācijas neizsniegšanu. IL attiecas uz iestādes reakciju uz lūgumu, sūdzību, priekšlikumu vai jautājumu. Iestāde izvērtē iesnieguma saturu un likumā paredzētajos gadījumos sniedz atbildi pēc būtības. Procesiem var atšķirties paraksta prasības, termiņi, rezultāta juridiskā forma, ierobežojuma vai atteikuma pamatojums un tiesību aizsardzības kārtība.

Pētījumā salīdzināti trīs regulējuma turpmākās pilnveides scenāriji. A scenārijam ir mazākais pārejas apjoms, taču tajā var saglabāties abu procesu nošķiršanas grūtības. B scenārijs ļautu Iesniegumu likuma garantijas ciešāk sasaistīt ar labas pārvaldības regulējumu, tomēr tajā skaidri jāsaglabā personas pašreizējās garantijas. C scenārijs varētu atvieglot sākotnējo orientēšanos regulējumā, taču prasītu visplašākās izmaiņas un nedrīkstētu sapludināt dokumentētas informācijas izsniegšanu ar atbildes pēc būtības sagatavošanu. Pētījums nevienu scenāriju neizvēlas. Abiem procesiem kopīgos darba uzlabojumus var sākt neatkarīgi no turpmākā politikas lēmuma. Detalizētāk skat. 5.5. sadaļā.

***Pilnā analīze un saistītie risinājumi.** Abu likumu mērķi, procedūras un robežas analizētas 3.1. un 3.2. sadaļā. Procesa izvēle un jaukta satura dokumentu izskatīšana analizēta 4.2. un 4.3. sadaļā. Abu likumu detalizēta salīdzinājuma karte sniegta 13. pielikumā. Konstatētās problēmas risina 2. un 3. priekšlikums, tiesību normu precizējumi 5.4. sadaļā un politikas lēmums par IAL un IL turpmāko uzbūvi 5.5.1. sadaļā.*

5.1.4. Vai likumi nodrošina vienlīdzīgu attieksmi un nepieciešamo atšķirīgo attieksmi pret mērķgrupām?

Atbilde. IAL un IL piešķir tiesības plašam personu lokam, bet analizētajā praksē iespēja šīs tiesības izmantot ir nodrošināta daļēji. Formāli vienāda procedūra rada līdzvērtīgu rezultātu tikai tad, ja persona spēj atrast kompetento iestādi, saprast iesniegšanas kārtību, izmantot vismaz vienu

piemērotu saziņas veidu, izpildīt pamatotās identifikācijas prasības un saņemt saprotamu un tehniski izmantojamu atbildi.

Vienlīdzīgas iespējas vislabāk nodrošina kopīgs pieejamības pamatstandarts. Tas ietver skaidru valodu, saprotamu tīmekļvietnes uzbūvi, vairākus saziņas veidus, dokumenta saņemšanas apliecinājumu un piekļūstamus atbilžu un pielikumu formātus. Šādi risinājumi palīdz personām ar funkcionēšanas ierobežojumiem un vienlaikus atvieglo procesu cilvēkiem ar mazāku juridisko vai digitālo pieredzi, valodas un lasītprasmes grūtībām vai ierobežotu laiku.

Daļai personu vajadzīgs individuāls pielāgojums. Iestādei vajadzības gadījumā jāpiedāvā cits tiesiski pieļaujams saziņas veids, jāpalīdz sagatavot dokumentu, jāpaskaidro elektroniskā paraksta prasība, jāizsniedz informācija piekļūstamā formātā vai jāsniedz papildu skaidrojums. Palīdzības veidu nosaka konkrētā šķēršļa un piemērojamā tiesiskā regulējuma izvērtējums. Personas vajadzības nevar droši noteikt tikai pēc tās piederības formālai mērķgrupai.

Pētījumā konstatēta nevienmērīga palīdzības sniegšanas prakse. Dažu iestāžu darbinieki palīdzēja personai atrast informāciju, izvēlēties citu saziņas veidu vai sagatavot dokumentu. Citās situācijās persona nevarēja turpināt procesu, jo instrukcija bija neskaidra, paraksta prasība nebija izskaidrota, saziņa ar iestādi bija iespējama tikai pa tālruni vai dokumenta piekļūstamība radīja grūtības atbalsta tehnoloģiju lietotājiem.

Vairāki šķēršļi vienā procesā visvairāk ietekmē personas, kurām ir mazāk laika vai finanšu līdzekļu, ierobežotas iespējas izmantot digitālos rīkus vai nav pieejams profesionāls atbalsts.

Pašlaik nav iespējams iegūt salīdzināmus valsts līmeņa datus par saņemto dokumentu un iestāžu atbilžu valodu, jo tikai atsevišķas iestādes šīs pazīmes uzskaita strukturēti. Tādēļ pētījums nevar noteikt, cik bieži valodas dēļ personai rodas šķēršļi saziņā ar iestādi.

Pētījuma avoti ļauj noteikt šķēršļu veidus un to rašanās mehānismus. Tie neļauj aprēķināt šo šķēršļu izplatību visā sabiedrībā vai katrā mērķgrupā, jo pētījumā netika veikta reprezentatīva iedzīvotāju aptauja vai visu iestāžu piekļūstamības pārbaude.

Pilnā analīze un saistītie risinājumi. *Personas, kas var izmantot abus likumus, analizētas 3.1. sadaļā. Procesa sākšanas pieejamība analizēta 4.1. sadaļā, atbildes izmantojamība 4.4. sadaļā, tiesību aizsardzības pieejamība 4.5.2. sadaļā, bet mērķgrupu vajadzības un procesa faktiskā pieejamība - 4.8. sadaļā. Tīmekļvietņu audita rezultāti sniegti 9. pielikumā. Konstatētās problēmas galvenokārt risina 1., 3. un 5. priekšlikums.*

5.1.5. Kāda ir likumu ieviešanas ietekme uz administratīvajām un tiešajām izmaksām fiziskām un juridiskām personām un valsts iestādēm?

Atbilde. IAL un IL piemērošana rada izmaksas gan personai, gan iestādei. Izmaksu apmēru galvenokārt nosaka lūguma sarežģītība, vajadzīgās informācijas apjoms, procesa skaidrība, iesaistīto darbinieku skaits un nepieciešamība vērtēt informācijas pieejamības ierobežojumus. Pētījums identificē izmaksu veidus un to rašanās posmus. Pašlaik pieejamie dati nedod pamatu aprēķināt vienas IAL vai IL lietas vidējās izmaksas Latvijā.

Persona ar IAL vai IL īsteno sev piešķirtas tiesības. Tādēļ personas patērētais laiks pētījumā vērtēts kā tiesību izmantošanas izmaksas. Administratīvā sloga klasiskā definīcija attiecas uz valsts noteikta pienākuma izpildi.

Fiziskai vai juridiskai personai lielākās izmaksas parasti rada patērētais laiks un nepieciešamās papildu darbības. Personai jāatrod kompetentā iestāde, jāformulē un vajadzības gadījumā jāprecizē lūgums, jāseko dokumenta virzībai un atkārtoti jāsažinās ar iestādi, ja atbilde kavējas vai neatrisina jautājumu. Izmaksas pieaug, ja personai vajadzīga juridiska palīdzība, klātienes apmeklējums vai lēmuma apstrīdēšana un pārsūdzēšana. Tieša maksa personai rodas atsevišķos IAL gadījumos, piemēram, par informācijas kopēšanu vai materiālo nesēju, ja to pieļauj piemērojamais regulējums.

Iestādes galvenās izmaksas veido darbinieku aktīvais darba laiks. Darbinieki reģistrē dokumentu, nosaka piemērojamo procesu, meklē informāciju, precizē lūgumu, koordinē vairāku struktūrvienību darbu, veic juridisko izvērtējumu, nodala aizsargājamo informāciju, saskaņo un nosūta atbildi. Neskaidrs lūgums, jaukta satura dokuments, liels informācijas apjoms un vairāki iespējamie ierobežojumu pamati palielina nepieciešamā darba apjomu.

Iestādes izmaksu aprēķinā jāuzskaita darbinieku faktiski patērētais darba laiks un citi izmantotie resursi. Lietas kopējā kalendārajā ilgumā ietilpst arī laiks, kad lieta gaida saskaņojumu, citas iestādes informāciju vai tiesas nolēmumu. Šis gaidīšanas laiks pats par sevi nerada tikpat lielas darbaspēka izmaksas kā aktīvs darbs ar lietu.

Valsts līmeņa risinājumi rada ieviešanas un uzturēšanas izmaksas. Kopīgas datu prasības, DVS pielāgošana, darbinieku mācības, metodiskais atbalsts, dokumentu publicēšana un kvalitātes pārbaudes prasa finansējumu un darbinieku laiku. Daļa ieguldījumu var samazināt atkārtotu informācijas meklēšanu, vienādu pieprasījumu izskatīšanu un kļūdu labošanu. Ietaupījumu var pamatot novērtēt pēc konkrēta risinājuma pilotēšanas, ņemot vērā arī tā uzturēšanas izmaksas.

Pētījumā analizēti 20 mērķtiecīgi atlasīti VK un TM atbilžu sniegšanas gadījumi. Zemākajā scenārijā to izskatīšanai aplēstas 64 aktīvās personstundas un 895,61 EUR personāla izmaksas. Pamata scenārijā aplēstas 93,88 aktīvās personstundas un 1 291,57 EUR, bet augstākajā scenārijā 143 aktīvās personstundas un 1 945,32 EUR. Šīs ir konkrētajam gadījumu kopumam sagatavotas scenāriju aplēses, kurās modelēta arī darba laika daļa. Tās parāda darba posmus un lietu atšķirības. Vidējo izmaksu aprēķinam Latvijā būtu vajadzīga reprezentatīva lietu izlase, vienota aktīvā darba laika uzskaitē un precīzi definēts ieviešamais risinājums.

Pilnā analīze un saistītie risinājumi. *Izmaksu jēdzieni, personas laiks, iestādes aktīvais darba laiks un sistēmas izmaksas analizētas 4.7. sadaļā. Atlasīto gadījumu analīze sniegta 10. pielikumā. Izmaksu ietekme jāvērtē pie katra 1. līdz 8. priekšlikuma un abiem politikas lēmumiem.*

5.1.6. Vai IAL paredzētais informācijas apjoms un iespējamie ierobežojumi atbilst Satversmei, Eiropas Savienības tiesībām un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem, un kādi pasākumi vajadzīgi minimālam un optimālam informācijas pieejamības līmenim?

Atbilde. Latvijas regulējums satur galvenos Trumsges konvencijas 1.–10. pantā paredzētos īstenošanas mehānismus un atsevišķos jautājumos nosaka plašākas vai konkrētākas garantijas. Pētījuma empīriskie materiāli galvenokārt norāda uz riskiem normu piemērošanā, individuālu atteikumu pamatošanā, daļējas piekļuves izvērtēšanā un tiesību aizsardzības savlaicīgumā. Individuāla atteikuma problēma pati par sevi nepierāda tiesību normas neatbilstību. Nav veikts pilns Konvencijas 1.–10. panta un visu speciālo ierobežojumu atbilstības audits; juridiskās pārbaudes robeža izskaidrota 3.3. sadaļā.

Normu kartējumā ietverti 2457 ieraksti par 2461 tiesību normas atsauci 367 tiesību aktos. Skaitļi raksturo pārbaudāmā materiāla apjomu. Tie neapliecina neatbilstošu tiesību normu vai prettiesisku informācijas izsniegšanas atteikumu skaitu.

Normu līmenī identificētas trīs jautājumu grupas mērķētai juridiskai pārbaudei: (1) IAL 11. panta ceturtajā un piektajā daļā paredzētā IPI pieprasījuma pamatojuma un izmantošanas mērķa prasība — tās nepieciešamība, samērīgums un izmantošana par atteikuma pamatu; (2) IAL 15. panta trešās daļas ierobežojums tiesā prasīt informācijas sniegšanu pēc neparakstīta elektroniska pieprasījuma — paraksta prasības nepieciešamība un citas neatkarīgas pārskatīšanas pieejamība; (3) atlasīti speciālajos likumos noteikti ierobežojumi — to skaidrība, aizsargājamā interese, kaitējuma un svarīgāku sabiedrības interešu vērtēšana, daļēja piekļuve un pārskatīšana. Šīs ir saderības riska pazīmes, ne konstatēta neatbilstība. Pieprasījuma mērķis norāda paredzēto informācijas izmantošanu, bet pamatojums — leģitīmo interesi, nepieciešamību un saikni ar prasītās informācijas apjomu; prasību neattiecinā uz vispārpieejamu informāciju, un IPI nepielīdzina visiem aizsardzības režīmiem. Detalizēts nošķirums un pārbaudes jautājumi sniegti 3.3. un 4.5.1. sadaļā. ES tiesību prasības vērtējamās katrā konkrētajā jomā.

Vides informācijai piemēro īpašu, juridiski saistošu režīmu. Tajā ietilpst pienākums neprasīt personai pamatot informācijas izmantošanas nolūku, palīdzēt precizēt pieprasījumu un katru ierobežojumu samērot ar sabiedrības interesi informāciju atklāt.

Izskatot konkrētu informācijas pieprasījumu, iestāde piemēro spēkā esošo tiesību normu un pamato, kāpēc tā attiecas uz pieprasīto informāciju. Iestāde pārbauda arī iespēju izsniegt dokumenta nodalāmās daļas. Kaitējuma aizsargājamajai interesei, sabiedrības interesi par informācijas izpaušanu un ierobežojuma samērīgumu iestāde vērtē tikai tad, ja piemērojamais regulējums šādu izvērtējumu prasa vai pieļauj. Ja likums skaidri aizliedz informācijas izsniegšanu, iestāde to piemēro atbilstoši tiesību normu hierarhijai; iespējamu pretrunu ar augstāka juridiska spēka normu risina tiesību normu kolīzijas vai tiesiskuma kontroles kārtībā.

TS 2.3.6. jautājuma izpratnē minimālais līmenis ir Trumses konvencijas 1.–10. panta saistošais pamatstandarts. Minimuma efektīva īstenošana nozīmē šo garantiju darbību praksē; tā vērtēta 4. nodaļā. Optimālais līmenis aptver plašākas garantijas par efektīvi īstenotu Konvencijas minimumu, arī Latvijā jau saistošus risinājumus, piemēram, konkrētākus IPI statusa termiņa un pārskatīšanas noteikumus, ievērojot IAL 5. panta piektās daļas izņēmumu un komercnoslēpuma īpašo kārtību. Plašākas garantijas var skart arī iestāžu tvērumu, formalitātes, maksu un proaktīvu publicēšanu. Tādēļ ieteicams gan pilnīgāk īstenot esošos pienākumus, gan izvērtēt to paplašināšanas iespējas. Speciālo ierobežojumu pārbaudē prioritāri atlasāmas plašas, neskaidras, ilgstošas vai beztermiņa normas un normas, kas rada atkārtotus strīdus; kartējuma ieraksts pats par sevi nepierāda prettiesiskumu.

Pilnā analīze un saistītie risinājumi. Satversmes, Eiropas Savienības tiesību un Trumses konvencijas prasības analizētas 3.3. sadaļā. Ierobežojumu piemērošana, daļēja izsniegšana un tiesību aizsardzība analizēta 4.5. sadaļā. Trumses konvencijas prasības un informācijas ierobežojuma pārbaudes standarts detalizēti izklāstīti 15. pielikumā, bet speciālo normu kartējums un individuālās juridiskās pārbaudes kārtība - 16. pielikumā. Konstatētās problēmas risina 4., 5., 7. un 8. priekšlikums, tostarp 5.3.8. sadaļā aprakstītā speciālo ierobežojumu pārbaude, 5.4.2.–5.4.4. sadaļā aplūkotās mērķēto grozījumu iespējas un 5.5.2. sadaļā analizētais politikas lēmums par ārpustiesas pārskatīšanu.

5.1.7. Kādi datu apraksti un metodoloģija vajadzīgi abu likumu regulējuma efektivitātes regulārajiem būtiskajiem mērījumiem?

Atbilde. Abu likumu darbības regulārai vērtēšanai vajadzīgi trīs savstarpēji papildinoši datu līmeņi. Pirmais līmenis raksturo saņemto dokumentu, otrais - katra tajā ietvertā patstāvīgā lūguma procesu, virzību un rezultātu, bet trešais - aizsargātā vidē veiktu lietu izlašu juridiskās un saturiskās kvalitātes pārbaudi.

Uzskaites vienības jānošķir: viens saņemts dokuments var ietvert vairākus patstāvīgus lūgumus. Katram datu laukam ieteicams sagatavot vienotu definīciju, aptverto saziņas kanālu un iekļaušanas noteikumu aprakstu, noteikt pieļaujamās vērtības, procesa sākuma un beigu notikumus, dublikātu sasaistīšanas un kļūdu labošanas kārtību. Kalendāro ilgumu nedrīkst automātiski pielīdzināt termiņa ievērošanai vai aktīvajam darba laikam.

Administratīvie dati paši neparāda, vai iestāde juridiski pareizi noteikusi procesu, atbildējusi pēc būtības, pamatoti ierobežojusi informāciju vai pārbaudījusi daļējas izsniegšanas iespēju. Tādēļ tos ieteicams papildināt ar tematiskām lietu pārbaudēm. Ja lietu materiāli ir tikai pseidonimizēti, pārbaudi jāveic pret datu noplūdēm aizsargātā vidē.

Pirms plašākas ieviešanas datu modeli ieteicams pilotēt dažāda profila iestādēs, pārbaudot definīciju vienādu izpratni, datu iegūstamību, kvalitāti, darba apjomu un personas datu aizsardzību. Ieteicams noteikt arī aptverto iestāžu loku, datu pārvaldītāju un analizētāju, kvalitātes nodrošināšanas kārtību un finansējumu.

Šādai uzskaitē jāļauj sagatavot pārbaudāmus nacionālos un starptautiskos pārskatus par pieprasījumu skaitu, termiņiem, pilnīgas un daļējas izsniegšanas rezultātiem, atteikumiem un pārskatīšanu.

Pilnā analīze un saistītie risinājumi. *Pilnā datu vārdnīca, rezultātu kategorijas un pilotēšanas kārtība sniegta 5.3.6. sadaļā un 21. pielikumā; pašreizējās uzskaites ierobežojumi analizēti 4.6. sadaļā.*

5.2. Priekšlikumu pārskats un savstarpējā saikne

Priekšlikumi apkopoti divās grupās. Pirmajā grupā ir astoņi 5.3. sadaļā izklāstītie esošā regulējuma ietvaros īstenojamie prakses, darba organizācijas, metodikas un pilotēšanas uzlabojumi. Tajā ietilpst arī informācijas pieejamības ierobežojumu kartējuma uzturēšanas un juridiskās pārbaudes organizēšana. Otrajā grupā ir regulējuma turpmākās pilnveides priekšlikumi: četras 5.4. sadaļā aplūkotās mērķētu grozījumu jautājumu grupas un divas 5.5. sadaļā atsevišķi salīdzinātās politikas izvēles.

Pētījuma autoru piedāvātās darbības ir ieteikumi. Spēkā esošie juridiskie pienākumi, kas izskaidroti analīzē un priekšlikumu pamatojumā, saglabā savu saistošo spēku. Pilotējamam vai kopīgi ieviešamam risinājumam vajadzīgo atbildību, resursus un tiesisko pamatu ieteicams precizēt pirms tā īstenošanas.

Vairākus priekšlikumus var īstenot paralēli, saskaņojot savstarpēji atkarīgos darbus. Grupējums nenosaka priekšlikumu svarīgumu, un praktisko uzlabojumu sākšana nav jāatliek līdz politikas izvēlei. Politikas scenāriji ir alternatīvas, kuru salīdzinājums sniegts 5.5. sadaļā.

5.1. attēls. Astoņu priekšlikumu un divu politikas lēmumu vieta risinājumu sistēmā

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāts risinājumu sistēmas kopsavilkums, balstoties uz pētījuma juridisko un empīrisko analīzi un secinājumu priekšpārbaudes darbnīcām.

Attēls parāda astoņu priekšlikumu savstarpējās funkcijas: 1.–5. priekšlikums aptver personas ceļu saziņā ar iestādi, bet 6.–8. priekšlikums veido šā ceļa sistēmisko pamatu. Piemērojamā procesa noteikšana šajā ceļā ir iestādes uzdevums. Savukārt 5.1. tabula priekšlikumus grupē pēc īstenošanas veida un ietver arī 5.4. sadaļas grozījumu jautājumus un abas 5.5. sadaļas politikas izvēles.

5.1. tabula. Priekšlikumu un politikas lēmumu pārskats

Nr. vai veids	Priekšlikums	Vēlamais rezultāts	Ieteiktās darbības	Risinājuma statuss	Pamatojums un pilnais izklāsts
I grupa. Esošā regulējuma ietvaros īstenojamie uzlabojumi					
1.	Skaidrs un piekļūstams ceļš saziņai ar iestādi	Persona bez juridiskām priekšzināšanām var atrast kompetento iestādi, saprast, kā iesniegt lūgumu, izvēlēties sev praktiski izmantojamu saziņas veidu un uzzināt par parakstu, iespējamo maksu, termiņu un tiesību aizsardzību.	Ieteicams vienoti un saprotami publicēt informāciju par iestādes kompetenci, lūguma iesniegšanu, saziņas veidiem, paraksta prasībām, iespējamo maksu, termiņiem un pārskatīšanu; noteikt darbinieka sniedzamo palīdzību un nodrošināt praktiski izmantojamu rakstisku saziņas veidu.	Prakses un darba organizācijas uzlabojums. Daļai darbību vajadzīgi tehniski pielāgojumi.	4.1., 4.4. un 4.8. sadaļa; TS 2.3.1., 2.3.2. un 2.3.4.; pilnais izklāsts 5.3.1. sadaļā

2.	Procesa noteikšana un jaukta satura dokumentu izskatīšana	Iestāde atpazīst katru personas patstāvīgo lūgumu un izskata to pareizajā procesā un termiņā. Katram lūgumam var izsekot no dokumenta saņemšanas līdz atbilstošam rezultātam un tiesību aizsardzības kārtībai.	Ieteicams vienādi organizēt iestādes veikto procesa noteikšanu pēc katra patstāvīgā lūguma satura, nosakot termiņu un atbildīgo darbinieku vai struktūrvienību. Uzskaitē ieteicams saglabāt sākotnējo saņemšanas datumu, katra lūguma izsekojamību un labojumu vēsturi.	Prakses un darba organizācijas uzlabojums un DVS pielāgojumi. Saistīto normu grozījumu izvērtējums ietverts otrajā grupā (5.4.1.).	4.2., 4.3. un 4.6. sadaļa; TS 2.3.1. un 2.3.3.; pilnais izklāsts 5.3.2. un 5.4.1. sadaļā
3.	Savlaicīgs, saprotams un praktiski izmantojams rezultāts	Persona laikus saņem atbildi uz katru patstāvīgo lūgumu, saprot iestādes secinājumu un tā pamatojumu un var praktiski izmantot atbildi un tās pielikumus. Persona zina arī turpmākās rīcības iespējas.	Ieteicams pilnvērtīgāk izmantot esošās VK un TM vadlīnijas un vajadzības gadījumā tās papildināt ar IAL un IL piemēriem. Darba organizācijā ieteicams nodrošināt saprotamu saņemšanas apliecinājumu un virzības skaidrojumu; atbildes un pielikumus sagatavot pieklūstamā un praktiski izmantojamā formātā.	Prakses, darba organizācijas un metodiskā atbalsta uzlabojums.	4.4., 4.8. un 4.9. sadaļa; TS 2.3.1., 2.3.4. un 2.3.5.; pilnais izklāsts 5.3.3. sadaļā
4.	Informācijas ierobežojuma pamatošana, statusa pārskatīšana un pieejamās daļas izsniegšana	Iestāde ierobežo informācijas pieejamību tikai tiesiski pamatotā apjomā, izsniedz dokumenta pieejamo daļu un sniedz konkrētu atteikuma pamatojumu. Autora vai iestādes vadītāja noteiktu statusu pārskata IAL paredzētajā kārtībā, nošķirot ar likumu noteiktu statusu un komercnoslēpuma īpašo režīmu.	Ieteicams vienādi fiksēt statusa tiesisko pamatu, norādot konkrēto likumu un normu, tvērumu, piemērojamo termiņu un pārskatīšanas rezultātu. Atbildes sagatavošanā nodrošināma daļējas izsniegšanas pārbaude un konkrēts atteikuma pamatojums. Statusa pārvaldības regulējuma pilnveides virzieni ietverti 5.4.3. sadaļā.	Prakses un darba organizācijas uzlabojums un DVS pielāgojumi. Saistītie regulējuma pilnveides virzieni ietverti otrajā grupā (5.4.3.).	4.5. un 4.8. sadaļa; TS 2.3.1. un 2.3.6.; pilnais izklāsts 5.3.4. un 5.4.3. sadaļā

5.	Pašreizējās pirmstiesas pārskatīšanas un kvalitātes kontroles uzlabošana	Persona var panākt sākotnējā rezultāta pilnvērtīgu pārbaudi laikā, kad pieprasītajai informācijai vai atbildei vēl ir praktiska nozīme. Iestāde labo kļūdas pirms tiesvedības un izmanto pārskatīšanā konstatēto sava darba uzlabošanai.	Ieteicams stiprināt sākotnējā rezultāta pārskatīšanu, nodrošinot personas lūguma, pieejamās informācijas, ierobežojuma pamata un daļējas izsniegšanas pilnvērtīgu izvērtējumu. Pārskatīšanas atziņas ieteicams izmantot mācībām un tematiskām kvalitātes pārbaudēm. Personai skaidri norādāmi pieejamie tiesību aizsardzības līdzekļi.	Pašreizējās pārskatīšanas kārtības, darba organizācijas un metodiskā atbalsta uzlabojums.	4.5.2., 4.8. un 4.9. sadaļa; TS 2.3.1. un 2.3.6.; pilnais izklāsts 5.3.5. sadaļā
6.	Salīdzināms datu minimums un tematiskas kvalitātes pārbaudes	Valsts pārvalde spēj sagatavot salīdzināmu pārskatu par saņemtajiem dokumentiem un patstāvīgajiem lūgumiem, piemērotajiem procesiem, termiņiem un rezultātiem. Dati ļauj noteikt atkārtotas problēmas un pārbaudīt, vai veiktie uzlabojumi darbojas.	Ieteicams pilotēt nelielu vienādi definētu datu kopumu, atsevišķi uzskaitot saņemto dokumentu un tajā ietvertos patstāvīgos lūgumus. Pilotēšanā ieteicams saskaņot rezultātu kategorijas, saziņas kanālu tvērumu un dublikātu sasaisti, kā arī papildināt administratīvos datus ar anonimizētu lietu izlases pārbaudēm.	Kopīgu datu prasību un kvalitātes pārbaūžu pilotēšana; pēc pilotēšanas - lēmums par tiesisko pamatu, pārvaldību, kvalitātes nodrošināšanu un finansējumu.	4.3., 4.6. un 4.7. sadaļa; 21. pielikums; TS 2.3.1., 2.3.2., 2.3.5. un 2.3.7.; pilnais izklāsts 5.3.6. un 5.4.4. sadaļā
7.	Informācijas karšu, dokumentu pamatdatu un proaktīvas publicēšanas pilotēšana	Persona var uzzināt, kāda veida informācija atrodas iestādes rīcībā, atrast jau publicētu dokumentu vai no atrastā ieraksta pāriet uz dokumenta pieprasīšanu. Iestādei samazinās atkārtotu pieprasījumu skaits par vienu un to pašu informāciju.	Ieteicams izmantot dokumentu klasifikācijas shēmas un atkārtotu pieprasījumu datus, pilotēt informācijas kartes, dokumentu pamatdatu meklēšanu un bieži pieprasītu dokumentu publicēšanu, ievērojot juridiskās, piekļūstamības un drošības prasības.	Tehnisku un darba organizācijas risinājumu pilotēšana dažāda profila iestādēs.	4.1., 4.6., 4.7. un 4.8. sadaļa; TS 2.3.1., 2.3.4. un 2.3.7.; pilnais izklāsts 5.3.7. sadaļā

8.	Informācijas pieejamības ierobežojumu kartējuma uzturēšana un pakāpeniska juridiskā pārbaude	Tiesību aktos noteiktie informācijas ierobežojumi ir saprotami, aktuāli, samērīgi un atbilst augstāka juridiska spēka prasībām. Valsts vispirms pārbauda ierobežojumus ar lielāko iespējamo ietekmi uz informācijas pieejamību.	Ieteicams uzturēt informācijas pieejamības ierobežojumu kartējumu un atlasīt normas juridiskai pārbaudei pēc dokumentētām riska pazīmēm. Katru atlasīto normu ieteicams pārbaudīt individuāli un dokumentēt lēmumu par tās saglabāšanu, grozīšanu vai atcelšanu, atsevišķi norādot metodiska skaidrojuma vai papildu izpēti vajadzību.	Kartējuma uzturēšanas un juridiskās pārbaudes organizēšana, nosakot atbildību un resursus. Normu grozījumi vai atcelšana var būt pārbaudes rezultāts.	3.3., 4.5. un 4.9. sadaļa; 16. pielikums; TS 2.3.6.; pilnais izklāsts 5.3.8. sadaļā
II grupa. Regulējuma turpmākā pilnveide					
5.4.1.	IAL un IL robeža un jaukta satura dokumenti	Skaidrs katra lūguma process, termiņš un izsekojamība.	Ieteicams izvērtēt IL 2., 3., 5. un 7. panta savstarpējo saikni, novēršamu trūkumu labošanu un tehnoloģiski neitrālu jaukta satura dokumenta kārtību.	Mērķētu normu grozījumu vajadzības izvērtējums.	4.2.–4.3. un 5.3.2. sadaļa; pilnais izklāsts 5.4.1. sadaļā.
5.4.2.	Palīdzība pieprasījuma precizēšanā un esošu datu iegūšana	Saprotama palīdzības secība un robeža starp datu atlasīšanu un jaunu analīzi.	Ieteicams konkretizēt IAL 11. pantā palīdzības un precizēšanas secību, tās ietekmi uz termiņu un pēc pilotēšanas izvērtēt esošu datu izguves kritēriju.	Mērķētu normu grozījumu vajadzības izvērtējums.	3.2., 4.1.–4.2. un 5.3.2. sadaļa; pilnais izklāsts 5.4.2. sadaļā.
5.4.3.	IPI statuss, daļēja izsniegšana un atteikuma pamatojums	Pārbaudāms statuss un konkrēts informācijas neizsniegšanas pamatojums.	Ieteicams izvērtēt atteikuma saturu, statusa lēmuma fiksēšanu, gala dokumenta statusa pārbaudi, konkrēta likuma un normas norādīšanu, komercnoslēpuma aktualitātes pārbaudi, vienotu noformējumu un IAL 11. panta ceturtās/piektās daļas prasību saderību.	Mērķētu normu grozījumu vajadzības izvērtējums.	3.3., 4.5.1. un 5.3.4. sadaļa; pilnais izklāsts 5.4.3. sadaļā.
5.4.4.	Datu uzskaitē, tiesību aizsardzības ceļš un arhīva dokumenti	Skaidrs datu uzskaites pamats, pārskatītājs un dokumenta turētāja pienākumi.	Ieteicams atsevišķi izvērtēt kopīgās datu uzskaites pamatu, tiesību aizsardzības ceļu, tostarp IAL 15. panta trešo daļu, un IAL/Arhīvu likuma piemērošanu pēc dokumentu nodošanas arhīvam.	Trīs atsevišķi juridiski pārbaudāmi jautājumi.	4.5.–4.6., 5.3.5.–5.3.6. sadaļa; pilnais izklāsts 5.4.4.1.–5.4.4.3. sadaļā.

Politikas lēmums	IAL un IL regulējuma turpmākās pilnveides scenāriji	Persona saņem prognozējamu rezultātu un saglabā katram procesam vajadzīgās garantijas. Iestādēm ir skaidras procesa robežas, un izvēlēta modeļa ieviešanas, informācijas sistēmu un uzturēšanas izmaksas ir samērīgas ar ieguvumiem.	Ieteicams pēc vienādiem kritērijiem salīdzināt trīs scenārijus: abu likumu saglabāšanu, IAL saglabāšanu ar IL garantiju iekļaušanu plašākā regulējumā un abu procesu regulēšanu vienā likumā. Salīdzinājumā ieteicams izvērtēt personas garantijas, iestāžu darbu, informācijas sistēmas un izmaksas.	Politikas lēmums pēc juridisko, praktisko, tehnisko un finansiālo seku izvērtēšanas.	3.1. līdz 3.3. sadaļa; 4.2., 4.3. un 4.7. līdz 4.9. sadaļa; 13. un 17. pielikums; TS 2.3.2., 2.3.3., 2.3.4. un 2.3.5.; pilnais izklāsts 5.5.1. sadaļā
Politikas lēmums	Kam uzticēt ārpustiesas pārskatīšanu	Personai ir pieejama savlaicīga, kompetenta un praktiski izmantojama informācijas neizsniegšanas lēmuma vai citas izvēlēta modeļa tvērumā ietvertas rīcības pārbaude. Valsts ir skaidri sadalījusi atbildību par izvēlēta modeļa tvērumā ietverto strīdu izskatīšanu, metodisko atbalstu, datu analīzi un atkārtotu kļūdu novēršanu.	Ieteicams salīdzināt pašreizējās pārskatīšanas stiprināšanu, funkcijas uzticēšanu esošai neatkarīgai institūcijai un jaunas specializētas institūcijas izveidi. Arī pirmajā modelī ieteicams paredzēt metodisko vadību par informācijas atklātības politiku atbildīgajai institūcijai un nepieciešamos resursus. Salīdzinājumā vērtējama neatkarība, kompetence, pieejamība, ilgums, lēmuma spēks un izpilde, izmaksas un saikne ar tiesas kontroli.	Politikas lēmums pēc pašreizējās pārskatīšanas uzlabošanas un tās rezultātu izvērtēšanas.	3.3., 4.5.2. un 4.6. līdz 4.9. sadaļa; 15. un 17. pielikums; TS 2.3.1., 2.3.5. un 2.3.6.; pilnais izklāsts 5.5.2. sadaļā

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāts kopsavilkums, pamatojoties uz 3.-4. nodaļas analīzi un pētījuma secinājumu priekšpārbaudes darbnīcās apspriestajiem risinājumiem.

Priekšlikumu īstenošanā jāņem vērā to savstarpējā saikne. Otrajā un sestajā priekšlikumā vienādi jādefinē saņemtais dokuments un patstāvīgs lūgums. Ceturtais priekšlikums paredz uzlabot sākotnējā lēmuma kvalitāti. Piektais priekšlikums paredz nodrošināt sākotnējā lēmuma pilnvērtīgu pārskatīšanu un iegūto atziņu izmantošanu turpmākajā darbā. Septītā priekšlikuma pilotēšanā var izmantot sestajā priekšlikumā noteiktos datus par atkārtoti pieprasītām dokumentu grupām.

Praktisko priekšlikumu īstenošanu var sākt pirms politikas lēmuma par IAL un IL turpmāko uzbūvi. Lēmumu par ārpustiesas pārskatīšanu var pamatot ar datiem, kas iegūti pēc pašreizējās pārskatīšanas kārtības uzlabošanas un kopīgā datu minimuma pilotēšanas.

5.3. Esošā regulējuma ietvaros īstenojamie uzlabojumi

Šajā sadaļā analizēti astoņi priekšlikumi. Tie aptver personas saziņas ceļu no iestādes un saziņas veida atrašanās līdz procesa noteikšanai, atbildes sagatavošanai, informācijas ierobežojuma izvērtēšanai un rezultāta pārskatīšanai, kā arī datu uzskaiti, proaktīvu publicēšanu un informācijas pieejamības ierobežojumu kartējuma uzturēšanu un juridisko pārbaudi. Metodiskie, darba organizācijas, datu un tehniskie risinājumi ir autoru ieteikumi; analizē aprakstītie spēkā esošie pienākumi saglabā savu saistošo spēku.

Priekšlikumiem ir divi kopīgi mērķi: personai bez juridiskām priekšzināšanām jāspēj saņemt attiecīgajā procesā paredzēto rezultātu, bet iestādei jāspēj izsekot katra patstāvīgā lūguma izskatīšanas gaitai un rezultātam. Priekšlikumu īstenošanas secība nav iepriekš noteikta. Prakses, metodikas un darba organizācijas uzlabojumus var sākt paralēli datu un tehnisko risinājumu pilotēšanai, ja savstarpēji atkarīgie darbi tiek saskaņoti.

Vērtējot katru tehnisku vai datu risinājumu, ieteicams ņemt vērā tā pilna darbības cikla izmaksas, tostarp sistēmu pielāgošanu, datu pārneši un integrāciju, informācijas drošību, darbinieku sagatavošanu, tehnisko atbalstu un uzturēšanu. Ieteicams vērtēt arī to, vai risinājums samazina kopējo darba apjomu vai tikai pārvieto slodzi uz citu procesa posmu.

Priekšlikumu sākumpunkts ir Latvijas iestādēs jau izmantotās labās prakses vienādošana un paplašināšana, papildinot to ar vajadzīgajiem metodikas, darba organizācijas vai tehniskajiem risinājumiem. Astotais priekšlikums organizē normu pārbaudi; tās rezultātā iespējamo grozījumu sagatavošana pieder pie regulējuma pilnveides.

5.3.1. Pirmais priekšlikums. Skaidrs un pieklūstams ceļš saziņai ar iestādi

Vēlamais rezultāts. Persona bez juridiskām priekšzināšanām var atrast kompetento iestādi, saprast pirmo veicamo darbību un izvēlēties praktiski izmantojamu saziņas veidu. Pirms dokumenta iesniegšanas persona var noskaidrot, vai vajadzīgs paraksts vai elektroniska identifikācija, vai iespējama maksa, kādā termiņā gaidāms rezultāts un kā rīkoties atteikuma vai kavējuma gadījumā. Ja persona sākotnēji vēršas nepareizajā iestādē vai savu vajadzību formulē neskaidri, iestādes darbinieks palīdz noteikt nākamo soli.

Kāpēc vajadzīgs uzlabojums. Iestāžu kontaktinformācija ir plaši pieejama, taču tā pati par sevi neizskaidro, kā personai iesniegt informācijas pieprasījumu vai iesniegumu. No 17 auditētajām tīmekļvietnēm pilnīgs skaidrojums par iesniegšanas kārtību bija atrodams tikai vienā, bet sešās šāds skaidrojums netika atrasts. Arī Tīmekļvietņu vienotajā platformā publicētās informācijas pilnīgums starp iestādēm atšķīrās.

Vienlaikus daļā iestāžu jau ir izveidojusies laba prakse, uz kuras var balstīt kopīgu risinājumu. Darbinieki palīdz personām atrast publiski pieejamu informāciju, precizēt vajadzību un izvēlēties piemērotu saziņas veidu. Skaidra papildu palīdzības sniegšanas kārtība bija aprakstīta 21 no 46 aptaujāto iestāžu anketām, savukārt citās iestādēs palīdzība vairāk balstījās individuālā pieejā. Tādēļ personas spēja saņemt atbalstu joprojām var būt atkarīga no konkrētās iestādes un darbinieka pieredzes.

Ierosinātās darbības.

- Iestādes tīmekļvietnē izveidot vienu viegli atrodamu sadaļu, kas no personas vajadzības skatpunkta izskaidro iestādes kompetenci, informācijas pieprasīšanu un iesnieguma iesniegšanu.
- Vienuviet norādīt pieejamos saziņas veidus, dokumenta formu, paraksta vai elektroniskās identifikācijas prasības, iespējamo maksu, galvenos termiņus un nelabvēlīga rezultāta pārskatīšanas kārtību.
- Norādīt sasniedzamu kontaktpunktu, kur persona var saņemt palīdzību kompetentās iestādes un vajadzīgās informācijas atrašanās, lūguma precizēšanā un praktiski izmantojama iesniegšanas veida izvēlē.
- Iekšējā darba kārtībā noteikt, kā atpazīt personas vajadzību pēc atbalsta un kā klientu apkalpošanā sākt saziņa vajadzības gadījumā pāriet attiecīgajā tiesiskajā procesā.
- Skaidri nošķirt palīdzību personas vajadzības formulēšanā no profesionālas tulkošanas un norādīt turpmāko rīcību, ja vajadzīgs tulks vai dokumenta tulkojums.
- Nodrošināt vismaz vienu personai praktiski izmantojamu rakstisku saziņas veidu un skaidri norādīt alternatīvas personām, kuras nevar izmantot konkrēto digitālo risinājumu.
- Saskaņot tīmekļvietnē publicēto skaidrojumu ar iestādes faktisko darba procesu un aktualizēt to, ja mainās termiņi, paraksta prasības, maksa vai saziņas risinājumi.

Darbnīcās apspriestie ieguvumi un riski. Viegli atrodama un pēc vienota principa veidota sadaļa var padarīt personas pirmo soli prognozējamāku un mazināt kļūdaini adresētu vai atkārtotu saziņu. Tīmekļvietņu vienotā platforma var atvieglot vienādu sadaļas izvietojumu, bet saturu ieteicams pielāgot katras iestādes kompetencei un faktiskajiem saziņas veidiem.

Galvenais risks ir pārāk apjomīgs vai juridiski sarežģīts skaidrojums, kurā persona nevar atrast vajadzīgo darbību. Tādēļ pirmajā informācijas līmenī ieteicams sniegt īsu rīcības ceļu, bet detalizētus juridiskos skaidrojumus var ievietot nākamajā līmenī vai biežāk uzdoto jautājumu sadaļā.

***Saistītā analīze un priekšlikumi.** Faktiskā situācija analizēta 4.1., 4.4. un 4.8. sadaļā. Priekšlikums atbild uz tehniskās specifikācijas 2.3.1., 2.3.2. un 2.3.4. jautājumu. Saistītie jautājumi par procesa noteikšanu un atbildes kvalitāti aplūkoti 5.3.2. un 5.3.3. sadaļā.*

5.3.2. Otrais priekšlikums. Procesu noteikšana un jaukta satura dokumentu izskatīšana

Vēlamais rezultāts. Iestāde pēc dokumenta satura atpazīst katru personas patstāvīgo lūgumu un piemēro tam atbilstošo procesu, termiņu un tiesību aizsardzības kārtību. Dokumenta sākotnējais saņemšanas datums saglabājas arī tad, ja iestāde vēlāk izlabo procesa apzīmējumu. Ja vienā vēstulē ietverti vairāki atšķirīgi lūgumi, iestāde var izsekot katra lūguma virzībai un rezultātam. Persona saņem vienu skaidri strukturētu atbildi vai vairākas savstarpēji saskaņotas atbildes.

Kāpēc vajadzīgs uzlabojums. Personas izvēlētais dokumenta nosaukums, saziņas veids vai sākotnējā atzīme dokumentu vadības sistēmā var palīdzēt organizēt darbu, bet juridisko procesu nosaka lūguma saturs un prasītais rezultāts. Grūtības rodas robežsituācijās, piemēram, ja persona vienā vēstulē lūdz izsniegt dokumentu, izskaidrot iestādes rīcību un pieņemt lēmumu. Kļūdaina vai novēlota procesa izvēle var ietekmēt termiņu, atbildes veidu, atteikuma pamatojumu un personai pieejamo tiesību aizsardzību.

Iestāžu aptauja rāda, ka IAL un IL procesu tehniskā nošķiršana un jaukta satura dokumentu virzība iestādēs tiek organizēta atšķirīgi. Daļa iestāžu dokumentu virza pēc dominējošā satura vai garākā termiņa, bet citas vienam dokumentam izveido vairākus savstarpēji saistītus uzdevumus. Pirmais modelis rada risku, ka kādam patstāvīgam lūgumam tiks piemērots neatbilstošs termiņš, rezultāts vai tiesību aizsardzības kārtība.

Kā darbinieks nosaka piemērojamo procesu. Atbildīgajam darbiniekam dokumenta izskatīšanas sākumā jānoskaidro, kādu rezultātu persona vēlas saņemt. Darbiniekam jāpārbauda:

- vai persona pieprasa iestādes rīcībā esošu informāciju vai informāciju, kuru iestādei bija pienākums radīt;
- vai persona vēlas jaunu skaidrojumu, viedokli, vērtējumu vai informācijas apkopojumu;
- vai persona prasa lēmumu, faktisku rīcību, pakalpojumu vai citā speciālā procesā sasniedzamu rezultātu.

Pēc lūguma satura pārbaudes darbiniekam jāizvērtē konkrētās tiesību normas un speciāla procesa pazīmes. Minētie trīs jautājumi neaizstāj juridisko izvērtējumu: piemērojamo procesu nosaka iestāde, izvērtējot attiecīgās tiesību normas.

Ja lūgums ir neskaidrs, darbiniekam precīzi jānorāda, kura lūguma daļa jāprecizē, un jānoskaidro, kādu rezultātu persona vēlas saņemt. Skaidri formulēto lūguma daļu iestāde var sākt izskatīt uzreiz.

Ja pēc dokumenta satura izvērtēšanas iestāde izlabo sākotnējo procesa atzīmi, tā saglabā dokumenta sākotnējo saņemšanas datumu un izmaiņu vēsturi. Ja procesa maiņa ietekmē termiņu, paredzamo rezultātu vai tiesību aizsardzības ceļu, iestāde par to informē personu. Tehniskā klasifikācija ir labojams darba organizācijas rīks, nevis juridiskās kvalifikācijas avots.

Sākotnējā saņemšanas datuma saglabāšana metadatos pati par sevi nenosaka juridiskā termiņa sākumu visos procesos. Piemēram, IL kārtībā citai kompetentai iestādei pārsūtītai lūguma daļai termiņu nosaka atbilstoši IL 4. pantam. Tādēļ uzskaites datumam un juridiskā termiņa aprēķinam jābūt atsevišķi definētiem.

Ierosinātās darbības jaukta satura dokumentam.

1. Identificēt katru dokumentā ietverto patstāvīgo lūgumu.
2. Katram patstāvīgam lūgumam noteikt piemērojamo procesu, kompetento iestādi vai struktūrvienību, juridisko termiņu un paredzamo rezultātu.
3. Saglabāt dokumenta un katra patstāvīgā lūguma savstarpējo saiti, labojumu vēsturi un atsevišķu izsekojamību līdz gala rezultātam.
4. Personai skaidri norādīt katras daļas rezultātu un tai piemērojamo tiesību aizsardzības kārtību.

Viena dokumenta un viena reģistrācijas numura saglabāšana pati par sevi nav šķērslis, ja iestāde var atsevišķi izsekot katra patstāvīgā lūguma procesam, termiņam, atbildīgajam, rezultātam un tiesību aizsardzības ceļam. Šī prasība ir tehnoloģiski neitrāla: tā nenosaka vienu konkrētu dokumentu vadības sistēmas risinājumu.

Turpmākā rīcība ir atkarīga no katram patstāvīgam lūgumam piemērojamā procesa. Ja IL kārtībā izskatāms lūgums pilnībā vai daļēji nav iestādes kompetencē, tam piemēro IL 4. pantā noteikto pārsūtīšanas vai informēšanas kārtību, bet pārējos patstāvīgos lūgumus turpina izskatīt. Ja iestādes rīcībā nav IAL kārtībā pieprasītās informācijas, tā saskaņā ar IAL 12. panta otro daļu sniedz izziņu

par informācijas atrašanās vietu un, ja tas iestādei ir zināms, norāda, kādā kārtībā informācija ir pieejama. IL pārsūtīšanas pienākumu IAL daļai automātiski nepiemēro. Ja speciālais regulējums paredz citu kārtību, ievēro šo regulējumu.

Personai var sniegt vienu koordinētu atbildi vai vairākas savstarpēji saskaņotas atbildes. Katrā gadījumā atsevišķi norāda katra patstāvīgā lūguma rezultātu, pamatojumu un tiesību aizsardzības kārtību. Ja kāda lūguma izskatīšana turpinās, personai norāda atbildīgo iestādi vai struktūrvienību, nākamo darbību un paredzamo termiņu. Administratīvās rajona tiesas lieta A420122324 parāda, ka vienā vēstulē var nošķirt IAL kārtībā izskatāmu dokumentētās informācijas pieprasījumu un IL kārtībā izskatāmu skaidrojuma lūgumu. Pašvaldība konkrētajā lietā sniedza rezultātu par abiem lūgumiem, lai gan tiem bija atšķirīga tiesību aizsardzības kārtība⁶³.

Praktiskā darba kārtībā vajadzīgi īsi piemēri par biežākajām robežsituācijām, jaukta satura vēstules sadalīšanu, lūguma precizēšanu, daļēju pārsūtīšanu un koordinētas atbildes sagatavošanu. Pētījuma 19. pielikuma 88. tabulā sniegta neskaidra vai jaukta satura dokumenta virzības secība. Savukārt 20. pielikuma 20.1.2. sadaļā sniegta jaukta satura dokumenta darba lapa un vienas koordinētas atbildes uzbūve.

Darbnīcās apspriestie ieguvumi un riski. Secinājumu priekšpārbaudes darbnīcā dalībnieki uzsvēra, ka pietiek, ja persona saprotami apraksta savu vajadzību. Piemērojamā likuma un procesa noteikšana ir iestādes uzdevums. Iestādei pašai jānošķir vienā dokumentā ietvertie juridiski atšķirīgie lūgumi. Šāda pieeja saglabā personas sākotnējo lūgumu, mazina kļūdainu termiņu risku un dod pilnīgākus uzskaites datus.

Papildu satura pārbaude un atsevišķu uzdevumu izveide prasa darbinieka laiku. Šis darbs ir īpaši nozīmīgs robežsituācijās, kurās kļūdaina procesa izvēle mainītu personas tiesības. Vienkāršiem un skaidriem lūgumiem pietiek ar īsu pārbaudi. DVS pielāgojumos ieteicams nodrošināt darbinieka lēmuma atbalstu un izmaiņu vēstures saglabāšanu. Automātiska klasifikācija var palīdzēt atlasīt dokumentus, taču gala juridiskā kvalifikācija jāpārbauda kompetentam darbiniekam.

Darbnīcā norādīja, ka metodiskie materiāli paši par sevi ne vienmēr maina praksi. Tādēļ piemērus un mācības ieteicams saistīt ar konkrēto iestāžu DVS funkcionalitāti, kvalitātes pārbaudēm un konkrētu tiesību normu grozījumu izvērtējumu. *Jautājumi, kuros iespējami mērķēti tiesību normu precizējumi, analizēti 5.4.1. sadaļā.*

Saistītā analīze un priekšlikumi. Faktiskā situācija analizēta 4.2., 4.3. un 4.6. sadaļā. Priekšlikums atbild uz tehniskās specifikācijas 2.3.1. un 2.3.3. jautājumu. Atbildes kvalitāte un informācija par dokumenta virzību analizēta 5.3.3. sadaļā. Salīdzināma procesa un rezultāta uzskaitē analizēta 5.3.6. sadaļā.

5.3.3. Trešais priekšlikums. Savlaicīgs, saprotams un praktiski izmantojams rezultāts

Vēlamais rezultāts. Persona piemērojamajā termiņā saņem skaidri identificējamu rezultātu par katru patstāvīgo lūgumu. Atbildes sākumā norādīts iestādes secinājums, bet turpmākais pamatojums ļauj saprast būtiskos faktiskos un tiesiskos apsvērumus. Atbilde un pielikumi ir piekļūstami un praktiski izmantojami, un persona zina turpmākās rīcības iespējas. Ja izskatīšana

⁶³ Administratīvās rajona tiesas 10.11.2025. spriedums lietā Nr. A420122324, 5.-11. punkts un rezolutīvā daļa.

ieilgst vai lūgums pārsūtīts, persona savlaicīgi saņem konkrētu informāciju par procesa turpinājumu.

Kāpēc vajadzīgs uzlabojums. IAL un IL nosaka procesam atbilstošu rezultātu un termiņu, taču pētījuma avoti rāda atšķirības atbilžu savlaicīgumā un kvalitātē. Valsts kancelejas “Vēstuļu rakstīšanas vadlīnijas” un Tieslietu ministrijas “Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas vadlīnijas” jau sniedz atbalstu vēstuļu sagatavošanai.⁶⁴ Ieteicams pilnīgāk izmantot šīs vadlīnijas un, kur vajadzīgs, papildināt praktiskus IAL un IL piemērus un kvalitātes pārbaudi; atbildība par konkrētās atbildes saturu saglabājas iestādei.

Savlaicīgumam ir juridiska un praktiska nozīme. Likuma termiņš nosaka pēdējo pieļaujamo atbildes brīdi. Personas mērķis var prasīt izsniegt informāciju agrāk, piemēram, pirms sabiedriskās apspriešanas, publikācijas sagatavošanas vai tiesību aizsardzības darbības. Arī fokusgrupu dalībnieki, kuri paši sagatavo atbildes uz iesniegumiem un informācijas pieprasījumiem, apliecināja, ka apzinās, ka kvalitatīvai atbildei jābūt saturiski pilnīgai, saprotamai un sniegtai laikā, kad persona to vēl var izmantot.

Ieteikumi esošo vadlīniju praktiskai izmantošanai un atbildes kvalitātes pārbaudei:

- atbildes sākumā skaidri norādīt katra patstāvīgā lūguma rezultātu;
- izklāstīt būtiskos faktus un apsvērumus, kas noveduši pie rezultāta;
- norādīt konkrētajam procesam un rezultātam atbilstošo tiesisko pamatu;
- pārbaudīt, vai atbilde aptver visus lūgumus, ir sniegta termiņā un tai pievienoti visi minētie dokumenti;
- izskaidrot turpmāko rīcību un konkrētajam rezultātam piemērojamo tiesību aizsardzības ceļu.

Izmantojot esošās vadlīnijas, ieteicams atbildē vispirms skaidri norādīt katra patstāvīgā lūguma rezultātu un pēc tam izskaidrot galvenos faktiskos un tiesiskos apsvērumus. Tiesību normu citāti papildina skaidrojumu, ja tie palīdz saprast lēmuma pamatu. Iestādes iekšējo terminoloģiju izskaidro vai aizstāj ar personai saprotamu formulējumu. Tipveida tekstu katrā lietā pielāgo faktiskajam lūgumam un apstākļiem.

Elektroniski iesniegtam dokumentam ieteicams nodrošināt automātisku vai citādi tūlītēju saņemšanas apliecinājumu, kurā norādīt dokumenta saņemšanas datumu, unikālu identifikatoru, saziņas punktu turpmākiem jautājumiem un paredzamo atbildes laiku. Ja reģistrācijas numuru piešķir vēlāk, sākotnēji var norādīt nosūtījuma identifikatoru un pēc reģistrācijas nosūtīt reģistrācijas datus.

Ja personas lūgums ir neskaidrs, iestāde nosauc tieši to lūguma daļu, kuru nepieciešams precizēt, un uzdod konkrētu jautājumu par meklēto informāciju, laikposmu, notikumu vai personai vajadzīgo rezultātu. Skaidri formulēto lūguma daļu sāk izskatīt, negaidot pārējās daļas precizēšanu.

⁶⁴ Valsts kanceleja, “Vēstuļu rakstīšanas vadlīnijas”. Pieejams:

https://www.mk.gov.lv/sites/mk/files/media_file/vestulu_vadlinijas_2017.pdf; Tieslietu ministrija, “Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas vadlīnijas”. Pieejams:

<https://www.tm.gov.lv/lv/media/26258/download?attachment=>. Aplūkots 08.09.2026.

Ja rezultātu nevarēs sniegt sākotnēji paredzētajā laikā, personai paziņo konkrēto iemeslu, jau veikto vai nākamo darbību un paredzamo rezultāta datumu. Ja lūgums vai tā daļa pārsūtīta, norāda pārsūtīto jautājumu, saņēmējietādi, pārsūtīšanas datumu un to, kas turpina pārējo daļu izskatīšanu. Statusa paziņojums negroza likumā noteikto termiņu.

Vienkārši iegūstamu informāciju sniedz agrāk par galīgo termiņu, ja tās praktiskā vērtība saistīta ar konkrētu izmantošanas brīdi un agrāka izsniegšana ir iespējama bez nesamērīga papildu darba.

Darbnīcās apspriestie ieguvumi un riski. Secinājumu priekšpārbaudes darbnīcas dalībnieki par kopējo mērķi atzina vienkāršāku un saprotamāku iestādes darbu un ātrāku atbildes sniegšanu. Esošo vadlīniju izmantošana un mērķēta kvalitātes pārbaude var palīdzēt atbildes sagatavotājam pārbaudīt, vai atbilde ir pilnīga, un vadītājam vai juristam vērtēt sarežģītu lietu. Saņemšanas apliecinājums un konkrēta informācija par virzību var samazināt atkārtotus personu zvanus un e-pastus par dokumenta statusu.

Darbnīcu dalībnieki atbalstīja darba organizācijas, metodiskā atbalsta un tehnisko risinājumu kopīgu izmantošanu. Ieteikumus būtu lietderīgi izmantot saturiskai pārbaudei, lai neveidotos formāls kontrolsaraksts, kas tikai pagarina atbildi. Kvalitātes pārbaudē ieteicams vērtēt, vai atbilde pēc satura un formas palīdz personai saprast un izmantot rezultātu.

Kopš 2026. gada 1. marta IL atbilde pēc būtības jāsniedz saprātīgā termiņā, bet ne vēlāk kā 10 darbdienās. Likumā noteiktajos gadījumos piemēro viena mēneša termiņu, ja vajadzīga papildu informācija, sadarbība ar citām iestādēm vai liela informācijas apjoma analīze vai apstrāde. Īsāks termiņš uzlabos rezultātu tikai tad, ja iestāde savlaicīgi nosaka piemērojamo procesu, iesaista kompetento darbinieku un iegūst vajadzīgo informāciju. Ja darba organizāciju nepielāgo, pieaug formālu vai nepilnīgu atbilžu risks.

Saistītā analīze un priekšlikumi. Faktiskā situācija analizēta 4.4., 4.8. un 4.9. sadaļā. Priekšlikums atbild uz tehniskās specifikācijas 2.3.1., 2.3.4. un 2.3.5. jautājumu. Jaukta satura dokumenta daļu nošķiršana analizēta 5.3.2. sadaļā, bet pašreizējās pirmstiesas pārskatīšanas uzlabošana analizēta 5.3.5. sadaļā.

5.3.4. Ceturtais priekšlikums. Informācijas ierobežojuma pamatošana, statusa pārskatīšana un pieejamās daļas izsniegšana

Vēlamais rezultāts. Persona saņem visu informāciju, kuras pieejamību tiesību akti atļauj. Ierobežojums aptver tikai konkrēto aizsargājamo informāciju, bet pilnīgā vai daļējā atteikumā iestāde izskaidro tiesisko pamatu, tā piemērošanu konkrētajai informācijai un lēmuma pārskatīšanas kārtību.

Risinājuma robeža. Šis priekšlikums attiecas uz spēkā esošo pienākumu vienādu un pārbaudāmu izpildi: ierobežojuma pamata noteikšanu, tā aktualitātes pārbaudi, daļēju izsniegšanu un atteikuma pamatošanu. *Iespējamie IAL grozījumi attiecībā uz IPI statusa noteikšanu, pamatu, aktualitāti un noformējumu, pieprasījuma prasībām un atteikuma pamatošanu vērtēti 5.4.3. sadaļā.*

Konkrētās darbības.

1. **Ierobežojuma pamats un tvērums.** Noteikt, no kāda tiesību avota izriet ierobežojums, uz kuru informācijas daļu tas attiecas un IPI gadījumā — vai statusu ar likumā paredzētu pamatojumu nosaka informācijas autors vai iestādes vadītājs vai arī šo statusu informācijai nosaka pats likums.

2. **Aktualitātes pārbaude.** Pārbaudīt normas spēkā esību, tvērumu, izņēmumus un īpašo piekļuves kārtību, bet iestādes noteiktam statusam - arī pamatu, termiņu un pārskatīšanas rezultātu.
3. **Daļēja izsniegšana.** Pirms pilnīga atteikuma nošķirt aizsargājamo informāciju, izsniegt vispārpieejamo daļu un pārbaudīt, vai atlikušais saturs ir saprotams un tehniski droši sagatavots.
4. **Atteikuma pamatojums.** Norādīt neizsniedzamo informācijas daļu, precīzo tiesisko pamatu, būtiskos faktiskos apstākļus, daļējas izsniegšanas pārbaudes rezultātu un konkrēto tiesību aizsardzības ceļu.

Juridiskais nošķīrums starp iestādes noteiktu IPI statusu, ar likumu noteiktu IPI statusu, speciālu piekļuves režīmu un komercnoslēpumu izklāstīts 4.5.1. sadaļā.

Ja informācijas autors vai iestādes vadītājs nosaka IPI statusu, darba organizācijai ieteicams dokumentā vai DVS vienuviet fiksēt tā tiesisko pamatu, aizsargājamo daļu, lēmuma pieņemēju, sākuma datumu, termiņu un pārskatīšanas rezultātu. Automātisks atgādinājums var palīdzēt organizēt pārskatīšanu.

Informācijas pilnīgas vai daļējas neizsniegšanas lēmuma veidnē ieteicams paredzēt atsevišķu pārbaudes punktu par daļēju izsniegšanu. Pirms dokumenta nosūtīšanas pārbauda, kāds saturs ir aizklāts, kāds ir katra aizklājuma tiesiskais pamats, vai aizklāto informāciju nav iespējams tehniski atjaunot un vai atlikušais dokumenta saturs ir saprotams un izmantojams.

Vispārpieejamo dokumenta daļu izsniedz arī tad, ja personai vēl jāprecizē atlikušās IPI daļas pieprasījuma pamatojums vai informācijas izmantošanas mērķis. Mērķis norāda paredzēto izmantošanu, bet pamatojums — leģitīmo interesi, nepieciešamību un saikni ar prasītās informācijas apjomu, ievērojot 4.5.1. sadaļā skaidroto nepieciešamības un samērīguma vērtējumu. Vispārpieejamas informācijas saņemšanai īpašu pamatojumu neprasa.

Kaitējumu aizsargājamajai interesei, samērīgumu un sabiedrības interesi par izpaušanu vērtē tad, ja konkrētais regulējums to prasa vai pieļauj. Skaidra speciālā likuma aizlieguma gadījumā pārbauda normas tvērumu, izņēmumus, īpašo piekļuves kārtību un nodalāmo daļu. Ja atteikums pamatots ar nesamērīgu darba apjomu, to sasaista tieši ar IAL 11.² panta priekšnoteikumiem un pamato ar pārbaudāmu informāciju par darbu, apjomu, atlases iespējām un resursiem.

Kā pārbaudīt rezultātu. Tematiskā izlasē ieteicams pārbaudīt ierobežojuma pamatu un tvērumu, iestādes noteikta statusa termiņu un pārskatīšanu, daļējas izsniegšanas izvērtējumu, aizklāšanas tehnisko drošību un atteikuma pamatojumu. Rezultātos ieteicams atsevišķi uzskaitīt pilnīgu izsniegšanu, daļēju izsniegšanu, pilnīgu neizsniegšanu un pārskatīšanā mainītu rezultātu.

5.3.5. Piektais priekšlikums. Pašreizējās pirmstiesas pārskatīšanas un kvalitātes kontroles uzlabošana

Vēlamais rezultāts. Persona var panākt sākotnējā rezultāta pilnvērtīgu pārbaudi laikā, kad pieprasītajai informācijai vai citam prasītajam rezultātam vēl ir praktiska nozīme. Iestāde pirmstiesas posmā izlabo juridisku, faktisku vai procesuālu kļūdu un izmanto atkārtoti konstatētās problēmas turpmākās prakses uzlabošanai.

Risinājuma robeža. Šis priekšlikums uzlabo pašreiz kompetentās iestādes, augstākas iestādes vai citas institūcijas veikto pārbaudi. IAL 15. pants un IL 10. pants neparedz vienu identisku ceļu visiem rezultātiem, tādēļ katrā lietā jānosaka konkrētā rezultāta juridiskais raksturs, kompetentais pārskatītājs un piemērojamais termiņš. *Jaunas specializētas institūcijas modeļi salīdzināti 5.5.2. sadaļā.*

Individuālā rezultāta pārskatīšana.

- publiskajā skaidrojumā un nelabvēlīgajā lēmumā norādīt kompetento institūciju, iesniegšanas kārtību un termiņu;
- skaidri nosaukt, kādu rezultātu pārskatītājs pārbaudīs un kādas ir tā pilnvaras;
- jaukta satura dokumentam tiesību aizsardzības ceļu norādīt atsevišķi katrai patstāvīgajai daļai (lūgumam);
- pārskatītājam patstāvīgi pārbaudīt lūgumu, lietas materiālus, meklēšanas pietiekamību, ierobežojuma pamatu un daļējas izsniegšanas iespēju;
- rezultātā atsevišķi norādīt secinājumu par katru pārbaudīto daļu, veikto labojumu un turpmāko tiesas ceļu.

Iestāde publiski pieejamajā informācijā un saziņā ar personu skaidri norāda, kā elektroniskā pieprasījuma parakstīšanas forma ietekmē iespēju vēlāk tiesā prasīt informācijas izsniegšanu. Šī informēšana neaizstāj 5.4.4.2. sadaļā paredzēto IAL 15. panta trešās daļas saderības pārbaudi.

Ja persona informācijas pieprasījumu iesniegusi rakstveidā, informācijas neizsniegšanas lēmumu noformē rakstveidā arī tad, ja informācija iepriekš atteikta telefoniski vai e-pastā. Lēmumā norāda tā pieņēmēju un iestādes veikto izvērtējumu. Citas institūcijas vai privātpersonas viedoklis neatbrīvo informācijas turētāju no pienākuma pašam pieņemt un pamatot lēmumu.

Kaitējumu, samērīgumu vai sabiedrības interesi pārskatītājs vērtē tikai tad, ja to prasa vai pieļauj konkrētais regulējums. Pārskatīšanas rezultātu noformē tā, lai persona var saprast pārbaudītos jautājumus, secinājumu par katru daļu un turpmāko tiesību aizsardzības ceļu.

Sistēmiskā kvalitātes kontrole. Ieteicams par kvalitātes kontroli atbildīgajai struktūrvienībai vai institūcijai (piemēram, iekšējam auditam) pēc iepriekš noteiktiem kritērijiem aizsargātā vidē analizēt izlasē iekļautos sākotnējos lēmumus un to pārskatīšanas rezultātus, apkopot biežākās kļūdas un noteikt nepieciešamos uzlabojumus metodikā, mācību saturā vai darba organizācijā. Tai vajadzīgs skaidrs mandāts, piekļuve pārbaudei nepieciešamajiem materiāliem un datu aizsardzības kārtība. Sistēmiskās kvalitātes pārbaudes secinājumi paši par sevi nemaina individuālās lietas lēmumu vai citu rezultātu; to var mainīt tikai attiecīgajā pārskatīšanas vai citā tiesību aizsardzības procesā.

Pētījuma dati rāda, ka formāla pārsūdzēšana praksē tiek izmantota reti un tiesvedība var būt ilgstoša. Tādēļ īpaši nozīmīga ir kvalitatīva un savlaicīga kļūdu novēršana jau pirmstiesas posmā.

Tiesas posms. APL 191.² pants nav personas iesniedzams tiesību aizsardzības līdzeklis; tas likumā noteiktos gadījumos ļauj tiesnesim apmierināt pieteikumu bez turpmākas iztiesāšanas. Persona var motivēti lūgt pagaidu neregulējumu saskaņā ar APL 195.-197. pantu, bet par tā piemērošanu lemj tiesa, pārbaudot likumā noteiktos priekšnoteikumus. Tādēļ personai nedrīkst solīt, ka pagaidu neregulējums noteikti nodrošinās dokumenta saņemšanu pirms sprieduma.

Kā pārbaudīt rezultātu. Ieteicams uzskaitīt pārskatīšanas pieprasījumu skaitu, ilgumu, sākotnējo un galīgo rezultātu, lēmuma izmaiņu iemeslu un pirmstiesas posmā novērstās kļūdas. Tematiskajā

izlasē ieteicams pārbaudīt izvērtējuma patstāvību, daļējas izsniegšanas pārbaudi un tiesību aizsardzības norādes pareizību. Publiskajā pārskatā ieteicams norādīt konkrētos prakses uzlabojumus, kas veikti pēc atkārtotu kļūdu konstatēšanas.

5.3.6. Sestais priekšlikums. Salīdzināms datu minimums un tematiskas kvalitātes pārbaudes

Vēlamais rezultāts. Valsts pārvalde spēj sagatavot salīdzināmu pārskatu par iestādēs saņemtajiem dokumentiem un tajos ietvertajiem patstāvīgajiem lūgumiem, piemērotajiem procesiem, izskatīšanas ilgumu un rezultātiem. Iestādes un politikas veidotāji var izmantot datus, lai pamanītu atkārtotas problēmas, pārbaudītu veikto uzlabojumu ietekmi un pieņemtu pamatotus lēmumus par turpmāko rīcību. Tematiskas lietu pārbaudes papildus parāda, vai pārbaudītajā izlasē iestādes tiesību normas piemēro pareizi un personas saņem saturiski pilnvērtīgu rezultātu.

Administratīvo datu un lietu kvalitātes pārbaudi savstarpējo saikni rāda 5.2. attēls.

5.2. attēls. Trīs savstarpēji papildinoši IAL un IL darbības mērīšanas līmeņi

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāts datu un kvalitātes pārbaudi modelis, balstoties uz 4.6. sadaļas secinājumiem un 21. pielikumā aprakstīto pilotēšanas pieeju.

Kāpēc vajadzīgs kopīgs datu minimums. Pētījuma 4.6. sadaļā secināts, ka iestāžu pašreizējos datus nevar droši apvienot valsts līmeņa pārskatā. Iestādes atšķirīgi nosaka uzskaitāmo dokumentu lokus, izmanto dažādas kategorijas un vienādi nosauktos laukos ievada atšķirīgu informāciju. Daļa saziņas paliek portālos, pakalpojumu sistēmās, konsultāciju reģistros vai darbinieku e-pastā. Darbības diskusijā vairāki dalībnieki uzsvēra, ka valsts līmeņa uzskaitē jāaptver arī šajās sistēmās saņemtie lūgumi. Citi dalībnieki šaubījās par to, vai tas ir praktiski realizējams.

Vienotu datu standartu var ieviest dažādās DVS. Priekšnoteikums ir vienāda datu lauku izpratne un iespēja apstiprinātos datus nodot kopīgā formātā. VARAM informatīvais ziņojums rāda, ka

viena izstrādātāja sistēmu iestādes var konfigurēt atšķirīgi. Tādēļ pilotēšanā ieteicams pārbaudīt katras iestādes faktisko konfigurāciju, datu avotus un iespējas iegūt vajadzīgos laukus.⁶⁵

Pilotēšanas saturs⁶⁶. Pilotēšanu ieteicams sākt ar vienotu datu vārdnīcu un skaitīšanas noteikumiem. Pirmajā līmenī pilotē sešu pamatlauku minimumu. Otrajā līmenī pilotē septiņus patstāvīgā lūguma procesa, virzības un rezultāta laukus: patstāvīgā lūguma identifikatoru un saiti ar dokumentu, piemēroto procesu, saņemšanas kanālu, termiņa režīmu, pabeigšanas datumu, rezultāta kategoriju un pārsūtīšanas pazīmi. Trešajā līmenī juridisko un saturisko kvalitāti pārbauda anonimizētu dokumentu izlasēs. Juridiski atšķirīgi procesi un gala rezultāti jāuzskaita atsevišķi⁶⁷.

Ziņas par norādīto tiesību aizsardzības kārtību un tās faktisko izmantošanu neiekļauj septiņu lauku kopā. Tās iegūst atsevišķā pārskatīšanas modulī. To, vai iestāde personai norādījusi juridiski pareizu tiesību aizsardzības ceļu, vērtē tematiskajā dokumentu pārbaudē.

Katram rādītājam ieteicams skaidri noteikt, ko tas skaita un kurus saziņas kanālus aptver. Norāda datu avotu, iekļaušanas noteikumus un notikumus, kas apzīmē procesa sākumu un beigas. Nosaka arī pieļaujamās vērtības, datu apstiprināšanas kārtību un atbildību par kļūdainu datu labošanu. Tehniskajā kartēšanā aptver arī tīmekļvietņu veidlapas, portālus un specializētās sistēmas, ja pa tām var iesniegt IAL vai IL regulētu lūgumu.

Rezultātu uzskaitē ieteicams atsevišķi nošķirt pilnīgu informācijas izsniegšanu, daļēju izsniegšanu, pilnīgu informācijas neizsniegšanu, precīzu norādi uz publiski pieejamu informāciju, pārsūtīšanu un citu procesuālu rezultātu. Informācijas neizsniegšanas gadījumā atsevišķi fiksē tā iemeslu. Visu rezultātu apvienošana kategorijās “atbildēts” un “atteikts” neļauj noteikt, kādu rezultātu persona faktiski saņēmusi.

Dažāda profila iestādēs vispirms ieteicams noskaidrot, kur seši pamatdati rodas, kura persona tos apstiprina, kā sistēma saglabā labojumu vēsturi un kā datus var nodot kopīgā formātā. Tehniskajā kartēšanā ieteicams aptvert arī portālus un specializētās sistēmas, kurās persona var iesniegt IAL vai IL regulētu lūgumu. Pilotēšanā ieteicams pārbaudīt dublikātu rašanos, ja vienu dokumentu

⁶⁵ Pētījums iesaka tā datu minimumu pārbaudīt arī VARAM izpētē un VDVC pilotprojektā. Katram no sešiem pamatlaukiem un septiņiem procesa un rezultāta laukiem jānosaka, kurā sistēmā dati sākotnēji rodas, kā tie atbilst kopīgajam metadatu modelim un kā tos var nodot vai strukturēti eksportēt. Tas palīdzētu izvairīties no paralēlas uzskaites un ļautu vienas un tās pašas datu definīcijas izmantot gan pārejas laikā dažādās sistēmās, gan vēlāk centralizētā koplietošanas risinājumā. Centralizēta DVS pati par sevi vēl nenodrošina salīdzināmus datus. Vajadzīgas vienādas lauku definīcijas, pārskatāmas klasifikatoru versijas, datu avota norāde, labojumu vēsture un kvalitātes pārbaude. Pilotprojektā jāaptver arī dokumenti, kuru aprīte pilnībā vai daļēji notiek iestāžu pamatdarbības informācijas sistēmās. Pretējā gadījumā daļa IAL un IL lūgumu var palikt ārpus kopējās uzskaites. Pētījuma intervijā VARAM pārstāves norādīja, ka pilotprojektu paredzēts sākt ar procesu salīdzināšanu un standartizēšanu un tikai pēc tam pielāgot sistēmas noteiktajām vajadzībām. Intervijā aplūkotā DVS pašlaik nav konfigurēta šajā pētījumā piedāvāto rādītāju iegūšanai.

⁶⁶ Sešu pamatlauku un septiņu procesa un rezultāta lauku modelis neaptver visus konsultatīvās klientu apkalpošanas gadījumus. Ja nepieciešams vērtēt arī plašāko iestāžu saziņas praksi ar iedzīvotājiem, to pilotē atsevišķā klientu apkalpošanas modulī. Šajā modulī var pārbaudīt, vai iestādes spēj vienādi uzskaitīt saziņas kanālu, jautājuma tēmu, jautājuma atrisināšanu pirmajā saziņas reizē, nodošanu speciālistam, sasaisti ar noteiktā tiesiskajā procesā izskatāmu lūgumu un faktisko atbildes laiku.

⁶⁷ Pamatlauki: iestādes identifikators, dokumenta ieraksta identifikators, saņemšanas datums, IAL pazīme, IL pazīme un vairāku tiesisko režīmu pazīme. Septiņi otrā līmeņa lauki: patstāvīgā lūguma identifikators un saite ar dokumentu, piemērotais process, saņemšanas kanāls, termiņa režīms, pabeigšanas datums, rezultāta kategorija un pārsūtīšanas pazīme. Tiesību aizsardzības izmantošanu uzskaita atsevišķā pārskatīšanas modulī. Pilnas definīcijas, skaitīšanas noteikumi un rezultātu klasifikators sniegti 21. pielikuma 97-99. tabulā.

persona nosūta vairākos kanālos. Jānosaka arī datu aizsardzības un drošības prasības. Kopīgajā datu kopā ieteicams iekļaut tehniskos identifikatorus un apstiprinātos strukturētos laukus. Personas vārdu, personas kodu, kontaktinformāciju, dokumenta pilno tekstu un sensitīvu brīvo tekstu ieteicams atstāt ārpus kopīgās datu kopas.

Tehnisks identifikators var būt personas dati, ja to iespējams sasaistīt ar konkrētu lietu vai personu. Pirms valsts līmeņa datu kopas veidošanas jānosaka apstrādes nolūks un tiesiskais pamats, pārziņu, datu pārvaldītāja un saņēmēju lomas, piekļuves tiesības, glabāšanas termiņš, drošības prasības un tas, vai centrālā kopa būs anonīma vai pseidonimizēta. Lietu kvalitātes pārbaudes veic aizsargātā vidē.

DVS vai cits automatizēts risinājums var ieteikt procesa pazīmi, atklāt pretrunīgas vērtības un sagatavot apkopojumu. Atbildīgajam darbiniekam jāpārbauda avota dokuments un jāapstiprina procesa izvēle, patstāvīgo lūgumu nošķīrums, gala rezultāta kategorija un vēlākie labojumi.

Ko pārbaudīt tematiskajās kvalitātes pārbaudēs. Administratīvos datus ieteicams papildināt ar anonimizētu lietu izlašu pārbaudēm. Pārbaudītāji pēc iepriekš noteiktiem juridiskiem un satura kritērijiem vērtē:

- vai iestāde pareizi noteikusi piemērojamo procesu;
- vai iestāde izsekojusi visas jaukta satura dokumenta daļas;
- vai atbilde uz IL iesniegumu sniegta pēc būtības;
- vai IAL atteikums ir pamatots;
- vai iestāde izvērtējusi daļējas izsniegšanas iespēju;
- kā veikta pirmstiesas pārskatīšana;
- kā pārvaldīts ierobežotas pieejamības informācijas statuss;
- vai personai ir pieejams lūguma iesniegšanas veids, saziņa ar iestādi un saņemtā atbilde.

Tematiskās pārbaudes kārtība un iespējamie jautājumi izklāstīti 21. pielikuma 21.6. sadaļā un 102. tabulā.

Pirms kopīgā datu minimuma plašākas ieviešanas ieteicams izlemt:

1. uz kurām iestādēm prasības attieksies;
2. kura institūcija pārvaldīs un analizēs datus;
3. kā iestādes nodrošinās datu kvalitāti;
4. kā finansēs prasību ieviešanu dažādajās informācijas sistēmās.

Pilotēšana un lēmums par plašāku ieviešanu. Dažāda profila iestādēs ieteicams pārbaudīt, vai darbinieki laukus saprot vienādi, vai datus var iegūt no avota sistēmām un vai tie atbilst lietas dokumentiem. Pilotēšanā ieteicams vērtēt arī datu pilnīgumu, precizitāti, aizsardzību un uzskaiti vajadzīgo papildu darbu. Plašāk ieteicams ieviest tikai tos laukus, kuru lietderību un samērīgumu apstiprina pilotēšana. Ja lauks rada pārmērīgu manuālu darbu vai iestādes to saprot atšķirīgi, vispirms ieteicams precizēt definīciju un atkārtot pārbaudi. *Detalizēta pilotēšanas kārtība sniegta 21. pielikuma 103. tabulā.*

Darbnīcās apspriestie ieguvumi un riski. Kopīgs datu minimums ļautu aizstāt atsevišķus manuālus datu pieprasījumus ar regulāri iegūstamiem rādītājiem. Tas arī palīdzētu pārbaudīt, vai IAL un IL lūgumi paliek vispārīgās reģistrācijas kategorijās un vai jaukta satura dokumentu daļas sasniedz atbilstošu rezultātu.

Valsts līmeņa rādītājs var izskatīties precīzs, bet nebūt salīdzināms. Šāda situācija var rasties, ja iestādes atšķirīgi definē uzskaites vienību, sistēmas aptver tikai daļu saziņas vai iestādes gala rezultātu sajauc ar starppaziņojumu vai tehnisku lietas slēgšanu.

Pārāk daudz manuāli aizpildāmu lauku var palielināt darbinieku slodzi un vienlaikus samazināt datu pilnīgumu.

Darbnīcu dalībnieki brīdināja, ka centralizētā tehniskajā risinājumā var pazust funkcijas, kuras iestādes pamatoti izveidojušas atbilstoši sava darba specifikai. Lai šo risku mazinātu, ieteicams noteikt saglabājamās iestāžu īpašās funkcijas un dažādajās sistēmās izmantot vienādas datu definīcijas.

Ārvalstu piemēri apstiprina divu elementu nozīmi. Apvienotās Karalistes centrālās valdības statistikā pilnīgu un daļēju informācijas izsniegšanu, pilnīgu neizsniegšanu un procesuālus lietas noslēgumus uzskaita atsevišķi.⁶⁸

5.3.7. Septītais priekšlikums. Informācijas karšu, dokumentu pamatdatu un proaktīvas publicēšanas pilotēšana

Vēlamais rezultāts. Persona var saprast, kāda veida informācija atrodas iestādes rīcībā, atrast jau publicētu dokumentu un vajadzības gadījumā uzreiz pieprasīt vajadzīgo dokumentu. Publicētā informācija ir saprotami aprakstīta, piekļūstama un praktiski izmantojama. Iestāde mērķtiecīgi publicē droši izpaužamus dokumentus, kurus personas pieprasa atkārtoti, un samazina darbu, ko rada vienādu pieprasījumu atkārtota izskatīšana.

Kāpēc vajadzīgi trīs savstarpēji saistīti risinājumi. Vispārīga kontaktinformācija ļauj personai sazināties ar iestādi. Informācijas atrašanai personai papildus jāzina, kāda informācija iestādei ir, kur to meklēt un kā pieprasīt nepublicētu dokumentu. Iestādes jau izmanto dokumentu klasifikācijas shēmas, lietu nomenklatūras, tīmekļvietnes, atvērto datu risinājumus un citus informācijas avotus. Šie avoti galvenokārt paredzēti iestādes darba vai atsevišķa publicēšanas pienākuma izpildei. Lietotājam vajadzīgs vienots un saprotams ceļš starp informācijas grupas atrašanu, dokumenta esības noskaidrošanu un dokumenta saņemšanu.

Priekšlikums aptver trīs savstarpēji papildinošus rīkus, kas palīdz personai dažādos informācijas atrašanas posmos. Informācijas karte palīdz saprast, kāda veida informācija un dokumenti atrodas iestādes rīcībā. Dokumentu pamatdatu katalogs palīdz noskaidrot, vai konkrēts dokuments pastāv, vai tas jau ir publicēts un, ja nav, kā to pieprasīt. Proaktīva publicēšana savukārt nodrošina tūlītēju piekļuvi atlasītai informācijai bez individuāla pieprasījuma. Rīki cits citu neaizstāj: katram ir atšķirīga funkcija, datu apjoms un pirms publicēšanas veicamā drošības pārbaude.

Informācijas kartes saturs. Informācijas kartē ieteicams norādīt galvenās iestādes rīcībā esošās informācijas un dokumentu grupas, saiti uz jau publicēto saturu, informācijas pieprasīšanas kārtību, sasniedzamu kontaktpunktu un iespējamās pieejamības ierobežojumus. Kartē ieteicams

⁶⁸ UK Government. *Freedom of information statistics: July to September 2025 bulletin*.

norādīt arī informācijas aktualizēšanas datumu un par konkrēto saturu atbildīgo iestādes funkciju. Informācijas karte ir lietotājam paredzēts skaidrojums. Dokumentu klasifikācijas shēma vai lietu nomenklatūra var kalpot par kartes sākumpunktu, taču iestādei tajā lietotos apzīmējumus ieteicams pārvērst sabiedrībai saprotamā valodā.

Vienā no darbnīcām tika ieteikts pilotēšanā izmantot iestāžu dokumentu klasifikācijas shēmas (lietu nomenklatūras). Pilotēšanā vienlaikus ieteicams pārbaudīt, vai klasifikācijas shēmas kategorijas ir pietiekami skaidras personai un vai publiskojamā daļa neatklāj aizsargājamu informāciju.

Dokumentu pamatdatu kataloga saturs. Ierobežota tvēruma pilotēšanā ieteicams publicēt drošu dokumentu pamatdatu minimumu un nodrošināt saiti uz dokumentu vai tā pieprasīšanas iespēju. Katalogā ieteicams paredzēt saprotamus filtrus un meklēšanu ar vienkāršiem atslēgvārdiem.

Pamatdatu publicēšana pati par sevi nenozīmē, ka dokumenta saturs ir vispārpieejams; tā izsniegšana jāvērtē atsevišķi⁶⁹.

Kā izvēlēties proaktīvi publicējamo informāciju. Iestādei ieteicams izmantot datus par informācijas pieprasījumiem, tīmekļvietnes meklējumiem un datņu lejupielādēm, lai noteiktu, kuru informāciju personas meklē atkārtoti. Kāds darbnīcas dalībnieks norādīja, ka pieprasītāko informāciju var palīdzēt noteikt dati par atkārtotiem pieprasījumiem, tīmekļvietņu skatījumiem un datņu lejupielādēm. Atkārtots pieprasījums ir signāls izvērtēt attiecīgās informācijas publicēšanu.

Pirms publicēšanas iestādei jāpārbauda:

- vai publicēšanai ir tiesisks pamats;
- vai informācija ir aktuāla un kvalitatīva;
- vai publicēšana atbilst personas datu aizsardzības prasībām;
- vai informācijai nav citu pieejamības ierobežojumu;
- vai dokumenta formāts ir piemērots publicēšanai;
- vai publicētais dokuments būs piekļūstams.

Pilotēšanas saturs. Pilotēšanā ieteicams iesaistīt vairākas dažāda profila iestādes un katrā izvēlēties skaidri noteiktas informācijas vai dokumentu grupas. Pirms risinājuma ieviešanas ieteicams fiksēt pašreizējo situāciju: atkārtotu pieprasījumu skaits, informācijas atrašanai vajadzīgais laiks, biežākie meklējumi un darbinieku laiks vienādu pieprasījumu izskatīšanai. Pēc tam ieteicams izveidot informācijas karti un ierobežotu dokumentu pamatdatu katalogu, kā arī publicēt atlasītu bieži pieprasītu informāciju.

Pēc noteikta pilotēšanas perioda iesaistītajām iestādēm ieteicams novērtēt pārmaiņas piecos rādītājos:

- cik sekmīgi personas atrod informāciju;
- cik atkārtotu pieprasījumu iestāde saņem;
- cik pieprasījumu personas nosūta no dokumenta pamatdatu ieraksta;
- cik plaši personas izmanto publicēto saturu;
- kā mainās iestādes kopējais darba apjoms, ieskaitot atlasī, drošības pārbaudi un uzturēšanu.

⁶⁹ Pilotējamie lauki: dokumenta nosaukums, datums, atbildīgā iestāde vai struktūrvienība, dokumenta veids, pieejamības norāde un saite uz dokumentu vai tā pieprasīšanu. Pirms publicēšanas jāpārbauda, vai dokumenta nosaukums, adresāts, lietas apzīmējums vai cits lauks pats neatklāj aizsargājamu informāciju.

Sestais un septītais priekšlikums pilda atšķirīgas funkcijas. Sestajā priekšlikumā paredzētie dati var palīdzēt izvēlēties publicējamās informācijas grupas un novērtēt pārmaiņas, bet septītais priekšlikuma mērķis ir palīdzēt personai atrast informāciju un dokumentus. Dokumentu pamatdatu katalogs arī pēc pilotēšanas nav uzskatāms par pieņemtu valsts mēroga risinājumu bez atsevišķas juridiskās, tehniskās, drošības un finanšu priekšizpētes.

Darbnīcās apspriestie ieguvumi un riski. Informācijas karte un dokumentu pamatdati var samazināt personas atkarību no neformāliem konsultēšanās kontaktiem un no vajadzības pārzināt juridisku procedūru nosaukumu. Iestāde var atkārtoti izmantot jau pārbaudītu un publicētu dokumentu kopu. Dokumentu pamatdati ļauj personai formulēt precīzāku pieprasījumu un var mazināt iestādes darbu, ko rada pārāk plaši vai neskaidri lūgumi. Piekritības noskaidrošana un kļūdaini adresētu lūgumu turpmāka virzīšana prasa resursus gan personai, gan iesaistītajām iestādēm; piemērojamo procesu nosaka iestāde.

Darbnīcu dalībnieki vienlaikus norādīja uz pārmērīgas publicēšanas risku. Piemēram, individuālu lietu dokumentos bieži ir ietverta ierobežotas pieejamības informācija, tāpēc publicējamo dokumentu grupas jāatlasa rūpīgi. Pilotēšanu tāpēc ieteicams ierobežot līdz iepriekš noteiktām droši publicējamām dokumentu grupām. Iestādei jāpārbauda katra pamatdatu lauka saturs.

Otrs risks ir informācijas pārbagātība. Darbnīcā izskanēja brīdinājumi, ka pārāk liels un vāji strukturēts informācijas apjoms var pat apgrūtināt vajadzīgā satura atrašanu. Plašs saraksts bez saprotama grupējuma, filtriem un meklēšanas iespējām var palielināt personas patērēto laiku, bet nedot vēlamo rezultātu. Galvenais kvalitātes rādītājs ir personas spēja atrast un izmantot vajadzīgo informāciju.

Proaktīva publicēšana var pārcelt daļu darba no individuālu atbilžu sagatavošanas uz dokumentu atlasīšanu, aizsargājamās informācijas nodalīšanu, aprakstu sagatavošanu un regulāru satura atjaunošanu. Plašāka informācijas pieejamība var arī izraisīt jaunus, biežākus un precīzākus personu jautājumus. Pilotēšanā ieteicams uzskaitīt visu iestādes darba apjomu un vērtēt, vai personas un iestādes ieguvums attaisno uzturēšanas izmaksas.

Ko Latvija var izmantot no citu valstu pieredzes. Igaunijas iestāžu dokumentu reģistros persona var meklēt dokumentus pēc nosaukuma, veida, reģistrācijas datuma, sūtītāja vai saņēmēja, redzēt piekļuves ierobežojuma norādi un atvērt brīvi pieejama dokumenta datni⁷⁰. Norvēģijas sistēma eInnsyn ļauj vienuviet meklēt vairāku pārvaldes līmeņu dokumentu žurnālus un no atrastā ieraksta atvērt publisku dokumentu vai nosūtīt pieprasījumu atbildīgajai iestādei⁷¹.

Risinājuma statuss. Informācijas karti un mērķētu bieži pieprasītas informācijas publicēšanu iestādes var sākt īstenot kā labo praksi spēkā esošā regulējuma ietvaros. Ierobežotu dokumentu pamatdatu kataloga pilotēšanu var sākt pēc publicējamo dokumentu grupu un drošo pamatdatu lauku juridiskas un tehniskas pārbaudes. Valsts mēroga pamatdatu katalogam vai centralizētai

⁷⁰ Republic of Estonia. Public Information Act. Riigi Teataja. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/511092025008/consolide> [aplūkots 10.08.2026.]; Republic of Estonia Information System Authority. Document Register. Atjaunināts 14.07.2026. Pieejams: <https://www.ria.ee/en/authority-news-and-contact/document-register> [aplūkots 10.08.2026.].

⁷¹ Digitaliseringsdirektoratet. eInnsyn: Innsyn i offentlig saksbehandling. Pieejams: <https://einnsyn.no/> [aplūkots 10.08.2026.]; Digitaliseringsdirektoratet. Dette er einnsyn. 23.11.2020. Pieejams: <https://samarbeid.digdir.no/einnsyn/dette-er-einnsyn/81> [aplūkots 10.08.2026.].

meklēšanas sistēmai vajadzīgs atsevišķs lēmums pēc juridiskās, tehniskās, drošības un finanšu priekšizpētes.

Saistītā analīze un priekšlikumi. Informācijas atrodamība analizēta 4.1. sadaļā, pašreizējo datu tvērums un atkārtotu pieprasījumu uzskaitē - 4.6. sadaļā, darba slodzes un uzturēšanas izmaksas - 4.7. sadaļā, bet risinājuma piekļūstamība dažādām personām - 4.8. sadaļā. Pilotēšanā pārbaudāmais datu minimums izklāstīts 5.3.6. sadaļā.

Priekšlikums atbild arī uz tehniskās specifikācijas 2.3.6. jautājumu tajā daļā, kas attiecas uz optimālā informācijas pieejamības līmeņa proaktīvajiem risinājumiem.

5.3.8. Astotais priekšlikums. Informācijas pieejamības ierobežojumu kartējuma uzturēšana un pakāpeniska juridiskā pārbaude

Vēlamais rezultāts. Tiesību aktos noteiktie informācijas pieejamības ierobežojumi ir skaidri, aktuāli, samērīgi un atbilst Satversmei, piemērojamajām Eiropas Savienības tiesībām un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem. Juridiskās pārbaudes resursus valsts vispirms velta normām, kuras var visvairāk ietekmēt personas iespējas saņemt informāciju.

Pētījuma normu kartējumu ieteicams izmantot informācijas pieejamības ierobežojumu atlasei turpmākai individuālai juridiskajai pārbaudei. Turpmāka uzturēšana un pārbaude attiecināma uz pieejamības ierobežojumiem, saglabājot pētījuma sākotnējās datu kopas plašāko tvērumu un skaitļus. Kartējuma ieraksts pats par sevi nekonstatē normas neatbilstību vai praksē notikušu nepamatotu atteikumu.

Katru atlasīto normu ieteicams pārbaudīt pēc tās aktuālās redakcijas, juridiskā spēka un pilnvarojuma, mērķa, tvēruma, izņēmumiem, īpašās piekļuves kārtības, saistītajām normām, judikatūras un faktiskās ietekmes. Riska atlasē priekšroka dodama normām ar neskaidru tvērumu vai pilnvarojumu, ilgstošu vai pilnīgu piekļuves liegumu, plašu personu vai informācijas loku, atkārtotiem strīdiem, neskaidru tiesību aizsardzību vai iespējamu neatbilstību augstāka juridiska spēka prasībām.

Pārbaudi ieteicams organizēt trijos secīgos posmos.

Pirmajā posmā ieteicams sagatavot pārbaudei atlasāmo ierobežojumu kopumu: noteikt tiesību akta un normas identitāti, aktuālo redakciju, ieraksta tvērumu un iespējamās dublikātas, nošķirot piekļuves ierobežojumu no tikai glabāšanas, publicēšanas, izmantošanas vai procesa nosacījuma. Katram pārbaudītajam ierakstam ieteicams fiksēt izmantoto oficiālo redakciju, datumu un klasifikācijas pārbaudes rezultātu. Tas ir turpmākā darba priekšlikums, ne atkārtota visa sākotnējā kartējuma pārbaude šajā pētījumā.

Otrajā posmā dažādu nozaru izlasē ieteicams pilotēt riska atlases pazīmes, pārbaudot, vai vērtētāji tās saprot vienādi un metode sistemātiski nepārvērtē kādu nozari vai ierobežojumu grupu. Pēc pilotēšanas ieteicams precizēt pazīmju definīcijas, saglabāt versiju vēsturi un katras normas atlases pamatojumu.

Trešajā posmā katru pēc riska pazīmēm atlasīto normu ieteicams juridiski pārbaudīt atsevišķi: izvērtēt aizsargājamo interesi, ierobežojuma nepieciešamību un samērīgumu, informācijas un personu loku, ilgumu, izņēmumus, daļēju piekļuvi un tiesību aizsardzību, kā arī judikatūru, iestāžu praksi un faktisko ietekmi. Pārbaudei ieteicams izmantot attiecīgās nozares institūcijas sniegto informāciju par ierobežojuma mērķi un praktisko darbību.

Pārbaudes rezultātu ieteicams dokumentēt kā priekšlikumu normu saglabāt, grozīt vai atcelt. Formulējuma neskaidrības novēršana normā ir grozījums; metodisks piemērošanas skaidrojums ir atsevišķs risinājums. Ja galīgam secinājumam trūkst tiesiskā konteksta vai prakses datu, ieteicams norādīt konkrēto papildu pārbaudes vajadzību. Iespējamie grozījumi sagatavojami pēc šīs izvērtēšanas, sasaistot tos ar 5.4. sadaļā aprakstīto regulējuma pilnveidi.

Pārbaudē izmantojams 3.3. sadaļā skaidrotais Trumstes konvencijas minimuma, tā efektīvas īstenošanas un plašāku garantiju nošķīrums, ievērojot arī Satversmi un piemērojamās ES tiesības. Latvijā jau saistošas plašākas garantijas saglabā savu juridisko spēku.

ES tiesības informācijas pieejamību regulē pa nozarēm un konkrētiem informācijas veidiem. Vides informācijai, publiskā sektora datu atkalizmantošanai un personas datu aizsardzībai piemēro atšķirīgus ES tiesību aktus. Tāpēc katras prioritāri atlasītās normas pārbaudē jānosaka konkrētā ES tiesību akta tvērums un tā saikne ar Latvijas regulējumu.⁷²

Normas līmeņa pārbaude jānošķir no konkrēta pieprasījuma izskatīšanas. Kamēr skaidrs speciālā likuma aizliegums ir spēkā, iestāde to piemēro atbilstoši tiesību normu hierarhijai. Konkrētajā lietā iestāde pārbauda normas spēkā esību, tvērumu, piemērojamību, izņēmumus, īpašo piekļuves kārtību un iespēju izsniegt dokumenta nodalāmās daļas. Individuālu kaitējuma un sabiedrības interešu pārbaudi iestāde veic tad, ja tiesiskais regulējums to prasa vai pieļauj. Iespējamu pretrunu ar augstāka juridiska spēka normu risina tiesību normu kolīzijas vai tiesiskuma kontroles kārtībā.

APL 15. panta vienpadsmitā daļa jau nosaka iestādes rīcību gadījumā, kad tai rodas pamatotas šaubas par piemērojamās normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normai. Iestāde normu piemēro un nekavējoties motivētā rakstveida ziņojumā informē augstāku iestādi un Tieslietu ministriju. Šis mehānisms palīdz pamanīt konkrētu problēmu, bet neaizstāj astotajā priekšlikumā paredzēto sistemātisko normu pārbaudi.⁷³

Priekšlikuma īstenošanai ieteicams noteikt par kartējuma uzturēšanu un pārbaudes koordinēšanu atbildīgo institūciju, iesaistīto nozaru pienākumus, nepieciešamos resursus un, ja vajadzīgs, uzdevuma tiesisko pamatu. Izpildi ieteicams vērtēt pēc pārbaudīto normu skaita un dokumentētajiem rezultātiem, norādot sagatavotos grozījumus, metodiskos skaidrojumus un konkrētās papildu pārbaudes vajadzības. Ierobežojumu kartējumu ieteicams aktualizēt pēc tiesību aktu izmaiņām un papildināt ar pārbaudāmiem datiem par atkārtotiem strīdiem un atšķirīgu praksi.

Politikas izvēles par IAL un IL turpmāko uzbūvi un ārpustiesas pārskatīšanu aplūkotas 5.5. sadaļā. Kartējuma uzturēšanu, riska atlases pilotēšanu un atsevišķu normu pārbaudi ieteicams organizēt, negaidot šo politikas izvēļu izšķiršanu.

⁷² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/4/EK (2003. gada 28. janvāris) par vides informācijas pieejamību sabiedrībai (pirmais un trešais panti). Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 41, 14.02.2003., 26-32. lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/4/oj> [aplūkots 10.08.2026.]; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1024 (2019. gada 20. jūnijs) par atvērtajiem datiem un publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu (pirmais un otrais panti). Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, L 172, 26.06.2019., 56-83. lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1024/oj> [aplūkots 10.08.2026.]; Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK, īpaši 2. un 86. pants. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, L 119, 04.05.2016., 1-88. lpp. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj> [aplūkots 10.08.2026.].

⁷³ Administratīvā procesa likuma 15. panta vienpadsmitā daļa. Latvijas Vēstnesis, 164, 14.11.2001. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums> [aplūkots 10.08.2026.].

5.4. Mērķēti tiesību normu pilnveides priekšlikumi

Daļu konstatēto problēmu iespējams risināt ar spēkā esošā regulējuma pilnvērtīgāku piemērošanu un darba organizācijas uzlabojumiem. Normu līmenī 3.3. sadaļā identificētas arī konkrētas saderības riska grupas. Mērķētu grozījumu vajadzību ieteicams vērtēt, ņemot vērā gan šos riskus, gan atkārtotas normas izpratnes problēmas un nepieciešamību skaidri noteikt saistošu rezultātu.

Šajā sadaļā aplūkotas četras regulējuma pilnveides jautājumu grupas. Papildu grozījumu vajadzību var atklāt arī 5.3.8. sadaļā paredzētā informācijas pieejamības ierobežojumu juridiskā pārbaude. Katras normas saglabāšanu, grozīšanu vai atcelšanu ieteicams pamatot ar individuālās pārbaudes rezultātu.

5.4.1. IAL un IL piemērošanas robeža un jaukta satura dokumenti

Vēlamais rezultāts. Iestāde katru personas lūgumu izskata atbilstoši tā saturam un prasītajam rezultātam. Ja vienā vēstulē ietverti vairāki patstāvīgi lūgumi, iestāde katram lūgumam piemēro pareizo procesu, termiņu un tiesību aizsardzības kārtību. Dokumenta sākotnējais saņemšanas datums saglabājas arī tad, ja iestāde vēlāk izlabo procesa juridisko kvalifikāciju.

Saistītā analīze. *Faktiskās procesa izvēles un jaukta satura dokumentu izskatīšanas problēmas analizētas 4.2. un 4.3. sadaļā, bet spēkā esošajā regulējumā īstenojamais darba organizācijas risinājums - 5.3.2. sadaļā. Šajā apakšsadaļā vērtēts, kuri elementi pēc pilotēšanas būtu nostiprināmi saistošā tiesību normā.*

Ieteicams padarīt vieglāk saprotamu IL 2., 3. un 5. panta savstarpējo saikni. IL piemērošanā iestādei jāpieņem trīs secīgi lēmumi. Vispirms iestāde nosaka, vai personas dokuments ietilpst IL tvērumā vai tam piemērojams IAL, APL vai cits speciāls regulējums. Pēc tam iestāde pārbauda dokumenta iesniegšanas formu un novēršamu trūkumu gadījumā paskaidro personai turpmāko rīcību. Visbeidzot iestāde nosaka IL paredzēto rezultātu. Rezultāts var būt atbilde pēc būtības, iesnieguma ņemšana vērā turpmākajā darbā, iesnieguma pārsūtīšana, informācija par kompetences trūkumu vai cits IL paredzēts iznākums. Personas paustā norāde, ka atbilde nav vajadzīga, arī var ietekmēt iestādes rīcību.⁷⁴

Pētījums iesaka juridiski pārbaudīt un precizēt IL 2., 3. un 5. panta savstarpējo saikni. Ieteiktajā grozījumā būtu lietderīgi parādīt minēto lēmumu secību un novērst pieņēmumu, ka jebkurš iestādei adresēts dokuments automātiski izskatāms IL kārtībā. Tajā būtu lietderīgi arī skaidrot, ka dokumenta atbilstība IL tvērumam vēl nenosaka vienu vienīgu izskatīšanas rezultātu. Iestāde izvēlas IL paredzēto rezultātu pēc dokumenta satura un konkrētās tiesību normas.

Iespēja novērst IL iesnieguma noformējuma trūkumus.

Saistībā ar IL 7. pantu ieteicams juridiski izvērtēt iespēju noteikt, kuros gadījumos personai pirms iesnieguma atstāšanas bez izskatīšanas dod samērīgu iespēju novērst labojamu trūkumu. Šāda iespēja nav vajadzīga, ja trūkums pēc būtības nav novēršams, piemēram, iesnieguma saturs ir klaji aizskarošs. IAL pieprasījuma precizēšanas pienākums un tā ietekme uz termiņu analizējama 5.4.2. sadaļā.

⁷⁴ Iesniegumu likuma 2. panta pirmā un otrā daļa, 3. panta trešā daļa un 5. panta pirmā, ceturtā un sestā daļa. Latvijas Vēstnesis, 164, 11.10.2007. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/164501-iesniegumu-likums> [aplūkots 10.08.2026.].

Tehnoloģiski neitrāls noteikums par jaukta satura dokumentu.

Saistošajā noteikumā ieteicams paredzēt, ka iestāde identificē katru patstāvīgo lūgumu, nosaka tam piemērojamo procesu un juridisko termiņu, saglabā saiti ar sākotnējo dokumentu un fiksē rezultātu un tiesību aizsardzības kārtību. Vienu reģistrācijas numuru var saglabāt, ja katrai daļai ir atsevišķa izsekojamība.

Likuma līmenī ieteicams noteikt sasniedzamo rezultātu un izsekojamības pienākumu, nevis konkrētu DVS lauku vai uzdevuma veidu. Tehnisko īstenošanu ieteicams konkretizēt metodikā, datu standartā un sistēmas prasībās. Sākotnējo saņemšanas datumu saglabā kā metadatu, bet juridiskā termiņa sākumu katrai daļai nosaka pēc tai piemērojamā procesa.

5.4.2. Palīdzība neskaidra informācijas pieprasījuma precizēšanā un datubāzē esošu datu iegūšana

Vēlamais rezultāts. Persona var saņemt informāciju arī tad, ja nezina dokumenta precīzo nosaukumu, reģistru vai iestādes iekšējo datu struktūru. Iestāde pirms atteikuma skaidri norāda, kāda informācija pieprasījuma precizēšanai trūkst, un sniedz samērīgu palīdzību informācijas identificēšanā.

IAL 11. panta trešā daļa prasa personai formulēt pieprasījumu iespējami precīzi. IAL 11. panta piektā daļa ļauj iestādei atteikt pieprasījuma izpildi, ja persona nav ievērojusi likumā noteiktās prasības vai pēc personas sniegtā apraksta informāciju nevar identificēt.⁷⁵ IAL šajā vietā detalizēti nenosaka palīdzības un precizēšanas secību, taču tas neatceļ no Valsts pārvaldes iekārtas likuma labas pārvaldības un pieejamības principiem izrietošo pienākumu sniegt nepieciešamu un lietderīgu palīdzību lūguma precizēšanā, kā skaidrots 3.2. sadaļā.

Palīdzības soli ieteicams vienādi organizēt spēkā esošā regulējuma ietvaros. Ja personas prasītais rezultāts ir saprotams, iestādei vienā paziņojumā jānorāda neskaidrā daļa un vajadzīgais precizējums. Iestādei jānosauc tai zināms iespējamais dokuments, datu kopa, laikposms, reģistrs vai kompetentā struktūrvienība. Pieprasījuma skaidri saprotamā daļa iestādei jāturpina izskatīt.

IAL 11. pantā ieteicams konkrēti noteikt, kas iestādei jā dara, pirms tā atsaka pieprasījumu tādēļ, ka pieprasīto informāciju nevar pietiekami precīzi identificēt. Ieteiktajam precizējumam būtu jāparedz, ka iestāde:

- informē personu, kādas ziņas trūkst pieprasītās informācijas identificēšanai;
- sniedz samērīgu palīdzību pieprasītās informācijas identificēšanā;
- dod personai iespēju pieprasījumu precizēt.

Grozījumā ieteicams arī noteikt, kā pieprasījuma precizēšana ietekmē IAL 14. pantā paredzēto termiņu. Ja persona noteiktajā laikā precizējumu nesniedz, iestādei jāpieņem lēmums, pamatojoties uz tās rīcībā esošo informāciju.

Palīdzības pienākums aptver pieprasītās informācijas identificēšanu saprātīgā apjomā. Persona saglabā atbildību par sava prasījuma (lūguma) formulēšanu, bet iestāde nerada jaunu informāciju un neuzņemas juridisku pārstāvību. Atkārtotu precizējumu drīkst prasīt tad, ja tas vajadzīgs konkrēta atlikušā neskaidruma novēršanai. Šāda palīdzība īsteno arī Trumses konvencijas 5. pantā

⁷⁵ Informācijas atklātības likuma 11. panta trešā un piektā daļa un 14. pants. Latvijas Vēstnesis, 334/335, 06.11.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50601-informācijas-atklātības-likums> [aplūkots 10.08.2026.].

paredzētās saistības.⁷⁶ Ieteiktais IAL grozījums konkretizētu jau pastāvošā palīdzības pienākuma izpildes secību Latvijas procesā.

Atsevišķi ieteicams precizēt robežu starp esošas dokumentētas informācijas atlasī un jauna informācijas kopuma radīšanu. Tas, ka dati glabājas datubāzē vai DVS, pats par sevi neatrisina kvalifikāciju: jāvērtē, vai pieprasītais rezultāts iegūstams, atlasot jau strukturētu informāciju, vai arī tas prasa jaunu saturisku analīzi vai jauna apkopojuma izveidi. Administratīvās rajona tiesas 2024. gada 27. maija spriedumā lietā A420141823 tiesa nošķīra dokumentos jau ietvertās ziņas no pieprasītā jaunā personu un darbu saraksta un konkrētajos apstākļos neatzina Tieslietu ministrijai pienākumu šo sarakstu izveidot⁷⁷.

Metodikā ieteicams ieviest reproducējamu tehnisku testu: pārbaudīt, vai prasīto datu kopu var iegūt no jau strukturētiem laukiem ar standarta atlasī, saglabātu pārskatu vai nelielu iepriekš noteiktu darbību kopumu, un fiksēt izmantoto datu avotu, atlases nosacījumus un to, vai rezultātam vajadzīga jauna saturiska analīze. Tests palīdzētu vienādi nošķirt datu izguvi no jauna satura radīšanas.

Dānijas Informācijas atklātības likums paredz piekļuvi datubāzē esošu datu apkopojumam, ja to var sagatavot ar dažām vienkāršām komandām. Dānijas risinājums Latvijai sniegtu konkrētu tehniska kritērija piemēru.⁷⁸ Pilotēšanā ieteicams pārbaudīt, vai vienkāršu un atkārtojamo darbību kritērijs Latvijas iestādēs ir saprotams, tehniski pārbaudāms un samērīgs. Pēc pilotēšanas var lemt par tieša kritērija iekļaušanu IAL. Iespējamajā normas formulējumā ieteicams aptvert jau esošu datu izguvi un norādīt robežu gadījumiem, kuros persona prasa jaunu analīzi, vērtējumu vai informācijas kopumu.

5.4.3. Ierobežotas pieejamības informācijas statusa, daļējas izsniegšanas un atteikuma pamatojuma prasības

Vēlamais rezultāts. Informācijas autora vai iestādes vadītāja lēmumam par IPI statusa noteikšanu ir pārbaudāms tiesiskais pamats, tvērums un termiņš. Ja statusu informācijai nosaka pats likums, ievēro attiecīgo speciālo kārtību, nepiemērojot IAL 5. panta trešajā un ceturtajā daļā paredzēto statusa noteikšanas un termiņa kārtību. Pilnīgs vai daļējs informācijas neizsniegšanas lēmums ļauj personai saprast, kuru informāciju iestāde neizsniedz, uz kāda pamata un kā iespējams prasīt lēmuma pārbaudi.

⁷⁶ Council of Europe. Council of Europe Convention on Access to Official Documents, CETS No. 205, 5. panta pirmā un piektā daļa. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=205> [aplūkots 10.08.2026.]; Council of Europe. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Access to Official Documents, 44-45. punkts. Pieejams: <https://rm.coe.int/16800d3836> [aplūkots 10.08.2026.]; Eiropas Padomes Konvencija par piekļuvi oficiāliem dokumentiem. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskieligumi/id/2059> [aplūkots 10.08.2026.].

⁷⁷ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 27.05.2024. spriedums lietā Nr. A420141823, arhīva Nr. A42-00207-24/8, ECLI:LV:ADRJRIT:2024:0527.A420141823.4.S, 12.-19. punkts un rezolutīvā daļa.

⁷⁸ Retsinformation. Bekendtgørelse af lov om offentlighed i forvaltningen (Offentlighedsloven), 11. un 12. pants. Pieejams: <https://www.retsinformation.dk/api/pdf/210175> [aplūkots 10.08.2026.].

Spēkā esošā regulējuma piemērošanas uzlabojumi izklāstīti 5.3.4. sadaļā. Šeit ieteicams juridiski izvērtēt šādus normu grozījumu virzienus:

1. IAL 12. pantā konkretizēt pilnīga un daļēja atteikuma obligāto saturu: neizsniedzamo daļu, precīzo tiesisko pamatu, būtiskos faktiskos apstākļus, daļējas izsniegšanas pārbaudes rezultātu un tiesību aizsardzības kārtību.
2. IAL 5. pantā tehnoloģiski neitrāli noteikt pārbaudāmu minimumu informācijas autora vai iestādes vadītāja lēmumam par statusa noteikšanu: lēmuma pieņemēju, tiesisko pamatu, aizsargājamo daļu, sākuma datumu, likumam atbilstošu termiņu un aktualizētu pamatojumu, ja statusu nosaka atkārtoti.
3. Atsevišķi pārbaudīt, vai personai vajadzīga īpaša procedūra iestādes noteikta statusa pārskatīšanas ierosināšanai.

Nemot vērā 4.5.1. sadaļā apkopotos VK papildu skaidrojumus, ieteicams izvērtēt arī četrus savstarpēji saistītus pilnveides virzienus: noteikt atbildību un brīdi, kad pārbauda statusa pamatotību dokumenta gala versijā; konkretizēt pienākumu statusa pamatojumā identificēt likumu un attiecīgo normu arī IAL 5. panta piektās daļas gadījumā; precizēt iestādes rīcību komercnoslēpuma statusa aktualitātes regulārā pārbaudē, tostarp ja komersants nepaziņo par tā izbeigšanos vai ir likvidēts, saglabājot IAL 7. panta ceturtajā daļā paredzēto komersanta viedokļa noskaidrošanu pēc informācijas pieprasījuma saņemšanas; izvērtēt deleģējumu Ministru kabinetam noteikt vienotas IP dokumentu apzīmēšanas un noformēšanas prasības.

Saistībā ar IAL 11. panta ceturto un piekto daļu ieteicams pārbaudīt pieprasījuma pamatojuma un informācijas izmantošanas mērķa prasības nepieciešamību, samērīgumu un piemērošanas kritēriju skaidrību. Mērķis norāda paredzēto izmantošanu, bet pamatojums — leģitīmo interesi, nepieciešamību un saikni ar prasītās aizsargājamās informācijas apjomu. Šādu prasību vērtē konkrētajā likumā paredzētā aizsardzības režīma ietvaros; to neattiecinā uz jaukta dokumenta vispārpieejamo daļu un neizmanto nevajadzīgu personas datu pieprasīšanai. Tas ir 3.3. sadaļā identificēts saderības un piemērošanas risks, ne konstatēta normas neatbilstība.

Kaitējumu aizsargājamajai interesei, samērīgumu un sabiedrības interesi par izpaušanu atteikuma normā prasa vērtēt tikai tad, ja konkrētais ierobežojums to paredz vai pieļauj. Skaidra speciālā likuma aizlieguma gadījumā iestāde pārbauda normas spēkā esību, tvērumu, izņēmumus, īpašo piekļuves kārtību un nodalāmo daļu.

Statusa lēmuma fiksēšanas priekšlikums nemaina IAL 5. panta trešās–piektās daļas nošķirumu un komercnoslēpuma īpašo ilguma un izbeigšanās kārtību. Normā ieteicams noteikt fiksējamus elementus un rezultātu, nevis konkrētu DVS produktu vai lauku nosaukumus.

5.4.4. Trīs atsevišķi juridiski pārbaudāmi jautājumi

Turpmāk minētie jautājumi nav viena normatīvā risinājuma daļas. Katram vajadzīga atsevišķa juridiskā pārbaude, kompetences izvēle un secinājums par piemērotāko regulējuma līmeni.

5.4.4.1. Datu uzskaites juridiskais pamats

Kopīgam datu minimumam vajadzīgs juridisks pamats. IAL 9. pants paredz informācijas uzskaiti iestādē, bet IL 3. panta piektā daļa ļauj iestādes vadītājam noteikt iesniegumu un atbilžu reģistrācijas kārtību. Tādēļ uzskaites saturu pašlaik lielā mērā nosaka katra iestāde un esošos datus nevar droši apvienot valsts līmeņa pārskatā.

Pēc 5.3.6. sadaļā paredzētās pilotēšanas ieteicams noteikt, kuras prasības nostiprināmas likumā, kuras - Ministru kabineta noteikumos vai citā saistošā datu standartā, un kuras atstājamas tehniskajās prasībās. Likumā tehnoloģiski neitrāli var noteikt procesu identificēšanu, patstāvīgu lūgumu izsekojamību, labojumu vēsturi un noteiktu datu nodošanu vienotā formātā. Datu laukus, rezultātu klasifikatoru, kanālu tvērumu, dublikātu sasaistīšanu un kvalitātes pārbaudi var detalizēt zemākā regulējuma līmenī.

Pirms datu apmaiņas jānosaka apstrādes nolūks un tiesiskais pamats, pārziņu un saņēmēju lomas, piekļuves tiesības, glabāšanas termiņš, drošība un datu anonimizācijas vai pseidonimizācijas pakāpe. Nākamās informācijas sistēmas vai datu standarta tehniskajā specifikācijā nosaka mašīnlasāmo shēmu un automātiskās pārbaudes.

5.4.4.2. Tiesību aizsardzības ceļa skaidrība

Pašreizējo tiesību aizsardzības ceļu ieteicams pārbaudīt atsevišķi no institucionālā modeļa izvēles. IAL 15. pants regulē atteikuma un informācijas nesniegšanas kontroli APL kārtībā, bet IL 10. pantā kontroles ceļš ir atkarīgs no konkrētās rīcības juridiskā rakstura un likumā paredzētajiem izņēmumiem. Jaukta satura dokumentā katrai patstāvīgajai daļai (lūgumam) var būt cita pārskatīšanas kārtība.

Juridiskajā pārbaudē ieteicams noskaidrot, vai spēkā esošās normas personai pietiekami skaidri parāda kompetento pārskatītāju, termiņu un rīcību iestādes klusēšanas (neatbildēšanas) vai nepilnīgas atbildes gadījumā. Īpaši ieteicams pārbaudīt IAL 15. panta trešās daļas ierobežojumu tiesā prasīt informācijas sniegšanu pēc neparakstīta elektroniska pieprasījuma: vai personai pieejama cita likumā noteikta neatkarīga un neitrāla pārskatīšana un vai paraksta prasība ir nepieciešama pieprasījuma apstrādei Trumses konvencijas 8. panta 1. punkta un 4. panta 3. punkta izpratnē. Kā norādīts 3.3. sadaļā, tas ir mērķēti pārbaudāms risks, ne konstatēta neatbilstība. Pārbaudes rezultāti var pamatot mērķētu IAL 15. panta vai IL 10. panta grozījumu. *Institucionālie scenāriji salīdzināti 5.5.2. sadaļā.*

5.4.4.3. Arhīvā nodotu dokumentu pieejamība

Personai jāspēj noteikt, kurai iestādei pieprasīt dokumentu pēc tā nodošanas Latvijas Nacionālajam arhīvam un kā rīkoties, ja dokumenta kopija palikusi sākotnējās iestādes rīcībā. Metodikā ieteicams izskaidrot IAL un Arhīvu likuma savstarpējo piemērošanu, dokumenta turētāja pienākumus, pārsūtīšanas kārtību un tiesību aizsardzības ceļu.

Pirms normas grozījuma sagatavošanas ieteicams juridiski pārbaudīt kompetences sadalījumu katrā situācijā. Ja pašreizējais regulējums personai nesniedz skaidru atbildi, ieteicams izvērtēt grozījumu IAL, Arhīvu likumā vai abos likumos.

5.5. Jautājumi, kuros vajadzīgs politikas lēmums

Pētījumā identificētos praktiskos uzlabojumus ieteicams sākt pašreizējā normatīvajā un institucionālajā sistēmā: sniegt personai skaidrāku informāciju, uzlabot jaukta satura dokumentu lūgumu izsekojamību, atbilžu savlaicīgumu un saprotamību, informācijas neizsniegšanas pamatojumu, pirmstiesas pārskatīšanu un salīdzināmu datu uzkrāšanu. Piemērojamā procesa noteikšana un likumā paredzēto garantiju ievērošana jau ir iestādes pienākums. Praktiskos uzlabojumus ieteicams neatlikt līdz plašākas reformas izvēlei.

Atsevišķs politikas lēmums vajadzīgs divos jautājumos. Pirmkārt, jāizlemj IAL un IL turpmākā uzbūve. Otrkārt, jāizlemj, kam un kādā kārtībā uzticēt informācijas pieprasījumu izskatīšanas rezultātu pārskatīšanu pirms vērsšanās tiesā. Šie jautājumi ir saistīti, bet viens no otra neizriet: likumu uzbūvi var mainīt, nemainot pārskatīšanas institūciju, un pārskatīšanas modeli var mainīt, saglabājot abus likumus.

Pētījums neizvēlas starp šiem variantiem. Tas apraksta saglabājamās personas garantijas, salīdzina apsveramos scenārijus un norāda to ieviešanas priekšnoteikumus. Informācijas pieejamības vērtēšanā izmantojams 3.3. sadaļā skaidrotais Trumstes konvencijas saistošā pamatstandarta, tā efektīvas īstenošanas un plašāku garantiju nošķīrums; plašākas garantijas Latvijas regulējumā daļēji jau pastāv. Visu scenāriju pilnas ieviešanas un uzturēšanas izmaksas pētījumā nav aprēķinātas. Pirms gala lēmuma ieteicams veikt juridisko, institucionālo, tehnisko un finanšu priekšizpēti.

Abi politikas lēmumi un to kopīgie izvēles kritēriji apkopoti 5.3. attēlā.

5.3. attēls. Divi atsevišķi politikas lēmumi un to izvērtēšanas loģika

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāts politikas izvēļu kopsavilkums, balstoties uz pētījuma juridisko un empīrisko analīzi, 17. pielikumā apkopoto ārvalstu pieredzi un secinājumu priekšpārbaudes darbnīcām.

5.5.1. Politikas izvēle par IAL un IL turpmāko uzbūvi

Vēlamais rezultāts. Iestādei pēc lūguma satura un personas prasītā rezultāta jānosaka, vai lūgums izskatāms saskaņā ar IAL, IL, Administratīvā procesa likumu vai speciālo regulējumu. Personai piemērojamais regulējums nav jānosaka pašai. Iestādei jāinformē persona, kādā kārtībā un termiņā katru lūgumu izskatīs un kāds rezultāts sagaidāms.

Neatkarīgi no tā, vai regulējums ietverts vienā vai vairākos likumos, iestādei jānošķir:

- lūgums izsniegt dokumentētu informāciju;
- lūgums sagatavot jaunu skaidrojumu;
- lūgums sasniegt citā tiesiskā procesā paredzētu rezultātu.

Katram patstāvīgajam lūgumam iestādei jāpiemēro attiecīgais termiņš, rezultāta forma un tiesību aizsardzības kārtība.

Kāpēc vajadzīga politikas izvēle. Pētījumā nav konstatēts, ka IAL un IL kopumā nespētu nodrošināt tajos paredzēto tiesisko rezultātu. Būtiskākās problēmas rada nevienmērīga likumu piemērošana, grūtības noteikt piemērojamo procesu, jaukta satura dokumentu apstrāde un atšķirīga iestāžu darba organizācija. Tāpēc 5.2. sadaļā apkopotos praktiskos priekšlikumus var sākt īstenot, nemainot pašreizējo likumu uzbūvi.

Abu procesu juridiskais nošķirums skaidrots 3.2. sadaļā, bet praktiskās procesa noteikšanas un jaukta satura dokumentu izskatīšanas problēmas analizētas 4.2. un 4.3. sadaļā. Neatkarīgi no izvēlētās likumu uzbūves vispirms īstenojamie procesa uzlabojumi izklāstīti 5.3.2. sadaļā, bet iespējamais saistošais precizējums - 5.4.1. sadaļā.

Politikas veidotājiem ieteicams izvērtēt, vai pašreizējais tiesību normu sadalījums starp IAL un IL ir pietiekami saprotams personām un ērti piemērojams iestādēm. Jautājums nav tikai par viena vai divu likumu saglabāšanu. Jāizlemj arī, kur un cik skaidri nostiprināt divas atšķirīgas tiesības: tiesības saņemt iestādes rīcībā esošu dokumentētu informāciju un tiesības likumā paredzētajos gadījumos saņemt iestādes sagatavotu atbildi pēc būtības. Neatkarīgi no izvēlētās likumu uzbūves abiem procesiem jāsavstarpēji garantējas procesuālās garantijas.

Abi procesi dod atšķirīgu rezultātu. Informācijas pieprasījuma gadījumā iestāde izsniedz dokumentētu informāciju, bet iesnieguma gadījumā iestāde sagatavo jaunu atbildi pēc būtības, ja likums šādu atbildi paredz. Kā priekšpārbaudes darbnīcā uzsvēra viens dalībnieks, šo atšķirību nemaina tas, vai procesi regulēti vienā vai vairākos likumos: “Vienalga, vai tas ierakstīts dažādos likumos. Tiem jebkurā gadījumā būs dažādi objekti.”

Garantijas, kuras jāsavstarpēji garantējas visos scenārijos. Neatkarīgi no izvēlētās likumu uzbūves jāsavstarpēji garantējas šādas personas tiesības un iestādes pienākumi:

- persona var saņemt iestādes rīcībā esošu dokumentētu informāciju un informāciju, kuru iestādei atbilstoši tās kompetencei bija pienākums radīt;
- iestāde izsniedz pieejamo dokumenta daļu, konkrēti pamato informācijas neizsniegšanu un norāda tiesību aizsardzības kārtību;
- persona var iesniegt iestādei lūgumu, sūdzību, priekšlikumu vai jautājumu un likumā paredzētajos gadījumos saņemt atbildi pēc būtības;
- iestāde nosaka piemērojamo procesu pēc lūguma satura un personas prasītā rezultāta, nevis pēc dokumenta nosaukuma vai saziņas kanāla;
- vienā dokumentā ietvertus patstāvīgus lūgumus iestāde vērtē atsevišķi, saglabājot katram piemērojamo termiņu, rezultātu un tiesību aizsardzības kārtību;
- ja iestāde maina sākotnēji noteikto procesu, tā saglabā dokumenta sākotnējo saņemšanas datumu;

- ja personas vēstījumā pēc būtības ietverts lūgums, kas jāizskata noteiktā tiesiskā procesā, saziņas kanāls vai neformāla dokumenta forma neatbrīvo iestādi no pienākuma lūgumu reģistrēt un ievērot attiecīgā procesa garantijas.

Šo garantiju pamatu veido Latvijas Republikas Satversmes 100. un 104. pants, IAL, IL, Eiropas Padomes Konvencija par piekļuvi oficiāliem dokumentiem un attiecīgajās jomās piemērojamās Eiropas Savienības tiesību normas.

Kā darbnīcā apspriestie modeļi izmantoti gala scenārijos. Priekšpārbaudes darbnīcā apsprieda piecas iespējas: 1) saglabāt pašreizējo IAL un IL sistēmu; 2) formālo iesnieguma procesu galvenokārt izmantot tad, ja neformālā saziņa nav devusi rezultātu; 3) saglabāt IAL, bet IL paredzētās garantijas ietvert plašākā regulējumā; 4) informācijas pieprasījumu regulēt kā vienu no IL iesnieguma veidiem; 5) vēl sīkāk nodalīt sūdzību, priekšlikumu un citus saziņas procesus.

Gala salīdzinājumā atstāti trīs likumu uzbūves scenāriji. A scenārijā IAL un IL paliek atsevišķi likumi, bet to kopīgajiem darba posmiem nosaka vienotu piemērošanas standartu. B scenārijā IAL saglabā, savukārt IL būtiskākās garantijas ietver Valsts pārvaldes iekārtas likumā vai citā horizontālā regulējumā. C scenārijā abus procesus regulē vienā likumā, paredzot kopīgus sākuma noteikumus un atsevišķas daļas dokumentētas informācijas izsniegšanai un atbildes sniegšanai pēc būtības.

Neformālās saziņas modelis gala salīdzinājumā nav atsevišķs likumu uzbūves scenārijs, jo tas galvenokārt attiecas uz iestādes darba organizāciju. Informācijas pieprasījuma pakļaušana IL un vēl sīkāka procesu dalīšana nav saglabāta kā patstāvīgs gala scenārijs, jo tā var mazināt IAL garantiju redzamību vai vēl vairāk apgrūtināt piemērojamā procesa izvēli.

5.2. tabula. IAL un IL normatīvās uzbūves trīs scenāriji

Scenārijs	Galvenais ieguvums, risks un ieviešanas nosacījums
A. Saglabā IAL un IL kā atsevišķus likumus. Kopīgajiem procesa posmiem nosaka vienotu piemērošanas standartu.	Ieguvums. Personas tiesības paliek skaidri redzamas, saglabājas IAL specializētais regulējums un līdzšinējās judikatūras izmantojamība; pārejas apjoms ir vismazākais. Risks. Abu procesu robežas un nevienāda prakse var saglabāties. Nosacījums. Standarts jāsasaišta ar mērķētiem normu precizējumiem, DVS laukiem, veidnēm, termiņu kontroli, mācībām un lietu pārbaudēm.
B. Saglabā IAL, bet IL garantijas ietver plašākā labas pārvaldības regulējumā.	Ieguvums. Atbildi pēc būtības var sasaistīt ar citiem labas pārvaldības pienākumiem un mazināt regulējuma sadrumstalotību. Risks. Konkrētās personas tiesības var kļūt grūtāk atrodamas un var sašaurināties aptverto institūciju loks. Nosacījums. Vajadzīga pilna IL garantiju pārceļšanas karte, saglabājot Satversmes 104. panta garantijas praktisku redzamību.
C. Abus procesus regulē vienā likumā ar skaidri nodalītām daļām.	Ieguvums. Personai un iestādei ir viens normatīvais sākumpunkts. Risks. Likums var kļūt apjomīgs, var saplūst abu procesu mērķi, bet pārejas apjoms būtu vislielākais. Nosacījums. Likumā atsevišķi jā saglabā katra procesa mērķis, tvērums, termiņš, rezultāts, atteikuma pamatojums un tiesību aizsardzība.

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāti scenāriji, pamatojoties uz IAL un IL analīzi, pētījuma rezultātiem, secinājumu pārbaudes darbnīcām un ārvalstu pieredzi.

A scenārija padziļināts vērtējums. Saglabājot abus likumus, pētījumā konstatētās procesa izvēles, jaukta satura dokumentu un termiņu pārvaldības problēmas var risināt ar vienotu piemērošanas standartu un mērķētiem praktiskiem uzlabojumiem. Personas pašreizējās garantijas nav jāpārceļ uz citu likumu. IAL arī turpmāk vienuviet regulētu informācijas pieejamības ierobežojumus, daļēju informācijas izsniegšanu, informācijas neizsniegšanas pamatojumu, atkalizmantošanu un tiesību aizsardzību. No trim scenārijiem šis prasītu vismazāk izmaiņu saistītajos tiesību aktos, DVS, dokumentu veidnēs un mācību materiālos.

A scenārija galvenais risks ir pieņēmums, ka piemērošanas problēmas atrisinās tikai vadlīnijas vai metodiskais materiāls. Darbinieks šādu materiālu var neatrast vai neizlasīt, bet pēc darbinieku maiņas uzkrātās zināšanas var zust. Tāpēc vienoto standartu ieteicams iestrādāt arī DVS, dokumentu veidnēs, iekšējās kvalitātes pārbaudēs un darbinieku mācībās.

B scenārija padziļināts vērtējums. Šajā scenārijā personas tiesības iesniegt lūgumu, sūdzību, priekšlikumu vai jautājumu regulētu kopā ar citiem iestādes labas pārvaldības pienākumiem. Tas ļautu vienā regulējumā sasaistīt atbildi pēc būtības ar konsultēšanu, klientu apkalpošanu un personas uzklauššanu. Ieguvums būtu vienots, tiesību normās nostiprināts iestādes saziņas standarts, kas nebalstītos tikai metodiskos materiālos.

Plašāks regulējums varētu noteikt visām iestādēm kopīgas pamatprasības ne tikai iesniegumiem IL izpratnē, bet arī plašākai iedzīvotāju konsultēšanai, uzklauššanai un saprotamai saziņai starp iestādēm un iedzīvotājiem. Tas varētu noteikt arī to, kad saziņā ietverts lūgums jānodod izskatīšanai konkrētā tiesiskajā procesā.

Galvenais risks ir tas, ka, pārceļot IL normas uz plašāku regulējumu, atsevišķas personas garantijas var pazust vai kļūt grūtāk atrodamas. Vispārīgs labas pārvaldības princips nevar aizstāt skaidru izskatīšanas termiņu, pienākumu likumā noteiktajos gadījumos atbildēt pēc būtības, kompetences pārbaudi, pārsūtīšanas kārtību un tiesību aizsardzības iespējas. Jāņem vērā arī tas, ka IL pašlaik attiecas uz plašāku institūciju loku nekā Valsts pārvaldes iekārtas likums.

Tāpēc pirms B scenārija izvēles ieteicams sagatavot detalizētu normu salīdzinājumu, par katru IL garantiju norādot tās pašreizējo funkciju, paredzēto vietu jaunajā regulējumā un pamatojumu, ja garantiju nav plānots pārņemt.

C scenārija padziļināts vērtējums. Ja abus procesus regulētu vienā likumā, abiem būtu viens normatīvais sākumpunkts; piemērojamā procesa noteikšana arī šajā scenārijā paliktu iestādes pienākums. Kopīgajos noteikumos varētu regulēt dokumenta saņemšanu, kompetences pārbaudi, neskaidra lūguma precizēšanu, patstāvīgu lūgumu nošķiršanu un sākotnējā saņemšanas datuma saglabāšanu.

Vienots likums tomēr neatceltu abu procesu juridiskās atšķirības. Dokumentētas informācijas izsniegšanai un jauna iestādes skaidrojuma sagatavošanai arī kopīgā likumā vajadzētu atšķirīgus termiņus, rezultātus, nelabvēlīga lēmuma pamatojumu un tiesību aizsardzības kārtību. Pastāv risks, ka likumu formāla apvienošana radītu vienkāršības iespaidu, bet piemērojamā procesa izvēle praksē joprojām būtu sarežģīta. Turklāt kopīgais likums varētu kļūt apjomīgs un grūti uztverams. Tāpēc C scenāriju lietderīgi apsvērt tad, ja politikas mērķis ir abu regulējumu apvienošana vienā likumā, ne tikai pašreizējo piemērošanas problēmu novēršana.

Ko rāda citu valstu pieredze. Citu valstu pieredze rāda, ka lūgumi, sūdzības, priekšlikumi un jautājumi nav visur regulēti vienā likumā. Dažās valstīs līdzīgas saziņas formas apvieno vienā

regulējumā. Citās tās sadala starp vispārējo administratīvo regulējumu un atsevišķām procedūrām, piemēram, sūdzību, priekšlikumu, petīciju vai administratīvo pieteikumu izskatīšanai.

Tādēļ Latvijas IL uzbūve ir viens no iespējamajiem modeļiem. No salīdzinošās analīzes neizriet, ka visi četri satura elementi obligāti jāregulē kopā. Vienlaikus sīkāks procesu dalījums palielina gadījumu skaitu, kuros iestādei jāizvēlas pareizais process, tādēļ katram jaunam nodalījumam vajadzīgs skaidrs praktisks ieguvums.

Igaunijas regulējums⁷⁹ pēc uzbūves ir vistuvākais A scenārijam. Piekļuvi publiskai informācijai regulē Publiskās informācijas likums, bet memorandumus, paskaidrojumu pieprasījumus un kolektīvos priekšlikumus regulē cits likums. Tādējādi esošas dokumentētas informācijas izsniegšana ir juridiski nošķirta no jauna iestādes skaidrojuma sagatavošanas.

Somijā dokumentu pieejamību regulē atsevišķs Atklātības likums, bet konsultēšanas un labas pārvaldības pienākumi ietverti Administratīvā procesa likumā⁸⁰. Arī vairākās citās Ziemeļvalstīs un Vācijā piekļuves tiesības regulē atsevišķi no vispārīgiem administratīvā procesa, petīciju, pakalpojumu vai ombuda mehānismiem. Šie piemēri ir līdzīgi B scenārijam tikai tajā ziņā, ka informācijas pieejamības regulējums paliek specializētā likumā, bet citi saziņas pienākumi atrodas plašākā tiesiskajā sistēmā.

Apvienotajā Karalistē, Īrijā, Slovēnijā un Polijā informācijas pieprasījumus izskata atsevišķi no sūdzībām, klientu apkalpošanas jautājumiem un citiem saziņas veidiem. Savukārt Lietuvā, Polijā un Čehijā tiesību normas skaidrāk nošķir sūdzības, priekšlikumus un petīcijas. Šāds dalījums palīdz saprast, kādam nolūkam katrs process paredzēts un kādu rezultātu persona var sagaidīt. Tomēr tas arī sarežģī procesa izvēli, jo iestādei biežāk jāizlemj, kurš regulējums jāpiemēro.

Nevienā no analizētajām valstīm netika atrasts C scenārijam pilnīgi atbilstošs modelis. Proti, netika atrasts likums, kurā dokumentētas informācijas izsniegšana un atbildes sniegšana pēc būtības būtu regulēta kopā, vispirms paredzot abiem procesiem vienādu sākuma noteikumus un pēc tam - divas skaidri nodalītas kārtības. Tas nenozīmē, ka Latvija nevar izvēlēties šādu modeli. Tomēr tā izstrādei nevarēs vienkārši pārņemt kādas analizētās valsts gatavu risinājumu.

Ko parādīja priekšpārbaudes darbnīcas. Darbnīcu dalībnieki nevienojās par vienu vēlamo likumu uzbūves modeli. Tomēr vairākums diskusijas dalībnieku uzskatīja, ka IAL jā saglabā kā atsevišķs likums. Vairāki dalībnieki aicināja turpināt B scenārija izpēti, proti, izvērtēt iespēju IL garantijas ietvert plašākā labas pārvaldības regulējumā. Tas varētu mazināt regulējuma sadrumstalotību.

Vienlaikus dalībnieki uzsvēra, ka praktiskās problēmas nevar atrisināt, tikai mainot likumu skaitu vai normu atrašanās vietu. Jebkurā scenārijā darbiniekiem jāprot noteikt piemērojamo procesu, DVS jāatbalsta vairāku vienā dokumentā ietvertu lūgumu atsevišķa virzība, bet katram patstāvīgajam lūgumam jānosaka savs termiņš, rezultāts un tiesību aizsardzības kārtība.

⁷⁹ *Public Information Act*. Riigi Teataja, konsolidētā angļu valodas redakcija. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/511092025008/consolide> [aplūkots 12.08.2026.]; *Response to Memoranda and Requests for Explanations and Submission of Collective Proposals Act*. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514112013012/consolide> [aplūkots 25.07.2026.].

⁸⁰ Somija. *Act on the Openness of Government Activities* 621/1999. Pieejams: <https://www.finlex.fi/en/legislation/translations/1999/eng/621>; *Administrative Procedure Act* 434/2003. Pieejams: <https://www.finlex.fi/en/legislation/translations/2003/eng/434> [aplūkots 12.08.2026.]. Angļu valodas tulkojumi neaizstāj aktuālās redakcijas somu un zviedru valodā.

Secinājums par politikas izvēli. Pētījuma materiāli ļauj noteikt katra scenārija ieguvumus, riskus un ieviešanas nosacījumus, bet pētījums neizvēlas vienu scenāriju un nenosaka obligātu ieviešanas secību. A scenārijs paredz mazāko normatīvo un institucionālo pāreju; B scenārijs ļauj izvērtēt IL garantiju vietu plašākā labas pārvaldības regulējumā; C scenārijs veido vienotu normatīvo sākumpunktu abiem procesiem.

Politikas lēmuma materiālā ieteicams visus trīs scenārijus salīdzināt pēc vienādiem kritērijiem: personas tiesību redzamības, praktiskas izmantojamības un atbilstības Satversmes 100. un 104. pantam un starptautiskajām saistībām; regulējuma skaidrības, tostarp aptverto institūciju loka, abu procesu rezultātu nošķiruma, konsultatīvās saziņas un formālā procesa robežas un jaukta satura dokumentu izskatīšanas; līdzšinējās judikatūras izmantojamības un informācijas pieprasījumu atsevišķas uzskaites; ietekmes uz saistītajiem tiesību aktiem, DVS, dokumentu veidnēm, darbinieku mācībām un ieviešanas un uzturēšanas izmaksām.

5.5.2. Politikas izvēle par ārpustiesas pārskatīšanas organizēšanu

Vēlamais rezultāts. Personai jābūt pieejamai savlaicīgai un kompetentai pārbaudei, ja iestāde pilnībā vai daļēji neizsniedz informāciju, neatbild uz pieprasījumu vai citādi pienācīgi neizskata informācijas pieprasījumu.

Pārskatītājam patstāvīgi jāpārbauda:

- kādu informāciju persona lūgusi;
- vai pieprasītā informācija ir iestādes rīcībā;
- vai informācijas neizsniegšanai ir tiesisks un faktiskais pamats;
- vai iespējams izsniegt vismaz daļu informācijas.

Informācijā par pārskatīšanas kārtību skaidri jānorāda:

- kur un kādā termiņā personai jāvēršas;
- cik ilgā laikā sagaidāms rezultāts;
- vai pārskatītāja lēmums iestādei ir saistošs;
- kā lēmumu var pārsūdzēt tiesā.

Ko šajā sadaļā saprot ar ārpustiesas pārskatīšanu. Šajā sadaļā ar pārskatīšanu saprot sākotnējā informācijas pieprasījuma izskatīšanas rezultāta atkārtotu pārbaudi pirms vērsšanās tiesā. Iekšēju pārskatīšanu var veikt pati iestāde vai augstāka iestāde. Tā ļauj salīdzinoši ātri izlabot kļūdu, bet nenodrošina no iestādes pilnīgi neatkarīgu kontroli. Neatkarīgu ārpustiesas pārskatīšanu veiktu ar likumu noteikta neatkarīga un objektīva institūcija. Neatkarīgu kontroli arī turpmāk var nodrošināt tiesa. Tāpēc, salīdzinot scenārijus, atsevišķi jāvērtē pārskatītāja neatkarība, lēmuma juridiskais spēks un saikne ar tiesas kontroli.

Šajā sadaļā scenāriji galvenokārt attiecas uz IAL kārtībā izskatāmu informācijas pieprasījumu pārskatīšanu. Pārskatīšanas obligātajā minimumā jāietver trīs gadījumi: pilnīga informācijas neizsniegšana, daļēja informācijas neizsniegšana un iestādes klusēšana (neatbildēšana uz informācijas pieprasījumu).

Mehānisma tvērumu var paplašināt, iekļaujot arī strīdus par piemērojamo procesu, informācijas izsniegšanas veidu, maksu, termiņu, informācijas atkalizmantošanu un citiem procesuāliem jautājumiem. Ja pārskatīšanu vēlas attiecināt arī uz IL atbildēm vai citiem procesiem, šāds paplašinājums jāizvērtē atsevišķi. Jo plašāks ir pārskatāmo jautājumu loks, jo plašākas zināšanas, pilnvaras un resursi vajadzīgi pārskatītājam.

Starptautiskais minimums. Trumses konvencijas 8. pants neprasa izveidot īpašu informācijas strīdu pārskatīšanas institūciju. Taču personai jāspēj pārsūdzēt tiesā vai citā ar likumu izveidotā neatkarīgā un objektīvā institūcijā gan pilnīgu, gan daļēju atteikumu, kā arī iestādes klusēšanu. Papildus jābūt pieejamai ātrai un lētai pārskatīšanas procedūrai. Šo ātro pārbaudi var veikt iestāde atkārtotā izskatīšanā vai neatkarīga institūcija. Iestādes iekšējā pārbaude var būt obligāts pirmais posms, bet tā neaizstāj konvencijā prasīto neatkarīgo kontroli.

Ko pašreizējā pārskatīšana jau ļauj izlabot. Pašreizējā kārtība ļauj iestādei vai augstākai iestādei izlabot sākotnēju kļūdu. Pētījuma autori konstatēja gadījumus, kuros pārskatīšanas laikā iestāde izsniedza informāciju, samazināja maksu vai atcēla ierobežotas pieejamības statusu. Citos gadījumos iestādei uzdeva jautājumu izvērtēt atkārtoti. Šie piemēri rāda, ka pašreizējās kārtības pamatmehānismu var izmantot kļūdu labošanai⁸¹.

4.5.2. sadaļā analizētajā nolēmumu apakškopā kopējā procesa ilguma mediāna bija 440 dienas nolēmumos ar IAL elementu (n = 92). Šis rādītājs aptver laiku no sākotnējā pieprasījuma līdz analizētajam nolēmumam, nevis tikai tiesvedību, un neraksturo visu IAL lietu vidējo ilgumu. Tas tomēr parāda praktisku risku: līdz nolēmuma saņemšanai pieprasītā informācija var vairs nebūt personai noderīga⁸².

Ko var salīdzināt citu valstu pieredzē. Salīdzinātās valstis informācijas strīdu pārskatīšanu organizē atšķirīgi. Atšķiras pārskatīšanas secība, iesaistītās institūcijas, lēmumu juridiskais spēks, lēmumu pieņemšanas termiņi un pārsūdzēšanas kārtība tiesā. Tāpēc ārvalstu piemēri neveido vienu gatavu modeli Latvijai. Tie ļauj atsevišķi salīdzināt iekšējo pārskatīšanu iestādē, neatkarīgās institūcijas kompetenci, lēmuma juridisko spēku, termiņus un saikni ar tiesu.

Vācijā, Zviedrijā, Somijā, Dānijā un Norvēģijā informācijas strīdu pārskatīšanā izmanto jau pastāvošos vispārējās administratīvās kontroles līdzekļus: administratīvu pārsūdzību, tiesas kontroli un ombuda uzraudzību. Konkrētā procesa secība un institūciju pilnvaras šajās valstīs atšķiras⁸³. Šādas pieejas ieguvums ir informācijas strīdu iekļaušana vispārējā administratīvo tiesību sistēmā. Iespējamais trūkums ir tas, ka personai var būt vajadzīgas plašākas juridiskās zināšanas un vairāk laika vai resursu, īpaši tad, ja informācija vajadzīga steidzami.

Īrijā process notiek divos ārpustiesas posmos. Vispirms persona var prasīt, lai publiskās institūcijas sākotnējo lēmumu atkārtoti izvērtē augstāks darbinieks; jaunais lēmums jāpieņem triju nedēļu laikā. Ja iestāde termiņā neatbild, juridiski uzskata, ka pieprasījums ir atteikts, un persona var vērsties Informācijas komisāra birojā. Komisāra lēmums ir saistošs, un to var pārsūdzēt Augstajā

⁸¹ Pašreizējā pārskatīšanas prakse un tās ierobežojumi detalizēti analizēti 4.5.2. sadaļā, tūlīt īstenojamie uzlabojumi - 5.3.5. sadaļā, bet politikas lēmumam vajadzīgo salīdzināmo datu iegūšana - 5.3.6. sadaļā.

⁸² Ilgums aprēķināts kalendārajās dienās 92 no 141 IAL elementu saturošajiem nolēmumiem (65,2 %), kuros bija nosakāms procesa sākuma un analizētā nolēmuma datums. Rādītājs ir analizēto nolēmumu, nevis unikālu pamatstrīdu līmenī; metode un aprēķini sniegti 6. pielikumā.

⁸³ Citu valstu piemēri: Vācija. *Gesetz zur Regelung des Zugangs zu Informationen des Bundes*, 9. panta 4. daļa. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/ifg/BJNR272200005.html>; Zviedrija. *Administrative Procedure Act (2017:900)*. Pieejams: <https://www.government.se/contentassets/3c56d854a4034fae9160e12738429fb8/the-administrative-procedure-act-2017900/>; Norvēģijas valdība. *Fifth Norwegian Action Plan - Open Government Partnership*, skaidrojums par tiesībām pārsūdzēt informācijas pieejamības lēmumus. Pieejams: <https://www.regjeringen.no/en/documents/fifth-norwegian-action-plan-open-government-partnership-ogp/id3030567/>

tiesā par tiesību jautājumu⁸⁴. Modeļa ieguvums ir iespēja vispirms izlabot kļūdu pašā iestādē un pēc tam saņemt neatkarīgu specializētu pārbaudi. Trūkums ir papildu procesa posms un atsevišķos gadījumos arī maksa par komisāra veikto pārbaudi.

Slovēnijā Informācijas komisārs izskata sūdzības par pilnīgu vai daļēju atteikumu, neatbilstošu informācijas izsniegšanas veidu un iestādes klusēšanu. Komisārs var pieprasīt lietas materiālus un noteiktos gadījumos pats izlemt, vai informācija ir izsniedzama. Komisāra lēmumu var administratīvi izpildīt, bet pēc tā pieņemšanas iespējams vērsties administratīvajā tiesā. Līdzīgam modelim Latvijā būtu vajadzīgas skaidras neatkarības garantijas, kompetences robežas, izpildes pilnvaras un pietiekami resursi⁸⁵.

Apvienotajā Karalistē persona parasti vispirms lūdz publiskajai institūcijai veikt iekšēju pārskatīšanu. Pēc tam tā var iesniegt sūdzību Informācijas komisāra birojam. Komisārs var pieņemt saistošu lēmumu un noteikt, kas iestādei jādara. Šo lēmumu var pārsūdzēt specializētā tribunālā. Komisārs arī pieprasa informāciju, izdod izpildes paziņojumus un publiski vērtē iestāžu praksi⁸⁶. Tādējādi vienā institūcijā apvienota individuālu strīdu izskatīšana un sistēmiska uzraudzība.

Igaunijā publiskās informācijas pieejamības uzraudzība uzticēta jau pastāvošai neatkarīgai institūcijai - Datu aizsardzības inspekcijai. Ja iestāde prettiesiski atsaka informāciju, neatbild termiņā, nepareizi izskata pieprasījumu vai nepamatoti ierobežo informācijas pieejamību, inspekcija var dot saistošu priekšrakstu⁸⁷.

Citu valstu pieredze pamato četrus secinājumus Latvijai. Pirmkārt, specializēta pārskatīšana nav obligāti jāuztic jaunai institūcijai; funkciju var piešķirt esošai neatkarīgai institūcijai, ja tai ir vajadzīgās pilnvaras un resursi. Otrkārt, specializēta institūcija dod praktisku ieguvumu tikai tad, ja tās lēmums ir iedarbīgs un pieņemts īsā termiņā. Treškārt, iestādes iekšējā pārskatīšana ir saglabājama arī komisāra modelī, jo tā ļauj kļūdu izlabot visātrāk un ar mazākajām izmaksām. Ceturtkārt, individuālu lēmumu pārskatīšana jānošķir no metodikas uzturēšanas, datu apkopošanas un tematiskas uzraudzības. Šīs funkcijas var atrasties vienā institūcijā, bet tas nav obligāti.

⁸⁴ Īrija. *Freedom of Information Act 2014*, 21. un 22. pants. Pieejams: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2014/act/30/enacted/en/html>; Office of the Information Commissioner. *Apply for a review*. Pieejams: <https://www.oic.ie/en/organisation-information/functions/apply-for-a-review/> [aplūkots 12.08.2026.].

⁸⁵ Slovēnijas Informācijas komisārs. *Competencies of the Information Commissioner under the Access to Public Information Act*. Pieejams: <https://www.ip-rs.si/en/about/competences/competencies-of-the-information-commissioner-access-to-public-information-act>; *Access to Public Information Act*, 22., 27., 27.a un 31. pants. Pieejams: <https://www.ip-rs.si/en/legislation/access-to-public-information-act/> [aplūkots 12.08.2026.].

⁸⁶ Apvienotā Karaliste. *Freedom of Information Act 2000*, 50-58. pants. Pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/contents>; Information Commissioner's Office. *What to expect from the ICO when making an FOI or EIR complaint*. Pieejams: <https://ico.org.uk/for-the-public/official-information/what-to-expect-from-the-ico-when-making-an-foi-or-eir-complaint/> [aplūkots 12.08.2026.].

⁸⁷ Igaunija. *Public Information Act*, 50-54. pants, īpaši 51. pants. Rīgi Teataja, konsolidētā angļu valodas redakcija. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/511092025008/consolide> [aplūkots 12.08.2026.].

5.3. tabula. Trīs individuālā lēmuma ārpustiesas pārskatīšanas scenāriji

Scenārijs	Galvenais ieguvums, risks un ieviešanas nosacījums
1. Stiprina pašreizējo iestādes un augstākas iestādes pārskatīšanu. Neatkarīgu kontroli turpina nodrošināt administratīvā tiesa.	Ieguvums. Kļūdu var ātri izlabot ar mazāko institucionālās pārejas apjomu. Risks. Pārbaude var palikt formāla, nevienāda un nepietiekami nošķirta no sākotnējā lēmuma. Nosacījums. Vajadzīgs cits pārskatītājs, vienots juridiskais standarts, īss termiņš, klusējuma sekas, piekļuve visiem materiāliem un rezultātu uzskaitē. Modelī ieteicams ietvert arī metodisko vadību par informācijas atklātības politikas izstrādi atbildīgajai institūcijai, nodrošinot šai funkcijai vajadzīgos resursus.
2. Specializētu pārskatīšanu uztic esošai neatkarīgai institūcijai.	Ieguvums. Neatkarīgāku un vienveidīgāku pārbaudi var ieviest bez pilnīgi jaunas institūcijas. Risks. Funkcija var pārslogot institūciju, konfliktēt ar tās mandātu vai kļūt neiedarbīga, ja lēmumi nav saistoši. Nosacījums. Vispirms jādefinē funkcija un pilnvaras, pēc tam jāsalīdzina kandidāti un jānodrošina resursi.
3. Izveido jaunu specializētu neatkarīgu institūciju.	Ieguvums. Viens skaidrs adresāts, specializētas zināšanas un iespēja saistīt individuālās lietas ar sistēmisku uzraudzību. Risks. Vislielākās izmaksas, funkciju dublēšanās un papildu procesa posms. Nosacījums. Datim jāpamato pastāvīgas kapacitātes vajadzība; likumā jānosaka neatkarība, kompetence, termiņi, pilnvaras, lēmumu izpilde, finansējums un tiesas kontrole.

Datu avots: pētījuma autoru izstrādāti scenāriji, pamatojoties uz Trumses konvenciju, Latvijas IAL gadījumu pārskatīšanas praksi, ārvalstu pieredzi un secinājumu priekšpārbaudes darbnīcām.

1. scenārija padziļināts vērtējums. Pašreizējās pārskatīšanas kārtības galvenā priekšrocība ir augstākās iestādes zināšanas par attiecīgo nozari un iespēja ātri iegūt lietas materiālus. Tā ļauj kļūdu novērst pirms tiesvedības un pārskatīšanā konstatētās problēmas izmantot visas iestādes darba uzlabošanai. Turklāt nav jāveido jauna institūcija, lietvedības sistēma un administratīvā infrastruktūra.

Galvenais risks ir pārskatīšanas neatkarības un kvalitātes trūkums. Ja atteikums atkārtoti tiek vērtēts tās pašas iestādes ietvaros, pārbaude var būt virspusēja. Ja atteikums tiek vērtēts augstākā iestādē, tai var trūkt darbinieku ar kvalitatīvai izvērtēšanai nepieciešamajām zināšanām. Šis scenārijs var labi darboties tikai tad, ja pārskatītājs pārbauda arī daļējas informācijas izsniegšanas iespēju un var piekļūt visiem lietas materiāliem. Pārskatīšanas termiņam jābūt īsam. Pirmajā scenārijā ieteicams ietvert arī metodiskās vadības funkciju par informācijas atklātības politikas izstrādi atbildīgajai institūcijai, nodrošinot tai šīs funkcijas veikšanai vajadzīgos resursus.

Otrā scenārija padziļināts vērtējums: kā izvēlēties esošu neatkarīgu institūciju. Vispirms jānosaka funkcija, kuru paredzēts uzticēt esošai neatkarīgai institūcijai. Jāizlemj, kādus strīdus institūcija izskatīs, kādas būs tās pilnvaras, kādā termiņā tai būs jāpieņem lēmums un vai lēmums būs saistošs. Tikai pēc šo jautājumu izlemšanas var vērtēt, kura esošā institūcija ir piemērota attiecīgās funkcijas veikšanai.

Secinājumu priekšpārbaudes darbnīcu dalībnieki kā iespējamus kandidātus turpmākai izvērtēšanai minēja Tiesībsarga biroju un Datu valsts inspekciju.

Lai institūcija varētu pieņemt saistošus lēmumus, tai vajadzīgi kvalificēti juristi, tiesības piekļūt ierobežotas pieejamības informācijai, droša lietvedība un pietiekams finansējums. Vienlaikus jāvērtē, vai jaunā funkcija nav pretrunā ar institūcijas citām funkcijām.

3. scenārija padziļināts vērtējums. Jauna informācijas komisāra priekšrocība būtu viens personai skaidrs kontaktpunkts un vienā institūcijā koncentrētas specializētas zināšanas. Ja komisāram būtu tiesības pieņemt saistošus lēmumus, tas varētu novērst prettiesiskus atteikumus, vienādot iestāžu praksi un samazināt vajadzību vērsties tiesā. Individuālajās lietās gūtās atziņas varētu izmantot vadlīniju izstrādē, darbinieku mācībās un sistēmisku problēmu novēršanā.

Galvenie riski ir izmaksas un funkciju dublēšanās. Jaunajai institūcijai būtu vajadzīga vadība, kvalificēti darbinieki, droša informācijas aprīte, datu sistēmas un atbalsta funkcijas. Ja izskatāmo lietu būtu maz, atsevišķas institūcijas uzturēšanas izmaksas varētu būt nesamērīgas.

Jāņem vērā arī iespējamā ietekme uz kopējo tiesību aizsardzības ilgumu. Ja vēšanās pie komisāra kļūtu par obligātu posmu pirms tiesas, bet komisārs lēmumu nepieņemtu īsā termiņā, personas ceļš līdz galīgajam rezultātam kļūtu ilgāks.

Atbildību ieteicams noteikt par katru funkciju atsevišķi. Līdztekus individuālu lēmumu pārskatīšanai ieteicams uzturēt un vajadzības gadījumā papildināt esošos metodiskos materiālus un atbilžu paraugus, ievērojot 5.3.3. sadaļā minētās vadlīnijas, nodrošināt darbinieku mācības un konsultācijas, apkopot un analizēt datus, veikt anonimizētu lietu tematiskās pārbaudes, publiskot secinājumus par sistēmiskām problēmām un informēt sabiedrību par tās tiesībām.

Šos uzdevumus var iedalīt trīs blokos:

1. individuālu sūdzību izskatīšana un lēmumu pieņemšana;
2. metodiskais atbalsts un iestāžu prakses kvalitātes uzraudzība;
3. datu standarta uzturēšana, statistikas apkopošana un analīze.

Visus trīs blokus var uzticēt vienai institūcijai vai sadalīt starp vairākām. Ja uzdevumus sadala, ieteicams par katru bloku noteikt vienu atbildīgo institūciju un personai nodrošināt vienu skaidru sākumpunktu, kurā tā var iesniegt sūdzību.

Secinājumu priekšpārbaudes darbnīcu atziņas. Diskusijās lielāku atbalstu guva pašreizējās pārskatīšanas uzlabošana, nevis jaunas institūcijas izveide. Dalībnieki ierosināja vispirms uzlabot informācijas neizsniegšanas pamatojumu, iestādes noteiktā IPI statusa pamatošanu un pārskatīšanu, kā arī regulāri pārbaudīt iestāžu praksi un publiskot šo pārbaudi kopējos secinājumos.

Secinājumu priekšpārbaudes darbnīcu dalībnieki pret informācijas komisāra izveidi izvirzīja četrus iebildumus: izmaksas, ierobežotus valsts pārvaldes resursus, iespējamu funkciju dublēšanos un papildu administratīvo slogu. Neraugoties uz šiem iebildumiem, pētījumā informācijas komisāra izveide saglabāta kā izvērtējams variants.

Secinājums par politikas izvēli. Pētījuma materiāli ļauj salīdzināt trīs ārpusstiesas pārskatīšanas scenārijus, bet pētījums neizvēlas vienu no tiem un nenosaka obligātu ieviešanas secību. Politikas lēmuma materiālā ieteicams visus trīs scenārijus salīdzināt pēc vienādiem kritērijiem: pārskatītāja neatkarības un kompetences, piekļuves lietas materiāliem, lēmuma juridiskā spēka un izpildāmības, procesa ilguma un izmaksām personai, ieviešanas un uzturēšanas izmaksām, pārejas riskiem un saiknes ar tiesas kontroli.

Vismaz vienā iepriekš noteiktā pilnā datu vākšanas periodā ieteicams iegūt salīdzināmu informāciju par pārskatīšanas ilgumu, rezultātiem un kvalitāti⁸⁸.

Neatkarīgi no izvēlēta scenārija jā saglabā tiesas kontrole un Trumses konvencijā prasītā ātrā un lētā pārskatīšanas procedūra.

⁸⁸ Jāuzskaita lēmumi par pilnīgu un daļēju informācijas neizsniegšanu, šo lēmumu apstrīdēšana, pārskatīšanas ilgums un rezultāti, gadījumi, kad iestāde neatbild uz informācijas pieprasījumu, pārskatīšanas laikā izlabotie lēmumi un lietas, kuras pēc pirmstiesas pārbaudes nonāk tiesā.